גיא־חזיון

II

ספר

גיא חזיון

דבר בעתו בשאלות נכבדות ברום עולמו של
היהדות בתקופתנו הנוכחית.

חלק שני

„זכר ימות עולם"

מאת הרב

אברהם לייכטאג וואכסמאנן

מחבר ס' „גיא חזיון" ג"ח, וס' „בית ועד לחכמים"
על סוגי' הש"ס ופוסקים.

בילגורייא

בדפוס נ. קרוננברג

תר"ץ

Sefer Gei Chisuon

Verlag des vervassers
Rab. Abr. Leichtag Wachsmann

Published under Military-Government Informations Control Permit No. 4
Nachdruck: Georg Stritt & Co., Frankfurt am Main - Auflage 1000

תוכן המאמרים משני חלקי הספר

חלק ראשון

חלק שני

הסכמות הגאונים הצדיקים גדולי דורינו שליט"א

הסכמת הרב הגאון המפורסם מו"ה דוד דוב מייזלס
אבדק"ק אוהעלי (אונגארן).

ב"ה

בהיותי בשנת תרפ"ו במרחץ שעווענינגען יע"א לישאוב אויר צח. ראיתי שם אנשים יקרי ערך יראי ד' חסידים ואנשי מעשה. ובתוכם ישכן אור שאהבה נפשי הרב הגאון החריף ובקי דורש טוב לעמו מו"ה אברהם לייכטאג וואכסמאנן נ"י והרבה עסקנו בדברי תורה במשך חודש ימים היותי שמה והכרתיו לתלמיד חכם גדול חריף ובקי ומלא על כל גדותיו בתורה. וגם הוא מגיד מפואר דורש לאנשי קהלתו בכל שבת קודש ומשמח אנשים בדברים נחמדים ומעורר לבבם ליראת שמים. וגם בני ישובתו עמדו לפני לנסיון איזה פעמים וראיתי רב כחו של הרב הנ"ל. וכעת שהודיעני שמדפיס מחדושיו דרשות ופלפול ושלח לי איזה עלין לעיין בהם ולשלח הסכמתי ואם כי מחמת טורד בימים הללו לא היה העת לעיין הרבה עב"ז במעט אשר עיינתי ראיתי דברים נכונים בלולים בשמן מושכים את הלב כאשר שמעתי מפיו אפילו דברי אגדה דברים נחמדים. ע"כ אמינא לפעלא טבא. יישר חילו. וטוב עושה בעמיו הרב הנ"ל להוציא לאור עולם ספרו, והשי"ת יהיה עמו שימצא ספרו חן בעיני כל רואיו ויזכה לדפוס גם יתר חדושיו בפלפול ואגדה ויזכה להרביץ תורה בישראל ברב נחת. כה דברי הכותב לכבוד התורה ולומדיה בשקידה.

יום תענית אסתר תרפ"ח לפ"ק פה אוהעלי יצ"ו.

הק' **דוד דוב בעריש מייזלס**

אבדק"ק הנ"ל יע"א.

הסכמות הגאונים הצדיקים גדולי דורינו שליט"א.

הסכמת הרב הגאון הגדול מו"ה יוסף נחמי' קארניטצער שליט"א אבדק"ק קראקא יצ"ו.

בעזהי"ת

שוי"ר לכבוד ה"ה"ג החריף ובקי סני ועוקר הרים דורש טוב לעמו כש"ת הרב מו"ה **אברהם לייכטאג וואכסמאנן** בק"ק שעווענינגען יצ"ו.

יקרתו עם קונטרסו הנחמד בהלכה ואגדה קבלתי באהבה רבה. ואם אמנם לגודל הטרדות בפרוס הפסח לא עלתה בידי לעיין בהם רק זעיר שם זעיר שם. מצאתי בהם את שאהבה נפשי אמרי חן ושכל טוב והחלק יעיד על הכלל כי ראויים הדברים להפיצם בישראל. לזאת גם ידי תכון עמו ומקרב לבי אברכהו יפוצו מעינותיו חוצה ויתענגו בהם שוחרי תורה ותושי' ויזכה לעשות חיל בישראל לתורה ולתעודה ברבות הטובה בנפשו הטובה ובנפש הדורש שלום תורתו הרמה בברכת חג כשר ושמח הבעל"ט.

מוקירו ומכבדו

יוסף נחמי' בהגהצמו"ה **עקיבא קארניטצער** זצ"ל אבדק"ק הנ"ל.

הסכמת הרב הגאון הגדול צ"ס"ע מו"ה ישעי' זילבערשטיין אבדק"ק ווייטצען בעל המחבר ס' מעשי למלך על הרמב"ם בארץ אונגארן יצ"ו.

בעזהי"ת

מע"כ הרב הגאון הגדול החריף ובקי בחדרי תורה כקש"ת מו"ה **אברהם לייכטאג וואכסמאנן** נ"י בעל המחבר ספר היקר. גיא חזיון וס' בית ועד לחכמים בעיר שעווענינגען (בארץ האללאנד).

אחדש"ת. הנה אני טרוד מאוד בענינים שונים. אבל הבנתי שהוא דבר נחוץ להדר"ג נ"י. ודבריו הם נכון להדפיסם ולהפיצם בישראל ע"כ מהרתי להשיבו שגם אני מסכים להפיצם במחנים של ישראל. והנני דורש שלום תורתו.

שנת תרפ"ח לס' צו.

ישעי' הקי' זילבערשטיין

אבדק"ק ווייטצען.

הסכמת הרב הגאוה"ג מו"ה מרדכי ליב ווינקלער אבדק"ק ה' מאד (אונגארן) בעל המחבר שו"ת לבושי מרדכי על ד"ח שלחן ערוך.

לחג המצות יחוג בדצות ידידי כבוד הרב הגאון חריף ובקי צדיק ונקי כש"ת הרב מו"ה אברהם לייכטאג וואכסמאנן נ"י בק"ק שעווענינגען יצ"ו (האללאנד.)

אחרי מבא דרך ברכה פני הדר"ג הנני במודע כי ספרו היקר „גיא חזיון" בא לידי אשר ענוותנותו הרבני להעריך הסכמה מידי. והנה כבר נאמר משם מ' המב"י כי ספרי מוסר בדרך אגדתא אין צריך הסכמה כי משמים יסכימו לזאת. וכבר יש בידו הסכמה מידידנו הרב הגה"צ אבדק"ק אוהעלי. ובכן גם ידי תכון עמו ויזכה לזכות הרבים עד כי נזכה למורה לצדקה בקרב הימים כאות נפשו הטהורה ונפש ידידו דוש"ת

הק' **מרדכי ליב ווינקלער**, חופק"ק מאד יע"א.

הקדמה.

אמר המחבר!

אודה ד׳ בכל לבב, בסוד ישרים ועדה, על אשר זכני ד׳ להוציא לאור חלק שני מספרי „**גיא חזיון**״, מעשה הספר הזה ומשפטו הוא ממש כמעשהו בראשון, ביהור וליבון השקפות היהודיות על שדי התורה והמדע, מטרתו להכות לרסיסים דעות הכוזבות ההולכות נגד רוח תורתנו הקדושה, להכות גלים על מיתרי הלב, ולזעזע נימי הנפש, לעורר ישנים ולהקיץ נרדמים, לאביהם שבשמים.

בספר הזה ימצאו הדרשנים חומר רב דמות וצלם לארוג מהם דרשות לפי רוח המקים והזמן, כי הספר הזה עוסק בשאלות נכבדות בעולמו של היהדות בתקופתנו הנוכחית.

כתבתיו בלשון צח ונקי למען ירוץ הקורא בו, וסדרתיו באופן שיהיה מוכשר להעתקה בכל לשון שיתורגם כמו שהוא בלי שום תקון.

בהקדמה בספרי להחלק הראשון הארכתי לבאר משפט הספר ומעשהו, ולמה זה קראתי שמו „**גיא חזיון**״, ועל הקורא לדרוש משם כי לא אכפל הדברים לאהבת הקצור, כי לקוצרים אמר ברוך ד׳.

ואל ד׳ אשא עיני כאשר זכני להוציא לאור שני חלקי הספר כן יזכני להוציא לאור חלק השלישי ושאר חבורי בהלכה ובאגדה מתוך הרחבת הדעת וינחנו במעגלי צדק למען שמו עבג״צ בב״א.

המחבר.

לזכר עולם יהיה צדיק.

ה״ה אבי מורי ז״ל הרב מו״ה

פנחס בר׳ משה יהודה ז״ל

נכד להגאון מו״ה אליהו לייכטאג רב אב״ד דק״ק קלאסני מחבר ספר „תורת אליהו״ על סוגיות הש״ס, ולמעלה בקודש עד המגיני שלמה מנכדי רש״י ז״ל אשר הקדיש כל ימיו וגם לרבות הלילות לתורת ד׳, הוא ירד והכה את הארי בתוך הביר ביום השלג תבר גזיזי דברדא ביומא דסיתוא וגחת וטבל (ברכות י״ח). ובעוה״ר נקטף מאתנו עודנו באבו בשנת תרפ״ב א׳ דר״ח אדר בק״ק ב׳ הונ׳אר בארין רומעניען תנצב״ה.

למזכרת עולם.

יזכור אלקים לטובה את נשמת מו״ה ז״ל החסיד והישר מוקיר רבנן ותלמידיהון כל מאן דעסקין באורייתא.

מו״ה שלום יוסף בר׳ חיים ז״ל

אשר הלך לעולמו א׳ דר״ח אייר שנת תרע״ט שנת ט״ט ל׳ט׳ חויו הנצב״ה,

א.

שנאת עולם לעם עולם.

אמר ר' חנן בר אבא אמר רב, ד' רוחות מנשבות בכל יום, ורוח צפונית מנשבת עם כולן, ורוח הדומית קשה מכולן, שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת, ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת את העולם כולו.
(כ"כ כ"ה ע"א, גיטין ל"א).

שנאת עולם לעם עולם הוא צרעת נושנת אשר כל צרי גלעד לא ירפאוה, בכל העתים, ובכל הזמנים, לא חדלו לרדוף את יעקב הקטן, הנודד זה אלפים שנה בארץ גלותו, מעולם לא יצא יעקב הקטן ידי חובתו בארצות הגוים, גם בעת אשר הראה את כשרונותיו הרבים והעצומים, העצורים בבטן נשמתו אשר הביאו ברכה לארץ מולדתו, גם בעת אשר הראה את רעם גבורתו על שדי קטל, וכי לא נופל הוא משכניו באהבה למלכו ולארצו, וכי נכון הוא בכל עת הדרוש להקריב דמו ונפשו ומאודו לטובת מדינתו, הן כל אלה לא סתמו פיות משטיניו ומקטריגיו, גם במאה העשרים אשר אור ההשכלה והציוויליזאציע האירה בכל המדינות, וכל העמים בשמם ידגולו, לא טהרה את ענני הזעם והשנאה אשר על ישראל, ובצדק אנו אומרים גם במאה העשרים את הפיוט הישן נושן: „שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, אלא שהקב"ה מצילנו מידם". תמיד ישטמוהו בעלי חצים ויכהו בשוט לשון, להבאיש ריחו בחברת בני אדם, בטענות שונות, רק בכל תקופה ותקופה פושטת צורה ולובשת צורה חדשה, אשר לא ראי זה כראי זה, רק הצד השוה שבהם, שכל אחת ואחת מביאה כליון ואבדון לעם האומלל הזה בכל מקום שהוא.

חכמים גדולים מהכמי ישראל אשר כל רז לא אנס מהם, בקשו הפתרון לחידה הנפלאה הזאת, הראשון היה מחוקקנו אשר תלה שנאתם בשנאת הדת, מובא במ"ר פ' מטות. אשר נתעוררו חז"ל במה שאמר הקב"ה למשה „נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים", ומשה רע"ה הפך הסדר ואמר „לתת נקמת ד'

במדין", ולתרץ קושי' זו אמרו חז"ל, אמר משה רבון העולמים, אם היינו ערלים או כופרים במצות לא היו שונאים אותנו, הלא אין רודפים אותנו אלא בשביל התורה, הלכך הנקמה שלך הוא, הוי „לתת נקמת ד' במדין", ובמס' שבת דרשו „למה נקרא שמו סיני שמשם ירדה שנאה לישראל", וכן מען המן הרשע „ודתיהם שונות מכל עם", מכל זה נראה שדעת חז"ל, כי גרעון המשטמה הוא שנאת הדת, אשר הבדל יבדלנו מלכת בחוקות הגוים, וע"כ מצאו החופשים עצה טובה לפרוק מעל צוארם את השנאה ההיא, בהשליכם תורת ה' ומצוותיו ארצה, ולהיות ככל הגוים בית ישראל, וחשבו כי בזה יבוטל השנאה.

אולם הראסען טעאָרי אשר הקימו האנטישמן במאה העשרים, אחרי אשר נתרבה ההתבוללות בכל חלקי התבל ובפרט בארץ אשכנז, הראתה לדעת כי החופשים שגו ברואה, הגם כי צדקו דברי חז"ל כי גם שנאת הדת עוררה עלינו שנאת הגוים, אבל לא בזה לבד שוכן גרעון המשטמה, כי לו שנאת הדת הי' הגורם, א"כ אלה החופשים והמתבוללים אשר השליכו תורת ד' וצלם אלקים מעל פניהם, וחקו מעשי שכניהם כקוף, וכפרו בכל התורה, בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ומחקו ציון וירושלים מלבם, היו צריכים להפיק רצון משכניהם הטובים, ואנו רואים ההיפך כי הגוים התחילו להשמיע במרום קולם ליתן רסן ומעצור להתבוללות. כי שקר נחלו אבותם במה שספחו לדתם את בני ישראל והתבוללו בהם, כי אין הצר שוה בנזק אשר הזיקו את העמים, כי התבללותם בהם הביא מגרעות גדולות לעמם על ידי מדות הרעות שהשרישו בהם, כי איש יהודי לא יחליף גזעו ולא ימיר מדותיו הרעים העצורים בבטן נשמתו, גם כי ירכיבו אותו בעם אחר ובבת אל נכר וע"כ ירדו העמים הנאורים עשר מעלות אחורנית משלימותם, ואין דרך אחרת רק להרחיק מהם כמטחוי קשת וצא טמא יאמר להם שלא יבואו בקהל גוים, והקימו ע"ז עשרה עקרים איך ובמה להתרחק מהם.

גם בימי הפאָגראָמען, לא הבדילו האכזרים השובבים בין החרדים והמתבוללים, וחרון אפם היתה מתוחה כמו כן גם עליהם, ודנו אותם ג"כ בסקילה, שריפה, הרג וחנק, ובכל מיתות אכזריות, לשוא התחננו לפני מעניהם הנני ערילים וגוים גמורים כמוכם, כבר נזרקו עלינו מי השמד ואנו נשבעים בכל הקדוש לכם כי עברנו על כל מצות התורה ועל כל הקדוש לישראל, כי כפתן חרש האטימו אזנם לשועת האומללים הללו ולכל טענות הצודקות האלה, והמה באחד ומי ישיבנו „כי אף־על־פי שחטא ישראל הוא", ואדרבה בהרבה מקומות שפכו עליהם חרון אפם יותר מעל החרדים, כי עם החרדים לא נפגשו כ"כ בשוק החיים, ולא היו להם לשטן בבתי המשחק ובכל מבואות המטונפות, ע"כ לא היתה שנאתם מתוחה עליהם כ"כ, מכל זה אנו רואים כי לא בהדת לבד שוכן גרעון המשטמה.

וגם על זה נאמר ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ואין כל חדש תחת השמש, ושיטת המתבוללים כבר נשמע בעולמים, ולא לחנם נתנו חז"ל מקום לזה בש"ס גיטין נ"ח: מעשה בריב"ח שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, הלך ועמד

על פתח בית האסורים אמר, „מי נתן למשסה יעקב ישראל לבוזזים", ענה אותו התינוק ואמר „הלא זו ד' חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו", אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל, העבודה שאינני זז מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו וכו', — והמאמר הזה צריך ביאור, אחד מה נ"מ לדעת אם רומי כרך גדול היה או קטן, הכי לא היה די לומר שהלך לרומי ? ב) קשה לאיזה צורך ספרו חז"ל שהתינוק היה יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות תלתלים, הכי בשביל זה צריך לפדותו, הלא שקר החן והבל היופי. ג) כבר עמדו המפרשים מה חריפות ראה ריב"ח בתינוק זה שגזר עליו שמובטח שיהיה מורה הוראה בישראל, הכי בשביל שידע לומר חצי פסוק הוא מובטח שיהיה מורה הוראה ?

אולם הכוונה, בימים ההם עוד טרם כרע רבץ גור אריה יהודה לפני נשר רומא, כבר היו רוחות שונות מנשבות במחנה העברים כי אותות החורבן כבר בראו במלא מובן המלה, הרומאים כבר התפשטו במלא רוחב ארצם, הרעב שלח את חציו ויפל מהם רב, ועם בני ישראל נפלגו למפלגות שונות, מהן היה רודפי שלום, ומהם למלחמה. כמובן שלא חסר ג"כ בינם כת מתבוללים אשר השמיעו בערי יהודה ובחוצות ירושלים, שאין דרך אחרת להנצל מידי האויב, רק בהשלכת דברי ד' ארצה, ולפשוט צורת ישראל סבא ולהלביש צורת רומי, ללכת במלבושם ולגדל בלורית עם קווצות תלתלים כמנהגי הרומאים בעת ההוא, ובאופן זה כאשר יבואו האויבים בשערי ירושלים יושיטו להם יד נדיבה ויאמרו להם אחינו אתם, כמובן כי גם החרדים לא טמנו ידם בצלחת ודברו להיפך כי בזה יעלו עליהם חרון אף ד' יותר, כה התנגשו הרוחות הקצוניות זה בזה, עד שבא האויב והכריע ביניהם, ואך רק כאשר באו האויבים בשערי ירושלים הראו המתבוללים לדעת כי שגו ברואה, כי האויב התנפל בחמד שפוכה על בת ירושלים וגזר על ימין ועל שמאל ולא הבחין בין טוב לרע וגורל אחד היה לכולם.

אולם מפלגת המתבוללים עוד הקשיחו לבבם להחזיק בשיטתם והשמיעו במרום קולם כי לא אבדו תקותם, הן אמת בעת המלחמה לא הבחינו בינם לבין שאר העם, עכ"ז אין ספק כי בעת אשר החרב תשיב אל תערה ויבואו לכרך גדול שברומי, בין עם הנאור והמקולטורי, אז יקבלו אותם בכל אותות הכבוד, ובעת אשר ימלאו את בתי האסירים עם עם ד' אשר צלם אלקים על פניהם, יושיבו אותם על גפי מרומי קרת, אולם לא כאשר האמינו כן היה, כי בבואם לשערי רומי לא מחאו כף לקראתם וגורלם היה רע ומר כשאר אחיהם, ויחדיו באין הבדל השלכו לבתי כלאים, וגם בעת אשר טיטוס הרשע עשה משתה לשריו ועבדיו צוה להשליך המונים המונים מאצילי בני ירושלים ערומים לפני אריות ונמרים, לראות איך תטרופנה החיות הטורפות את האובדים ההם ועצמותיהם תפצחנה, ופעמים רבות צוה להשליך המון אבות ובנים יחדו לפני פריצי חיות, ואחרי אכלן את חצי בשרם ועוד בהם רוח חיים, צוה להצילם משניהן ביום ההוא ולהשליכם ביום מחר להיות טרף להחיות הטורפות ההן. גם אז לא הבחין בין איש לאיש ומדה אחת לכל הנמצאים שמה, ככה עשה האיש אשר כל סופרי

דברי הימים יהללוהו כי היה תפארת מין האדם ומשוש כל ילוד אשה! זה הוא האיש אשר כל כותבי תולדות האדם יעידו עליו כי אם עבר עליו יום אחד אשר לא עשה צדקה וחסד בבה מנהמת לבו ויקרא: יום אחד מימי חלדי עלה בתוהו ואבד!".

וכאשר בא ריב"ח לכרך גדול שברומי, ושמע מכל התועבות אשר מדד האיש הדגול מרבבה הזה עם אחוזת מרעיו הנאורים והמקולטורים לעמו ההרוס והנשבר באין הבדל, עלה בדעתו להודיע כל זאת להיהודים הפוסחים על שני הסעפים למען יציל אותם מההתבוללות, אך בחכמתו הבין כי באם ישיב חזרה לביתו ויספר להם הדברים כהויתן לא יתנו החופשים אימון לדבריו, ויחשדוהו להיותו חרידי במלא מובן המלה ע"כ הוציא דבר שקר מפיו למען עצור בזה את ההתבוללות, ועודנו יושב ריב"ח ומתבונן כדת מה לעשות, שמע כי תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים עם כל המעלות שמנו הרומאים, וגם עליו לא נתנו הרומאים כבוד והושיבוהו בבית האסורים ככל שארי ישראל, אז עלה בדעתו כי מה טוב היה לפדות את היפה עינים הזה ולהביאו לביתו ושהוא עצמו יודיע בערי יהודה ובחוצות ירושלים את כל אשר קרהו עם כל המעלות הנ"ל, והוא יהיה לסמל ולמורה הוראה לפני כל אלה הפוסחים עודנו על שני הסעפים, כי יראו עין בעין כי כל המעלות הנ"ל לא הצילהו, לא לבד כאשר באו הרומאים בשערי ירושלים, אך גם בכרך היותר גדול אשר בתוכו העם היותר נאור וזה יועיל יותר מכל דברי תוכחה של החכמים, ע"כ קרב אל פתח בית האסורים ושאל את התינוק „מי נתן למשסה יעקב, וישראל לבוזזים" כאומר הן אמת שבית האסורים מלא מבני ישראל אשר צלם אלקים על פניהם, אבל אני תמה „מי נתן למשסה יעקב" מי נתן למשסה בני יעקב כאלה אשר א"א להכיר כי מבני ישראל המה ומ"מ יושבים יחד עם ישראל ואפילו מקום נכבד בבית האסורים לא נתנו להם, כה שאל ריב"ח את התינוק הזה, אולם התינוק לא הקשיח ערפו ותיכף הודה ולא בוש „הלא ד' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו", כאומר אין לנו שום התנצלות והכל בא עלינו על אשר חטאנו לד' ולא הלכנו בדרכי התורה, לא היה קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ע"כ ידי עשו שולטות בנו, וכאשר שמע ריב"ח את דברי התינוק נפל עליו כעל מציאה לפדאו בכל ממון שבעולם והיה בטוח כי יהיה למורה הוראה בישראל לפני בני ישראל הפוסחים על שני הסעפים, ובאמת לא שגה ריב"ח ברואה כי כאשר חשב כן היה „ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל". (קצת מדבר זה שמעתי בתוספת מרובה על העיקר משלי).

כדבר הזה מצינו במס' שבת פ"ח אמר רבא „אעפ"כ הדר קבלוהו בימי אחשורוש" כי גם בימי אחשורוש רבתה ההתבוללות בטענה הנ"ל כי רק זאת היא האמצעי למצא חן בעיני המלך והשרים ורבים מהם הלכו למשתה אחשורוש ונהנו מסעודתו של אותו רשע, לשוא הכריז מרדכי „בני אל תלכי לבית המשתה שלא יהיה פתחון פה לשטן עליכם". אולם בעת ההוא בזו ולעגו על דבריו וחשבוהו לבטלן גדול.

אכן תיכף ומיד ראו את מפלתן כי אחר שישבו אל שלחן המלך ונהנו מסעודתו של אותו רשע בא הגזירה האיומה אשר לא נשמע כמוהו מאז היה ישראל לגוי „להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים" מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז, אז נפקחו עיניהם לראות כי טעו טעות מרה בעזבם את דגל עמם ותורתם והחזירו העטרה ליושנה הדר קבלוהו בימי אחשורוש, (עיין ספרי גיא חזיון ח"א דרוש י"ב).

מספרים כי פעם אחת נפלה מגפה רע במחנה הבהמות והחיות, אשר לרגלה נפל מהם רב, וכאשר ראו הבהמות והחיות את מגפותם הבינו כי אם ישבו בחיבוק ידים ולא יחישו לעזרתם, אז כלתה עליהם כליון חרוץ, ע"כ נדברו איש אל רעהו לקרא עצרה אל כר נרחב, להתיעץ אין ובמה ירפאו את שברם, ואחר אשר התאספו כולם נבחר הארי, המלך שבחיות, לראש המדברים, וכאשר עלה הבימתה נשא מדברותיו בלשון למודים כיד ד' הטובה עליו.

אדוני היקרים! קרא הארי בקול חוצב להבות אש.

לא יום בשורה היום הזה, ולא על יו"ט באנו, היום הזה יום חושך ואופל, יום צרה וצוקה, הלא בעיניכם אתם רואים את האסון הגדול אשר פרץ ד' במחננו, המגפה פרצה בכל תוקפה ועוזה, וכדבר באופל תהלוך וכקטב ישוד צהרים, ומדי יום ביומו אנו הולכים ודלים, ואם לא נחלץ חושים אז אבדנו! כלנו אבדנו! כי כבר באו מים עד נפש, ע"כ עצתי בזה, להיות כי לא עביד קוב"ה דינא בלא דינא, ואין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, ע"כ אין ספק כי לא על חנם בא עלינו הצרה הזאת, ורק אשמים אנחנו, ועלינו לתור ולדרוש בעלמי הרעה הזאת ולשלם לעושי רע כרשעתו, ואז ישיב ד' וינחם על הרעה אשר דבר עלינו, ויסיר מאתנו את מר המות הזה, ולהיות כי העיקר אצל ד' הוידוי, כמ"ש ומודה ועוזב ירוחם, ע"כ עצתי שכל אחד מאתנו יעלה הבימה ויתודה על חטאיו, ועלינו לסדר לו תשובה ולחרוץ משפטו ולבער הרע מקרבנו, ואם יש דין למטה אין דין למעלה, ואני הגם כי הנני המלך שבחיות עכ"ז אהי' הראשון להתודות על חטאי וממני תלמדו וכן תעשו.

את חטאי אני מזכיר היום, ענה הארי במר נפשו!

פעם אחת הייתי רעב מאוד, ג' ימים עברו ולא מצאתי שום טרף, עוללי וטפי שאלו לחם ופורש אין להם, נפשי ורוחי השתפכה בראותי צער ילדי העטופים ברעב, ולא הי' לפני רק לחת לדרך פעמי אולי יקרה ד' לפני איזה טרף, אנכי בדרך נחני ד', ותיכף כאשר באתי אל דרך המלך פגעתי סוס ורוכבו, הסוס הי' בריא ושמן וכמ"כ הרוכבו, ותיכף נפלתי על הסוס בחימה שפוכה וגזרתיו לגזרים, ונפשי שבעה מטרף ודם חללים, אולם אח"ז נפלתי גם על האדם וקרעתיו לגזרים, ולהיות כי הסוס לבד הי' די והותר לשבור רעבוני ורעבון ביתי, ע"כ עשיתי עול בטרפי את האדם אשר נצטוניו מפי ד' „ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ", ואולי פקד ד' עלינו את העון הזה, ע"כ הנני מודה ומתודה על פשעי, ואם תשכטו במאזני שכלכם על העונש המגיע לי, ואני נכון לעשות ככל אשר תחרצו עלי, ואולי ינחם ד' על הרעה ויסיר מאתנו מר המות הזה.

אחר אשר גמר הארי את דבריו, מחאו כולם כף אל כף, וכולם כאחד ענו ואמרו, אדוננו המלך, לדעתנו לא עשית שום עול בטרפך נפש האדם, כי הלא הנך ארי, לכן לא תגרום לך צער ועג"נ ע"ז, וכסאך נקי לעולם ועד, כה הצדיקו כולם את הארי ויצא צדק בהשפטו.

אחר זה עלה הזאב הבמתה להתודות על פשעיו.

את חטאי אני מזכיר ג"כ היום כמצות אדוננו המלך, ענה הזאב, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, יגעתי ומצאתי מרעה שמן ודשן, ועדרי צאן חנו סביב כשתילי זיתים, אכלו מפריו והתענגו מטובו באין מחריד, כפרוץ חיה כאכזריות רצח רצתי ביניהם, וגזרתי על ימין ועל שמאל, ונפשי שבעה מדם חללים, פתאום הופיעו הרועים ומקלם בידם, וכמ"כ סבבוני עדת כלבים, וחשבתי כי בא קרץ וסוף לחיי, אולם כדוב שכול וכאיש נואש אזרתי את שארית אוני וכוחי, והכתי כולם חרם, לא הותרתי שום נשמה לא מן הרועים ולא מן הכלבים, ואולי יחשב לי לעון בטרפי נפשות רבות, ע"כ הנני מודה ומתודה ועליכם לחרוץ משפטי, וכאשר תשפטו כן אעשה.

אולם גם את הזאב הצדיקו בהשפטו, ולא מצאו לו עון בטרפו נפשות הרועים, כי הרועה השונא היותר גדול להזאב ולדמו יארב, ועל כגון זה נאמר „הבא להרגך השכם להרגו".

אח"ז נגש הנמר הבמתה ונשא משלו ויאמר:

לא מלכנו הארי, ולא הזאב אשמים במגפה הזאת, לדעתי אין ספק כי פקד ד' עליכם את עוני, כי הן עוני גדול מנשוא, וחטאתי גדלה עד השמים, והנני מודה ומתודה לפניכם אשר עשיתי ומקבל עלי באהבה אשר תתרצו עלי, והוא רחום יכפר עוני.

פעם אחת הייתי מהלך בדרך בקיץ, העת הי' עת דודים, עת אשר התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר, הדודאים נתנו ריח, אילני היער היו מעוטפים בהדר לבושם, והאדמה תחתיהן בירקרק דשא, וחן האביב הי' שפוך על המקום ההוא, וממש הרגשתי מעין עולם הבא, כאילו הייתי בגן עדן ד', וכאשר פניתי כה וכה, ראיתי בתוך האילנות סיעת אנשים חונים סביב ומתענגים מגן עדן הזה, אז נתעורר בי רגשי אכזריות לפגוע בדמי הנקיים ההמה, ובחמה שפוכה שדדתי רבצם, לא החייתי כל נשמה מהם, אנשים ונשים וטף ביום חרון אף ד' ההוא, לא יימתי רחמים על צעקת האומללים ההם אשר פלחו כליות ולב ועלו עד השמים, ובאכזריות חיתו טרף מצצתי מכל אחד מעט דם, ומאז ועד עתה אין לי מנוחת הנפש, רגשי נוחם יתעוררו בי בכל עת, כי קול דמי האומללים ההם אשר נקטפו בדמי יומם צועקים אלי מן האדמה, ע"כ אין ספק כי בעוני אתם נתפסים, ובשלי כל הרעה הזאת, ע"כ אל תחוסו עלי, שפטוני כרשע וכאכזר, ובזה תכפרו אף ד' ויסר מעליכם את המגפה הזאת.

אולם גם על אשמת הנמר, ענו כולם כאחד, כי חף הוא מפשע, ולא עשה שום עול בפגעו בדמי הנקיים ההמה, כי הקב"ה ברא את הנמר בטבע אכזריות, ונפשו תמיד יארב לדם, ע"כ כולם מחולים לך, כולם שרויין לך, אין כאן לא חטא ולא פשע

נקי וצדיק אתה אדוננו הנמר, כן התודו כל החיות וכולם יצאו צדק במשפטם.

אח״ז נגש השה אל הבימה ובבושת פנים פתח פיו:

אדוני הנכבדים, גם לי יש עון קטן אשר אני רוצה להתודות עליו, והגם לפי חטאתיכם לא יחשב לעון, עכ״ז לא אמנע מלהתודות עליו.

פעם אחת הייתי רועה בגן בעל הבית שלי. אשר הי׳ מוקף גדר סביבו, ומדי עברי הנה והנה מצאתי במקום אחד פרצה קטנה, ובהביטי דרך הפרצה, ראיתי שדה מלאה ירק, נחמד למראה וטוב למאכל, ולא יכולתי לעמוד בנפשי, ודחפתי ראשי מעל לפרצה וקטפתי מעט ירק, וכאשר טעמתי ממנו נזכרתי כי השדה לא של אדוני הוא, ונסגתי לאחור, אולם בשגגה נכשלתי בגזל ורוצה אני לשוב על זה.

עודנו לא כלה השה דבריו, נפלו עליו כולם ובפה אחד אמרו, אתה הוא הרשע ובעונך הבאת עלינו את הצרה הזאת, כי הן ד׳ שונא גזל, ואתה עברת על לאו דלא תגזול, ע״כ דמך בראשך, ועלינו לבער הרע מקרבנו, ואז ד׳ הטוב יעתר לנו. עודנו לא גמרו דבר, הם קפצו כולם על השה האומלל, וכל אחד התאמץ להיות מן הזריזים לקיים מצות „ובערת הרע מקרבך״, וקרעו את השה לגזרים, ושבו לאהליהם שמחים וטובי לב.

כגורל השה האומלל בין חיות הפרוצית, כן הוא גורלנו, אבל לא יען כי אשמים אנחנו מכל עם, רק יען כי אנו המעט מכל העמים וחדלי אונים, עם בלא כברת ארץ ובלא בסיס נכון תחת רגלינו, ובלא הגנה, ע״כ יחרשו עלינו רעה, כי מי יכול לדון את שתקיף ממנו, חטאת הכבשה חטאתנו, ועונה עוננו, להם צפרנים חדים, ויעקב הקטן חלוש וחדל אונים.

בצדק פירש חכם אחד, דברי המשורר ר״י הלוי „אתמה על מאור היום אשר יזרח אל כל אבל יחשיך עלי ועליך״, מאור היום הוא אור הקולטורא והצוויליזאציע אשר האירה על כל העולם וכל העמים בשמה ידגולו, עכ״ז פרוסה רשת האנטישימים על שה האומלל הזה להכריתו מארץ החיים, וע״ז שואג המשורר, „אתמה על מאור היום״, מאד אני תמה על מאור הקולטורא והצוויליזאציע אשר יזרח אל כל, כבר זרחה בכל המבואות האפלות, אבל עכ״ז „יחשיך עלי ועליך״, בנוגע עלי ועליך לעם בנ״י, עודנו הושך ואופל בכל העולם ובכל מקום, עדים נאמנים פרעות הגדולות אשר נעשו באוקראינע בשנת תר״פ, אשר לרגלה נגזרו לפי השטאטיסטיקא האמתית שלש מאות אלף נפש מישראל, בסקילה, שריפה, הרג, וחנק, ובכל מיתות אכזריות, אשר לזכרם יתפלץ כל לב, שומו שמים ושער שערי שאול!, היתכן כי במאה העשרים, אשר כל העמים בשם הצביליזאציע ידגולו, הלכו בארץ יצורים נוראים אשר דמית אדם להם וחמת פריצי חיות למו, הוי איך לבשו אכזריות נמרים וקטב מרירי ויטרפו שה פזורה ישראל ועצמותיו פצחו! הוי אלפים ורבבות טרפו, הרגו, שרפו, ראחו, בקול המון חוגג נוכח פני ד׳ ולעיני השמש, ומה יעשו ליום פקודה, ליום אשר ידין ד׳ עמים בקץ הימין, ודמי היהודים עליהם יפוש, ונקם ישיב לצריו, מעוטף בתכריכין ובאפר על ראשנו אנו קוראים „הוי ארץ אל תכסי דמם״! ועודנו לא נתאחה הקרע הגדול אשר נקרע בבית ישראל באוקראינא, והנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים

מארץ ישראל, מעיר קדשנו ותפארתינו, „העיר הקודש והמחוזות", הי' עוד הפעם למשיסה ולביזות, דם אחינו בנ"י נשפך כמים, דם קדושים, דמי זקנים וזקנות, דמי נערים ובתולות, דמי חתנים וכלות, דמי בחירי חמד אשר שמו לילות כימים ודמי עוללים ויונקים, ולא תחת ממשלת אוקראינע, אך תחת ממשלת בריטאניע, תחת עם הנאור עם המקולטור.

עדים אלו יתנו עדיהם ויצדקו, כי שנאת עולם לעם עולם היא חידה שאין לה פתרון, וכי הוא סוד צפון ונעלם.

על פי השקפה הזאת נבין דברי חכמים וחידותם שהתחלנו, אשר בהופיע עליו אור הבהיר הזה, נמצא מתואר בו מצב ישראל בעמים בשרד נאמן.

אמר ר' חנן בר אבא אמר רב „ד' רוחות מנשבות בכל יום". רבנו הגדול „רב" אשר שמו נתגדל ונתקדש בעולם התלמוד, ראה ברוח קדשו כל מה שיקרה אותנו עד אחרית הימים, הוא בראותו כי שנאת העולם לעם עולם הוא שנאה שאין לה פתרון, הבין כי ימיה ימשכו עד בלתי שמים, ע"כ נשא משלו החד והחלוק, להודיע אותנו את הדרך אשר נלך בה, ובדברים נמרצים הודיע איתנו כי „ד' רוחות מנשבות בכל יום", שמד' רוחות העולם „ממזרח וממערב מדרום וצפון" מנשבים עלינו רוחות רעות הצוררים שנאה ומשטמה בכנפיהם, ולא רק בעת אשר אופל כסה ארץ בימי הבינים, רק „בכל יום", גם בעת ההשכלה והצביליזאציע, אשר אורה הופיע בד' רוחות העולם, גם אז נדע נאמנה כי הרוחות הסוערות עודנו מנשבים עלינו בכדי להפילנו למשואות, „ורוח צפונית מנשבת עם כולם", רוח המשטמה הזאת הוא צפון ונעלם ולא נתגלה עדיין סבתו, למען נדע במה לרפאותו, עכ"ז רפואה אחת בדוקה יש לנו ולא נמנע רבנו הנאמן לגלותו, הוא רוח התורה, „קולו של יעקב", רוח ישראל סבא אשר ע"ז דרשו חז"ל „בזמן שקולו של יעקב נשמע בבתי כנסיות ובתי מדרשות אז אין הידים ידי עשו שולטת בנו", וחז"ל כינו רוח התורה בשם, „רוח דרומית" „הרוצה להחכים ידרים", ע"כ הודיע רבנו אותנו כי, „ורוח דרומית קשה מכולם", רוח התורה הוא קשה מכל הרוחות וע"ז אמרו „עבים קשה רוח מפזרן", הן אמת „ענני הצרות" קשים מאוד ובכחם להחריב את ישראל, אבל „רוח מפזרן" „רוח הדרום", רוח ישראל סבא בכחו לפזר את ענני זעם האלה.

„ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת את העולם כלו", (פרש"י ז"ל מלאך העשוי בדמות נץ).

כל העמים התפלאו פליאה נשגבה, איך לא נסחף יעקב הקטן והדל בתגרת השנף העוז השוטף עליו, חכמת חכמים תתבלע ובינת נבונים תסתתר, למצא את החידה הסתומה הזאת בדרך הטבע, איך אניה סוערה בלב ים, אין מחזיק כן תרנה, אין פורש נס, אין מושיט ומנהל לה, ורבבות גלי שחת ומשברי מות דולקים אחריה, סופות וסערות וכל צבאות בלע הדכוה ויטלטלוה מתהום אל תהום ומאבדון לאבדון, ואניות גדולות עם מלחיהן והובליהן וכל אנשי מלחמתן כבר צללו כעופרת במים אדירים והיא בדרך פלא עלתה שמים ירדה תהומות אף חשבה כמה פעמים להשבר, ובכל זאת היא בעוצם תמה, ובהשקט ובבטחה מדלגת מגל אל גל, וממשבר אל משבר, ובכל עת וכל שעה היא חותרת וממהרת להגיע אל מחוז חפצה, אל חפץ ד' ואל המטרה אשר הציב לה

אולם אם מהם הי׳ הדבר, כחידה בלי פתרון ושאלתם עלה בתיקו, עכ״ז אצלנו בני ישראל הי׳ הדבר מסוד חכמים ונבונים, מסוד ד׳ ליראיו, ורבנו הגדול „רב״ הי׳ „המגלה סוד״, כי השומר ישראל אשר לא ינום ולא יישן, יש לו יד מסתרת, רואה ואינו נראה, „מלאך העשוי בדמות נץ״, בראותו את חמת המציק אשר כונן להשחית, אז הוא קורא אליהם „אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה״, אל תשלחו את היד, עשו שלכם אל הנער, ואל תעשו לו מאומה, ובן נץ זה מעמידם אבל „אלמלא בן נץ מעמידה״. אז הי׳ „מחרבת את העולם כלו״, כי כל המאבד נפש אחת מישראל כאילו אבד עולם מלא.

ב.

ישראל בגולה.

הציבי לך ציונים שימי לך תמרורים שיתי לבך
למסילה דרך הלכתי שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך
אלה. (ירמי' ל"א).

אדוני הנכבדים!

אקדמות מילין ובטרם כל שיח אשר יצמח, רכש לבי רב ברכות ותודות לכל האסיפה הנמצאת פה, לראשיכם, לזקניכם, ולכל איש ישראל, ואני קורא לכולכם ברוכים הבאים בשם ד'.

אדוני הנכבדים!

במס' ביצה ד' ל"ח איתא, כי סליק ר' אבא, אמר „יהא רעוא דאימא מלתא דתתקבל", והתמי' מפורסמת למה התפלל ר' אבא תפלה זו דוקא בעלותו לארץ ישראל, הלא בכל מקום אשר דרש ברבים הי' מקום לתפלה זו כמאמר החכם מכל: „לאדם מערכי לב ומד' מענה לשון" (משלי ט"ז).

אך הכוונה יובן עפ"י מאמר החכם „הט אזנך ושמע דברי חכמים, ולבך תשית לדעתי, כי נעים כי תשמרם בבטנך, יכונו יהדיו על שפתיך" (משלי כ"ב). והכונה לדעתי, הנה באם יעמוד איש על הבימה לדרוש ולהשמיע קולו ברבים, אפשר שדבריו יהיו נשמעים ויעשו רושם באחד מב' אופנים, או שהמדבר הוא איש מפורסם בחברת בנ"י, ושמו כבר יצא לשם ולתפארת אז יהיו דבריו נשמעים אפילו לא יהיו שמנים, כי לחשיבות האומרם, לא יבחנו השמנים המה אם רזה, לא כן באם בא יבא אדם גדול מארץ אחרת, באתרא דלא ידעו לי' ויטיף אמרותיו לפני קהל ועדה, אז יבואו דבריו תחת שבט הבקורת ובכור המבחן, ואם ימצאו כי דבריו דברי חכמה הן וחן התבונה שפוך עליהם אז יתקבלו ברצון בעיני שומעיהן כי מה נ"מ מי שאומרם באם הדברים בעצמם דברי טעם הם, ועל כן זה למדנו חז"ל „קבל האמת ממי שאמרו".

כדברים האלה מצינו אצל מחוקקנו מרע"ה, שאמרו אליו בני ישראל: „כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", בקדימת עשיה לשמיעה, וכאשר בקשו את מרע"ה

לדבר בשם ד׳ מפני חסרון כוחם לשמוע מפי ד׳ אמרו: „אתה תדבר אלינו את כל אשר ידבר ד׳ אליך ושמענו ועשינו״, אמרו תחלה „ושמענו״, ואח״כ „ועשינו״, ופירש הבל״ע, כי מעיקרא בבואם לשמוע הדברים מפי ד׳ כי היא יתברך בכבודו ובעצמו ידבר אליהם, אמרו כולם בפה אחד „כל אשר דבר ד׳ נעשה ונשמע״, בקדימת עשיה לשמיעה, שלהיותו דברי ד׳, כי פיו המדבר אליהם, יעשוהו תיכף ומיד מבלי שים לב להבחין הדבר המצווה והמדובר, כי יספיק היותו יוצא מפי הקב״ה יהי׳ מה שיהי׳, אבל אח״כ כשהוכרחו לשמוע מפי מרע״ה מפני חסרון כוחם לשמוע מפי ד׳ בעצמו, אז דקדקו ואמרו „אתה תדבר את כל אשר ידבר ד׳ אליך ושמענו ועשינו״, אמרו תחלה „ושמענו״ מה אתה מדבר בשם ד׳, ואחר שיהי׳ מקובל אצלנו „ועשינו״.

וזה כוונת החכם מכל, „הט אזנך ושמע דברי חכמים״, יאמר תמיד תטה אוזן קשבת לשמוע „דברי חכמים״, דברים מחוכמים הנאמרים בהשכל ודעת, כי מה נ״מ מי שאומרם הלא העיקר „כי נעים כי תשמרם בבטנך״, שלא תשכחם ויהיו שמורים אצלך לעת מצא, וסוף סוף יבא זמן מוכשר אשר „יכונו יחדיו על שפתיך״, אם תצרפם לשאר דברי חכמה שרכשת לך, אז יכונו יחדו, ותוכל להריקן כשמן הטוב מכלי אל כלי ע״כ קבל נא עצתי בזה שתמיד תטה אוזן קשבת לשמוע דברי הכמים.

וזה הדבר ממש הי׳ אצל ר׳ אבא, הוא הי׳ איש מצוין ומפורסם במדינתו ותמיד כאשר עלה הבימתה להטיף דבריו לפני שומעיו, מצאו דבריו אוזן שומעת, כי סמכו כי דבריו בודאי טובים המה, אולם „כי סליק ר׳ אבא״, כאשר ר׳ אבא עלה לארץ ישראל למקום שאין מכירין אותו שם, ידע היטב כי דבריו יעברו תחת שבט הבקורת ורק אם דבריו יהיו דברי חכמה וטעם ונאמרים בלשון למודים רק אז יתקבלו, ע״כ ביקש מד׳ „יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל״, שהקב״ה ישלח לו דברים טובים וערבים שיתקבלו.

תפלת ר׳ אבא אנכי מתפלל כעת בעמדי לפניכם אדוני הנכבדים, כי הנני פה גר מארץ נכרי׳ וידעתי כי דברי יבואי בכור המובחן לכן אבקש מד׳ „יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל״.

כאשר גלו בני ישראל לבבל וירמי׳ הנביא ראה את אסונם ואת שברם, „חרבן העם וחרבן הארץ״, התאמץ להקל צערם ושברם הגדול, נשא משלו בדברי נחומים ויאמר:

„הציבי לך ציונים, שימי לך תמרורים, שיתי לבך למסילה דרך הלכתי, שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה״.

בדברים אלה מצא הנביא המקונן נוחם לעמו המוכה לרסיסים, יאמר הן אמת כי לעת עתה גדול כים שברך, עכ״ז נחמו נהמו עמי, כי ל״ז לאורך ימים אתם גולים, רק על שבעים שנה, על תקופה קצרה, ואח״ז תשיבו לארצכם ועוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים, קול ששון וקול שמחה, ולמען יתחזקו בבטחונם ולא תשוח נפשם תחת גלגלי הצרות ופגעי הזמן, אמר להם „הציבי לך ציונים״, עשו לכם סימנים, „שימי לך תמרורים״, למען תדע הדרך לשוב חזרה כי עוד מעט שובי בתולת ישראל״.

אולם רבותי! הגם כי דברים אלה דבר הנביא בשעתו לאנשי גלותו, עכ"ז באם נחדור בדבריו הנעימים נמצא נוחם גם לנפשנו העיפה מגלות המר הזה, וכי דברי הנביא לא הי' רק לשעתו, רק חזיונו נפרץ גם לנו, בדבריו הנעימים נמצא כל הרפתקאות דעדו עלינו מאז גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו וכל מה שיעבור עלינו, „וגם יורנו הדרך אשר נלך בה לעשות קץ וסוף לכל צרותנו, כאשר נבאבר בעזהי"".

במסכת שבת ד' פ"ט דרשו על „ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם אם תקבלו את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם", והקשו בתוס' למה הצריכו לכפיה, הלא אמרו נעשה ונשמע, ותרצו „שמא יהיו חוזרים כשיראו אש הגדולה", והנה קושית התוס' קשה מאוד דלמה הצריכו לכפי' הלא בפה אחד ענו כל העם „נעשה ונשמע", אבל תרוצו של התוס' אינו מובן כי הלא בני ישראל ראו עין בעין גבורות ד' במצרים ובקריעת ים סוף וא"כ למה זה יחרדו מהאש הגדולה?

אולם כבר כתבתי בספרי „גיא חזיון" דרוש ט', כי עם אלקי יעקב רצו לקבל את התורה בלב שלם, כאשר הורו במה שאמרו „נעשה ונשמע", והטעם לא יען כי עמא פזיזא המה כאשר הבין הצדוקי (מס' שבת פ"ח ע"א), רק יען כי עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, המה ידעו כי לארץ ישראל המה הולכים, לארץ אבותם, לארץ אשר ד' דורש אותה תמיד, מראשית השנה עד אחרית השנה, לארץ אשר לא תחסר כל בה, ואשר לא במסכנות תאכל בה לחם, וכל אחד מהם יהי' שאנן מפחד רעה, כל אחד מהם ישב איש תחת גפנו ותחת תאנתו, במצב טוב כזה, לא יהי' להם תורת ד' למשא, אדרבה במצב כזה נחוץ מאוד תורה כתורתנו הקדושה, לעם חכם ונבון, כי באותו זמן לא עלתה על דעתם כי עוד יגלו מארצם, ע"כ כאשר בא מרע"ה והודיע אותם כי חפץ ד' לתת להם תורתו, ענו כל העם יחדיו „כל אשר דבר ד' נעשה ונשמע", אולם ד' הצופה ומביט עד סוף כל הדורות, ראה מראש כי ישיבתם בארץ לא תהי' לאורך ימים, כמו שרמז בה למחוקקנו „אהי' אשר אהי'", פרש"י ז"ל „אהי' עמם בצרה זאת אשר אהי' עמם בשעבוד שאר מלכיות", אמר לפניו רבוש"ע דיה לצרה בשעתה, אמר לו יפה אמרת. הרי כי דבר זה הי' מסוד ד' ליראיו משרע"ה שלא לגלות להם צרות השעבוד, אשר נבון להם עוד ימי חושך ומהלמות לגום, אולם דבר זה הי' בסוד רק עד קבלת התורה, אבל בשעת קבלת התורה אשר הי' להם התפשטות הגשמיות לגודל קדושתם בעת ההוא, ראו עד סוף כל הדורות אשר יקרה אותם עד אהרית הימים, ראו כי יבאו ימי מסעי הצלב וימי הבינים, אשר יאכלו את שה פזורה ישראל בכל פה, וישימו את רחבי תבל למזבח אש ועצים ואת יעקב הקטן השה לעולה, והכל יבא עליהם ע"י קבלת התורה, כאשר דרשו חז"ל „למה נקרא שמו סיני שמשם ירדה שנאה לישראל", ואבותינו שהיו אז במדריגת נביאים שראו כל זה באספקלריה מאירה, נרתתו לאחוריהן והוריקו פניהם כי מי יודע אם בניהם אחריהם יוכלו לעמוד בנסיון גדול כזה בארצות גלותם, אולי ישיחו תחת פגעי הזמן, ע"כ חשש הקב"ה בעת קבלת התורה כאשר יראו כל זה יבואו בטענה שאי אפשר לדחותה כלאחר יד, יאמרו הן אמת רבונו של עולם אמרנו בפה אחד ובלב אחד „נעשה ונשמע", זה הי' כי חשבנו כי תמיד

נהי׳ במצב טוב, נשב בארצנו שקט ושאנן מפחד רעה, ויהי׳ בכחינו לקיים כל התורה בלי מפריע, אבל אם זרענו אחרינו יגלו מארצם, ויבואו בארצות הגוים בין פריצי חיות טורפות, מי יודע אם לא תשוח נפשם תחת פגעי הזמן, ובאיזה רשות נוכל לקבל בעדם התורה, בהיותם במצב רע כזה, וזה כונת התוס׳ במה שאמרו „שמא כשיראו את האש הגדולה״, הוא האש של מוקדי האש שהקימו על ישראל בימי הבינים, כשיראו כל זה יחזרו בהם, ולנחם אותם שלא יראו ולא יפחדו מחמת המציק אשר כונן להשחית, בא הקב״ה בתשובה נמרצה, „אם תקבלו את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם״, דהנה פרשתי הפסוק: „ושמתי את זרעך כחול הים״, דקשה למה אמר „כחול הים״ ולא אמר „כחול הארץ״ כמו שאמר „ושמתי את זרעך כעפר הארץ״, ופרשתי על פי מה שאמר הנביא ירמי׳ (ה׳ כ״ב): „האותי לא תראו, אם מפני לא תחילו, אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו, ויתגעשו ולא יוכלו, והמו גליו ולא יעברנהו״, כי באם נתבונן בים בעת זעפו, בעת אשר יעמוד רוח סערה ויתרוממו גליו, יעלו שמים ירדו תהומות, ויבואו אל שפת הים ברעש וביד חזקה כאלו רוצים לשטוף עולם ומלואה, אז בבטח נוציא משפט אמת, כי הבריחים והדלתים והחומות אשר יתנו רסן ומעצור להים, היו צריכים להיות מנחושת וברזל ואולי אז הי׳ בכחם לעצור במשברי ים הבאים ברעש וביד חזקה, אולם לא כן עשה הקב״ה, רק שם עליו משמר „חול הים״ אשר הוא דבר הלש בטבעו וחדל אונים, ואשר דרכו לנוס מפני מים, ואת השומר החלוש הזה שם הקב״ה על הים הגדול, וממש אימת החלוש על הגבור, כי אנו רואים בעת אשר יבואו גלי הים אל שפת הים בסופה ובסערה ובאכזריות פריץ חיות, עכ״ז יכופו כאגמון ראשם לפני השומר החלוש וישיבו חזרה בבושת פנים, והוא באמת אחד מנפלאות הבורא, אשר כל חכמי העולם לא מצאו הפתרון לחידה הנפלאה הזאת, אולם אם כי דבר זה נשאל להכמים ונבונים ולא פרשוה, בא הקב״ה בכבודו ובעצמו ופרשה, (איוב ל״ח) ואשבור עליו חקי ואשים בריח ודלתים „ואומר עד פה תבא ולא תוסיף ופה ישית בגאון גליך״, בדבריו הודיע אותנו כי הדלתים והחומות אשר בכחם לשים משמר על הים הוא ע״י פקודת ד׳ אשר נתן צו „עד פה תבא ולא תוסיף, ופה ישית בגאון גליך״, ע״כ די בשומר חלש כזה, כי מגערת ד׳ „עד פה תבא ולא תוסיף״ ומהדר גאונו יכופו ראשם, ע״כ די בשומר קטן וחלוש כזה.

וכמ״כ הוא ממש השמירה של עם אלקי אברהם בארצות הגוים, כחידה אשר אין לה פתרון, והן הן גבורותיו והן הן נפלאותיו, איך עם בלי ארץ, ובלי הגנה ובלי מעמד נכון תחת רגליו, נודד זה שני אלפים שנה בכל כדור הארץ בים החיים אשר הוא לו ים של דמעות, גלי תלאות וצרות עברו עליו בכל מקום, ולא אחד בלבד עמד עליו לכלותו, ותמיד באורח פלא מדלג מגל אל גל וממשבר אל משבר וניצל כצפור מפח, ואם נרצה לדעת איך ובמה אז ישאר הדבר כחידה סתוכה אשר שום אוכה ולשון לא מצאו לה פתרון, אך אם חידה סתומה הוא לאוה״ע פתורה היא לנו, וגם על זה אני נאמר כי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא, וחז״ל כצאו את הסוד הזה בפסוק „הקול קול יעקב והידים ידי עשו״, ודרשו בזמן שקולו של יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אז אין הידים ידי עשו

שולטות בנו", והיא היא שעמדה לאבותינו ולנו, כי מעולם לא חסר אצלנו „קול יעקב" לא בבתי כנסיות ולא בבתי מדרשות, תמיד נמצאו בנ"י אשר משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמו יתברך באהבה, בכל תקופה ותקופה ובכל עת ועת עלה ריח ניחוח תמיד לפני כס יה בשמים מבתי כנסיות ובתי מדרשות והיא היא שהכתה אחור את הידי עשו, וע"ז דרשו במ"ר פ' ל"ד „וירח ד' את ריח הניחוח, הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש, וירח ריח של חנמו"ע עולה מכבשן האש, וירח ד' הריח ריח דורו של שמד. רוחות קדושות כאלה נמצאו תמיד בתוך בנ"י; וע"ז אמרו יפה כח הבן מכח האב, כמה קהלות קדושות מסרו עצמם על קדושת השם, והן אמת כי מעט מזעיר מספר אחב"י אשר יבקרו את הבתי כנסיות והבתי מדרשות, והרבה מאוד מאחב"י עזבו את דגל ישראל ונסו מן המערכה „והקול קול יעקב" נתחלש מאוד והמביט על הקול יעקב החלש אשר עולה מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, יעמוד משתאה איך קול חלוש וקטן כזה יוכל לשמור אותנו מכל גלי הצרות הסוערים עלינו להפילנו למשיאות, אבל לא מפני שאין אנו מבינים נאמר שאינו כן, ודי לנו באם אנו רואים כי עמים גדולים ועצומים אשר שפכו רוח ממשלתם על עמים וארצות ואשר מחיתתם רגזה הארץ, ירדו מעל במת החיים ונמחו מעל הארץ וזכרם נשאר רק בספר התולדה ובגלי הרבות עריהם וטירותם, גלים קטנים הם המצבות על קבר עמים גדולים, ועם אלקי יעקב הקטן והדל, אשר הי' למרמס לרגלי העמים המנצחים האלה, אשר בו פארו העמים המנצחים את מרכבות כבודם, הוא נשאר בחיים, שני הזמן המבלה ומכלה את הכל לא שת קציר לו, ולא כבו את גחלתו, והוא עומד על קברי מנצחיו ומתבונן אל המצבות האלכית המזכירות לו את המכות אשר הוכה ביום המגפה ע"י שוכני קברים ההמה, הן כל זה עד נאמן על סגולת „הקול יעקב" הזה אשר כוחו חזק מאוד וכל פגעי הזמן משחק לו, וכמו שאין אנו מבינים איך החול החלש ובלי אונים שומר את גלי ים החזקים השוטפים בסערה ובסופה, ורק שאנו רואים כי כן הוא, כמ"כ אין אנו מבינים את כוחו של „הקול קול יעקב" ורק אנו רואים שכן הוא, ע"כ כאשר ישראל סבא פחד ודאג על בניו מיראת עשו ושפך שיחו לפני אל „הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים", אז נזכר מבואתה אחרת, והנה אליו קול ד' אל תירא עבדי יעקב מהידי עשו ומאגרוף רשע כי „ושמתי את זרעך כחול הים", כי בניך יהיו נשמרים בבחינת „חול הים" אשר לא יספר מרוב, מרוב הפליאה א"א לכפר ולהבין איך יהיו נשמרים אבל שים בטחונך עלי.

ע"כ בעת אשר נרתעו בנ"י לאחוריהם מפני האש הגדולה אשר ראו, כפה עליהם הקב"ה ההר כגיגית להראות להם כי התורה אשר יקבלו על ההר הזה תגן עליהם ותשמרם מכל נזק כמו הגיגית שומר היין, ואמר להם אם תקבלו את התורה מוטב, יאמר גורלכם בידכם אל תראו ואל תפחדו מחמת המציק אשר כונן להשחית ומאש הגדולה אשר אתם רואים, אמת הדבר „אש קשה", אש הקנאה קשה מאוד ועד שאול תוקד, ותלהט מוסדי הרים, אבל תדעו כי „מים מכבים אהבה",

מי התירה (הוי כל צמא לכו למים) קשים יותר ובכחם לכבות את האש, ע״כ „אם **תקבלו את התורה מוטב״, יהי׳ לכם טוב, ולא יוכלו כל המונם הרב להרע לכם, ורק אם לאו, באם ח״ו לא תקבלו את התורה ותשליכו דברי ד׳ ארצה אז, „שם תהא קבורתכם״ תוכלו להקבר תחת גלי הצרות, וכאשר שמעו דברים אלה מפי הקב״ה קבלו את התורה באהבה.**

וכאשר הלכו בנ״י בגולה, ידע הנביא כי חיי הסביבה יכה שורש בלבבם הטהור וכי נכונים המה למועדי רגל, ולירד אל בור הטמיעה, ורק אם ילכו בדרכי ד׳ וההורה תהי׳ נר לרגלם, ויכירו ערך עצמם, רק אז יהיו משומרים מן **ההתבוללות,** ע״כ עורר אותם : הציבי לך ציונים „שימי לך תמרורים״ וכו׳.

יאמר הן אנחנו עם אלקי אברהם היינו תמיד עם המצוין וסגולת האדם כמו שאמר הכתוב :

א) אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים.

ב) מצוינים היינו לממלכת כהנים וגוי קדוש כמו שאמרה התוה״ק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.

ג) מצוינים היינו לעם חכם ונבון כמו שאמר הכתוב : ושמרתם ועשיתם כי היא הכמתכם ובינתכם לעיני העמים, אשר ישמעון את כל החוקים האלה, ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה.

ד) מצוינים היינו בטהרת המשפחה כמ״ש : הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב.

ה) מצוינים אנחנו לעם הספר, ומכל העולם כולו באו לשמוע את חכמתינו כמ״ש : כי מציון תצא תורה ודבר ד׳ מירושלים.

בציונים אלה וכאלה הצטיינו בני ישראל, ועל ידם בא להם הכרת עצמם, ובהיבה יתירה ויראת הרוממות הביטו על עמם ותורתם ועל עצמם, וברוח אמיץ וגאון יהירות נשאו את דגל ישראל, לא חקו מעשה שכיניהם, בשביל מה יאמרו הגוים, כי ידעו כי בני אל חי המה, ולאי כב- נחשב להם להתבולל בשכיניהם ולדבק בבת אל נכר, כי איך יטנפו את הציונים היקרים אלה והכרה זו הי׳ להם כהרים בפני הפורעניות.

ע״כ עורר הנביא אותם „הציבי לך ציונים״.

אתה עם הנאור ועם המצוין, אם חפץ אתה להיות משומר מכל רע ומכל נזק אשר לא יקרב באהליך, אז איעצך ויהי׳ אלקים עמך ורק שמע לעצתי „הציבי לך ציונים״, שים ציונים היקרים אלה על בגדיך והעלם על לבושך למען יהיו לך לעינים בכל אשר תפנה והמה ישמרו צעדיך לבל יאונה אליך רע, באם תבוא בין זרע מרעים אשר יארבו לדמך וירצו להדיחך מד׳ אז הסתכל בציון עלך אשר נרשום עליו כי הנך „הסגולה מכל העמים״ וא״כ איך תשפיל עצמך להשליך את **אלהיך, ואמונתך ותורתך, ולהמיר את קנינך בשל אחרים אשר על ידם תרד מאוד.** **ואם אולי יפתוך חטאים ללכת למבואות המטונפות אשר יטמאו את גופך ונשמתך,** **זכור תזכור בהציון היקר אשר מצוין אתה בו „לממלכת כהנים וגוי קדוש״, ומה לכהן** **בבית הקברות, ואם ח״ו בין מנאפים חלקך אז תסתכל בהציון אשר הנך מצוין לגוי קדוש**

„קדושים תהיו" הוו גדורים בעריות, ואם תלמד חכמת הגוים ותבקר את בתי מדרשיהם הגבוהות ותהי' בחברת אינו יהודים, אל תשליך חכמת התורה מפניך וזכור תזכור מה שהנך עם חכם ונבון, זה בא מתורתך תורת ד' המחכימת פתי, ורק ע"י התורה שלמדת נתחדד שכלך שהנך מהתלמידים המצוינים „כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", ורק באם „ושמרתם ועשיתם", ורק באופן זה יאמרו הגוים כי הנך „עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה".

ואם ח"ו תהי' בין רשעי ישראל ויגררוך אחריהם, אז זכור תזכור בהציון אשר אתה מצטיין „לבני אל חי", „ורשעים בחייהם קרואים מתים".

ואם מרגלי חרש ידברו על לבך לנוס ממערכת ישראל ולהתבולל בהם, אז זכור תזכור בהציון היקר „הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב", אשר הפירוש הנכון „הן עם לבדד" כשעם ישראל שוכן לבד ולא יתבולל בשכיניו אז ישכן, יוכל לשכון בטח ושאנן מפחד רעה, אילם „ובגוים" כאשר יתערב בגוים אז ידע כי לא יושע בזה וסוף סוף יהי' כי „לא יתחשב".

ע"כ ביקש מהם הנביא „הציבי לך ציונים", כי הנביא הנאמן ידע את סגולת הציונים היקרים אלה.

„שימי לך תמרורים".

המביט על חיי העמים בעין חודרת על עלייתם וירידתם, הוא רואה לפניו חזיונות שונים, הרבה פעמים יראה כי במשך איזה שנים יעלה עם מעלה מעלה, וכמ"כ להיפך, במשך זמן קצר ירד איזה עם מטה מטה, והסבה לזה תלוי בהחנוך, באם היו עיני הדורות הקודמים פקוחות על חנוך הדור הבא והתיחסו אליו בכובד ראש כפי ערכו בחיי עם, אז הדור הבא ימלא תפקידו כראוי, יעלה מעלה מעלה, וישא את דגל עמו ברוח גבורה ויוכל לסבול כל עמל ותלאה בשבט עמו וארצו, אבל אם הדורות הקודמים התיחסו אל החנוך בקלות ראש, אז הדור הבא ירד מטה מטה ויהרוס את כל מה שבנו הדורות הקודמים, ותהי' הנקלה בעיניו להשליך אמנותו ואת מסירת אבותיו ולמכור את בכורתו בעד ככר להם ונזיד עדשים, אשר יקבל משכניו האורבים לדמו, ע"כ בצדק יאמרו המושלים האשכנזים, שהמורים האשכנזים נצחו את הצרפתים בשנות השבעים, כי המה הנכו את הדור הצעיר באהבה לארצם ולמולדתם ע"כ לחמו ברוח גבורה ובמסירת נפש על שדי קטל ולא כפו ראשם תחת התלאות אשר סבלו במשך המלחמה.

ע"כ הנביא אשר ידע מסוד הזה, עורר את עמו, שעיניהם יהיו פקוחות על החנוך ויראו להעמיד דור ישרים אשר ילחמו בעד תורתם ברוח גבורה בדברים קצרים, בקש איתם „שימי לך תמרורים" הקים לך דור ישרים וצדיקים הנקראים תמרורים (צדיק כתמר יפרח).

„שיתי לבך למסלה דרך הלכת".

לא תבקש לך דרכים חדשים אשר לא שערום אבותיכם, רק צאי לך בעקבי הצאן אשר גבלו לך הראשונים, ובמסלה אשר סלו לך, ואם כה תעשה אז אני בטוח כי „שובי בתולת ישראל" תשוב בבחינת בתולה טהורה, טהור מכל שמץ ופגם „שובי אל עריך אלה".

ג.

החומר והרוח.

ויאמר ד׳ לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר... וירא ד׳ כי רבה רעת האדם בארץ, וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, וינחם ד׳ כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו (בראשית ו׳).

איבת עולם, ומלחמת עולם „להומר ברוח", מאז יצר ד׳ את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים, התחילו התנגשות הרוחות, רוח האדם העולה למעלה, שאף לחיי האצילות לרוממות הנפש, ולכל דעה רמה ונשגבה אשר חותם האמת טבוע עליה, את האמת שמה לה לקו ואת הצדק למשקולת, החומר שאף אחרי חיי הנועם ותענוגות בשרים, ולהשיג את תאות הלב לקח לו לעזר את האגרוף והסיף, ובעת אשר החומר יבקש את תפקידו, ילחם במלחמת תנופה עם הרוח, והנצחון ישתנה לפי כח הלוחמים, פעם ירים רוח האדם את ידו וגבר השכל, ופעם יתגבר החומר על הרוח ונצח האגרוף.

שני אלפים שנה אחרי בריאת שמים וארץ, התאבק „החומר עם הרוח", ותמיד היה ימין החומר רוממה, כרע רבץ הרוח לפני החומר, גם אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה, אשר היה כעצם השמים לטוהר, ומעט מאלקים — אלקים חסרו, לא קם רוחו הכביר לפני ממשלת החומר, ואך כאשר נחש הקדמוני הסית את אשתו לאכול מפרי עץ הדעת, למרות מצות ד׳ ותתן גם לאשה לאכול, לא עצר רוחו הכביר את תאות החומר ויאכל עמה, למרות עונש הגדול „מות תמות", אשר נחרץ עליו ועל זרעו אחריו, הנאת החומר עדי רגע גבר על האדם הגדול הזה, אחר טעמו מעץ הדעת ירד ממרום מצבו ויפול פלאים, חמודות נמבזות, רגשי חמה, נקם ורצח, קנאה ושנאה, התעוררו בקרבו, וענבי רעל ההמה הראו תיכף את פרים הרע, ע"י קנאה קטנה אשר נתעורר בין האחים, קם קין על הבל אחיו וירצחו נפש, מאז הופרה האחוה, שבת השלום ובני אדם כבני לביא התפרדו לשחר טרף לנפשם.

גם בני אלקים שרי מעלה, כאשר ירדו אל ארץ החיים, השחיתו את דרכם

על הארץ, תאות החומר משל ברוהם הכביר ממשלה בלתי מוגבלת, עד אשר התמכרו לכל תאות נמבזות, ותהי הנקל בעיניהם לקחת נשים מתחת יד בעליהן בחזקת היד, כה הלך וגבר החומר ודכא את הרוח עד אשר השחית כל בשר את דרכו על הארץ, עד אשר נחם ד׳ אשר ברא את האדם, „ויאמר ד׳ לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר״, ופירש העקדה, כי רוח האדם נתגשם כ״כ והלך אחר תאות החומר עד שנתהפך לבשר, ותחת אשר ד׳ נתן יתרון לרוח על החומר, שהרוח יהי׳ הדיין והמושל על החומר, בא העת לקחת לו יתרון זה, ע״כ אמר ד׳ „לא ידון רוחי באדם״ מעתה לא ידון רוחי אשר נתתי באדם בבחינת דיין שוטר ומושל, „בשגם הוא בשר״, כי גם הוא נתהפך לבשר, כה הלכה הירידה וגברה עד אשר חרץ ד׳ כליון חרוץ על כל מעשי בראשית למאדם ועד בהמה, מרמש ועד עוף השמים.

אולם צרת מי המבול הראו לדעת, כי ענני הצרות חזקים מאוד, ובכחם להרים הרוח על החומר, כי אנו רואים בתבה אחת דרים מינים נפרדים השונים זה מזה בטבעם כרחוק מזרח ממערב, זאב עם שה, נמר עם גדי עגל וכפיר נחשים ועקרבים, דרים באהבה ואחוה, והיים חיים של שלום, לא ירעו ולא ישחיתו זה את זה, ואנו עומדים בתמהון לב ושואלים, מי השלים בין פריצי חיות טורפות ההן? „מי קשר אותם בהרמוניה שלימה?״ אם לא הצרה הכללית אשר רחפה על כולם, המה הבינו כי בעת צרה כזאת, בעת אשר מר המות רוחף על כולם, אם גם פירוד לבבות יהיה ביניהם וישחיתו זה את זה, אז יפרוש המות כנפיו השחורות על כולם ויעש להם כליון חרוץ, על כן גבר רוחם על טבעם הרע וטמנו שנאתם בצלחת ועשו שלום אמת ביניהם. גם „ריח הניחוח״ אשר עלה לפניו יתברך מריח הקרבנות, אשר דרשו חז״ל על זה „וירח ד׳ את ריח הניחוח״, זה ריחו של אברהם אבינו והמו״ע, ודורו של שמד עולים מכבשן האש, שינו את מצב האדם לטוב בעיני ד׳, כי באם קרוצי חומר כאלה בכחם להוליד ענק, רוח כאלה אשר יבואו באש ובמים על קידוש שמו יתברך, זה עד נאמן כי יצר לב האדם רק רע מנעוריו, וכי לא טוב להכות כל חי ולקלל את האדמה בעבור האדם.

אולם למען לא יתמכר האדם עצמו לתאות החומר כאשר עשו דורות הקודמים, נתן לו ד׳ „אות הקשת״, „את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ״, לא לחנם בחר ד׳ באות הקשת, כי הוא סמל חיי האדם השלם, הקשת הזה רגליו נצבים ארצה, וראשו מגיע השמימה, כמ״כ צריך להיות האדם השלם, לא ירדוף אחרי חיי ארציות יותר מדאי, כי באופן זה הוא עומד דוקא על הארץ, וכן להפוך לא יגזור עצמו מחיי החלד לחיות כמלאך ד׳ צבאות, כי אז הוא עומד דוקא בשמים, רק יהי׳ כקשת הזה רגליו בארץ וראשו בשמים, יקיים מה שהטבע דורשת ממנו והורשה לו על פי התורה ובזה יהיה רגליו בארץ, וידבק בד׳ ובתורתו כפי אשר ד׳ דורש מעמו ואז יהיה ראשו בשמים, באופן כזה תשאר הנפש טהורה כעצם השמים והגוף ג״כ יזדכך ויטהר ויסכים לכל משאלות הנשמה, זה הי׳ כונת השם באות הקשת.

אהרי כל זאת, עברו עשרה דורות מנח ועד אברהם, וכולן היו מכעיסין ובאים לפניו, עד אשר האיר ממזרח צדק ודרך כוכב מיעקב, הוא אבינו אברהם וזרעו אחריו, אשר בשרו צדק בקהל רב, ונשאו את דגל האמת בחשכת הלילה, ובמסירת נפשם האירו לארץ ולדרים עליה ויפיצו את דעת אחדות הבורא ויפנו דרך לממשלת הרוח, כמובן לא במלחמות קטנות עלתה בידם למצא מסלול ודרך לז עותיהם הנשגבות, רק במחיר נפש הזקן אשר מסרו לשלהבי אש ויצא בשלום כגבור מנצח, אחרי הנס הגדול הזה, נתגדל ונתקדש שמו והיתה השפעתו גדולה עד שהיה בכחו להכניס גוים תחת כנפי השכינה, כאשר זקן ובא בימים מסר את רכושו הרוחני לזרעו אחריו, וצאצאיו הלכו בדרכיו לא סרו ימין ושמאל, עד אשר ירדו למצרים וההילו צרות השעבוד, אשר על ידם נסתמו עיניהם ולבם של ישראל, ועוד הפעם כשל ונפל הרוח, כרע רבץ לפני החומר, עד אשר חשבו כי בא קצו ולא ישיב עוד לתחי׳ ושם תהא מיתתו ושם תהא קבורתו.

אך לא כאשר האמינו כן היה, כי ברגע האחרונה אשר ירד הרוח עד מ״ט שערי טומאה, בא הספר לעזרתו, ככרוב קודש מגבהה מרומים, נגלה ד׳ על הר סיני ובידו תורת היים, אשר הרימה את הרוח לגבהי מרומים, ובחכמתה פזרה את ענני החושך ותחדור אל הפינות החשכות שבנשמת האדם, וכצאת השמש בגבורתו יצאה להלחם מלחמת תנופה בחומר ובאגרוף, אז לבשה המלחמה צורה הדשה, כי תחת אשר עד הנה נשאו אחדים את דגל הרוח, בא במקומו עם שלם גם חכם ונבון וילחמו ביד חזקה ובזרוע נטויה נגד החושך. ובשבת בני ישראל על אדמתם, ואור ההצלחה האירה על פניהם, עיר הבירה ירושלים היתה יפה נוף משוש כל הארץ, רבתי בגוים שרתי במדינות ואלהים בארמנותיה, אז נתנה מהודה על הספר, כי כבוד הספר תלוי בכבוד עם הספר, אם נושא דגלו נכבדי ארץ המה ושמם מהולל בגוים, אז גם הספר ודעותיו ימצאו אזנים קשובות, ע״כ בעת ההוא אשר מצב עמנו הי׳ טוב מאוד, הי׳ בכחם להפיץ את דעות הספר, נקל לנו להבין את אשר יספר לנו הכתוב „ויבואו מכל העמים לשמוע את חכמת שלמה מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו״ (מלכים א׳ ה׳), גם מלכת שבא נתעוררה לבא כאשר שמעה „את שמע שלמה לשם ד׳״ ובקול תודה ברכה את ד׳, „יהי ד׳ אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על כסא ישראל״, ונתקיים אז ממש הפסוק „ישראל אשר בך אתפאר״, כאותו ששנינו (במדרש רבה פ׳ עקב) מעשה בר״ש בן שטח שלקח חמור אחד מישמעאל אחד הלכו תלמידיו ומצאו בו אבן טובה הלך והחזירה לו וקרא עליו אותו הישמעאל „ברוך אלה, שמעון בן שטח״, הוי מאמונתו של בשר ודם אתה יודע אמונתו של הקב״ה. ופירש האוה״י, דהישמעאל בראותו את נפשו היקרה של ר׳ שמעון בן שטח שהחזיר לו אבדתו, התבונן ואמר הלא האדם הזה באנושותו דומה אלי ואל כל סוג המדברים, ומאין היתה לו מדה יקרה כזו להחזיר לי אבידתי וכי הייתי עושה כן כשהיה להפוך, אם לא להיותו בעל נפש יקרה אצולה מכבוד עליון יתברך, הנאמר עליו כי חלק ד׳ עמו יעקב חבל נחלתו, והניצוץ הזה תגדיל את מעלתם להיותם בעלי מדות טובות ונכבדות מה שלא נמצא בשארי המדברים ע״כ עולים המה על כל בני גילם ומזה שפט

הישמעאל אם בניצוץ קטן זה משביבי אשו יתברך נמצא מדות רוממות כאלה, א״כ עאכו״כ גדולה כפולה ומכופלת האמונה והקדושה והתפארת בהמקור עצמו יתברך שמו, ע״כ אמר „ברוך אלקי שמעון בן שטח״, כי ע״י המדות הנכבדות הנראות ומוחשות בבר״ד בנקל יש לשער אמונתו יתברך ביתר שאת ויתר עז, להיותו בעל הכוחות כולן ומקור כולן, וזה ממש הי׳ אצל המלכת שבא שבראותה את חכמת שלמה נתעוררה כל כך עד שאמרה „יהי ד׳ אלהיך ברוך״, וא״כ חכמתו היה „לשם ד״, שם ד׳ נתגדל ע״י, ע״כ בשבת בנ״י על אדמתם ויאכלו מתנובת שדי ולא חסר להם מכל טוב היתה השפעתם גדולה, והספר הלך וגבר ונצח את האגרוף והסיף.

אולם באחרית ימי ממשלתו כאשר התחילה שמשו לערוב, קמו חכמים אחדים אשר כבר נפקחו עיניהם מחכמת תורתנו הקדושה, כי בעת ההוא כבר נעתקה תורתנו הקדושה להרבה לשונות הגוים, ויבראו ספרים חדשים, ספרים אשר לא ברוח יסודם, ורוח אלקים אין בם כי אם לגבי חומר גביהם אשר יחללו כל קודש ממעל ועל הארץ מתחת, וישרישו כל אמרי קודש הפורים תנחומות ואחרית לבני חלוף, המה החליטו לדבר אמת וצדק כי מטרת האדם בחיי החלד רק להשיג את מנעימי החיים לאכול לחם חמודות ולהתענג תענוגות בשרים ואיש אשר לא ישיג את אלה אין העולם כדאי הוא לו, ענבי רעל ההמה אשר נטעו בחברתם הבשילה אשכלות מרורות, כי הולידה דבר אכזרי אשר לזכרם יתפלץ כל לב, מנהג קדוש הי׳ להיונים, אשר היו בימים ההם העם המפותח והנאור מכל העמים, לקחת את אבותיהם אשר באו בימים, ולא הצליחו עוד למלאכה, להמציא לעצמם את מחיתם, להעלותם על ראש הר ולהפילם ממרומי ההר עד שנעשה בשרם אברים אברים, כדי שיפטרו מלתת להם נהמא דכסופא, לא הועיל צעקת האומללים ההם אשר פלחו כליות ולב, כי הבנים לא הרגישו שום עול בעשותם את הנבלה הזאת לעיני השמש, כי זקנים כאלה כבר נס ליחם, מלרדוף אחרי מנעימי החיים, ולא יתענגו עוד תענוגות בשרים א״כ אין העולם כדאי להם, ומציה גדולה לאבדם. והחסיד היותר גדול שלהם בזמן הזה, אפלטון, אשר הי׳ פיליסוף מפורסם התיר להאביד בידים בנים רעי התואר, או בני זנונים, או זקנים, בכדי שלא תסבול חברת בנ״א מהם, וכמ״כ היו במלכות רומי גם הכה התירו להאבות להמית ילד רע התואר, וכל בת בכורה גורלה למיתה, ואולי ע״ז אנו מתפללין אל תשליכנו לעת זקנה ככלות כוחנו אל תעזבנו. נקל להבין את המלחמה של התנגשות הרוחות האלה אשר רחוקים מן הקצה אל הקצה, תורתנו הקדושה הרימה על נס מצות „כבוד אב ואם״ והשוה כבודם לכבודו, והזהירה על כבודם ביותר לעת זקנתם „ראה פן תעזבם לעת זקונים, שרתם כעבד לאדונים תפלתם קח ותאריך ימים ושנים״ (יוצר ליום א׳ של שבועות), וכמ״כ בכל צעד ושעל התנגשו שתי הרוחות, רוח התורה וישראל סבא, עם רוח היונים והרומאים (להבדיל) ובמלחמות תנופה לחמו זה בזה, ולו עמד עמנו על פסגת הצלחתו כימי קדם, אז אין ספק כי כרע רבץ נשר רומי לפני גור ארי׳ יהודה, וזכינו כבר לחזון הנביא „וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישאו גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה״, כי מלאה הארץ דעה את ד׳, אבל לאסוננו הגדול כרע רבץ גור אריה יהודה לפני נשר רומא, וגלה מארצו הגלת שלומים וירד משפל מצבו עד

אשר חי׳ מנוד ראש בגוים נבזה וחדל אישים מכה אלהים ומעינה, ובמצב רע כזה לא יוכל ללחום עוד את מלחמת הספר כי שפל מצבו השפיל את דעותיו הנשגבות ואת תשפעתו הרב.

בעת ההוא היתה עת צרה ליעקב מאין כמהו, מצבו החמרי נשבר לרסיסים, בניו נודדים ללחם לארצות שונות, רע ומר יותר גורלו הרוחני, התורה משתכחת מעט מעט מבניו, הדור הצעיר התרחק מדור הישן וקולט אל תוכו דעות זרות אשר רוח הרומאים הורתם המשחיתים את הגוף ואת נשמת ישראל סבא, עד אשר נראו סימני גסיסה בעם אלקי יעקב.

אולם יאלפונו חז״ל במס׳ מגילה י״א „לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנמו״ע, ולא געלתים בימי יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו, כי אני ד׳ לעתיד לבא שאין כל אומה ולשון שולטת בהם״, ופירש בס׳ ישראל ותו׳ כי חז״ל ילמדנו שבכל דור ודור שירדה נשמת ישראל סבא, והסכנה רחפה על קיומו, אז הקים השומר ישראל אשר לא ינום ולא יישן מקרבו גבורי כח עושי דברו אשר נשמתם מלאה זוהר וחום מנשמת האבות, ובלבם נתקבצו הרבה נצוצות מנשמתם ויחממוהו ויאירוהו, והם מסרו נפשם על קדושת השם, ובחייהם ובמותם האירו את החושך שבלב העם ויחממו את לבו, שלהבת יה שיצאה מנשמתם העירה ועוררה את הנצוצות שבלב כל איש יהודי, והם היו עמוד האש אשר האיר לכל בני ישראל עד ששבו בכל לב אל אביהם שבשמים, כן היה בימי דניאל חמו״ע, אז ירדה נשמת ישראל ולבו התקרר, בני ישראל השתחוו לצלם שעשה נבוכדנצר, והרבה נשאו נשים נכריות וישכחו את שפתם, ואז היתה נשמת ישראל גוססת, ויקים להם ד׳ את חמו״ע והם מסרו את נפשם על קדושת השם, ומרוחם נתנו על בני דורם, ומסירת נפשם בגבורה נפלאה היתה כטל של תחי׳ לבני דורם, וירימו את רוח האומה וישיבו את נפשו בקרבו, וכן בימי החשמונאים כשרוח הטומאה נכנסה בלב המתיונים, כשגם נפש הכהן הגדול הטמאה, בימים הרעים לנשמת ישראל ההם, בשעה שנעכר רוח ישראל עד כי חדר רוח הטומאה אל בית המקדש, ויטמא כהני עליון, ומשם יצאה התנופה ורוח קטב אל כל הארץ, מנילאוס הבוגד וחבריו הרעילו לב דורם, וכפסע היה בינו ובין המות הנפשי, ונוסף על השטן הפנימי, העוכר רוח ונפש התנפל אנטיוכס היוני בארץ יהודה בחרף מלאה דם וירדוף באף חסידי עליון, ויהרוג באכזריות רצח כל שומר תורה הקורא בשם ד׳, אז היתה עת צרה ליעקב ולתורתו אשר לא קמה כמוה, אך אז נתקיימו הדברים „ולא געלתים בימי יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו״, אז העיר ד׳ את רוח החשמונאים המעטים וישליכו נפשם מנגד במלחמת מצוה בעד עמם ותורתם, וילחמו כאריות בגבורה נמרצה, שרק מלחמות מצוה תוכל לעורר, וינצחו החשמונאים המעטים את היונים והמתיונים הרבים, ותעוז יד הטהורים על הטמאים ויטהרו הכהנים הגבורים את המקדש, ויטהרו מטומאתו גם את רוח ישראל, גם רבים מן המתיונים, אלה הנפשות הפורחות מקנן, הלבבות שהיו לאבן התעוררו לתחיה, כי מאש נשמת החשמונאים ומשלהבת רוח גבורתם ואהבתם לעמם ולתורתם נתחממו גם הלבבות האלה, והזיק שבלב התעורר והתלהב ונשמת ישראל שבה להאיר באור תורתו.

יכֻן בכל דור ודור יולדו בקרב העם ענקי הרוח, אשר באהבתם לעמם ולקניניו, במסירות נפשם על קדשי ישראל וברוחם הכביר הם למופת לבני דורם, והם הם השומרים על האש הקדושה שלא תכבה, הם נותנים מרוחם על בני דורם ומעירים ומעוררים אותם לאהבה את תורתם ולחבב את עמם, בנפשם הגדולה בית האוסף לנצוצי האור מנשמת האומה נשמת האבות, וממנה יצאו קוי האור להאיר ולחמם לבית בני דורם, והדבר אלהינו, „כי אני ד׳ לעתיד לבא שאין כל אומה ולשון שולטת בהם”, יקים לעולם, כי יקים לנו מושיעים לרוח ישראל סבא וגואלים לנשמת האומה לבל ידעך נרה, הם הגבורים אנשי השם אשר בכל דור ודור, אשר ישמרו על רוח העם לבל ירד שחת.

כי נר ד׳ נשמת האדם מישראל מתפעלת ויונקת מלשד גבורי הרוח המאירים אותה באור נשמתם, והזיק הפנימי שבלב היהודי מתלהב מחום הנצוצות הבאים אל הלב מאש הגדולה שבלב גבורי הרוח האלה. יאלפונו חז״ל בספורם הנפלא (מס׳ ע״ז ד׳ י״ח) „מצאוהו לר״ח בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהילות ברבים, וספר תורה מונח לו בחיקו, הביאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו חבילי זמורות והניחו ספוגין של צמר על לבו וכו׳, אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה? אמר להם גוילין נשרפים והאותיות פורחים וכו׳, א״ל קלצטונירו אם אני מרבה בשלהבת ומסיר הספיגין אתה מביאני לחיי העוה״ב וכו׳, קפץ לתוך האור יצתה בת קול ואמרה ר״ח וקלצטונירו מזומנים לחיי עוה״ב”.

אז בימי ממשלת הזדון, כאשר התנכלו מושלי רומא לנשמת ישראל וירדפו באף ובחמה שפוכה את המחזיקים בתורת משה וההוגים בה, וסכנת מות אכזרי רחפה על כל השומר את מצות ד׳, בעת צרה ההיא רחפה הסכנה על תורתנו הקדושה רוח ישראל סבא הלך למות מעקת אויב ומתנקם, כי התורה עמדה להשתכח מישראל יען כי לא רבים יכלו לשומרה במסירת נפשם, ומי יוכל להגות בה בשעה שחרב חדה מונחת על צוארו? קיום המצות עלתה אז לעמנו בדמים מרובים, עד שבהכרח רבו הנחשלים, והיהדות עמדה על עברי פי פחת, לולא שקמו לה מושיעים גבורי רוח אשר חרפו נפשם למות בעד חייה למען הצילה ממות, אז הרימו גבורי ישראל, ענקי הרוח את דגל היהדות ויקדשו את הדגל בדמם, הם מסרו את נפשם על קדושת השם, עלו על המוקד ברוח גבורה שאין דומה לה, ויהיו למופת לדור, וירימו את רוחו שירד ויעירו ויעוררו בקרבו את האהבה לתורתם ולעמם, בין ראשי הגבורים ההם היו ר״ח בן תרדיון, הוא הקהיל קהלות ברבים וישב ועסק בתורה, ולא חל ולא זע מאימת הדין הקשה המחכה עליו, הוא למד תורה לעמו ובשכר למודו קבל את המות על המוקד, ויותר שלימד את העם בחייו למדהו במותו, כשעלה על המוקד ברוח שלו, כשהביט על הלהבה ועל הספוגין של צמר שהניחו על לבו אז התרומם רוחו, ובידעו כי במותו הוא קונה חיים לעמו ולתורתו, כי מותו הנורא יעיר את הלבבות ויהפוך את הזיקים שבלבבות האלה ללהבה, בחשבו בצדק שאש המוקד שאחזה בבשרו ובס״ת תהיה לעמוד אש להאיר לעמו דרכו בחיים הקשים והמרים כל כך, אז התעורר רוחו בקרבו ויקדם את המות בשמחה של מצוה, ויבט במנוחה שלמה על הלהבה שהקיפתהו ואכלה את בשרו

ובהתרוממות הנפש בהתלהבות פנימית התבונן למסור נפשו לבוראו, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה.

וכשראו תלמידיו, לא רק תלמידיו שומעי לקחו, כי אם תלמידי מותו, אלה שראו את מותו ואת גבורת נפשו ולמדו ממנו באותו שעה הרבה מאוד, כשראו התלמידים האלה את עליית נשמתו בטרם הפרדה מגויתו שאלוהו „מה אתה רואה ד׳ בעתיד, איזה השפעה תהי למיתתך הנוראה על העם? „מה אתה רואה ד׳ היעיר מותך לבן של ישראל? היתעוררו למסור נפשם על הצלת התורה? היצילוהו? ויען הקדוש מתוך הלהבה „אני רואה גוילין נשרפין ואותיות פורחות״ אל ארבע רוחות השמים והאותיות ההן תפרחנה ותחדרנה אל הלבבות, ובחומן הנורא, בזיקי האש שהן אוצרות בקרבן, הלקוחים מלהבת נשמתו, מאש המוקד שאני נשרף בה וספר תורה עמי, בזיקי האש האלה תחממנה האותיות את הלבבות, תעלינה נר ד׳ בלבב פנימה ותאורנה את מחשכי הלב ורוח התורה הנישא על אברת האותיות החמות האלה, האותיות הפורחות מתוך להבה ששרפה איש קדוש וס״ת עמו, הרוח הזה ירום ונשא וינצח את האויב.

כי לא שנה הקדוש ברואה, הוכיח מיד קלצטונירו, הרומאי הפרא האכזר אזה, שנבחר לזבח זבחי אדם, להעלות עולות אדם, הוא נזדעזע מפני הוד מיתת הקדוש וגבורת רוחו, גם הוא נתפעל ממות הקדוש כל כך עד שהרהר תשובה והתאוה למות מות ישרים ולקנות במיתתו חיי עולם וימת אתו בלהבה, ואם על האכזר הזה היתה השפעת מיתת הצדיק גדולה כל כך על אחכו״כ נתפעלו ונתהממו לבות ישראל, כי גם הלבבות הקרים לא חסרו זיק יה, קרן אור מנשמת ישראל, ורק עומם הזיק, צל כסה את קו האור ובהריח הלב אש מאש המזבח שהעלו עליו לקרבן אחד מבני ציון היקרים, אז יתלהב הזיק ויתחמם הלב, אז יעבור הצל מעל קרן האור ונר אלקים יאיר מחשכי הלב, ואז ישיב לבן של ישראל לאביהם שבשמים, נקל לשער את הרושם הגדול שהניח אחריו הקדוש הזה במיתתו, ומה מאושרים היו כל העומדים שמה באם היו יכולים להשרף עם גוית הקדוש הזה, זה כח גבורי ישראל! ומי אתה צור, ומי אתה חלמיש מול גבור ישראל ההולך למות על קדושת השם.

ההזיון הנורא הזה נשנה וחזר ונשנה ובזה אנו אומרים יפה כוחם של בנים מכחם של אבות, כמה קהלות הקודש מסרו עצמם על קדושת השם בשנת תתנ״ו ובשנת ת״ח ובימי הבינים וכהולך במחול הלכו לקראת מר המות, ובמיתתם הניחו רושם גדול לא על ישראל כי גם על אוה״ע.

הסופר מציטיוס מתפלא ושואל, מה היה לגדולי רומי, אשר מלו את בשר ערלתם ובזו אל אלוהיהם אשר להם מורשה מדור דור, ודבקו בדת ישראל בכל לבבם, ולו היתה זאת בשבת ישראל על אדמתו, ובהלו נר ד׳ על ראשם, לא הי׳ מן התימה, אך זה הי׳ אחר אשר גלה ישראל מארצו ועמנו השבר משנה שברון ולא מצא פתרון לחידה הזאת.

אבן אם הסופר הזה לא מצא פתרון לחידה זאת, בשביל זה לא נשארה בלי תירוץ, כי זה כח גבורי ישראל, נפשם נתמעלה מענקי רוח כאלה אשר ראו את

מסורת נפשם, כקלצטונירו של ר׳ חנינא בן תרדיון.

התאבקות הרוחות הנ״ל ראינו בכל דור ודור, פעם גבר רוח ישראל סבא, ופעם גבר השכלת העמים, ובכליון עינים אנו מצפים כי סוף סוף יבא העת אש־חזה ישעיה בן אמוץ „כי מלאה הארץ דעה את ד׳״ (ישעי׳ י״א) וכי נכון יהיה הר בית ד׳ בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים וכו׳ ואמרו לכו ונעלה אל הר ד׳ אל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ד׳ מירושלים אמן (ישעי׳ ב׳).

ד.

האבות והחנוך.

שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל. וירא ד׳ וינאץ, מכעס בניו ובנותיו, ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם, כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן בם. (דברים ל״ב).

הקדמונים כינו לעולם הזה בשם „גיא התלאות״, כי באמת באם נחפש בכל כדור הארץ, לא נמצא איש אשר לא שתה מכוס היגונים, אחד במדה מרובה, ואחד במדה מועטת, אבל סוף כל סוף אין אדם בעולם אשר לא כפף מלא קומתו לפני פגעי הזמן, והגם כי הדבר ברור ואין צריך שום ראיה, עכ״ז לא אמנע פרי עטי, להביא דבר אחד מדברי הימים אשר תעיד על צדקת אמרנו.

אלכסנדר מלך מוקדן, אשר נתן חתיתו בארץ החיים, ואשר שפך ממשלתו על גוים וארצות, כאשר החל שמשו לערוב, והזמן המבלה ומכלה את הכל, שלח גם בו שני הכליון, וראה כי בא יומו, ידע היטב כי אמו אהובת נפשו לא תמצא אחריו נוחם, ע״כ טרם צאת נפשו, כתב אגרת לאמו, בדברים קצרים ונמרצים הודיע אותה, כי רגעיו ספורים ועוד מעט ואיננו, אולם שאלה אחת קטנה ביקש מאמו בזה הלשון: בקשתי שטוחה לפניך אמי יקירי, שתיכף בקבלת מכתבי זה, אשר אין ספק כי יגיע אליך אחרי מותי, תעשה סעודה גדולה כיד ד׳ הטובה עליך, ותקרא אל המשתה רק אנשים אשר לא טעמו מעולם שום צער ויגון. כאשר בא אגרת זה לאמו, נשבר לבה בקרבה על מיתת בנה האהוב, ותבך יומם ולילה ולא מצאה נוחם לנפשה, עכ״ז פקודת בנה ובקשתו האחרונה שמרה רוחה, ותעש משתה גדול כיד המלך ותשלח מכתבי קריאה כפקודת בנה, אולם יום המשתה הגיע ואין בן אדם בא אל המשתה אשר עשתה, כראות המלכה דבר זה כלימה כסתה פניה וחשבה אין זה כי אם אות מרד, ותקרא את יועצי המלך ושרי המדינות להתיעץ כדת מה לעשות, ואחרי אשר נדברו איש אל רעהו וקראו מכתב המלך פעמים ושלש, ענו כולם כאחד, גברתנו המלכה, ח״ו אין זה אות מרד רק בן צוה בנך המלך החכם, הוא ידע את גודל אהבתך אליו, וכי לא תמצא נוחם

לנפשך, ע"כ רצה לנחמך „בצרת רבים אשר היא חצי נחמה", ולזאת צוה לקרא אל המשתה דוקא אנשים אשר לא טעמו מעולם מכוס של דמעות העשוקים, למען תשכיל כי אינך בת יחידה בדבר הזה, והבט וראה כי מכל מדינות מלכותך, לא נמצא איש אחד שלא טעם מכוס המר הזה, דבר זה אות הוא על אמיתת דברינו, וכי צדקו הקדמונים בהשם אשר קראו לעולם הזה בשם „גיא התלאיה".

אולם ישנם צרות הפרט, וישנם צרות הכלל, „צרות הפרט", נקראים הצרות אשר כל איש פרטי יסבול, לא ראי זה כראי זה, ורק הצד השוה שבהם שגורמים צער ודאבון נפש, „וצרות הכלל", הוא צרות אשר רבים או אומה שלימה משותפים בה ויסבלו ממנה, הכל לפי המקום והזמן, ואם נחפש בימים ההם ובזמן הזה אחר „צרות הכלל", או מצאנוה בצרת „הבן־והבת", כי התבוננו נא רבותי! מה רב ההבדל בין משפחת היהודי לפנים והיום, לפנים, הלכו האבות והבנים שלובי זרוע, כאיש אחד ובלב אחד, האב מסר לבניו לא רק רכוש הגשמי, רק גם רכושו הרוחני, כל מה שקבל מאבותיו דור אחר דור, והבנים הטו אוזן לקול קשבת לקול אבותם, ובבית ישראל ראינו את האב ובנו ונכדיו כולם הולכים בדרך אחד, ויחדיו היו תמים, האב הזקן הגה בתורת ד' יום ולילה, ולא זז מד' אמות של הלכה, בניו ונכדיו הביטו עליו ביראת הרוממות, בניו היו חברים לכל ירא ד', מעולם לא נפקד מקומם בבית המדרש ערב ובקר בעת התפלה, היו חברים לחברה ש"ס ולכל חברה של צדקה וגמ"ח, ולבם הי' מלא אהבה לכל קדשי שמים, והנכדים דור השלישי גם בהיותם קטנים כבר נכרו כי זרע קודש וברך המה, כי חותם וצלם דמות הזקן עליהם, בהסיבו אל השלחן חנו בניו ונכדיו כשתילי זיתים סביב, הדרת קודש רחפה על פני המשפחה המאוחדה הזאת, למשפט הזקן עמדו הנכדים ואת כל אחד בחן בלמודו, וכל הגה אשר יצא מפי הזקן הי' קדוש בעיניהם, ובשבת קודש בעת הזמר בהשתפכו השתפכות הנפש ובקראו „השומר שבת הבן עם הבת", היתה קריאה אמתית במלא מובן המלה, בבוא העת של קשר החיתון כל הבית נתמלא אורה ושמחה, האבות והזקנים היו בוחרי הנשים, והבנים שמו בטחונם באבותם בכל לבם, האבות בהרו להם נשים צנועים אשר יהי' להם לכבוד ולתפארת, ויהיו טוב בעיני אלקים ואדם, אהבת הזוג היתה אהבה טהורה וקדושה עד שהברכה היותר גדולה היתה כאשר ברך איש את רעהו, שיזכה להכניס את בניו לחופה, וע"ז צפו האבות בכליון עיניהם.-

ומה אנו רואים ושומעים עכשיו, קול כחולה מסוף העולם עד סופו, קול שברים גנוחי גנח וילולי יליל, האבות מקוננים על בניהם שגלו מעל שלחנם, ועל בני בנים שאינם כבנים, ואם אנו רואים בבית ישראל שלשה דורות יהי' המרחק ביניהם ברחוק מזרח ממערב, מצה ומריבה והתנגשות הרוחות בין זה לזה, כאילו היו רחוקים זה מזה בתקופה על דמש מאות שנים, נתק הקשר לגמרי והפרה האחדות, את האב הזקן אפשר לפגוש בבית ישראל, בלב שלם, הוא מסור עוד לכל קדשי בני ישראל, אבל בנו, הוי בנו! בששת ימי המעשה לא ידרוך רגלו על מפתן בית הכנסת, בהברה ש"ס לא יחד מקומו, לבו נתקרר ככפור וקרח, בעונת הערב נמצאנו בבתי משחק, או באגודה שאינו לשם שמים, אך עוד זיק ושביב יהדות

נשארה בלבו, ומפני הבושה יסור להתפלל בצבור בשבת ויו״ט ובזה יוצא ידי חובת כל יהדותו, אבל הנכדים התרחקו עוד יותר, שפת יהדות מוזר למו, מחללים כל קודש וירמסו ברגל גאוה לכל קדשי בני ישראל, לא יבושו לחלל את השבת בפרהסיא, זקינם החרד עודנו לדבר ד׳, הוא לביזה בעיניהם כפגר מובס, רכושו הרוחני ומדותיו הרוממות, המה אצלם ככלי אשר אין חפץ בו, וגם דרך אביהם זרה בעיניהם, כי עוד מעט רוח יהדות נודף ממנו, וביום שבת ויו״ט לא יפגשו הזקן ונכדיו, ותחת אשר תמיד הי׳ השבת אצל הזקן יום אורה ושמחה, הנה נהפך לעת זקנתו לאבל וליום חושך, בעת אשר ישתפך נפשו לפני אדון כל ומזמר „השומר שבת הבן עם הבת״, רואה את נכדיו מחללים את השבת ועוסקים בהוללות, ובבוא עת קישור שדוכין, אז רבתה הרע ונכונים להזקן ימי חושך וצלמות, בכליון עינים ובדאבות נפש הוא רואה כי נכדיו נתונים לעם אחר ואין לו מושיע, כי הבנים אשר ילכו לברק ההשכלה והציוויליזאציע חכמים המה בעיניהם ובוחרים להם נשים אשר הוא מוזר ליולדתם ופגם במשפחתם, ותהי׳ הנקל בעיניהם לדבק בבת אל נכר, כי דוקא היא ישרה בעינם מכל בנות ישראל, ובבוא עת הכנסת החופה להנכדים היקרים האלה, אז הוא יום חושך ואפל, וענן כבד על הבית, ובכליון עינים ודאבון נפש רואה האב הזקן כי בא קרץ וקץ וסוף לכל קניניו הרוחנים. וכי הוא הולך ערירי וכל מה שירש אלפי שנים מדור לדור ירד עמו עלי קבר, גודו להאומלל הזה נודו לו כי אוי לו מיום הדין ואוי ואבוי לו מיום תוכחה.

המצב האיום הזה מעורר פחד לא רק בלב האבות אך גם בלב כלל ישראל, כי מה גדולה ועצומה הסכנה אם הדור הצעיר יורש דור הישן וממלא מקומו, תועה במדבר הדעות, ומה יוכל לקוות באם דור כזה יהי׳ נושא דגל התורה בעתיד, ע״כ בעת צרה כזאת לא עת לחשות הוא רק עת לעשות, ועלינו לחפש בחודין ובסדקים בשלמי הרעה הזאת לחזק את בדק הבית ולרפא את מזבח ד׳ ההרוס.

רבותי!

כבר הלכו נמושות בדבר הזה, חכמי ישראל העומדים על המשמר וכל רז לא אניס מהם, הראו לדעת, כי לא הדור הצעיר אשם בדבר הזה, אך דור הישן אשר לא השכילו לחנך את דור הצעיר על טהרת הקודש, ולהפיח רוח יהדות בלבבם, אך גבי החומר אשר לא ברוח יכודם, ואשר רוח אלקים אין בם, שמו לראש פינה, וענבי רעל אשר רכשו להם בבתי המדרשות הגבוהות הטילו סערת תפונה בנפשם וגזל מהם יראת הרוממות, ואנו קוצרים את אשר זרענו ולחנם אנו בוכים על בנינו המתנכרים אלינו, באם לא עשינו מאומה לקרבם אלינו, למה זה נשתומם בראותינו שדור הצעיר ירמוס ברגל גאוה לכל קדשי ישראל, באם לא למדנו אותם גם פרק אחד מיראת שמים, ועל כגון זה אמרו חז״ל „איזה חכם הרואה את הנולד״, אין ספק כי שום אחד מהאבות הבוכים כעת על בניהם, לא הסתפק כי בבתי המדרשות הגבוהות לא ירכישו בניהם רוח יהדות וצידה רוחניות לשוט בשוק החיים, הכי טח עיניהם מראות, כי בחינוך כזה נכונים המה למועדי רגל, ולכרוע ברך לפני רוחות רעית המנשבות בעולם המקלטורי, הלא בנינו אלה טעמו מכל ההכמות, ולא טעמו מחכמת התורה, בקיאים המה בכל הלשונות ולא בלשון

יהודית, מכירים המה בכל החכמים, ורק לא בחכמי ישראל, ואם המה כחוסרים כלי זיין, כלי זיינה של תורה, איך ילחמו מלחמת ד' צבאות, ואיך ישאו את דגל ישראל בעתיד, ע"כ טעות מרה לאשם בזה את דור הצעיר, ואת העת של מאה העשרים, לומר כי היא השפיעה על הצעירים, ורק אנחנו הדור הישן אשמים בדבר הזה, וכל איש ישר יבין כי האדם משפיע על הזמן ולא הזמן על האדם.

וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, חז"ל אשר הביטו למרחוק וכל רז לא אניס מהם, הביעו לנו זאת באמרים קצרים, „אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד", כי המה ידעו היטב כי עם המנוול הזה „היצר הרע" א"א ללחום רק „בבית המדרש", באם בנינו יהיו מחובשי בית המדרש ונאזרים בכלי זיינה של תורה אז יהי' בכותם ללחם מלחמת תנופה עם שוק-החיים, וע"ז אמרו „אש קשה מים מכבים אותה", אמת כי „אש זרה" היא האש היצר הרע קשה, אבל „מים מכבים אותה", מי התורה קשים יותר ובכוחם לכבות את אש זר הזה, ע"כ זרזו אותנו „משכהו לבית המדרש" כי זה היא הכלי זיין היותר חזק, ולו היינו מחנכין את בנינו בבית המדרש על טהרת הקדש, אז היו מכירים את ערך עצמם, ואת ערך עמם ותורתם, והי' מוליד בקרבם גאון יהדות, אשר הוא נחוץ לא רק לנו, רק לכל עם כתריס בפני הפורענ-ת בפני ההתבוללות והיו מתגאים בשלהם ושמחים בחלקם ולא היו ממירים את חלקם בשל אחרים, ולו היו בקיאים בההיסטאָריע שלהם והיו מביטים לאחור איך שלפני ג' אלפים שנה בעת אשר אופל כסה ארץ ולא הי' שום קולטור בעולם, ובני אדם היו אז רק הולכים על שתים אבל רוצחים ואכזרים כחיות טורפות, בעת ההוא הי' לנו תורת אמת ותורת חיים, אשר באור תורתנו נבראו תורות ודתות, ואין חכמה בעולם שאין לה שורש וענף בתורתנו, (עיין ספרי גיא חזיון ח"א בדרוש התורה והמדע) באורה דחתה חשכת העולם, ולרוחה קמו לוחמים גבורי הרוח אשר נשאו את דגל התורה בחשכת הלילה, ויפקחו מעט מעט עיני עורים, וכצאת השמש בגבורתו פזרה את ענני החושך ותחדור אל הפינות החשכות שבנשמת האדם, לו ידעו בנינו כי תורתנו הק' בראתה ענקי הרוח אנשי השם אשר עד בלתי שמים זכרם ותהלתם לברכה בכל העולם, בראתה לנו תקופת נביאים, תקופת אנשי כנסת הגדולה, תקופת חכמי המשנה, חכמי הגמרא, גאונים, ראשונים, ואחרונים, אשר כל העולם כולו חל מפניהם ותהלתם מלאה כל הארץ, והכמתם נעתקו לכל לשונות הגוים, אם הדור הצעיר היו בקיאים בכל אלה, היו מתגאים בשלהם, והיו רוצים בקב שלהם יותר מט' קבין של חבירם, ולא היו מתמכרים לכל דבר זר ודעה כוזבת אשר הוא נגד דת התורה והיהדות, אבל דא עקא כי בנינו אין יודעים בכל אלה, מכירים את כל חכמי אוה"ע, ואין מכירים את חכמי ישראל ענקי הרוח, יודעים בע"פ כל התורות אך אין להם ידיעה בתורת ישראל, ע"כ אין להם כח ואיל ללחום עם השקר, ולהכיר למי החותם-אמת ולמי הפסילים, ונותנים משפט הבכורה לבן השנואה ע"כ אין תקנה אחרת רק למושכם לבית המדרש ולהפיח בהם נשמת חיים רוח התורה והיהדות, והכרת חכמים, ואז יגבה לבם בדרכי השם ולא יאמרו קשר לכל אשר יאמרו כעת קשר,

ומה נעים לי לפרש בזה דברי חז"ל חגיגה ד"ה „ואם לא תשמעהו במסתרים

תבכה נפשי מפני גוה", מה מפני גוה מפני גאותן של ישראל שניטלה מהם וניתנה לאוה"ע, בזה קלעו חז"ל אל השערה, כי חסר לנו הגאוה אשר היא נחוצה לכל עם ולשון, ותחת אשר היינו צריכים להתגאות בשלנו, בתורתנו אשר נעתקה לכל לשונות הגוים במיליוני עקזעמפלארים ולפי הסטאטיסטיקא האחרונה נעתקה לשני אלפים ושמונה מאות דיאלעקטען אשר לא זכה לזה שום ספר בעולם, וכמעט אין בית בבית האוה"ע שלא ימצא ספרי תנ"ך שלנו, ואם הי' זוכה לזה איזה עם ולשון אין ספק שלא הי' סוף וקץ לגאותו, ולו ידענו להוקיר את זאת מי הוא זה ואיזה הוא מאתנו אשר הי' מתבולל בעמים ומתדבק בבת אל נכר הלא הי' נחשב זה לו לאי כבוד, אבל לדאבוננו חסר לנו הגאוה וע"ז בוכה הקב"ה „מפני גאוותן של ישראל שניטלה מהם וניתנה לעו"כ", המה יודעים להוקיר כל הדברים וכל המנהגים שנתקדשו אצלם כמה דורות, ויכול להיות גם הסכלות היותר גדולה, אם אך חן הזקנה שפוך עליו, ובגאוה וגודל לבב ישאו את דגל עמם ותורתם, ובזה באמת „אשמים אנחנו מכל עם ובושנו מכל דור", „מפני גאוותן של ישראל" הוא תורתנו הק' אשר ע"ז נאמר „כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" שניטלה מהם וניתנה לעו"כ".

וע"ז ממש רמזה תורתנו הקדושה, בדברים מאירים וברורים, „שחת לו" באם אנו רואים דור נשחת ובורח ממחנה ישראל אז לא נייחס השחתה זו בדור הנשחת רק בדור הקודם לו והשחתה שייכה לו, „שחת לו" — „לא בניו" לא תתלה חסרון זה בבניו כי לא המה אשמים בדבר הזה ורק „מומם" של הקודמים הוא מה ש„הדור עקש ופתלתל".

„וירא ד' וינאץ מכעס בניו ובנותיו", במאה העשרים אשר כמעט כל האוה"ע יביטו על תורתנו הק' ביותרת הכבוד וספרי תנ"ך נתקדשה כ"כ בעיניהם עד שנעתקה לכל לשונות הגוים, בעת ההוא ירמסו בנינו ובנותינו על כל הקדוש לנו, וכועסים על כל התורה וההודות למה המה במציאות, וכאשר הקב"ה רואה כל זאת אין מן התימה אשר ינאץ „מכעס בניו ובנותיו" ויאמר אסתירה פני מהם „אראה מה אחריתם", איזה אחרית ותקוה טובה נוכל לקוות מדור כזה אשר „דור תהפוכות המה", מהפכים הקערה על פיה, ומתדבקים דוקא בכל דבר זר אשר הוא נגד רוח התורה וישראל סבא, אבל גם את סבת הדבר בארה לנו תורתנו הקדושה שלא נאשם בזה את דור הצעיר כי מה יעשו הבנים באם המה בניב אשר לא אמון בם, שלא קבלו שום חינוך יהדות (לשון ויהי אומן את הדסה).

ע"כ שימו עיניכם על דרכיכם בית ישראל! למדו את בניכם תורת ד' התמימה והמשיבת נפש, מסרו לדור הצעיר את רכוש הרוחני ג"כ אשר ירשתם מאבותיכם, אז תמלאו חובתכם לד' ולתורתו וישיבו בניכם לגבולכם אמן.

ה.

מהות עמלק.

זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך בדרך, ויזנב בך כל הנחשלים אחריך, ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים וכו', תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח (דברים כ"ה).

המפרשים הרבו להקשות, למה זה חרה אף ד' בעמלק כ"כ, עד שצוה למחות את שמו, הלא קב"ה ואורייתא חד הוא, ותורתנו הקדושה רחוקה מנקמה, ואיך שפך ד' חרון אפו בעמלק כ"כ עד שכתב דבר זה בתורתו למצות עשה, ובפרט אם נשים על המשקולת רשעת פרעה אשר הרע לבני ישראל, ורשעת עמלק, אין ספק כי רשעת פרעה יכבד על המשקל, ועכ"ז התורה הקדושה אשר אינה מקפחת שכר כל בריה צותה „לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", ועל עמלק חרתה כליון חרוץ והזהירה אותנו לבל נשכח, הלא דבר הוא? וכמ"כ קשה מה שסיימה ולא ירא אלקים הכי נחשב זה לחטא גדול כ"כ אצל אוה"ע הלא שאר אוה"ע ג"כ לא היו יראים את אלהים?

אולם צדיק ד' בכל דרכיו, כי באם נתבונן בשנאת האוה"ע לעם ישראל, נמצא כי הסבה האמתית היא הקנאה אשר בעקבה כרוך השנאה, המה יודעים כי אנו הסגולה מכל העמים, ועם הספר, אותנו בחר ד' מכל העמים לתת לנו את תורתו, יען כי „כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה", ויען כי אנו עסיחכם ונבון ואנו עולים בכשרונותינו על כל העמים, ע"כ יביטו עלינו בעין מלאה חשד וקנאה, מחשש „פן ירבה", כמו שטענו בני לבן לקח יעקב את כל אשר לאבינו, סבה זו עוררה חמת המצרים על ישראל, המה ראו כי בני ישראל באו מצרימה בשבעים נפש, ובזמן קצר עלו מעלה מעלה „פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד ותמלא הארץ אותם", וכאשר ראו המצרים ופרעה כל זאת פחדו ודאגו על העתיד מחשש „פן ירבה", ואחר ההבה נתחכמה לא מצא דרך אחרת רק לגדור בעדם את דרך החיים וההתפתחות, ע"כ שמו עליהם שרי מסים למען ענותו בסבלותם והעבידו אותם בפרך והשפילו אותם שלא יוכלו להרים ראש, והן

אמת כי פחדם לא היה פחד, והיתה רק עלילת שוא כמו כל העלילות אשר יאשמו את בני ישראל, כי בני ישראל נאמנים תמיד לארצם ולמולדתם ומעולם לא ישאו את נס המרד כי כה נצטוינו מד׳ „דרשו את שלום העיר וכו׳ והתפללו בעדה אל ד׳ כי בשלומה יהיה לכם שלום״ ולא רק בשבת בנ״י בארצות הגוים רק גם בימי שלוותם בעת אשר אור ההצלחה הופיע עליהם גם אז דרשו בשלום האוה״ע והקריבו ע׳ פרים כנגד שבעים אומות (סוכה נ״ה:) וכאשר חינך שלמה המלך את בהמ״ק הי׳ אחת מתפלותיו „וגם אל הגוי אשר לא מעמך ישראל הוא וכו׳ ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי״, וגם ההיסטאריע תעיד ע״ז כמאה עדים וא״כ לשוא פחדו המצרים, מ״מ א״א להאשים כ״כ את פרעה כי הוא לא הכיר את נאמנותם והיה מקום לדאג דאגת מחר, ע״כ תורתנו הקדושה אשר דרכיה דרכי נועם ואינה מקפחת שכר כל בריה צותה לנו „לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו״, ובשום אופן לא יחלו לסבול כי הגר אשר בקרבם יעלה מעלה מעלה ע״כ יש להם התנצלות.

לא כן היה עם עמלק, הוא הראה שנאתו לישראל בלי שום טענה ומענה, רק מרוע לב ושנאה, ולו התגר בם מלחמה בישבם כבר בארצם הברוכה, ואחרי ראות עשרם והצלחתם הרב, אז לא היה הרון אף ד׳ מתוחה עליו כ״כ, כי היינו דנין אותו לכף זכות, כי הקנאה גרמה לו זאת, אבל מצב בני ישראל בעת ההוא לא היה כן, כי זה לא כבר יצאו ממצרים מתחת יד מעניהם, ואל הנחלה והמנוחה עודנו לא באו, לעת עתה ישבו במדבר גדול ומסוכן אשר לא עבר בה איש, מלאה נחשים ועקרבים וסכנה פרושה להם בכל מדרך כף ורגל, ובמצב רע כזה לא הי׳ מקום לקנא בהם, כי לעת עתה היו עם בלי ארץ ובלי בסיס נכון תחת רגליהם, אמת הדבר כי בני ישראל הלכו בבטחונם החזק לארץ ישראל אהובת נפשם, ואהבתם העזה נתן בהם כח לשאת כל התלאה אשר מצאתם בדרך, אבל עמלק לפי ראות עיני בשר לא ידע מכל זה, ולו היה עמלק ירא את ד׳ ומאמין בהבטחותיו, היה ג״כ מקום לדונו לכף זכות כי קנא אותם על שם סיפם, וידע כי סוף סוף יבואו אל המנוחה והנחלה כאשר הבטיח להם ד׳, אולם זה היה התנצלות אם עמלק היה מאמת ירא את אלקים, אבל הכתוב מעיד „ולא ירא אלקים״, א״כ אין שום התנצלות ואין זה כי אם רוע לב.

וע״ז רמזה התורה הקדושה באמריה הנעימים לגלול מעליה מחשבת פגול כי איזה רוח נקם יש בזה, ע״כ בארה הסבה, „זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך״, כאומר בדין הוא שיטול שכרו כי ראה את רוע לבבו מה שעשה לך בהיותך „בדרך״, נע ונד, ואל המנוחה והנחלה עדיין לא באת, שנית היה דבר זה „בצאתכם ממצרים״, מבית עבדים אשר עבדתם רד״ו שנים בחומר ובלבנים והייתם עיפים ויגעים, ותחת אשר הי׳ צריך לקרב אתכם בלחם ובמים התגר בך מלחמה, ג׳ „ויזנב בך כל הנחשלים אחריך״, כי היה בתוך בני ישראל האספסוף וערב רב, אשר שמרו על עת מצוא לדבר בד׳ ובמשה, ותיכף בהתחלל עליהם איזה צרה התלוננו על ד׳ ומשה וזרקו את הגט פטורין לרגליו „נתנה ראש ונשובה מצריםה״, וכאשר בא עמלק ולחם עמהם, נתן להם מקום להתלונן, „אשר קרך בדרך״, קרר את לבך בד׳ במה שהתגר בך מלחמה, ובזה „ויזנב בך הנחשלים אחריך״ הטעה אותן

המפלגות אשר בל"ז הי' נחשלים, „ואתה עיף ויגע", גם המאמינים בד' היו לפי שעה עיפים מטורח הדרך ולא הי' בהם כח ללחם, וא"א ג"כ לחשוד שקנא בהם על שהאמין כי סוף סוף יבואו אל המנוחה והנחלה, הלא „ולא ירא אלקים" לא האמין בכל הבטחות ד', והכל עשה מרוע לב, ע"כ צוה ד' למחות את שמו מתחת השמים, כי בריה כזה מסוכן הוא לחברת בנ"א, „ומלחמה לד' בעמלק מדור דור" יוח ד' לוחם ברוח עמלק בכל הדורות, ועלינו למחות רוח כזה.

ו.

מלחמת עמלק.

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות י"ז).

שנאת חנם אשר שררה תמיד בתוך בני ישראל, הולידה בנו מפלגות שונות, גם בשבת עמנו בארצו הברוכה והפוריה, היה הפרוד המלאך המשחית שלנו. „לא חרבה ירושלים אלא בשביל שנאת חנם", כי פלגות בעם כחולי בגויה, וכח העם באחדותו, העם היותר קטן אם כל כוחותיו מאוחדים, יישאפו אל מטרה אחת, אז חזק הוא כסלע איתן בלב ים סוער, ויפנו להם כל המכשולים אשר יעמדו כנגדם, לו כן הוא עם שכוחותיו נפרדים למפלגות הרבה, והמפלגות ילחמו זה בזה, אז לו יהיה העם היותר גדול יחזק לא יגבר חילים ולא יראה בטובה, צר ואויב כי יבא בארץ ימצא לו עוזרים לרעה בתוך מפלגותיו הרבים אשר יפנו הדרך לפני האויב, מנילאוס הבוגד ואחוזת מרעיו המתיונים הביאו את אנטיוכס הרשע בארצם ובעזרתם התנפל אנטיוכס היוני בארץ בחרב מלאה דם, ויהרוג באכזריות רצת חסידי עליון וכל שומרי תורה, מלחמות האחים הורקנס ואריסטובל הביאו את הארץ בעול הרומאים כאשר נודע לכל באי שערי ההיסטאָריע, בקצור השנאה שבבני יעקב שתאים זה את זה מוקת יותר משנאת העכו"ם אלינו, שנאה זו קשה ממות ולא תדע רחם כלל.

המצאה זאת של פרוד לבבות היתה תורתו של עמלק, „ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", זאת אומרת כי לא בחרב ולא בחנית לחם הצר הצורר הזה עמהם רק „ברפידים" אותיות „פרידים" הפריד אותם זה מזה למפלגות שונות, כי הוא ידע את כוחו של הפירוד, כי חזק הוא מחרב וחנית, ע"כ בחר לו בזה יותר מכל תכסיסי מלחמה. אולם הרועה הנאמן מצא רפיאה גם לזה „בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", זאת אומרת כי ללחום עם שיטת עמלק נחוץ לנו לבחור באנשים צדיקים, בת"ח המרבים שלום בעולם, אשר בכוחם לאגד כל המפלגות השונות זה מזה, ולא לחנם דרשו חז"ל בסוף ברכות על „ורב שלום בניך", אל תקרא בניך אלא „בוניך", ופרשו המפרשים כי בנין בית הוא סמל השלום והאחדות כי לבנים אבנים ועצים מינים שונים שהיו נפרדים זה מזה

נתחברו ע״י הבונה ונבנה מהם בנין רם ונשא, כן הוא השלום המאחד את כל הכוחות הנפרדים לכח אחד חזק ואמיץ, „תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם״, וביה הם בונים את העולם, מאחדים את מפלגת העם ובונים אותו, „אל תקרא בניך אלא בוניך״, אין קרואים בנים לעם אלא הבונים אותו ודואגים לעתידו, להטיב מצבו, המה הבנים האמתים, וע״כ כאשר ראה מחוקקנו כי שיטת הפירוד שיטת עמלק דהה שורש בעם, לא מצא דרך אחרת רק „בחר לנו אנשים״, ובזה האופן צא והלחם בעמלק „מחר אנכי נצב על ראש הגבעה״, באם אנשים אלה יתאמצו בכל כוחם לאגד את כל המפלגות אז אין ספק כי „מחר אנכי נצב על ראש הגבעה״, „אנכי ד׳ אלקיך״ יהיה נצב על ראש דגל העם ולא יצטרך לזה מלחמות ארוכות וכבדות ורק „מחר״ עד מחר יבא הכל על מקומו בשלום, ובנקל ישיגו את מטה אלקים בידם.

„והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק״.

העם ביד מנהיגיו כחומר ביד היוצר, כי העם בשדרותיו הרחבות אינו יכול להתרומם ולהתישר בלי עזרת מוריו אנשי הרוח, כי אי אפשר שכל בני העם יהיו כולם חכמים ונבונים, לכן הוא נזקק לעזרת היחידים אשר התרוממו ועלו בגרם המעלות ואלה הגדולים יוליכוהו אחריהם בדרך הטוב, ובאם נשים עין בקורת על חיי היהודים אז נראה כי מצבו הרוחני לא היה בר קימא, ותמיד נד רוחו כאשר ינוד הקנה במים, פעם דבק בתורת ד׳ בלב ונפש והיה מסור לכל קדשי בני ישראל, ופעם סר מאחרי ד׳ ורומס על כל קדשי בני ישראל, כה נמשך המצב הרע ההוא עד גלות בבל, ואחרי שובם מגלות בבל אנו רואים שינוי גדול ברוח העם לטובה, כי ממלכות האליל כמעט כלה כעשן בימים ההם, ואם כי אנטיוכס הרשע הכניס ע״ז בהיכל ד׳ ע״י עזרת מנילאוס הבוגד, קמו תיכף אנשים גבורי הרוח ממשפחת החשמונאים וילחמו בחרף נפש בעד ד׳ ותורתו, ועלתה בידם לכונן הדת על תלה.

ובאמת לכל באי בשערי היסטאָריע שלנו יפלא מאין בא השינוי הזה ברוח ישראל? ומי גרם למהפכה הגדולה הלזו? ולא נתקררה דעתי עד שיגעתי ומצאתי בספר טל תחיה תירוץ מספיק ע״ז, כי סבת הדבר היה כי בעת ההוא היתה התורה רק בידי יהידים בידי הכהנים ועוד בידי מתי מספר והעם בשדרותיו הרחבות הלך אחר מוריו בעינים עצומות, ולכן במלך מלך רע מעללים היה בידו להסיר בנקל את העם הנבער מדעת תורה מאחרי ד׳, כי היה די לו להקים כהנים כלבבו או למשוך אחריו ראשי המורים ואז הלך העם אחרי מאשריו המתאים אל אשר היה רוח המלך, והצדיקים התורנים שבדור לא יכלו לעצור בעם ולהשפיע על דורם מחוסר האוטוריטעט הדרוש, כי בדור שרובם בורים לא נכבד החכם ודבריו לא נשמעו, כי את כל הכבוד והתפארת נתנו בימים ההם לכהנים משרתי אל המשרתים בבית ד׳, כי את מעלתם, זו קרבתם אל האלהים הבין העם, בשעה שמעלת החכם ותורתו היה אצלם כסוד וכחידה שאין לה פתרון, ע״כ היה העם ככדור משחק ביד אלה היחידים, ראשי הכהנים והמורים, ובסורם מדרך הישר סר העם אתם ויגבל צור עושהו.

וכמו שנטה העם פתאום בדרך רע כמ"כ הי' נקל להטותם אל דרך הטוב, ע"כ כאשר נענה אליהו באש משמי גבוהים ענה כל העם „ד' הוא האלהים ד' הוא האלהים", וכן בימי יחזקיה בדקו מדן ועד באר שבע וכל תנוקת היתה בקיאה בטומאה וטהרה, וכן בימי יאשיהו הסיר את כל בתי הבמות והע"ז וזבח כל כהני הבמות, כה נמשך הדבר עד גלות בבל, ואנשי הכנסת הגדולה בראותם את המכשלה זאת החלו להפיץ ידיעת התורה בקרב העם, הם אמרו „והעמידו תלמידים הרבה" (אבות פ"א), לא די במורי העם לבד רק ירבו התלמידים, ידע העם את התורה, ידע מעט או הרבה אבל ירבו היודעים את התורה, כי באופן זה בעצמם ידעו לבחר בטוב ולמאס ברע וידעו מה ד' דורש מעמם ולא יהיו ככדור משחק ביד היחידים ולא יוכלו המאשרים המתעים להטותם מדרך הטוב.

ולמען הפיץ ידיעת התורה היה נחוץ להרים כבוד התורה ולומדיה להוציא את הכהן הנכבד מתחת חופת הכבוד, ולהכניס במקומו את „התלמיד חכם", כי בכבוד שכבד העם את העובדים עבודת הקרבנות מבלי שים לב למעלתם בתורה ויראת ד', ראו אנשי כנה"ג השפלת כבוד התורה והיראה וגורם לרפיון הקשר שבין ישראל לאביהם שבשמים, אז התאמצו אנשי כנה"ג להרים העטרה מעל ראש הכה"ג, אם לא היה חכם וצדיק, ולהרים כתר התורה מעל לכתר כהונה, הכריזו „ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה", נקל לנו להבין בזה הספור שמספרים חז"ל בגמ' יומא, מעשה בכ"ג אחד שיצא מבית המקדש והוו אזלי כ"ע בתריה, כיון דחזיוהו לשמעיה ואבטליון שבקוהו לדידיה ואזלו בתר שמעיה ואבטליון, כל כך השפיעו הכנה"ג על העם עד שנעשה התורה קנין העם ויצאה מרה"י לרה"ר.

דמורב מדברינו כי העם בידמנהגיו כחומר ביד היוצר ע"כ נחוץ מאוד לעם אלקי אברהם מנהגים אנשים גדולים אנשי אמת אשר ירימו את העם.

„והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק", כי דבר ברור מלחמה לד' בעמלק מדור דור עד בלתי שמים, ולמלחמת מצוה זאת נחוץ לנו שמנהיגי ישראל ירימו ידם וירימו את העם ואז „וגבר ישראל" מעשי אבות סימן לבנים כמו „שכאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" כמו"כ הוא עתה בעת אשר מורי ישראל ומאשריו ירימו ידם אל העם וילמידום דעת התורה אז וגבר ישראל „וכאשר יניח ידו וגבר עמלק", כאשר מורי העם ומאשריו מסתכלים בקלות ראש על החנוך אשר יחנכו את העם ומניחים ידם אז „וגבר עמלק" נתגבר העמלקית שיטת הפירוד כאשר היה בימי משה.

„וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו".

לא בכל זמן הכח במנהיגי ישראל להשפיע על העם, אם הדור נתחנך בלא תורה ובלא רוח ישראל סבא ורוחם מוזר לכל הקדוש לישראל, אז אפילו יהיו המנהיגים היותר גדולים לא ישפיעו על העם, ואם ירימו כשופר קולם לדבר אל העם יהיו דבריהם ללעג וקלס ויאמרו „אויל הנביא משוגע איש הרוח", וחז"ל למדנו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לאמר דבר שאינו נשמע, בתקופה הזאת לא דבר חדש הוא לראות בארצות הברית את ה' „וידי משה כבדים", ידי מנהיגי ישראל אשר יראת ד' בלבבם כבדים ואסורים, כי באם ירשו לעצמם לומר

דבר אשר הוא למרות רצין העם יהיה לו מתן שכרו בצדו „ויקחו אבן וישימו תחתיו" יקחו להם רב מרע־בנים אשר לב אבן להם „וישימו תחתיו" זה הוא שם מעמה בכל יום (אבן נקראו מנהיגי ישראל כמו שדרשו ז"ל על ארץ אשר אבניה ברזל א"ת אבניה אלא בוניה) הרבנים מתחלפים בכל י"ב חודש כמו הכהנים הגדולים בבית שני, ע"כ ידי הרבנים היראים מתנהגים בכבדות, ואם ידי מחוקקנו הנאמן נתרשלו בסרהון רביעי אשר לא היו תכופים זה אחר זה מה יעשו המנהיגים בזמן הזה אשר יראו עשרה סרחונות ביום אחד.

„ויהי ידיו אמונה עד בא השמש".

הרועה הנאמן לעמו ילחם במסורת נפש למרות כל הרפתקאות דעדו עליו, היא לא יחת מפני המלעיגים עליו, רק יעשה את שלו בתמימות, וידיו יהיו תמיד אמונה, ואולי כוונו חז"ל לזר במה שאמרו בסוף סוטה „פני הדור כפני הכלב", חז"ל אשר כל רז לא אניס מהם, נשאו עיניהם למרחוק, ודבר גדול דברו בזה, כי באם נתבונן בדרכי החיות ובחייהן, אז נמצא דבר פלא, כי באם נחפש בכל החיות נמצא כי הכלב מצטיין ועולה על כולם בשכלו המפותח ובאמון רוחו לאדוניו כאשר יגידו חכמי הטבע, ולא לחנם הביאו האדם בחברתו, הוא אינו טורף כיתר החיות אפילו באם ימות ברעב לא יטרוף, ואודות המדות הטובות האלה היה צריך האדם להכיר לו טובה ולנשאו מכל החיות הטורפות, אבל גם על זה נאמר „הכל תלוי במזל", לא רק שאין האדם מכיר לו טובה, אדרבה בכל מקום שמו מנואץ ושם „כלב" הוא שם חרפה וסמל הבוז, ולהפוך הוא מזל הארי הגם כי אינו מביא שום טובה לחברת בני אדם זולת זה הוא פריץ חיה, אם ירעב אז טורף ואוכל את כל אשר יפגוש ולא ידע רחם, עכ"ז שמו לתהלה ולברכה עד כי ישתמשו בו לתאר את הגדולים הגבורים אנשי השם, „גור ארנה יהודה", „ארי עלה מבבל", ועוד ועוד. האין זה תלוי במזל, בעת אשר מהזיק באזני ארי חוטא נפשו, יכול האדם לעשות עם כלב מה שירצה, אפילו אם ישליכהו החוצה בקור היותר גדול ויהיה רעב עכ"ז לא יבגוד בו וישמרהו כבבת עינו, למרות כל האכזריות אשר מדד לו, ולו היתה חיה אחרת תחתיו אז כבר שת המות קציר לה ולא היתה יכולה להלחם בגורלה המר.

כגורל הכלב, כן הוא גורל הרע והמר של הרועים הישרים, המה נאמנים ומסורים לעמם בכל לב ונפש, ועכ"ז שמם מנואץ ולא רוצים להכיר את ערכם, וכמו שהכלב מזונותיו מועטים „לית דעניא מכלבא" (שבת קנ"ה) כמו כן נוכל לומר על רועים הנאמנים בזמננו בעת אשר הרע־בנים מקבלים שכר הרבה וחיים חיים של טובה ויושבים בהיכלי עונג ואוכלים לחם חמודות, בעת הזה אנו רואים חכמי ישראל אשר תורת ד' הולמתם חיים חיי צער וחיים של בזיון ככלי אשר אין חפץ בהם, ויבוזו לשכל כלם, האם לא צדקו דברי חז"ל אשר הביטו למרחוק, כי יבא עת אשר פני הדור יהיה „כפני הכלב", כגורל הכלב הזה אשר מצטיין הוא בנאמנותו ובעבודתו המועילה כה הוא גורל פני הדור הנאמנים לעמם ולתורתם יבוזו איתם כאשר יבוזו את הכלב, אולם עכ"ז המה נשארים נאמנים לתורתם ולעמם „ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", עד אשר השמש תאיר להם פנים, כי סוף סוף המה

יודעים כי „מלחמה לד׳ בעמלק מדור דור״, לא מלחמתם המה לוחמים רק מלחמת ד׳, ובעת מלחמה בזמן שאין שמו של הקב״ה שלם ואין כסאו שלם די לעבד להיות כרבו, ואסורים המה בזיקי התקוה גם היום עד אשר ימלא הארץ דעה את ד׳, והי׳ ד׳ אחד ושמו אחד.

ז.

האדם והמקום.

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף, העוד אבי חי? ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי מצרימה (בראשית מ״ה).

והנה רש״י ז״ל פירש, על „כי נבהלו מפניו״, מפני הבושה, ועל גשו נא אלי פירש״י: „ראה אותם נסוגים לאחור, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא אותם בלשון רכה ותחנונים, והראה להם שהוא מהול״. וקשה מאוד הן אמת כי נבהלו מפני הבושה, בעד כל הרעה אשר גמלוהו, אבל הכי הסתפקו כי זה יוסף אחיהם, עד שהי׳ צריך להראות להם שהוא מהול, וכי לא הי׳ להם הוכחה ברורה מכל הקרבות שקרבם שאין זה מדרך הנמוס ממלך עם אנשים נכרים הבאים לשבור אוכל.

ומה שנ״ל, דהנה הרבה מאחב״י אשר יתישבו בארצות הגוים, יתאמצו לחקות מעשה שכיניהם במלא מובן המלה, כי חושבים שעי״ז ימצאו חן בעינם, ותהי הנקלה אצלם להשליך צלם אלקים מעל פניהם, ולשנות שמם ומלבושם עד אשר לא יכירם כי ממעי ישראל יצאו, וסמכו על מה שאמרו ז״ל „אזלית לקרתא אזלית בנמוסא״. אולם טעות מרה לומר שעל זה כונו חז״ל, ועל כגון זה אנו אומרים ליכא מדי דלא רמיזא באורייתא, ומעשה אבות סימן לבנים, ולא לחנם ספרה תורתנו הקדושה את חיי אבותינו, אשר בכל מקום שבאו הפיחו רוח חיים בהסביבה והכניסן תחת כנפי השכינה, וממש קדשו שם שמים ברבים, „עם לבן גרתי״ פרש״י ז״ל גרתי בגמטריא תרי״ג „כלומר עם לבן הרשע גרתי, ותרי״ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים״, ישראל סבא כאשר בא לחרן וראה את הסביבה הרשעה אשר אורבת לדמו, הן מלבן והן משכניו, לא מצא דרך אחרת להנצל רק ע״י תורת ד׳ ומצוותיו, כי הוא ידע היטב כי תורתנו הקדושה מלבד שהיא תורת אמת היא ג״כ „תורת חיים״, וכי היא מקפת את כל חיי האדם, היא תורהו הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, בשכבו ובקומו ובלכתו

בדרך, במסחרו בחיי משפחתו ובחיי החברה, ע״כ באם ישום את התורה הקדושה נר לרגליו, אז תאיר לו הדרך למצא את שביל הזהב, וע״ז אמרו בירושלמי פ״ב דחגיגה „התורה הזו דומה לשני שבילין, אחד של אור ואחד של שלג, הטה בשל זו מת באור, הטה בשל זו מת בשלג, מה יעשה יהלך באמצע״. כי האדם נברא ללכת בשביל הזהב, ואם יטה אל אחת הקצוות יענש ביד פשעו, אם יתמכר האדם לתענוגות בשרים יתן לנשים חילו, אז יחלה ויענש ויגיע אל שערי מות, וכמ״כ אם ינזר לגמרי מחיי החלד ולא ימלא את אשר הטבע דורש ממנו אז יחלה בתחלואים רעים וכמ״כ הוא בכל דבר, אם יאכל יותר מדי וימלא כרסו באכילה גסה אז יחלה, ואם ירעב יחלש וימות, ע״כ נתן התורה שהוא ג״כ בורא האדם, נתן לו חוק, חיים אשר על פיהן יכול לחיות חיים של טובה חיים של שלום, ואם יחי׳ על פיהן לא תהי׳ לו למשא גם בשוק החיים, ואם לפעמים ישפוט למראה עיניו כי התורה והחיים כמו צר נחשבו ותגדור את דרכו בחיים, אז ידע כי הוא דבר שאי אפשר, רק יתבונן היטב אל החיים הזה ויראה כי בודאי דורשת ממנו דבר אשר היא אך למחסור, כי לא לענות נפש האדם כונת התורה הקדושה רק לתת מדה וקצב לתענוגיו, ע״כ ישראל סבא שידע מכל זה לא מצא דרך אחרת רק לדבק בד׳ ובתרי״ג מצות וע״י זה עלתה לו לדור עם לבן, גם לרכוש לו הון ועושר, עד אשר יכול לומר „כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות״.

עוד פרש״י ז״ל על „גרתי״ „לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר״. ישראל סבא היה לו הכרת עצמו, הוא ידע כי ע״י תורתו ואמונתו הוא עליון על כל גויי הארץ, ולא מכר את בכורתו בעד לחם ונזיד עדשים במחיר שכרה או סבר פנים יפות אשר ישיג משכניו, ובחר לו יותר להשאר גר ותורתו בידו, מלהיות שר וחשוב ע״י שישליך את תורתו ואמונתו ומסורת אבותיו, ולמען לא נחשוב כי ע״ז הי׳ לו מגרעות בקניני העוה״ז בשוק החיים, ספרה לנו תורתנו הקדושה, „ויבא יעקב שלם עיר שכם״, פרש״י ז״ל „שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו״, להיות לסימן לבניו, שלא יטו אוזן קשבת לקול מהרסנו ומחרבנו, אשר יעוררו מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים, כי ע״י שמירת התורה הקדושה לא ישיגו אורחות חיי עולם הזה, כי מי לנו גדול מישראל סבא אשר קיים כל התרי״ג מצות, ובכללם גם שמירת שבת וי״ט ועכ״ז הון ועושר בביתו, ועד כמה הדברים מגיעין נוכל ללמוד גם ממעשה יוסף, ולא לחנם ספרה לנו תורתנו הקדושה מה שאירע לו עם אשת פוטיפר „ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי, ויעזוב בגדו בידה וינס החוצה״, כי רש״י ז״ל פירש על „ויהי אחר הדברים האלה״, „כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקב״ה אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדוב״, והכוונה הפשוטה לדעתי, ושמעתי כי כבר קדמני בזה גאון אחד, דכל זמן שהלך יוסף במלבושי ישראל ובצורת ישראל סבא, לא הרהיבה הארורה הלזו בנפשה עוז לבקש ממנו נבלה כזאת, כי בעוד אשר ריח יהדות הי׳ נודף ממנו, היה יראת הרוממות עליו, „וראו כי שם ד׳ נקרא עליך ויראו ממך״, אולם אחר שהתחיל לסלסל

בשערו כאנשי מקומו, וללבוש בגדי מצרים וסר מעליו צורת ישראל סבא, וצלם דמות תבניתו הי׳ כאיש מצרי, אז מצאה הארורה מקום להתגרות בו, ולמען ידעו בניו אחריו להזהר מזה, ספרה לנו התוה״ק סבת הדבר „ותתפשהו בבגדו״, ר״ל סבת התפישה הי׳ „בבגדו״, יען שלבש בגדי נכרים, אולם יוסף הצדיק תיכף כאשר ראה כי הבגדים עוררו עליו צרת הארורה הזאת, השליך את הבגדים הצואים מעליו „ויעזוב בגדו אצלה״ וינס החוצה. ובזה נבין דרשתם ז״ל דמות „דיוקנא של אביו בא לפניו״, וקשה מאין הוציאו חז״ל לדרוש כן, ובמה שאמרנו יובן היטב כי ממלת „בבגדו״ למדו לומר כן, כי יוסף הצדיק הרגיש תיכף כי כל זה בא עליו מחמת שדיוקנו אינו כשל אביו.

אולם כאשר בא לפני פרעה, ספר לנו הכתוב עוד הפעם „ויגלח ויחלף שמלותיו״, וכן אח״ז כשנעשה שני למלך ספר הכתוב „וילבש אותו בגדי שש וישם רביד הזהב על צוארו״, יוסף הצדיק שינה עוד הפעם את מלבושיו וכמו״כ שמו ויקרא שמו „צפנת פענח״, וכמ״כ נשא אשה מצריות „ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע לאשה״, ע״כ אין ספק כי דמות דיוקנו של אביו סר מעליו, ולכן כאשר התודע יוסף אל אחיו, והביטו על צורתו שלא היתה כצורת ישראל סבא, נבהלו מאוד, כי חשבו אין זה כי אם יוסף חטא לאלקים וע״כ סר מעליו צורת ישראל סבא, וזה כונת הכתוב „ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו״ כאשר הביטו על פניו אשר הי׳ דומה לפני איש מצרי נבהלו מאוד ולא מחמת יראה אך כפרש״י ז״ל מפני הבושה כי הי׳ להם לחרפה ולבושה שאחיהם יוסף ישא עליו פנים כזה, ויוסף שהבין כל זאת רצה להראות להם אחד שלא נשא מצרית רק גייר אותה ע״כ אמר להם גשו נא אלי והראה להם שהוא מהול דהנה אמרו ז״ל הבועל ארמית נמשכה ערלתו, לכן להסיר מעליו חרפה זו הראה להם שהוא מהול וזה אות כי לא חטא ג״כ באשת אדוניו כי אז היתה ערלתו נמשכת, ואחר זה אמר להם „אני יוסף אחיכם״ ביראת אלקים, ואי דקשה לכם על צורתי ומלבושי לא בי האשם ורק אתם אשמים בדבר הזה „אשר מכרתם אותי מצרימה״.

ה.

יוסף ואחיו.

ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו, ויצוו אל יוסף לאמור, אביך צוה לפני מותו לאמור, כה תאמרו ליוסף, אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך, ויבך יוסף בדברם אליו, וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים, ויאמר אלהם יוסף אל תיראו כי התחת אלהים אני, ואתם חשבתם עלי רעה, אלהים חשבה לטובה, למען עשה כיום הזה להחיות עם רב

(בראשית נ׳).

ומבלי האריך בדקדוקים אשר רבו נאמר רק הכוונה, דהנה רש״י ז״ל כתב על ויראו אחי יוסף כי מת אביהם, „מ״ו ויראו הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד על שלחנו של יוסף והי׳ מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן״, ובאמת הוא קשה להבין על יוסף הצדיק, הלא ראה עין בעין כי היו בזה שליחי השם, כמו שאמר להם בעצמו, „ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה״, ולמה זה לא קרבן גם אחר מיתת אביו, והכי הי׳ ח״ו בלבו מחשבת נקם? ע״כ נ״ל בדרך נכון, דיוסף הצדיק ידע היטב כי היו בזה שלוחי ד׳, אך מ״מ חשב כי צריכים המה לשוב ע״ז, כי הן אמת כי על ידם עלה לגרם המעלות להיות מושל בכל ארץ מצרים, אולם סוף כל סוף הרגיש בעצמו כי ירד ע״י ממדריגת שלימותו כי הכי הי׳ יכול לעבוד את ד׳ ולעלות בסלם המעלות בארץ מצרים ערות הארץ כמו בארץ ישראל, כמו שהתנצל לפני שר המשקים „כי גנוב גנבתי מארץ העברים, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור״, ופירש הב״ל כי לא הצטער יוסף הצדיק על אשר שמו אותו בבור, כי לא החשיב את חיי מצרים למאומה להיותו מצטער עליו, ואולי טיב לו לשבת בבור שלא יראה

את ערות מצרים מלסבב בשוקותיה, אך מה שהצטער הצדיק הזה הי׳ „כי גנוב גנבתי מארץ העברים", וא"א לו להסתפח בנחלת ד׳ צבאות, וכל הדר בחוץ לארץ דומה למי שאין לו אלקי והצטער על היותו בודד מחברת השלמים אשר בהיותו מסתופף בצילם הי׳ משתלם כמוהם, על זה הצטער הצדיק הזה „וגם פה לא עשיתי מאומה" מה שמוטל עלי לעשות להשלמת נפשי והסימן „כי שמו אותי בבור", גרמו עונותי בהשגחות הבורא לשומיני בבור תחתיות, ואילו הייתי עושה מה שמוטל עלי לא הביא ד׳ עלי הצרה הזאת, ע"כ לא נתקררה דעתו במה שנעשה מושל במצרים, כי הסתכל ג"כ בהפסד מצוה, וכל גדולתו לא חשב למאומה נגד הפסד הרב הזה, ויען כי ע"י אחיו בא לו כל זה, חשב כי טוב. הי׳ שיתעוררו לשוב ע"ז למען לא יהי׳ להם זאת לפוקה בעולם הבא, והגם כי אחיו דנו אותו על פי התורה כאשר פרשו ה פורשים, עב"ז אנו רואים כי טעו בדין ושגגת תלמוד עולה זדון, ועם צדיקים כשבטי יה מדקדק הקב"ה כחוט השערה, ע"כ השב יוסף הצדיק כי טוב להם לעשות תשובה ע"ז, ולמען יתעוררו ע"ז לא קרבן, וזה יהי׳ להם לאות כי יש לו עליהם טינא בלב, ויתעוררו מעצמם לשוב, אולם האחים לא ירדו אל כונתו והשדו את יוסף במה שאין בו, כי חפצו לקחת מהם נקם, ע"כ חשבו לדבר אתו משפטים, כי לפי שורת הדין אין לו עליהם תערומות כי היו כזה שלוחי ד׳, והן אמת כי הי׳ זר מעשיהם אבל מה יעשו באם היו אנוסים על פי הדבור, ע"כ ספר הכתוב „ויראו אחי יוסף כי מת אביהם", מיתת אביהם ראו יהרגישו במה שלא קרבן כפרש"י ז"ל, אולם לא ידעו מהו כונת יוסף בזה, כי יש לדון על ב׳ דברים, אחד „לו ישטמנו יוסף", אולי זה מחשבת נקם ע"י השנאה שלא נשרשה עדיין מלבו, או יש לדונו לכף זכות כי אין זה אות נקם רק „והשב ישיב לנו", רצונו שנשוב בתשובה שלימה כי הן אמת שעלה עי"ז להיות מושל על ארץ מצרים אבל הוא חושב ג"כ „את כל הרעה אשר גמלנו אותו", כי סוף סוף ירד ממדרגת שלימותו, ולתת קץ לספק הזה, החליטו לדבר אל יוסף דברים ברורים, ובקשו מעמו „אנא שא נא פשע אחיך", לא תשליך את חטאתנו אשר חטאנו נגדך בתהום הנשיה רק אדרבה בקשתנו „שא נא פשע אחיך" שא אותו באם סלחת לנו ותחזור מסליחתך ותאמר כי הי׳ הכל במעל ובמרד אשר תוכל לכנותו „פשע אחיך" כי מאהים יחשב דבר כזה לפשע, הגם כי לפי האמת „וחטאתם" הי׳ רק חטא שוגג, כי אנו דנינו אותך עפ"י התורה, והן אמת כי טעינו בדין, והי׳ אצלינו כשגגה היוצא מלפני השליט, אבל אין אנו מבקשים ממש שתאמר כן רק תאמר כי „רעה גמלוך", שכונתנו הי׳ לגמול לך רעה, ומ"מ הן יהי׳ כדבריך עכ"ז אין מקום לקחת מאתנו נקם, כי כל זה היית יכול לדון טרם שבאת לכל הכבוד הזה אבל „ועתה" בעת הזאת אשר אתה רואה כי החלומות נתקיימו במלא מובן המלה, באם אפילו „שא נא לפשע" עוד תשא את פשענו ותרצה לשלם לנו כפי אשמתנו, א"א לך לעשות מאומה כי אפילו עור יכול לראות כי היינו בזה „עבדי אלקי אביך", עבדי ד׳ ושליחיו והיינו אנוסים על פי הדבור ואיך תעניש אותנו על זה, וספר הכתוב „ויבך יוסף בדברם אליו" על שחשדוהו בדבר שאין בו, וכאשר ראו האחים שבכה יוסף הבינו כי אין זה מחשבת נקם, כי לו

בי׳ רוצה לנקום מהם לא הי׳ בוכה, והי׳ להם אז דבר ברור כי מה שלא שבם
בי׳ למען יתעוררו לשוב אל ד׳ כי סוף סוף הי׳ זר מעשיהם, ע״כ אמר הכתוב
„וילכו גם אחיו ויפלו לפניו״, על שחשדוהו בדבר שאין בו, אולם השבטים רצו
להוציא מלבו כי אפילו לשוב ע״ז אינם צריכים, כי כה הי׳ חפץ ד׳, ע״כ אמרו
גם אחר בכיתו „הננו לך לעבדים״, חז״ל אמרו בזמן שישראל אין עושים רצונו
של מקום נקראים עבדים, כלומר עדיין לא הפקת מאתנו רצון באם „הננו לך
לעבדים״! בזה כאלו לא עשינו רצונו של מקום, אז הבין יוסף כל כוונתם,
והשיב להם על ספיקותם, מה שעלה בידכם לחשוב מחשבת פגול „לו ישטמנו יוסף״
על זה אני משיב לכם „אל תיראו״, כי „התחת אלקים אני״, להיות שבט אפו של
הקב״ה, ע״כ מעולם לא עלה על דעתי לקחת מכם נקם, אולם ספק הב׳
דעכ״פ רע עלי המעשה והי׳ כונתי שתשיבו אל ד׳ מה ש„אתם חשבתם עלי רעה״,
הן אמת כי זה הי׳ באמת כונתינו אבל אני מודה לדבריכם כי הכל הי׳ מד׳, כי
„אלקים חשבה לטובה״, כי יכול להיות כי יצא הפסדכם בבה שפרסמתי אלהותו
יתברך שמו, ועי״כ יחשבנה אלקים לטובה, למען „עשה כיום הזה״, כי הקב״ה
שלחני הנה לפרסם שמו, מה שהיום עושה כמו שפירש העקדה „וידעת היום
והשבות אל לבבך כי ד׳ הוא האלקים״, עפ״י דברי המשורר „השמים מספרים כבוד אל
ומעשה ידיו מגיד הרקיע״, כי מי שמביט ומתבונן בהליכת גלגל היומי ובמהלך
השמש וביום ובלילה אז הוא בא להכרת גדולתו יתברך שמו, וזה „וידעת היום״
באם תתבונן ביופי היום, אז „והשבות אל לבבך כי ד׳ הוא האלקים״, ע״כ אמר
יוסף אולי שלחני ד׳ הנה לפרסם גדולתו יתברך למען עשה כיום הזה לעשות
מה שהיום עושה „להחיות עם רב״ ליתן חיות בעם רב הוא הכרת הגו״א יתברך
אשר בלתי זה נחשבים כמתים, ע״כ סיים הכתוב „וינחם אותם וידבר על לבם״
דברים המתישבים על הלב.

ט.

אהבת ד׳ לישראל.

„התשכח אשה עולה, מרחם בן בטנה ?", גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך (ישעי׳ מ״ט), ובמס׳ ברכות ד׳ ל״ב פריך הש״ס היינו עזובה היינו שכוחה ? אמר ר״ל, אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה, רבוש״ע אדם נושא אשה על אשתו זוכר מעשה הראשונה, אתה „עזבתני ושכחתני", אמר לה הקב״ה בתי י״ב מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל בראתי וכו׳, וכולן לא בראתי אלא בשבילך, ואת אמרת „עזבתני ושכחתני" „התשכח אשה עולה", אמר הקב״ה „כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר", אמרה לפניו רבוש״ע, הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח מעשה העגל, אמר לה גם אלה תשכחנה, אמרה לפניו הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשי סיני, אמר לה ואנכי לא אשכחך, והיינו דאמר ר״א אמר ר׳ אושעיא, מה דכתיב גם אלה תשכחנה, זה מעשי העגל, ואנכי לא אשכחך זה מעשי סיני.

לא נאריך בדקדוקים אשר רבים המה, ויתבארו מתוך דברינו, ורק על אחת נשים עין בקורת למה הדגישו חז״ל כ״כ „כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר" אשר הי׳ רק מ׳ שנה, ואם חפץ ד׳ בעולה וזבחים הי׳ להם להזכיר כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבתם לפני „בארץ ישראל", אשר הי׳ לערך שמונה מאות והמשים שנה ובמשך זמן זה הקריבו קרבנות עד אין מספר.

אולם לדעתי כוונו חז״ל כוונה עמוקה במה שאמרו דוקא „במדבר" עפ״י מה שפירש בס׳ בל״ע הפסוק „זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", אשר גם כאן קשה כהנ״ל למה יזכור ד׳ רק מה

שהלכו אחריו במדבר, ולא זכר שאר העתים אשר הלכו בנ"י אחרי ד'. ופירש כי אהבת ד' לעמו, לא נתפרסמה רק בעת היותם זכאים וראוים לקבל השפעתו. אך חבה זו נודעת להם גם בעת סרחונם, בהיותם בתוקף ההכעסה ומוכנים להתעוררות הדין להביא עליהם יסורים קשים ח"ו, גם אז מורה להם גודל אהבתם, כי תיכף ומיד הוא מבקש ומפשפש מקום ואופן ימצא להם צד זכות, כמו זכות אבות או שאר זכותים, למעט מעליהם עונש הקשה הבא להם במדת הדין, את זה אנו רואים כי ירמיה תיכף בראשית נבואתו התחיל לנבא עליהם צרות ורעות „לנטוש ולנתוץ" „מצפון תפתח הרעה" ומיד אח"כ פייסם ונחמם באמרו, „הלוך וקראת באזני ירושלים לאמור זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", כאילו יאמר אם כי אני מגזים ומיעד עליך רעות גדולות ונאמנות, כאלה מ"מ אל תתבהל כ"כ, כי סוף סוף אושיע אתכם אח"כ וכל הרעות המעותדות לבא עליכם תבא על שונאיכם מצד הב' ענינים שנזכרו בפסוק „בעתה אחישנה", דהיינו אם על צד החסד ואם על צד הזכות כי הוא יתברך יצרף את שניהם למהר את הקץ, אם מהחסד „זכרתי לך חסד נעוריך", אני זוכר מעולם את החסד אשר עשיתי לך מימי קדם, ומזמן נעוריך אני רגיל לעשות עמך חסד, ולפיכך אמשוך החסד הזה גם לבסוף, ואם מצד הזכות אזכיר „אהבת כלולותיך", כי אעפ"י שעכשיו לא ימצא אצליכם זכות מספיק שיש לכם והוא „אהבת כלולותיך", כי אז בזמן „כלולותיך", בהיותכם במצב כלה בחופתה, אשר מדרך העולם בהיות האשה נשואה עם בעלה מזמן רב, אם אח"כ תרד עליו גלגל הצרות, ומוכרח לעזוב ארצו ומולדתו ולבקש לו מנוח מעבר לים, והיא תלך אחריו בכל מקום אעפ"י שתסבול צער ודוחק גדול, אין זה מן התימה, כי כבר עברו עליה ימים של טובה וימי תענוגין, וכבר נשתקע בלבה אהבת בעלה, ולכן בדין הוא שתצער בצערו ותחלק עמו בכל אשר יצר לו כאשר נטל עליו גורלו המר, אולם אם לא קבלה מבעלה שום טובה בתחילת נשואיה בימים הראשונים, אשר אז מנהגם של הכלות להתענג בתענוגים, בשירים ובמחולות ובמנוחה שאננה, בכל מיני עדונין ועגוגין ולא תצאנה אלא לטייל בגנות ופרדסים, ובעוד שלא קבלה מבעלה שום טובה, יגלה את אזנה כי בפתע פתאום ירד עליו הגלגל וירד מנכסיו, עד שהוא מוכרח לעזוב את ארצו ומולדתו בחפזון ולנוס אל אחד הערים מאיי הים הרחוקות טרם ישיגנו הרודפים, וכשמעה זאת תדבר אליו דברי נחומים. אל תדאג ולא תשוח נפשך תחת פגעי הזמן, כי אתך אלך ולא אעזבך ורק המות יפריד ביני ובינך, וכה תתרצה לעזוב את אביה ואמה וארץ מולדתה ללכת אחרי בעלה במקום סכנה וחסרי המזון, בזה תראה את גודל אהבתה לבעלה שאינו אהבה התלויה בדבר, וכי היא אשת חיל ואידיאליסטין אשר לא תמצא הרבה כמותה, ואהבתה תהי' רשומה בלב בעלה לעולם וימיד לה אהבה ורחמים באיפה שמנה, ואם אפילו יקר מקרה לא טהור שסרחה באיזה זמן מן הזמנים לפני בעלה בנקל יכול לסלוח לה, כי תמיד ישאר רשום בזכרונו כל הטוב אשר גמלה אתו:

והנה אבותינו בצאתם ממצרים הראו אהבתם להקב"ה באופן זה, כי מה שאנו רואים כי בני ישראל נאמנים לד' גם כעת בגלות המר הזה, גם אחר אשר

עבר עליהם גלגל הצרות ושתו חמת ד׳ מה שלא הי׳ כן לשום אומה ולשון, הקימו עליהם מוקדי אש וכלי משחית ותחתיהן נדרכו כדורך בגת, ועכ״ז נשארו נאמנים לד׳ ולתורתו ועמדו נגד כל התלאות כסלע איתן בלב ים סוער, וכהולך במחול הלכו לקראת מר המות בעד תורתם ואמונתם, כל זה אין מן התימה, כי כבר נשתקע בקרבם אהבת ד׳ ותורתו בהיותם במצב טוב שמונה מאות והמשים שנה בארץ ישראל, בארץ אשר ד׳ דורש אותה תמיד, ולא חסר להם כל טוב, ע״כ הכה אהבת ד׳ שורש עמוק בלבם הטהור לבלתי סור ממנו ימין ושמאל ולהקריב, נפשם בעדו ובעד תורתו, וכל זה איננו מן התימה, כי הכי רק את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל ? אך עם אלקי אברהם הראו את אהבתם הגדולה גם בהיותם בגדר כלה בחופתה, תיכף אחר יציאתם ממצרים בעוד אשר לא קבלו שום טובה, רק ראו מכות על מצרים גם אז טרם השיגו איזה טובה הלכו אחרי ד׳ לא בארץ מיושב, רק במדבר בארץ לא זרועה, במדבר אשר לא עבר בה איש מלאה נחשים ועקרבים אשר אוכלים ומים אין בה, ולא הרהרו אחרי מדותיו לשאול מה נאכל אנחנו וטפינו ובעירינו, ואם כי ראינו כמה פעמים התלוננו לומר נתנה ראש ונשובה מצרימה, כבר בא בקבלה כי כל התלונות לא באו אלא מערב רב ומהאספסוף אשר בקרבו, אבל זרע ישראל הקדושים מעולם לא רעמו רעם ולא קצפו קצף לבקש חשבונות למרות רצון ד׳ רק הלכו תמיד אחריו בלב שלם, ויען כי הראו אהבתם לד׳ באופן זה, לכן גם בעת אשר יחטאו ואשמו לד׳ לא ישפוך ד׳ עליהם חרון אפו לעשות אתם כלה, ויזכור להם חסד נעוריהם ואהבת כלולותם מדה כנגד מדה, וזה כוונת הנביא „זכרתי לך חסד נעוריך" ז״ג זוכר לך תמיד החסדים אשר עשית עמדי בימי נעוריך „אהבת כלולותיך" האהבה אשר הראת לי בהיותך בגדר כלה בחופתה, כי אז בזמן הזה לא קבלת ממני שום טובה מ״מ „לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", ולא הרהרת אחרי זה האות והמופת „כי קודש ישראל לד׳" וכל אוכליו יאשמו ורעה תבא עליהם:

המורם מכל זה כי מה שהלכו בני ישראל אחרי ד׳ במדבר בימי כלולותם זה זכות גדול ועולה על כל הקרבנות שהקריבו בארץ ישראל, כי אותן הקרבנות היו אחרי קבלת הטובות, ואין בהם ראיה כ״כ על אהבת ד׳, כי למה לא ישחרו את פני ד׳ בעולה וזבח בעד ארץ חמדה וטובה, אבל האהבה אשר הראו לד׳ במדבר היתה אהבה טהורה אשר רשומה היא אצל הקב״ה ומעולם לא ישכח אותה:

ועי״ז רמזו חז״ל בעומק כוונתם כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים „שהקרבתם לפני במדבר", יאמר אפילו באם יעלה על דעתכם שאשכח הקרבנות שהקרבתם לפני בארץ ישראל להיותם חאר קבלת הטובות, ואין לדון מהם על אהבה טהורה, אבל הכי יעלה על דעתכם שאשכח „מה שהקרבתם לפני במדבר" בעת אשר לא קבלתם ממני שום טובה:

ועי״ז כוון ג״כ בלעם הרשע, באמרו „לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד׳ אלקיו עמו והרועת מלך בו", יאמר אין השם מביט בעין יעקב כ״כ ואינו מחשיבו לפי גדלו, להחשיבו למעל ומרד, והטעם בזה יען „ד׳ אלקיו

עמו״, לא רק אחר קבלת הטובות רק בעת „ותרועת מלך בו״ כאשר התחיל הקב״ה להריע מלכותו ולהתגלות אליהם.

אולם בני ישראל, אשר רעות שבעה נפשם מכובד הגלות אשר ימיו ימשכו כ״כ, ומרגלי חרש יכרו תמיד תחת רגלם לומר „נפלה ולא תוסיף קום״, ובאים בטענות שונות כי אבדה תקותנו, וכל יעודי הנביאים אשר ינבאו עלינו לטובה, יפרשו בפשטים שונים שלא על עם ישראל הבאים מזרע יעקב נאמרו, רק על העמים אשר נקראו כעת בשם ישראל, והקב״ה החליף אותנו בהם.

אולם בס׳ בל״ע פירש דברי הנביא, „אל תירא עבדי יעקב, וישראל בחרתי בו, כי אצק מים על צמא ונוזלים על יבשה, אצוק רוחי על זרעך וברכתי על צאצאך, זה יאמר לד׳ אני, וזה יקרא בשם יעקב, וזה יכתוב ידו לד׳, ובשם ישראל יכנה״. הנביא רוצה להוציא מלב יעקב כל דאגה וצער שאפשר להכנס בו ומעורר אותו שלא ייראו כלל, כי הוא מבטיחו שלעולם יצוק רוחו. וברכתו לא על שום אומה אחרת אלא על אותה שהיא מזרעו וצאצאיו היוצאים ממנו, ויבאר הטעם למה הוא זקוק להודיעם כל זאת, כי יבא עת אשר „זה יאמר לד׳ אני וזה יקרא בשם יעקב״, אני צופה עד סוף כל הדורות, כי יבא עת אשר האה״ע יאמרו „לד׳ אני״, כי הקב״ה חפץ בהם, והמה נכנסו תחת בנ״י „וזה יקרא בשם יעקב״, המה יקראו עצמם בשם יעקב לומר כי ד׳ החליף אותנו בהם, „ובשם ישראל יכנה״, יכנו עצמם בשם ישראל שהם הישראלים האמתיים, אשר ברכת ד׳ עליהם נאמרו, לפיכך אני מקיים כי לא אצוק רוחי רק על זרעך, ע״כ נאמנים בני ישראל לד׳ ואסורים בזיקי התקוה גם היום, אולם להיות כי ארכו הימים כ״כ ועדיין בן דוד לא בא תאמר ציון „עזבני ד׳ וד׳ שכחני״, אחרי שאין סוף וקץ לצרותנו, וע״ז אמרו חז״ל, אמרה כנס״י רבונו של עולם, „אדם נושא אשה על אשתו, זוכר מעשי הראשונה,״ אם באמת נשאת אשה אחרת נוסף על אשתך הראשונה, דהיינו שלקחת לך את האוה״ע נוסף עלינו ולא גרשת אותנו לגמרי „זוכר מעשי הראשונה״, מדוע לא תזכור במעשינו וכי אינם טובים ונעים יותר ממעשיהם של האוה״ע, והן אמת כי מעשינו עתה אינם רצוים כ״כ אבל הכי אפס חסד ותמו כל מעשינו הראשונים, הלא היו בנו ענקי הרוח אשר הערו נפשם למות בעבורך ובעבור תורתך ובאו באש ובמים בעבור קדוש שמך, וע״כ תאמר ציון במר נפשה אולי „עזבתני ושכחתני״ לגמרי, ע״ז משיב הקב״ה בתי י״ב מזלות בראתי בעולם וכולם לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת „עזבתני ושכחתני״, כי לו לא היית אומר שניהם „עזבתני ושכחתני״ הי׳ אפשר לומר שכונתך שעזבתיך לפי שעה, אבל אתה אומר „עזבתני ושכחתני״ ובע״כ שכוונתך לומר שכחה עולמית, וע״ז אמר הקב״ה „כלום אשכח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבתם לפני במדבר״, אפילו באם יעלה על דעתך שאשכח מה שהקרבת ועשית לפני בארץ ישראל, שהי׳ הכל אחר קבלת הטובות שהשגת ממני אבל איך יעלה על דעתך שאשכח „מה שהקרבת לפני במדבר״ בעוד שלא קבלת ממני שום טובה, אולם כנס״י עדיין לא נתקררה דעתם בזה דאולי על ידי מעשה עגל שכח ד׳ אהבת כלולותם ויצא זה בזה, ע״ז משיב השי״ת „גם אלה תשכחנה״

גם מעשי עגל שאמרו „אלה אלהיך ישראל״ השכחנה אבל מעשי סיני קבלת התורה על הר סיני שאמרתי אנכי ד׳ אלקיך וקבלתם עול מלכותי עליכם ע״ז מעולם „לא אשכחך״.

י.

ישראל ותורתו.

ת״ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר (עמוס ח׳) „הנה ימים באים נאום ד׳ אלהים, והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם, ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דבר ד׳, וכתיב (שם), ונעו מים עד ים, ומצפון ועד מזרח, ישוטטו לבקש את דבר ד׳ ולא ימצאו, „דבר ד׳״, זו הלכה, „דבר ד׳״, זה הקץ, „דבר ד׳״, זו נבואה, ומאי „ישוטטו לבקש את דבר ד׳״, אמרו עתידה אשה שתטול ככר של תרימה, ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, לידע אם טמאה היא ואם טהורה היא, ואין מבין אם טהורה היא ואם טמאה היא, בהדיא כתיב בי׳ (ויקרא י״א) „מכל האוכל אשר יאכל, אלא לידע אם ראשונה היא ואם שנייה היא ואין מבין?״ הא נמי מתניתן היא, כדתנן השרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שנייה שהתנור תחלה, מסתפקא להו הא דאמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא, ליזייה האי תנורא כמאן דמלי טומאה כו׳, דתניא יכול יהו כל הכלים מטמאין באויר כלי חרס, ת״ל כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל, אוכלין מטמאין באויר כלי חרס ואין כלים מטמאין באויר כלי חרס (שבת קל״ח ע״ב).

המאמר הזה צווח ואומר דרשוני, אחרי אשר חז״ל דרשו שעתידה תורה שתשתכח מישראל ומצאו מבואר כן בפסוק, א״כ אין שום פלא אם אשה תחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בככר של תרומה לשאול שאלה עליה ואין מי יבין להתיר השאלה, ומה זה תמהו „ואין מבין״ הא בהדיא כתיב, מה בכך אם שאלה זו כתובה בהדיא, הלא ע״ז אנו דנין שעתידה תורה שתשתכח מישראל וא״כ ישכחו גם מה שכתוב בהדיא, וביותר קשה על התירוץ שתרצו אלא לידע אם

ראשונה היא אם שנייה וע״ז חזרו והקשו הא נמי מתניתן תוא ? אם יהיו בקיאין בדבר המפורש במשנה ובדבר המפורש בתורה, איך יתכן לומר, כי עתידה תורה שתשתכח מישראל ?

„חכמה באוה״ע תאמין תורה באוה״ע אל תאמין״ (מדרש איכה).

כבר כתבתי בספרי „גיא חזיון״ דרוש ו׳ ההפרש בין תורת ד׳ לשאר ספרי חכמה, תורת ד׳ אין לה קץ וסוף, ועליה אמר איוב „ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים״, כי כמו שאין סוף וקץ לאלהותו יתברך שמו, כמו כן אין סוף וקץ לתורתו, וע״כ אנו רואים חדוש גדול בתורתנו מה שלא נמצא בשאר ספרי אוה״ע, כי בספרי אוה״ע יהיה מהמשובחים שבהם באם יקרא אותם האדם פעם ושתים השיג כל מה שבתוכם, ואם יתנו לקרות ספר אחד לעשרה חכמים כולם ימצאו בתוכו כוונה אחת ולא יותר כי אין מלאך אחד עושה שתי שליחות, ומי שכתב הספר לא היה יכול לכוין בדבריו ב׳ דברים, אמנם לא כן הוא בתורת ד׳, אפילו באם יהגה בה האדם כל ימי חייו ימצא תמיד חדשות שלא שערום הראשונים, וכל תלמיד ותיק יכול לחדש חדשות, ואם יעבור על פסוק אחד מאה פעמים ואחת, יכול הוא לחדש בכל פעם כוונה חדשה מה שלא חידש אתמול, ולא לחנם אמרו חז״ל בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, כי באמת כן הוא בכל יום הוא שומע קול ד׳ מתהלך בתורתו בדבר חדש, ואם נקח מאה חכמים מופלגים וניתן להם פסוק אחד להגות בו יוכל להיות כי כל אחד יחדש כוונה חדשה, אולם אנו רואים עוד פלא אחת כי כל סגולה הנ״ל הוא דוקא באם התורה נכתבת בלשון הקודש, לא כן הוא באם נעתיק פסוק אחד לשארי לשונות אז תאבד סגולה הנ״ל, וא״א למצא בה אך כוונה אחת.

ע״כ בצדק אמרו חז״ל „חכמה באוה״ע תאמין״, כי גם להם חכמים אשר בדו ספרי חכמה, אבל סוף כל סוף היא רק חכמה אשר יש לה גבול וסוף, אולם „תורה באוה״ע אל תאמין״, לא נמצא אצלם תורה כתורתנו אשר תמיד תורה לנו חדשות.

„התורה והתרגום יוני״.

לא לחנם ספרו חז״ל (במס׳ סופרים פ״א), שבעת שהעתיקו הה׳ זקנים לתלמי המלך את התורה יונית, היה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל שלא היתה יכולה לתרגם כל צרכה, לא מפני שתורתנו ח״ו צרת עין היא ואינה רוצה לצאת מרה״י לרה״ר, אדרבה אנו מחכים בכליון עיניים על אחרית הימים אשר חזו חוזי יה כי „נכון יהיה הר בית ד׳ וכו׳ ונהרו אליו כל הגוים וכו׳, כי מציון תצא תורה ודבר ד׳ מירושלים״, וסוף סוף יבא העת אשר „מלאה הארץ דעה את ד׳ כמים לים מכסים״, אולם חז״ל הזהירו בדבריהם במה שאמרו „והיה היום קשה לישראל״, זאת אומרת שלא היה היום קשה לאוה״ע רק לישראל והוא אמת וצדק, כי איך אפשר לסגור תורתנו הקדושה הרחבה מני ים עם כל אוצרותיה העצירים בקרבה בהעתקת יונית או בשאר לשון, כי רק אם היא כתובה בלשון הקודש נמצא בה כל האוצרות הנ״ל, וחז״ל אשר הכירו את טבע שלנו כי עמנו שואף תמיד אחר לשונות הגוים ורוצה יותר בקב שכניו מט׳ קבין שלו,

ידעו כי סוף דבר יהיה כי בני ישראל לא ילמדו את תורתם מתורת ד׳, רק יסתרלו ללמדה מהעתקה יונית, ואז בהיותה כתובה בלשון אחר יאבד ממנה כל האוצרות העצורים בבטן נשמתה, ע״כ היה „קשה לישראל״ דוקא ולא לאוה״ע כי להם די גם התרגום כי גם בפשט אחד ירכשו מה שחסר להם, לא כן הוא לנו, אצלנו קשה הדבר „כיום שנעשה בו העגל״, כי גם במעשי העגל עזבו אלקים חיים אשר אין לו גבול וסוף ובחרו בעגל אשר יש לו גבול וסוף, וכן הוא ממש בהעתקת התורה ליונית יעזבו תורתם שאין לה קץ וסוף וישארו אצל התרגום יונית אשר לו גבול וסוף, ע״כ היה הדבר קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל.

„כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה״.

גם אחר אשר כרע רבץ גור אריה יהודה לפני נשר רומא, נשארה יבנה וחכמיה כאוד מוצל מאש, השפעתו של ריב״ז אצל אספינוס קיסר „תן לי יבנה וחכמיה״ לא שבתה ריקם, אספינוס קיסר מלא בכל אוות נפשו את שאלתו, כי מה איכפת ליה אם איזה כתות של בטלנים ישארו ביבנה, כמוהם ירבו בישראל, ומי יתן והיו כל עם ישראל כמותם, בטלנים כאלה לא יתיצבו לשטנה לפני הפאליטיקה של רומי, והגם כנראה מדברי חז״ל לא הפיק ריב״ז רצונם בבקשה זו וכשבא חזרה קראו עליו את המקרא „משיב רוח חכמים אחור״, אבל סוף סוף אנו רואים כי נר ישראל הזה לא שגה ברואה, הוא הבין את הערך הגדול של יבנה וחכמיה, כי רק ע״י יבנה וחכמיה יציל לא רק את תורת ישראל רק גם את עם ישראל, אשר היו נכונים למועדי רגל להתבולל בין מעניהם בימי עברות ההמה אשר מצב בני ישראל היה איום מאוד, יבנה וחכמיה הקימו את העשרה הרוגי מלכות אשר במותם האיום והנורא אשר מסרו עצמם על קדושת השם החמו לבבם של ישראל שנתקררו ונתאבנו בעת ההוא, כי גם הלבבות הקרות לא חסרו זיק יה קרן ,אור מנשמת ישראל סבא ורק עומם הזיק, ובהריח הלב אש מאש המזבח אשר העלו עליו אחד מבני ציון היקרים, התלהב הזיק, והתחמם הלב, ואז שב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, ולא לחנם המשילו חז״ל את ישראל לכושי וסמכו דבריהם על המקרא „הלא כבני כושיים אתם לי בנ״י״, ושמעתי פירוש נכבד ע״ז, כי ההפרש בין אדם הלבן והכושי הוא רק מבחוץ, עורו של הכושי שחור ושל שאר בנ״א לבן, אולם תחת העור השחור נמצאים ממש כל הרמ״ח אברים ושס״ה גידין כמו אצל הלבן, וסוף סוף לב אדם דופק תחת העור השחור כמו אצל כל אדם, כן הוא אצל עם אלקי אברהם, כבר למדנו חז״ל „רשעים מלאים חרטה״, זאת אומרת כי גם בעת אשר יחטא האדם ואשם לד׳ עכ״ז לבו מלא חרטה, ורק מבחוץ נשארו כתמי חטאתו רשומים אבל באם יעוררו אותו לשוב לד׳ אז בנקל יוכלו להטותו לדרך הטוב „שחורה אני ונאוה״, ע״כ נמשלו ישראל לכושי אשר חסרונו רק מבחוץ אבל תחת העור הוא כשאר אדם כמו״כ הוא אצל בנ״י ע״כ אין מן התימה איך יבנה וחכמיה השיבו את ישראל לגבולם והרימו את רוח ישראל סבא, ולא רק את מצבו הרוחני רק גם מצבו החומרי אשר נשבר כבר לרסיסים התעורר עוד הפעם ושב לתחיה, כי ע״י השפעתו הגדול של ר״ע נתאספו תחת דגל בר כוכבא רבבות מגבורי

ישראל אשר כח בידם לדבר את אויבים בשער, וילחמו ברוח גבורה עד אשר עלתה בידם ללכוד בימים מועטים חמשים ערי מבצר ותשע מאות וחמש ערי פרזות וכפרים בארץ יהודה ויעשו הרג רב בצבאות רומי, ועוד הפעם דרך כוכב מיעקב, וגור אריה יהודה תחב צפרניו החדות בלב נשר רומא, ולו הבין אספינוס קיסר את גודל הערך של יבנה וחכמיה הי׳ נותן לו יותר ירושלים ואגפיה כי סוף סנף רק מיבנה וחכמיה יצאה קרץ ואבדון על רומא.

ובזה נבין מה ששמעתי לפרש מאמרם ז״ל אמר ר״י מעולם הייתי סבור שטהור אחד מטהר טמא אחד ומאוצרו של יבנה למדתי שטהור אחד מטהר טמאים הרבה, ר״י הי׳ סבור כי הטהרה והטומאה הולכים שלובי זרוע וזה לעומת זה עשה אלקים, וטהור אחד אינו מטהר רק טמא אחד, אולם מאוצרו של יבנה למד שטהור אחד מטהר טמאים הרבה, כי יתרון לאור על החושך ונר אחד דוחה חושך הרבה, וע״כ טהור אחד מטהר טמאים הרבה, וזה אנו רואים ממש. כי יבנה וחכמיה אשר היו מועטים לעומת ישראל הרב אשר נטו מדרך הישר, עכ״ז החכמים אלו הפיחו את רוח ישראל סבא והדליקו את נר התורה עד סוף כל הדורות, ע״כ בצדק שפט ר״י מאוצרו של יבנה שטהור אחד מטהר טמאים הרבה.

וכשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה, לכרם ד׳ צבאות בית ישראל, כמובן עסקו שם בדברים העומדים ברומו של עולם איך ובמה להרים את קרן התורה ורוח ישראל סבא ולהעמידה על בסיס נכון בל תמוט לעולם ועד, אז ראו את החרבן והסכנה היותר גדולה, בהעתקת ספרי ישראל ללשונות הגוים, לא מפני שצרו עיניהם שלא ילמדו הגוים את תורת ישראל, רק להיפך כי האי תנא הוצאה הכנסה קריא ליה, וחששו באם יוציאו תורתנו לרה״ר, אז יבא דבר זה לידי הכנסה, להכניס לא רק יפיפותו של יפת באהלי שם, רק גם רוחו המזוהמת אשר לא ברוח יסודה, כי אם לגבי חומר גבוה, עד שראו כי סוף סוף ע״י ז תשתכח התורה מישראל, ולא אמרו זה מסברת עצמם רק מצאו מקרא מפורש כן „הנה ימים באים נאום ד׳ אלהים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע דבר ד׳״, זאת אומרת כי הרעב היותר גדול יהיה „לדבר ד׳״ כי תורת ישראל בהיותה „בדבר ד׳״ בלשון הקודש כמו שדברה ד׳, אז עצורים בבטן נשמתה תורות לאין מספר, וכל אוצרות החכמה כלולים בה, וביארו תיכף דבר זה כי דבר ד׳ „זו הלכה״ דבר ד׳ „זו הקץ״ דבר ד׳ „זו נבואה״ וג׳ דרשות אלה נוכל לדרוש רק בהיותה נכתבת בלשון הקודש, אז נכללו בתוכה ג׳ דרשות הנ״ל ולא רק ג׳ הנ״ל רק למאות יהיו נרמזים בה, אבל באם נתרגם מלת „דבר ד׳״ בשאר לשון אז לא נמצא בו רק דבר אחד כי בלשון אחר א״א שישמש רק לדבר אחד.

אולם המקשן הבין כפשוטה, ודעת חז״ל שע״י ההעתקה תשתכח לגמרי גם בדבר המפורש, דהיינו שעתידה אשה שתטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות לשאול אם טהורה היא או טמאה וגם ע״ז נאמר ואין מבין, וע״ז שפיר מקשה ליה הא בהדיא כתיב „מכל האוכל אשר יאכל״ ודבר זה נוכל לידע גם באם תהי׳ התוה״ק מתורגמת לשאר לשון, ע״ז השיב לו אח״כ

דהכוונה לידע „אם ראשונה היא או שנייה", כי דבר זה אינו מפורש בתורה, וע"ז מקשה ליה נהי דאינו מפורש בתורה אכתי „מתניתן היא", ואזי אם גם המשניות תהי' מתורגמת ג"כ יוכלו לידע דבר זה, ע"ז השיב מסתפקא ליה הא דאמר ר"א בר אהבה לרבא ליחזייה האי תנורא כמאן דמלא טומאה ותהוי פת ראשונה, והשיב לו כי לא אמרינן ליחזיית ודבר זה למדת הברייתא מדסמכת התורה הפסוק „מכל האוכל אשר יאכל" אצל „כל אשר בתוכו יטמא", וגם כי הפסוק „מכל האוכל אשר יאכל" קאי אמאי דבתריה „אשר יבא עליו מים יטמא", ללמוד דאין אוכל מקבל טומאה עד שיכשר ולא אשלפניו, עכ"ז כלל גדול היא בתורה דאנו דורשין סמוכין וא"כ גם זה יש ללמוד מדסמכה התורה שתי מקראות אלה זה לזה ושפיר מוכח דלא אמרינן ליחזיית, וכ"ז היא באם התורה נכתבת בלשון הקודש אז יש לדרוש סמוכין אבל אם תהיה נכתבת בשאר לשון מאין נדע דבר זה הלא בשאר לשון א"א לדרוש סמוכין, וכמוהו הרבה דרשות כמו בחמשה מקראות שאין להם הכרע שכ"ז הוא רק באם נכתב בלשון הקודש ע"כ שפיר דרשו חז"ל „מדבר ד'" שעתידה תורה שתשתכח מישראל.

יא.

מורי העם ומאשריו.

ועשית שנים כרובים זהב, מקשה תעשה אותם, משני קצות הכפורת, ועשה כרוב אחד מקצה מזה, וכרוב אחד מקצה מזה, מן הכפורת תעשו את הכרובים על שני קצותיו, והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה, סוככים בכנפיהם על הכפורת, ופניהם איש אל אחיו, אל הכפורת יהיו פני הכרובים וכו', ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים... (שמות כ"ה).

קדמונינו ז"ל סללו לנו מסלה, והראינו לדעת, אם כי מחשבות שונות שררו תמיד בקרב בנ"י, כמו שדרשו חז"ל, רבתי בגוים, „רבתי בדעות", עכ"ז באם נשקיף בעינים פקוחות, נראה כי עם אלקי יעקב המה כגוף אחד וכאיש אחד, כפתגם אתה אחד ושמך אחד „ומי כעמך ישראל גוי אחד", וכמו שהגוף מורכב מאברים שונים, כמו"כ נמצאו בכללות ישראל אנשים ממינים שונים, וכמו שהלב הוא המאסף והמאגד לכל אברי הגוף, כמו"כ תאגד אותנו תורתנו הקדושה לאחדים, „כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא", ואם בני ישראל מסורים בלב ונפש לתורתם, אז תשפיע עליהם התוה"ק חיים של טובה וחיים של שלום, ויקשרם זה לזה בקשר חזק ואמיץ, וכל הרוחות הסוערים עליהם מבחוץ לא יזיזם ממקומם, ויהיו כבירי כח לשאת כל עמל ותלאה בעד עמם ותורתם ולא ינוסו מן המערכה ביום קרב ומלחמה.

כי לא ככל הגוים בית ישראל.

אצל כל אומה ולשון, אין העם ודתו קשורה ומאוחדת, הדת איננה העם והעם איננו הדת, הדת נחשבת רק לקנין העם, כי העם רכש אותה, אבל איננה נושאת עליה את חותם העם, כי לא רוח העם ההולכת לאורה חבלתה, ולא מלשד נשמתה ינקה, נקח נא למשל את דת המחמדית או הנצרית, אשר לא ראי זה כראי זה ורק הצד השוה שבהם ששניהם רכשו להם עמים רבים אשר ילכו לאורם, עכ"ז לא נאמר כי המה הנשמה להעמים אשר דבקו בהם, כי גם טרם

רכשו להם הדת והאמונה ההיא כבר חיו חיי עם גם בלא דת הזה, ורק עשו תמורת והחליפו את אמונתם באמונה אחרת, ויען כי הוא רק קנין העם ע״כ היא בידם כחומר ביד היוצר אשר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר, בכל תקופה ותקופה פושטת צורה ולובשת צורה לפי רוח המקום והזמן, כאשר שוק החיים דורשת מהם, ותהי הנקל בעיניהם לחתוך ממנה איברים בצדק כדבר הנקנה מיד ליד וכדבר שאדם עושה בשלו, ולא יגרע עי״ז כבוד עמם, כי עמם לא נתקדשה בקדושת הדת, ונשארו חולין גמורים גם אחר קבלם את הדת ההוא, והעם לחוד והדת לחוד, וגבור אשר יחרף נפשו על מרומי שדי קטל בעד ארצו ומולדתו גבור לאומי יקרא אף אם ירמוס ברגליו את דתו ואמונתו.

לא כן הוא בנוגע לתורת ישראל — עלינו נאמר, „קוב״ה ואורייתא וישראל חד הוא״, תורת ד׳, ועם אלקי אברהם, ואלהי ישראל קשורים זה בזה כשלהבת בגחלת, ובשום אופן א״א להפריד בין הדבקים הללו, תורתנו הקדושה איננה רק תורת ישראל, אך גם נשמת ישראל, המאור שבה חדר אל תוך נשמתם ואי אפשר להם לחיות בלעדה, ולכן גם נתינתה היתה באופן משונה מה שלא מצינו אצל שאר אומה ולשון, אצל כל אוה״ע בא הדת רק אחר אשר יצר העם את עצמו לגוי, דהיינו ראשונה נתקבץ העם למקום אחד ורכש לו מקנה וקנין ובסיס נכון תחת רגליו, וכאשר ישב שאנן ושקט מפחד רעה ולא דאג דאגת מחר, אז מצא לנחוץ לרכוש לו ג״כ איזה דת ואמונה אשר על ידה יתרומם רוח העם לחיות חיי מוסר, אבל בשום אופן לא נמצא אפילו באם נעבור בדברי הימים לכל אומה ולשון אשר על פני תבל, גוי או ממלכת אשר קבל עליו דת ואמונה עודנו נע ונד בארץ, וכלי גולת בידו ואל הנחלה ומנוחה לא בא, אולם דבר זה לא על הכלל כלו יצא, כי עם אלקי אברהם קבל תורתו ואמונתו, עודנו נע ונד בדרך במדבר הגדול והנורא, טרם היה לו כברת ארץ תחת כפות רגליו, עודנו עיף ויגע מעבודת הפרך של רד״ו שנה, שני חדשים לא עברו מעת אשר יצא ממצרים, לא שכב עודנו במטה, לא התרכז עודנו לעם, במעמד ובמצב כזה נגלה ד׳ על הר סיני ונתן לנו את תורתו, וכאן הבן שואל, הכי לא יכול הקב״ה לתמתין עם נתינת התורה עד אשר יבואו בני ישראל אל ארצם הברוכה, וכל אחד ואחד יקח חלקו בארץ אשר נפלה לו בנעימים וישב שאנן ושקט תחת גפנו ותאנתו? היד ד׳ תקצר לעשות כזאת?

אולם לדעתי שני טעמים יש בדבר, אחד הקב״ה רצה להראות לנו, כי „לא ככל הגוים בית ישראל״, זאת אומרת כי אצלנו לא תהיה התורה כקנין העם, כחפץ ביד הקונה, וכחומר ביד היוצר, כי באופן זה איננה בר קיימא כי אז יקיים כל אחד ממנה כפי שיחפוץ וסוף סוף תתבטל לגמרי, ע״כ נתן לנו ד׳ את תורתו טרם נקרא שם עם עלינו, זאת אומרת כי ע״י קבלת התורה נקרא עלינו שם עם „ממלכת כהנים וגוי קדוש״, ותקדש אותנו בקדושתה, באופן שרק באם נשמור ונקיים את כל הכתוב בה רק באופן זה יקרא שם עם עלינו, והתוה״ק תהי׳ לא רק תורת ישראל רק גם נשמת ישראל, וכשם שא״א לחיות בלי נשמה כן א״א לעם ישראל לחיות רק על פי תורתו, ואם תורה אין כאן ישראל אין כאן, וכמו שתורתנו הק׳ הניחה את חותמה על עם ישראל ותקדש אותה בקדושתה,

„קדשים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם" (ויקרא י"ט), „ישראל קדושים הם" (חולין ז'), כמו כן נתקדשה ארץ ישראל, ע"כ נקראת „ארץ הקדושה", „ארץ אשר ד' אלקיך דורש אותה תמיד", וע"כ בשום אופן לא תסבול את בני ישראל רק אם מתנהגים בקדושה ובטהרה עפ"י תורתם. וע"כ הזהירה אותנו „ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם", ורק באופן הזה „ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה", ומכלל הן אתה שומע לאו, ע"כ אנו רואים פלא גדולה אשר ראוי לשים לב אליה, כי אמנם לא בת יחידה היא ארצנו הקדושה בחורבנה, ומעת גלינו מארצנו נחרבו גם שאר ארצות לאין מספר, אבל הגם שנחרבו לפי שעה, סוף סוף חזרו ונבנו ע"י האויבים המחריבים אותה, ואחרי הכבוש הקימו את הנהרסות, כי רצו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, לא כן הוא עם ארצנו הקדושה, היא אמנם עברה מגוי אל גוי וממםלכה אל עם אחר ומלכים רבים משלו בה, אבל אין מקים אותה מחרבנה, היא עודנה בחרבנה, ולא היה בכח שום אחד מהממשלות להקימה וליהנות מטובה כי היא לא תתן לעולם את יבולה וטובה רק לעם קדוש המתנהגים בקדושה ובטהרה, כמו שפירש הרמב"ן את הפסוק, „והשימותי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם היושבים בה", אויבינו היושבים בה עומדים בתמהון לבב ושואלים איך אפשר שארץ אשר ד' אלקים דורש אותה תמיד, ותורתנו הק' מעידה שהיא זבת חלב ודבש, תהי' עקרה כ"כ מבלי תת פריה, כמובן כי זה רק פלא אצלם, אבל אצלינו אין זה שום חדוש, כי זה טבע ארצנו הקדושה ומעולם לא תתן את יבולה ולא תזיב חלב ודבש רק לעם קדוש המתנהגים על פי תורתם, „ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה תתן פריה" יוכל להיות רק בתנאי „אם בחוקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם", ע"כ לא ימצאו האויבים קורת רוח בארצנו הקדושה.

טעם ב', לו הכניסנו הקב"ה לארץ ישראל ואח"כ היה נותן לנו את תורתו, אז היה לנו טענה כי רק בתנאי זה קבלנו את התורה, עד אשר שמש ההצלחה תאיר לנו פניה ונזכה לישב בשלום ובשלוה שאנן ושקט בארצנו הקדושה, אבל באם שמש ההצלחה פנתה לנו עורף וגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, ואין אנו יכולים לעשות חובותינו כראוי, אדעתא דהכי לא קבלנוה, כמו שטענו באמת: „עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש להם זה על זה" (סנהדרין פ' חלק), ע"כ נתן לנו ד' את תורתו במדבר בארץ ציה וצלמות, למען נדע כי לעולם אין אנו בני חורין להבטל ממנה, גם אם הגלות יהא דומה עלינו כמדבר, וכמו שבעת הקבלה לא היה כברת ארץ תחת כפות רגלינו כמו"כ החיוב עלינו לשמרה בכל התמורות ובכל החליפות אשר יעברו עלינו, כי אשמים אנחנו וערבין בעד כל החליפות והתמורות שעוברים עלינו, ואם אנו רואין כי יסורים באים עלינו אז נתלה ב„בטול תורה", כי לו דבקנו בתורת ד' אז לא באה עלינו הצרה הזאת, ואם חפצים אנחנו לשוב לארצנו גם זה הוא בידינו, וע"ז נאמר „היום אם בקולו תשמעו".– ע"כ אין לנו שום טענה על שמש הצלחה אשר פנתה לנו עורף, ובצדק דרשו חז"ל על ורב שלום בניך „אל תקרא בניך אלא בוניך", כי דוקא הבונים את עם ישראל ודואגים לעתידו, רק המה נקראים הבונים האמתיים, ואם חפצים אנו להכיר את הבונים הנאמנים, אז אנו נאמר שפיל לרישא דקרא, „וכל בניך

למודי ה׳״, זאת אומרת, כי הבונים את בית ישראל המה דוקא ה„למודי ד׳״, ורק בידם הכח לקבץ את כל הלבבות הרחוקות ולקרבם אל אביהם שבשמים, ממש כדמיון הבונה אשר הוא מאחד חומריים שונים אשר אין להם קורבה ואחוה, כמו העצים, והלבנים, והאבנים, ומאגד אותם ובונה מהם בית רם ונשא, זה הוא באמת החיוב על הבונים את בית ישראל לאגד את כל המפלגות השונות למיניהם תחת דגל אחד, כמו שדרשו חז״ל על הסמל של הד׳ מינים (ויקרא רבה ל׳), „פרי עץ הדר״ אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מע״ט, „כפות תמרים״, אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל, יש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, „וענף עץ עבות״, אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, „וערבי נחל״, אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, ומה הקב״ה עושה להם, לאבדם אי אפשר, אלא אמר הקב״ה יקשרו כולם אגודה אחת והם מכפרים אלו על אלו, ואם עשיתם כך אותה שעה אני מתעלה, ו„אוהב ד׳ שערי ציון״ באם נמצאים בתוכם „מכל משכנות יעקב״, מכל ד׳ מינים הנ״ל. והלא אנו רואים באם חסרה הערבה מהד׳ מינים ג״כ פסולה כמו שהיה חסר האתרוג, וזה לנו האות שלא לדחות שום איש ישראל הבא לחסות תחת דגל התורה, יהיה מאיזה מין שיהיה, רק באופן שלא יהא אבר המזיק בגופו של ישראל בדעות והשקפות שהמה נגד תורת ישראל, כי באופן זה הוא דומה לאבר שעלתה בו פערגיפטונג, אשר אין תקנה אחרת רק לחתכו מהגוף טרם יתפשט המחלה הלזו בכל הגוף, אבל באם הוא מהד׳ מינים הנ״ל אז מצוה לאגדו בהאגודה, ולא לחנם המשילו חז״ל את ישראל לכושי וסמכו על המקרא „הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל״ (עמוס ט׳), ופרשו המפרשים כי ההפרש בין כושי השחור לאדם הלבן, הוא דוקא בעורו, והוא רק חסרון מבחוץ בברק החיצוני שלו, אולם תחת עורו השחור נמצאים כל האברים בדמותם ובצלמם כמו באדם הלבן, וסוף סוף לב אדם דופק תחת עור השחור הזה ממש כמו באדם הלבן, וכמו כן הוא ממש אצל עם אלקי אברהם, ישנם יהודים אשר מראיהם החיצוני שחור מאוד סר צלם אלקים מעל פניהם אבל סוף סוף בתוכם לב ישראל כשר דופק, וניצוץ אחד מנשמת ישראל סבא עודנו בקרבו ורק עומם הזיק, צל כסה את קו האור, ובהריח הלב אש מעל המזבח, קול יעקב מבני ציון היקרים אשר יעיר למוסר אזנו אז יתלהב הזיק ויתחמם הלב וישיב אל אביו שבשמים, וע״ז אמר החכם מכל „אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש״, ופרש״י ז״ל שאין שחרותי וכעורי ממעי אמי אלא ע״י שזיפת רשמש שאותו שחרות נח להתלבן כשיעמוד בצל, ע״כ החיוב על מנהיגי ישראל לקרב את הרחוקים ולהפיח בהם רוח תורה ויראת שמים.

ר׳ אליעזר בן עזריה ורבן גמליאל.

מספרת לנו האגדה הנפלאה, שבעת אשר נבחר ראב״ע לנשיא, אותו היום סלקיהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שהיה ר״ג מכריז ואומר, כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש, ההוא יומא אתוספו

ד' מאות ספסלי ואמרי לה ז' מאות ספסלי (ברכות כ"ח), שיטתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה משונה משיטתו של ר"ג כי הגם כי שניהם היו גדולי ישראל ענקי הרוח, אבל השקפתו של ר"ג היתה להעמיד שומר לפתח בית המדרש, ולא כל תרוצה ליכנס יבא ויכנס, רק דוקא תלמידים שתוכן כברן, תלמידים שכולן אתרוגים וטליתים שכולם תכלת, ושארי הג' מינים נשארו מבחוץ, לא כן היתה השקפתו של ראב"ע, הוא ידע שמלבד האתרוג יש עוד ג' מינים, ואם כי אין תוכן כברן, והברק החיצוני אינו מזהיר כ"כ, סוף סוף אי אפשר לתת כל כך על ברק החיצוני, ובתוך ג' מינים הנותרים יש ג"כ לב ישראל, ניצוץ מנשמות רוח ישראל כבא, ואם יכנסו לבית המדרש בצלו של תורה יש לקוות כי גם מראיהם החיצוני יסיר ויתהוה ברק בתוכם. כפרש"י על „אל תראוני שאני שחרחורת", ואם ע"י האמת והצדק בא העובדא והכריע ביניהם, כי באותו יום שסלקוהו לשומר הפתח, נתוספו „ד' מאות ספסלי בבית המדרש", ותלמידים נהרו מכל אפסים, ואם ביום הראשון נתוספו כ"כ ספסלי, מי יוכל לשער כמה היה הסכום של שאר הימים. ור"ג שראה את עותתו, באמת חלשה דעתו והכיר את חסרונו הגדול וצעק, „ח"ו מנעתי תורה מישראל", והגם כי הראו לו בחלום „חצבי חורי דמליין קטמא", זה היה רק ליתובי דעתיה, ואין חלום בלא דברים בטלים, כי באמת אותן התלמידים נתהפכו ע"י רוח התורה שרכשו להם בבית המדרש לאנשים כשרים ויראי אלקים.

משה רבינו ואליהו הנביא.

שונה היתה כמו כן השקפתו של מרע"ה מהשקפתו של אליהו הנביא, כי אמנם שניהם עלו לגרם המעלות, אולם ההפרש ביניהם היה רחוק מאוד, מחוקקנו הנאמן אם כי עלה ונתעלה ל„איש האלקים" עכ"ז דרשו חז"ל שלא חסר לו גם „החציו שלמטה איש", אמר ר' אבין „מחציו ולמטה איש ומחציו ולמעלה אלקים" (מ"ר ברכה), זאת אומרת, כי במה שנוגע לעצמו היה „איש אלקים", וכשעלה למרום מצינו „שארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה", ממש כמלאך אלקים, אבל בנוגע לצאן מרעיתו ידע להשתדל לא רק בעד לחם ומים, רק גם בעד בשר, וכשהתחיל העם להתלונן „מי יאכילנו בשר", הגם כי רע היה עליו המעשה, עכ"ז היה הוא השתדלן לפני הקב"ה, ולא לחנם ספרה לנו התורה הקדושה, „ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו, לא כהתה עינו ולא נס לחה", זאת אומרת שזה האיש משה עד רגע האחרונה „לא כהתה עינו", השקפתו על העולם ועל החיים היתה בהירה ורעננה כהשקפת צעיר לימים, „ולא נס לחה", ועוד כל חושיו בו עד רגעו האחרון, וירגיש את החיים וצרכיהם של ישראל הרגשה שלימה וברורה, זה הוא סמל של מנהיגי הישראל האמתיים, וע"כ הקפידה התוה"ק על הכה"ג שישא את שמות בני ישראל על כתפיו (שמות כ"ח), ידע הכה"ג שעליו משא העם והוא צריך להיות המוציאו והמביאו, ולא רק את שמותם אך גם את משפטן, „ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ד' תמיד", ואם כה יעשה. אז יהיה מתן שכרו בצדו „ונשמע קולו בבואו אל הקודש ובצאתו", זאת אומרת, כי דבריו יהיו נשמעים לא רק „בבואו אל הקודש" אך גם בצאתו, גם בחוץ יהיה השפעתו גדולה. וזה ממש היתה תכונתו של משה רבע"ה וגם כששמע מפי הקב"ה את גזר דינו

הנורא „עלה אל הר העברים הזה – – – וראית אותה ונאספת אל עמך", היתה בקשתו שטוחה לפני הקב"ה „יפקוד ד' אלקי הרוחות לכל בשר, איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם", משה רע"ה חפץ כי גם בהממלא מקומו ימצאו ב' תכונות הנ"ל „איש אלקים" „מחציו ולמעלה אלקים ומחציו ולמטה איש", אולם הוא ידע ג"כ שזה מהעבודות היותר קשות שבמקדש, כי מי שהוא איש אלקים לעצמו, הוא מתנהג בדבר זה גם אצל צאן מרעיתו, ומי שמתיחס בהשקפת איש לאחרים הוא מתנהג כן גם לעצמו, והצד השוה שבהם ששניהם לא ירצו להיות מנהיגים בישראל, ע"כ התפלל ע"ז לפני הקב"ה „יפקוד ד' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה", שהמנהיג אשר יפקוד ד' עליהם יהיה ג"כ בבחינת איש ויכיר את צרכיהם, כמו שפירש רש"י ז"ל: „מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו", ולא ינזר עצמו מהם כאשר עשה אליהו, רק יהיה בתוכם תמיד „אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם", ובאם יראה כי נטו מדרך הטוב אז החיוב עליו להוציאם ולהביאם אל המסלה הנכונה „אשר יוציאם ואשר יביאם".

לא כן היתה שיטתו של אליהו הנביא, הוא אמנם עלה ונתעלה למדרגת מלאך ד' צבאות, ועלה בסערה השמימה על סוסי אש ורכבי אש, אבל לעומת זה מעט מזעיר היתה השפעתו על בני דורו כי חסר לו החצי של מטה איש, קשה היה עליו ביותר לשמור את שווי המשקל של תחומי מעלה ומטה שלהבת יה אשר מלאה את חדרי לבבו הטהור לא היתה יכולה בשום אופן לסבול שום חוטא ועושי עול, ותיכף נתעורר בו קנאת ד' צבאות לענוש את עושי רע כרשעתו, וע"י אשר אחאב נתן תפלה לאלקים ושאל. אפשר לווטתא דמשה לא קא מקיימא וכו' לווטתא דיהושע תלמידו מקיימא, מיד נשבע „חי ד' אלקי ישראל וכו' אם יהית טל ומטר" (סנהדרין קי"ג). אולם לא מצינו שע"ז שב העם אל אלקים, וסוף סוף בכל המון בני ישראל הרב אשר היה בעת ההוא לא נמצאו רק שבעת אלפים ברכים אשר לא כרעו לבעל.

לא כן היה בעת אשר נשא דבריו אל העם בלשון רכה ותחנונים ושאל אותם „עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים ? אם ד' הוא האלהים לכו אחריו, ואם הבעל לכו אחריו", ודבר אל עמו „לכו נא ונוכחה", מה היה אחרית הדבר, „וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו ד' הוא האלהים ד' הוא האלהים", ודבר זה פעל יותר מהעצירת טל ומטר של שלש שנה, והעם נעתר אל ד' ובידי עצמם תפשו את נביאי הבעל אשר היו קדושים בעיניהם ומסרו אותם לאליהו.

והגם כי ראה כי ע"י דבריו הנעימים נתהפך העם לטובה, עכ"ז לגודל קדושתו לא היה יכול לסבול את האטמיספערע של העת ההוא, ע"כ התיישב כי טוב לו ללכת במדבר במקום שאין אנשים ולהתבודד במערה ולשבת שם על התורה ועל העבודה, „ויבוא שם אל המערה וילן שם", לן בתוך עומקה של הלכה ולא יצא החוצה, והיה בדעתו להנזר לגמרי מחיי החלד, אולם „והנה דבר ד' אליו מה לך פה אליהו" ? מה לנביא להתבודד במערה במדבר במקום שאין אנשים, הלא איש כמוך צריך להיות בין העם להעיר למוסר אזנם, אולם אליהו השיב „קנא קנאתי לד' צבאות", יאמר רבוש"ע איך אוכל לדור בתוכם, הלא

„עזבו בריתך בני ישראל, ואת מזבחותיך הרסו ואת נביאיך הרגו בחרב" ואיך אוכל לדור בין רשעים כמוהם, בעת אשר „מבקשים את נפשי לקחתה", לזאת חשבתי טוב לי לישב פה במערה ולהנזר מהם ועיני לא יראו ברע אשר המה עושים, אולם הקב"ה אשר מכיר את רוח העם ויודע כי בדברים טובים יוכל הנביא להשפיע עליהם לטוב צוה עליו „צא ועמדת בהר", יאמר צא מן המערה, ולך אל העם, אילם הראהו כי „לא ברוח ד'", לא ברוח סערה אשר יסער הנביא עליהם יבוא בם רוח ד', „ולא ברעש ד'", לא ברעש אשר ירעש עליהם הנביא יבוא בם רוח ד', וכמ"כ „לא באש ד'", לא באש קנאת ד' צבאות ישפיע עליהם, ורק „בקול דממה דקה", וכאשר שמע אליהו דברי ד', נכנסו הדברים באזניו, ע"כ אמר הכתוב „ויהי כשמוע אליהו", ויהיה פה מלשון הבנה, התישב לצאת לחוץ לדור בתוך בני ישראל, אך למען עוצם עיניו מראות ברע, לט פניו באדרתו והתחיל לצאת, אך כאשר קרב אל פתח המערה הרגיש באויר המגושם „ויעמוד פתח המערה", ולא רצה לצאת החוצה, ועוד הפעם קול ד' אליו „מה לך פה אליהו" והוא השיב עוד הפעם את שלו „קנא קנאתי לד' צבאות", אז נתן לו ד' צו שימשח את אלישע תחתיו, ופרש"י ז"ל „אי אפשי בנבואתך מאחר שאתה מלמד קטגוריא על בנ"י".

רועי ישראל ומנהלי העדה.

כמו שביארנו כי כל ישראל בכלל הוא כאיש אחד וכגוף אחד, כמו כן היא עדה שלמה בפרט, מורכבת „מראש ולב ואברים", מנהלי העדה העומדים על משמרת הקודש אשר על פיהם ישק כל צורכי הקהלה המה „הראש", מנהיגי העדה המשפיעים רוח תורה וישראל סבא בקרב העם נקראים „הלב", פרטי האנשים המחזיקים את העדה המה האברים, ואם כל אנשי העדה מקטן ועד גדול יכירו וידעו את זאת, וישפיעו זה על זה השפעות גומלין אזי יהיה הגוף הזה גוף חזק ואמיץ, קהלתם תפרח כשושנה, ותעלה מעלה מעלה וישפיעו זה על זה השפעות גומלין. ולא ירעו ולא ישחיתו זה את זה, לא כן אם פירוד לבבות שורר בין הדבקים ההמה וכל אחד יפנה לדרכו, אז קהלה הלזו תרד מטה מטה ותרד חיים שאולה, כי זה כלל גדול כי כל ישראל ערבים זה לזה, וטובת הכלל עומדת תמיד למעלה מחשבנותיו של הפרט, כמו שתספר לנו ההיסטוריה הרומאית: בעת שהפלעביאנס עזבו את רומא ביען שלא רצו לסבול את העול הקשה אשר הפעטרישאנס העמיסו על שכמם, והחליטו להתישב באיזה אי בודד ולחיות חיי חופש, בא אחד מחכמי רומא אצלם והמשיל להם משל אשר על ידו נפתו ללכת בחזרה רומאה.

באמרותיו המחוכמים תאר לפניהם, איך האברים השונים מגופו של אדם, רצו לקרוא שביתה מעבודתם, בטענה שכבר נלאו נשוא לעבוד בעד אחרים, הרגלים באו בטענה, למה לנו לכתת רגלינו ללכת אל מקום שרוח האדם רוצה לילך ולשאת עלינו את כובד הגוף בכדי שיהיה להפה לאכול, והשינים אמרו למה זה לנו ללעוס את הפת והבשר בעד הקיבה, וכן כל אחד מאברי הגוף מצא איזה תואנה ועלילה לפטור את עצמו מעבודתו שהוא עובד בעד אחרים, כמובן הוצאית השביתה היתה שהגוף נחלש, ורזון בא בעצמיו וכל האברים כבלו ביחד ורבצו

תחת משאם, כן הוא עם המין האנושי אמר החכם הנ"ל להפלעביענס, המין האנושי הוא כמו גוף אחד שלם, המפלגות והכיתות השונות בהמין האנושי הוא כמו אברי הגוף, ועל כולן לעמוד על המשמר ולעשות את עבודתן בעד הצלחת המין האנושי בכלל, הראש בעד הרגלים, והרגלים בעד הקיבה, וכן חוזר חלילה, וקיומו של הגוף הכללי, והצלחת כל אבר ואבר בפרט הוא תלוי בזה ששום אחד מהאברים לא יחדל מלעבוד עבודתו אף רגע, דבריו המחוכמים של החכם עשה רושם גדול על הפלעביאנס וכרגע הסכימו כולם לשוב לרומא ומאז והלאה עבדו שכם אחד עם הפעטרישאָנס לטובת המדינה.

המשל הזה יהיה לנו לעינים להבין דברי חז"ל אשר הרימו על נס את גודל הערך של השלום, ובדרך כלל אמרו: „אין כלי מחזיק ברכה אלא השלום", ותשובת הראש והלב נגד שאר האברים הוא דוקא כשהמה עובדים שכם אחד ושלום אמת ביניהם אבל אם פרוד לבבות שוכן בתוכם אז אחרית דבר יהית „ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד", וסוף סוף אם הראש או הלב נחתך מהגוף אז אבד חשיבותו ואין להם יתרון מרגל חתוך.

בני ישראל והכרובים.

עתה ננסה נא לפתור את חידת כוונת הכרובים, אשר כבר התעוררו המפרשים למה זה ועל מה זה צוה ד' לעשות אותם מעשה מקשה מעשת זהב אחד אשר ע"י זה יכבד העבודה על הצורף, ומה בכך אם היה נעשים מאברים פרטים ויתחברו אח"כ ע"י הצורף הלא באופן זה יקל העבודה, וחן יותר יהיה שפיך עליהם, וכן הקשו למה בא הצווי שפניהם יהיו איש אל אחיו, הלא דבר הוא ? ולמה בא הקול דוקא מבין שני הכרובים ?

התורה והחיים.

שאלה ישנה ועתיק יומין מתהלך במחנה העברים, כיצד יאחד איש ישראל החרד לדבר ד' ותורתו, את חובת התורה עם חיי העולם הזה? הלא התורה הקדושה ציתה עלינו „לא ימיש ספר התורה הזה מפיך, והגית בו יומם ולילה", הרי שהיהודי צריך להקדיש את כל עתותיו הימים וגם לרבות הלילות לתורת ד', א"כ תתעורר השאלה הגדולה חיים מה תהא עליהם ? הלא צרכי האדם באים ותובעים את שלהם ולמלאות צרכי החיים צריכים עבודה רבה, ואם האדם יחרוש בשעת חרישה ויזרע בשעת זריעה הדרא קושיא לדוכתא תורה מה תהא עליה !

רבי שמעון בן יוחאי ור' ישמעאל.

כאשר שאלה זו נשאלה בבית המדרש היתה תשובתו של רשב"י שאיש ישראל החרד לדבר ד' ותורתו יתרחק מכל עבודה בבית ובשדה ויקדיש כל עתותיו לתורה והמ"ע של „ואספת דגנך" יקיים ע"י אחרים, כי כלל גדול הוא בתורד שליחו של אדם כמותו (ברכות ל"ה), והוא פסק כן לא רק להלכה רק גם למעשה וכאשר יצא מהמערה וחזי אינשי דקא כרבי וזרעי, צווח ככרוכיא „מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", וכ"כ נתפעל מזה עד שכל מקום שנתן עיניו הקדושים מיד נשרף (שבת ד' ל"ג), לא כן היתה השקפת ר' ישמעאל על חיי העולם, הוא אמנם ידע ג"כ מהפסוק „והגית בו יומם ולילה", ועכ"ז יעץ עצה טובה „הנהג בהם מנהג דרך ארץ", כי הוא ידע ג"כ מהמשנה „אם אין קמח

אין תורה", והגם כי שיטת ר' שמעון בן יוחאי מצא מסלות בלב העם ובהדיא אמרו „הרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי", עכ"ז בעולם העשיה נפסוק הלכה בזה כר' ישמעאל, כי גם ההרבה שעשו כרשב"י סוף סוף לא עלתה בידם.

מי כחכם יודע פשר.

תורתנו הקדושה מלבד תארה „תורת אמת", היא מתארת ג"כ בשם „תורת חיים", באמת ובצדק, כי היא מקפת ג"כ את כל חיי האדם, וגם על שאלה הנ"ל נאמר „מי איכא מידי דלא רמיזא באורייתא", ושאלה הנ"ל נפשטה במעשי הכרובים ומשם נלמוד בפירוש כי אלו ואלו דברי אלקים חיים גם שיטת רשב"י גם שיטת ר"י שניהם אמת וצדק וירא שמים יוצא ידי שניהם ורק התורה הקדושה הראתה לנו את שביל הזהב איך נוכל לקיים שניהם.

התורה והתלמוד.

משונה היא תורתנו הקדושה והתלמוד שלנו משאר ספרי חכמה לחבדיל, תורתנו הקדושה אוצרת בתוכה כל חכמות שבעולם וכל הדעות הרמות והנשגבות צעורים בבטן נשמתה, ואין לך חכמה בעולם שלא נמצא לה שורש וענף בתורתנו הקדושה, כל מה שיש ביבשה יש בים התלמוד (כמו שהראתי בספרי גיא חזיון ח"א דרוש התורה והמדע ומשם תדרשנו), ע"כ היא דורשת אחרית חכמים גדולים אנשי הרוח, אשר להם כח לצלול במימיה האדירים ולהעלות במצודתם את המטמוניות העצורים בה, וסוף סוף גם על תורתנו נאמר „אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת אלקים", זאת אומרת כי גם אוצרות תורתנו הקדושה צריכין חיפוש כשארי מטמוניות העצורים בבטן האדמה, ודוקא „יגעתי ומצאתי תאמין", ולא כל הרוצה ליטול יבא ויטול וצריכים לזה חכמה גדולה וחיפוש יתירה „ולמה נקרא שמה תושיה שמתשת כוחו של אדם", ולא לחנם אמרו כלל בזה „אי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא", זאת אומרת כי התורה הקדושה דורשת אחריה חכמים גדולים אשר יקדישו את ימיהם ולרבות הלילות לתורתה, ובשום אופן א"א להיות נושא ספר וסיף.

הכהנים הלוים וישראל.

ע"כ מאז בחר ד' את ישראל לעמו ונתן להם את תורתו חלק אותם לג' כתות „כהנים לוים וישראלים", את הכהנים והלוים בחר למורי העם ומאשריו, להיותם נושא דגל התורה, ע"כ עשה אותם חפשי מכל עבודה בשדה, ונתן צו ע"ז „בארצם לא תנחל, וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל" (במדבר י"ח), ונשנה פרשה זו גם במשנה תורה „לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל" (דברים י"ח), זאת אומרת כי יען כי „אני חלקך ונחלתך" ע"כ בע"כ גורר מלפניו את הצווי „בארצם לא תנחל", למען לא יעמדו לו צורכי חייו לשטן בעבודתו, ועל בני ישראל החיוב לכלכלם בלחם ובשמלה, ונתן להם את אדמת הכהנים והלוים חלף התרומה והמעשרות אשר יתנו לכהנים והלוים, ובזה האופן לא יהיה להם שום טרדה, ויוכלו להיות מורי העם ולצלול בים התלמוד, ואת הארץ מסר ד' לבני ישראל והמה יעסקו בחריש ובקציר, ואת בניהם ימסרו למורי העם הכהנים והלוים והמה ישגיחו עליהם בעינא פקיחא, ובאופן זה יהיה „וכל בניך למודי ד'", והבנים האלה יעלו מעלה

מעלה ויעשו לענקי רוח ונושא דגל התורה בעתיד, ועל ידי הכהנים והלוים ובני התורה יקוים המקרא „והגית בו יומם ולילה״, וגם אלה העוסקים בחריש ובקציר הלא המה מחזיקים את הכהנים והלוים ולומדי התורה „וקנה לו תורה ג״כ קנה לו עוה״ב״, כי שליחו של אדם כמותו, וצרכי החיים ימלאו בנ״י וישפיעו זה על זה השפעת גומלין ויחדיו יהיו תמים שתים שהם אחת.

שני הכרובים.

וע״ז ירמזו שני הכרובים, כי הארון הי׳ מונח בק״ק, כרוב אחד עמד בדרום מקום החכמה, אשר ע״ז אמרו „הרוצה להחכים ידרים״, וכרוב אחד עמד בצפון מקום הזהב והעשירות, „הרוצה להעשיר יצפין״, ושני הכרובים המה הבני תורה והעוסקים בעבודה, „כרוב אחד מקצה מזה״, כרוב אחד המה הכהנים והלוים ולומדי התורה יעמדו „מקצה מזה״, דוקא „בדרום״ מקום החכמה „וכרוב אחד״ המה הבעלי עבודה „מקצה מזה״, בצפון הרוצה להעשיר יצפין, ולמען לא נחשוב שלהיותם עומדים בשתי הקצוות המתנגדות א״כ אולי המה אברים נפרדים, ע״כ בא הצווי „מקשה תעשה אותם״ מעשת זהב אחד להורות כי המה באמת גוף אחד, „והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה״, שני הכרובים הנ״ל, הן אלה הנושאים את דגל התורה, הן אלה העוסקים בחריש ובקציר, יהיו כנפיהם פרושות „למעלה״ אל חיים של מעלה לחיי הרוח העולה למעלה, „סוככים בכנפיהם על הכפורת״, כוונת שניהם יהיה לוגן על התורה „ופניהם איש אל אחיו״, העיקר ששני הכרובים אלו יעמדו פנים בפנים זה לעומת זה, באהבה ואחוה עם הרמניה שלימה ושלום אמת יהיה ביניהם, ולא יפנו עורף זה לזה ואך „אל הכפורת יהיו פני הכרובים״, פני שני הכרובים יהיו רק אל הכפורת, אל קיום התורה הקדושה, ובאופן זה יהיה מתן שכרן בצדן, „ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת מבין שני הכרובים״, קול ד׳ אשר תבא מלמעלה, לא תבא מקצה אחד מכרובו של הכהנים העומד בדרום, כי סוף סוף „אם אין קמח אין תורה״, ולולא הקמח אשר בנ״י נותנים להם לא היה בכחם ללמוד ע״כ תבא קול ד׳ דוקא מבין שני הכרובים

יב.

שנאת חנם

ויראו אותו מרחוק, ובטרם יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו, ויאמרו איש אל אחיו, הנה בעל החלומות הלזה בא, ועתה לכו ונהרגהו ונשליכהו באחד הבורות, ואמרנו חיה רעה אכלתהו ונראה מה יהיו חלומותיו...

(בראשית לז).

השנאה שבני יעקב שונאים זה את זה, היא גדולה ומסוכנת יותר משנאת עשו, שנאה זו עזה ממות וקשה משחת ולא תדע רחם, שנאת חנם אשר שוררה במחנה ישראל היתה המלאך המשחית, ובאכזריותה העזה החריבה את ארצנו ובית תפארתנו, „ולא חרבה ירושלים אלא מפני שנאת חנם", כי לולא הפרוד והמחלוקות שפרצו בקרב הלוחמים מגיני ירושלים מי יודע אם לא נבעת נשר רומא משאגת גור אריה יהודה.

ובאם נשים עין בקורת להתבונן מאין באה אלינו הצרה הזאת, אז נשיב בדברים קצרים ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא וגם לזה יש מקור, ומקורה היא, מ„ויראו אותו מרחוק", זאת אומרת, כי צרעת ממארת ההיא, מקורה ממה שאנו דנין זה על זה מרחוק, בלי חקירה ודרישה, רק ממעשיות של עורבא פרח ומחלומות וכדומה, ואין אנו רוצים להחליף דברים לבוא אל האמת רק די לנו רמז ותנועה כ"ש להוציא עליו גזר דין של „ויתנכלו עליו להמיתו".

יוסף ואחיו.

שנאת יוסף ואחיו היתה ג"כ שנאה ממין זה, שנאה של „ויראו אותו מרחוק", ולו היו מתוכחים זה עם זה בחליפות דברים, לא באו לכל מה שבאו, כי מה היה סבת השנאה, הלא חז"ל מעידין שהיה ג׳ שהן ארבע עם החלומות. א׳, שאוכלים אבר מן החי. ב׳, שמזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים. ג׳, שחשודין על העריות, וכבר פרשו המפורשים שאין הדברים כפשוטן, וח"ו לחשוד את שבטי יה שאכלו אבר מן החי, רק מהן שפרשו שאכלו מבהמה שנשחטה ועדיין היא מפרכסת, דמן הדין מותר לאוכלה, רק יוסף היה סבור שכל זמן שמפרכסת הוא אבר מה"ח, ומהן

שפרשו שאכלו מבן פקועה שמותר בשחיטת אמו, שאין צריך שחיטה רק מפני מ"ע, ויוסף היה סבור יען דצריך שחיטה יש בו דין אבמה"ח, וכן בשארי הדברים, וסוף סוף לא היתה רק מו"מ של הלכה, אשר בדברים כאלה כלל גדול הוא לומר, נייתי ספר ונחזי, ולו הראו ליוסף הצדיק כי דין מפרכסת היא ברייתא מפורשת בחולין ל"ג, והלכה פסוקה ביו"ד סי' כ"ז, וכן בדין הבן פקועה, אין ספק כי היה מודה על האמת, והיה נתקיים אצלם „את והב בסופה", ולא היה מביא את דבתן רעה אל אביהם, אבל דא עקא כי גם אצלם בא השנאה מ„ויראו אותו מרחוק", ולא היו רוצים להתווכח זה עם זה, ע"כ בא הדבר למה שבא.

„ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו".

גם על השנאה של החלומות התעורר הבל"ע, ובא בחבילי קושיות אשר ראוי לעורר עליהם, הכי חשבו שבטי יה לבטל מה שסודר מרצונו יתברך שמו? כי לא יוכל להיות אלא באחד מג' פנים, או שחשבוהו לשקרן ולכזבן בספורי החלומות, שהיתה המצאה בדויה מלבו, ולא חלם לו אותן החלומות, וזה אי אפשר כי מאמרם „המשל תמשול בנו", נראה כי האמינו בהחלום אלא שכחשו בהפתרון. ואם נאמר שהאמינו שחלם לו חלומות אלה, אבל חשדו אותו שבא לו מפעל הדמיון ולא היה מחזה שדי, מסוד ד' ליראיו, גם זה אינו שאם כן לא תכול בו שנאה, ולא היו צריכים להתנכל עליו להמיתו, לבטל את הוראות החלומות, כיון שבלא"ה המה בטלין ומבוטלין ואין בהם ממש, ואם נאמר שהודו שיש בהם הודעת אלקית, בחלום ידבר בו, כי בלי ספק בני יעקב מאמינים בני מאמינים היו, א"כ קשה איך רצו לבטל את החלומות הללו, הלא פתרון חלומות אלו מבואר מעצמו שמורה על המלכות והממשלה והאיך ישתדלו לבטלו, ומה גם על ידי שפיכות דם נקי וצדיק? ותירץ על פי דברי חז"ל בפ' הרואה: אמר ר' יהודה בר ליואי, לאדם טוב מראים לו חלום רע, לאדם רע מראים לו חלום טוב, תנא כל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב, וכל שנותיו של אחיתופל לא ראה חלום רע וכו', והטעם בארוהו למעלה דאמר ר' חסדא „חלמא בישא עציבותיה מסתייה, חלמא טבא חדויה מסתייה", ומסקינן בגמרא דהיינו דהזא ולא ידע מאי חזא, ופרש"י ז"ל אדם טוב רואה חלום טוב, ועד שלא יקיץ משתכח ממנו כדי שלא ישמח, נמצא לפי זה כי כשיחלום חלום טוב ואחר שיקיץ הוא זוכרו עד שיוכל לשמוח עליו, הוא הוראה שהוא אדם רע שמראים לו את החלום כדי שישמח בו וחדויה מסתייה ולא תתקיים הוראת הטוב, שאילו היה אדם טוב היה החלום משתכח ממנו למען לא ישמח, וזה היה כוונת האחים כי בראותם החלומות היותם טובים בהפלגה כשטחיותם מורה שלטונות רב, ולא נשכחו מיוסף רק זכר אותם בגדר שיכול לכפר אותם מלה במלה בשמחה ובטוב לבב והיה שש ועלז עליהם, לזה חשבו למשפט צדק, כי כל זה מורה כי יוסף הוא איש רע שהראו לו חלומות טובים ושיזכרם אח"כ, ואיש כזה מצוה לשנאתו ולרדפו עד חרמה כי בן מות הוא, כיון שמרמה את הבריות, ע"כ אמר הכתוב „ויוסיפו עוד שנוא אותו על חלומותיו ועל דבריו", על איכת החלומות שהם טובים, וגם על דבריו שנתנו לו מקום שיוכל לספרם, אולם באופן זה ישאר הקושי' הלא באמת יוסף היה צדיק גמור, איך באו אליו אלו החלומות הטובות ונשארו בזכרונו עד שיוכל לספרם

ולשמות עליהם וסוף סוף נתקיימו לטובה", התירוץ על זה דבאמת בחלום תזת לא היה רק טוב דברים של שמחה, רק היה'בו דברים המעציבים ג"כ כי במ"ר (בראשית פ"ד) דרשו על „והנה אנחנו מאלמים אלומים", ר' לוי ור' אחא, ר' לוי אמר עתידין אתם לעשות אלילים אלמים לפני עגליו של ירבעם ולאמר אלה אלהיך ישראל, א"ר אחא עתידים אתם להעלים עלי דברים לפני אבא לומר חיה רעה אכלתהו, וא"כ היה בהחלום גם צד הוראות רע למען יתעצב יוסף ע"ה ועציבותיה מסתייה לשיתקיים החלק הטוב שבו. רק נחלקו ר"ל ור"א, מה היה הוראת הרע, דלר' לוי רמזו לו שמיוצאי חלציו תמשך הקמת העגלים לגרום לכל ישראל לעשות אלילים אלמים, אשר בלי ספק תמשוך לו מזה דאגה נמרצת, ור"א אמר שבשורה אחרת הראו לו „חיה רעה אכלתהו", כי יביאהו במצור ובמצוק עד שיוצטרכו להעלים ענינו וכל אחת מהבשורות אלו תספיק להכאיב לבו ולעכב תכלית השמחה בחלום הטוב הזה.

ואולם כשחלם החלום האחר אשר לא היה בו שום הוראת בשורה רעה, חשש פן משמחתו בו לא יכנס בכלל אדם טוב, ולכן ספר אותו אל אביו למען יפתרנו לטובה ויתקיים לטובה ע"פ דברו, ואז האב הזקן בכוונה מיוחדת נתכוון לצערו למען הסיר ממנו שמחתו, ולכן גער בו בנזיפה, וזהו „ויגער בו אביו".

ולי נראה כי גם בחלום השני היה בו הוראת רע, כי לכאורה קשה למה הראו לו כי כוכבים משתחוים לו אשר באמת אין דרך כוכבים להשתחות, הכי לא היה אפשר להראות לו את אחיו משתחוים לו, אולם מצינו כי ישראל נמשלו לג' דברים „לעפר חול וכוכבים", וכבר עמדו ע"ז גדולי המפרשים ואחד מהם הבעל אפיקי יהודה, כי אמנם הצד השוה של חול עפר וכוכבים, אשר לא יספרו מרוב, אבל בעצמם ובתכונתם שונים המה זה מזה, לעפר יש התדבקות עצמית והרבה פרורי עפר אנו רואים מחוברים יחד כאילו המה חטיבה אחת, ולא עוד אלא שאפשר לנו לקחת עפר מארבע רוחות הארץ ולעשותם גוש אחת ע"י יציקת מים, סימן לזה שאף בהיותם מפורדים בפועל עכ"ז המה מאוחדים בכח, לא כן הוא החול, לחול אין שום התדבקות וכל אבק ואבק הוא דבר בפני עצמו ואם נשפך עליהם מים אפילו כל היום לא יועילו לקרבם, אך אדרבה לרחקם, אבל אם כי התדבקות אין בהם עכ"ז התקרבות יש להם שהרי מונחים בשכבות זה על גב זה ואין אחד מפריע את חבירו, לא כן הוא בכוכבים שלא זה שאין להם התדבקות, רק גם התקרבות אין להם, והפזור של הכוכבים הנאה להם והנאה לעולם, ואם יתנגשו שני כוכבים יחד אזי המה מביאים מהפכה של דם ואש ותמרות עשן, ויהפכו ארצות שלמות למדבר שממה.

כסמל העפר כן צריך להיות היחוס של עם אלקי יעקב זה לזה, התדבקות גמורה ואמתית במלא מובן המלה, וגם בעת אשר הם פזורים בד' כנפות הארץ וא"א שיהיו מדובקין זה לזה בפועל, עכ"פ צריכים שיהיו מדובקים בכח, ובאופן זה המה משולים לעפר, וע"ז בא הברכה של „ושמתי את זרעך כעפר הארץ".

אמנם לא כל העתים שוים, לא בכל זמן משולים בני ישראל לעפר, כי בעת אשר מחשבות שונות שוררות בקרבם, וכל איש שורר בביתו ואינו דואג

דאגת חבירו, בזה האופן א״א להמשילם לעפר, רק לחול אשר רק התקרבות יש לו אבל לא התדבקות.

אמנם ישי עת אשר השנאת חנם, הפרוד לבבות, שוכן במחנה העברים במדה מרובה, והתנגשות הרוחות השונות גדולות מאוד, והשטן המרקד ביניהם, בורא כתות חדשות, הרחוקות זה מזה כרחוק מזרח ממערב, ובאופן כזה הפזור שביניהם נאה להם ונאה לעולם, כמו למשל כת החרדים, המסורים בלב ונפש לתורתם ולכל קדשי בני ישראל, ולהבדיל כת הפורקי עול והחופשים והמתבוללים, שטוב לכל אחת מהכתות ההן לשבת במקומו ובתחומו המיוחד לו שלא ינקו התחומים מהדדי, ממש כהתנגשות הכוכבים, ובזה האופן משולים לכוכבים.

ומעתה אם כי חלומותיו של יוסף הצדיק הורו על מלוכה וממשלה, עכ״ז לא היתה חלום של שמחה, ולו הראהו כי בני אדם משתחוים לו אז היתה שמחתו שלימה אבל לא כן היתה חלומו של יוסף הצדיק הוא ראה כי כוכבים משתחוים לו, סמל הפרוד והפזור, אשר אין רוח חכמים נוחה מזה, וחלום זה נתקיים בזרעו של יוסף הצדיק במלא מובן המלה, כי תיכף כאשר נחלק שבט ישראל מעל יהודה, וירבעם הבא משבט אפרים ישב על כסא המלוכה, העמיד שני עגלי זהב „ויאמר אליהם הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים״, ושני עגלים אלו לא הביאו ברכה מרובה לבני ישראל, רק ברכה של „והכה ד׳ את ישראל כאשר ינוד הקנה במים, ונטש את ישראל מעל האדמה הטובה הזאת וכו׳ בגלל חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל״ (מלכים י״ד), ונחת רוח כזה ראה גם מיהוא הבא משבט מנשה אשר הכתוב מעיד עליו „ויהוא לא שמר ללכת בתורת ד׳ אלוהי ישראל בכל לבבו, לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל״ (מלכים ב׳).

כמובן כי השני חלומות יחד לא הביאו שמחה יתירה בלב יוסף הצדיק, אדרבה גרמו לו צער ועג״נ בראותו כי מיוצאי ירכו יצא קרץ על ישראל, ובלב שלם הי׳ מוחל את השני חלומות ולא הן ולא שכרן, ע״כ ספר אותם לאחיו כי הוא ידע כי אין במה לקנא אותו, והלואי שלא היו ולא נבראו, ולו היו מחליפים דבריהם זה עם זה או לכל הפחות היו שואלים את יוסף על הפתרון, אז הי׳ מגלה להם כל פתרון החלומות ההן ולא היו מתקנאים בו, אבל דא עקא כי ע״י ה„וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום״, לא נתנו לו מקום לפתור בעצמו ורק המה היו הפותרים, ע״כ בא הדבר לידי „ויוסיפו עוד שנוא אותו״.

„ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות הלזה בא״.

התורה הקדושה אשר האמת נר לרגלה ולא תכסה על פשע, ולא תשא פני כל גבר, הציגה לפנינו כל המעשה של יוסף ואחיו בשרד נאמן למען נלמד כוהו הגדול של היצר הרע ואת ההתירים שלו, כי באמת האחים הללו יראים ושלימים היו ולא ערב לבם לשפוך דמי נקי וצדיק, ע״כ חפשו אחר היתר איך לשפוך דמו של יוסף, כמובן כי גם בזה נאמר הכלל של יגעתי ומצאתי תאמין, ואם אפשר לטהר את השרץ בק״ן טעמים, עאכו״כ נקל ביותר לטמא את הטהור בג׳ מאות טעמים, וראשונה מצאו היתר להשיס בו את הכלבים כאשר אמרו במדרש

שאמרו „בואו ונשסה בו את הכלבים", והיתר זה מצאו מפורש בדברי חז"ל אשר דרשו סמוכין של „לא תשא שמע שוא", וסמך ליה „לכלב תשליכון אותו", מכאן שהמוציא ש"ר ראוי להשליכו לכלבים, ויען כי יוסף הוציא עליהם ש"ר שחשודין על העריות ואוכלים אבמה"ח, הכי צריך היתר מפורש יותר מזה כי ראוי היא להשליכו לכלבים, וחשבו כי בזה יבחן אם זך וישר פעלו או לאו, כי נודע דברי חז"ל במס' שבת כי אין חי' שולטת באדם אלא א"כ נדמה לה כבהמה, וא"כ אין לנו אבן בוחן יותר טוב מזה באם הכלבים לא יזיקוהו, אז מוכח כי חף הוא מפשע ולא עולתה בו, ולא היה כוונתו להוציא עליהם שם רע, רק נתכוון להגיד לאביו למען יעיר למוסר אזנם, ובאם הכלבים יזיקוהו אז איגלאי מילתא למפרע כי הוא איש חוטא ובן מות, אולם לא נעשתה עצתם כי סוף סוף יוסף צדיק היה ואימתו וחתיתו נפל על הכלבים ולא חרצו עליו לשונם, ולו לא היה השטן מרקד ביניהם היה מקום להוציא לאור משפטו, אולם היצר הרע לא נח ולא שקט ומצא היתר אחר להעבירו מן העולם, ובא בטענה, אחד שאין ראיה ממה שלא הזיקוהו הכלבים כי אולי לא היו רעבים, ב' כי יש עליו חטא אחר מצד החלומות שאין לעבור ע"ז בשתיקה, ע"כ אמרו איש אל רעהו „הנה בעל החלומות הלזה בא", כאומר אם אין לנו היתר מצד הוצאות ש"ר, עדיין נשאר לנו היתר מצד החלומות אשר מראים עין בעין כי איש רע הוא כאשר ביארנו למעלה, ע"כ אמרו יש לפנינו ב' דרכים או „לכו ונהרגהו", בידים ממש, או אולי ננסה עוד הפעם להשליכו באחד הבורות, ואם הכלבים לא היו רעבים, אולי הנחשים והעקרבים אשר בבור יהיו רעבים ויזיקוהו, ואז יהיה לנו הוכחה ברורה לומר „חיה רעה", יען כי יוסף נדמה להם כחיה רעה ע"כ „אכלתהו", אכלו אותו, ומִמילא יתברר „מה יהיו חלומותיו", וכאשר שמע ראובן את הב' ברירות, גזר עליהם ראשונה „אל תשפכו דם", רק בזה אני מסכים להשליכו אל הבור, אבל לא בבור אשר בישוב אשר מאכלים מצוים שם ותוכלו לומר עוד הפעם כי הנחשים והעקרבים לא היו רעבים, ע"כ אני מיעץ אתכם „השליכו אותו אל הבור הזה אשר במדבר", מקום שאין מאכל מצוי, ומקום זה יהיה אבן בוחן. אולם הגם שהסכים על השלכת הבור ביקש מאתם „ויד אל תשלחו בו", והוא עפ"י מה ששמעתי בשם הקדוש מוהר"ם מרימאנאָוו, לפרש את הפסוק „וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת", אשר היא כפל לשון, ותירץ כי אבריו של אברהם אבינו ע"ה נתקדשו כ"כ, שכאשר בא לידו איזה מצוה אז נתעוררו כל האברים מאליהם לעשות רצון ד'. אולם במעשה העקדה אשר היה רק נסיון ולא היה כוונת השם שיושחט יצחק ע"כ כאשר קרב לשחוט את יצחק והיה צריך ליקח את המאכלת לא היו האברים רוצים לזוז ממקומם כי לא היה בזה רצון ד', ע"כ הי' מוכרח אברהם אבינו לשלוח את ידו ולקחת את המאכלת למרות רצון האברים, וזה „וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת", כמובן כי גם שבטי יה היו במדריגה זאת אשר אבריהם היו קדושים, ע"כ יעץ אותם ראובן עצה נכונה, דבאמת גם הוא מסכים להשליכו בבור, אבל במה דברים אמורים באם הידים יזדרזו מאליהם לעשות וזה יהיה אות כי יש מצוה לבערו מן העולם, אבל אני מזהיר אתכם ש„ויד אל תשלחו בו", לא תשלחו את ידיכם בע"כ כאשר

עשה זקנינו אברהם, והיתה כוונתו רצויה „למען הציל אותו מידם להשיבו אל אביו", כי הוא האמין בצדקת יוסף, אולם האחים לא שמעו לעצתו כי הידים לא רצו לזוז ע"כ אמר הכתוב „ויקחוהו וישליכו אותו הבורה", שהיה כאן שני דברים „ויקחוהו וישליכו", לקיחה בע"כ, וספר הכתוב „והבור ריק אין בו מים", רק נחשים ועקרבים, ונוכל לשער האיך צמאו נחשים ועקרבים אלו לדם, באם חסר להם אפילו מעט מים לרוות צמאונם, וכאשר ראו כי גם בבור אשר במדבר לא קרה ליוסף שום נזק, אז ראו כי אין להם ברירה אחרת רק להרגו בידים ע"כ קרב אליהם יהודה ומנעם מבוא בדמים ויאמר יהודה אל אחיו „מה בצע כי נהרוג את אחינו", כי הכי אפשר לכסות את דמו, כי באמת חף הוא מפשע וסוף סוף קול דמי אחינו יצעק אלינו מן האדמה ע"כ טוב יותר „לכו ונמכרנו לישמעאלים", כי הלא הנכם רואים כי צדיק וישר הוא כי „וידנו אל תהי בו" הידים לא רצו להיות בו, יען כי אחינו בשרנו הוא כמונו כמוהו אחינו הוא במצות, „וישמעו אחיו" הבינו את דברי יהודה כי האמת יהגה חכו (מלשון שומע עבדך) וימכרו אותו, ועבר על יוסף הצדיק מה שעבר, נקל להבין כי היטב חרה ליוסף הצדיק ע"ז, ומה היה אחר עושה עם אחים כאלה, אשר קטפו אותו בדמי ימיו מאביו האהוב, והשליכו אותו לבור נחשים ועקרבים, ומכרו אותו לערות מצרים לעבד עולם, אין ספק כי נקמה הי' מלא כל חדרי לבבו והיה מצפה לעת מצוא לשלם להם כפלים ככל חטאותם, אבל לא כן עשה יוסף הצדיק בן יעקב ורחל הצדיקת, תחת נקמה נתמלא לבו עם רחמנות וסליחה וכפרת פשע, וברגשי אהבה הושיט להם יד נדיבה, ודבר על לבם דברי נחומים „אני יוסף אחיכם", הרגשותי אליכם הוא הרגשת אח, ולא רק שאין לי שנאה עליכם רק אני מבקש שאל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי הכל היה מד' כי למחיה שלחני ד' לפניכם.

יג.

תכלית האדם והשלמתו

אחר הדברים האלה, היה דבר ד' אל אברם במחזה לאמר, אל תירא אברם, אנכי מגן לך, שכרך הרבה מאוד, ויאמר אברם, ד' אלקים מה תתן לי, ואנכי הולך ערירי, ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר וכו', והנה דבר ד' אליו לאמר לא יירשך זה, כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך. (בראשית ט"ו).

והנה רש"י ז"ל פירש, אחר הדברים האלה, אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר, שמא קבלתי שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם, אנכי מגן לך מן העונש וכו', ומה שאתה דואג על קבול שכרך, „שכרך הרבה מאוד".

ולכאורה קשה, אם כל דאגת אברהם אע"ה היה רק בשביל השכר, א"כ אחר שהבטיח לו הקב"ה „שכרך הרבה מאוד", מה שאל „מה תתן לי", הלא נתן לו שכרו אשר היה דואג עד הנה בעבורו, ואם כי חפץ שד' יתן לו פרי בטן, א"כ לא היה הדאגה בעד השכר, ועל פרי בטן הי' עת לבקש גם עד הנה, כי תפשת מרובה לא תפשת, ובפרט מה שאמר ובן משק ביתי הוא דמשק אליעזר אין לו ענין לכאן.

אולם הכוונה לדעתי, מוסכם מכל המפרשים כי תכלית ביאת איש ישראל לעולם הזה אינו להרבות לו הון ועושר וחיי הקנינים, לאכול לחם חמודות ולהתענג תענוגות בשרים, כי לא בזה ירצה לפני ד', ולא תרד אחריו כבודו, ובשעת פטירתו של אדם אין מלוין אותו לא כסף וזהב ולא אבנים טובים ומרגליות, אלא תורה ומצות ומע"ט בלבד, וכל תכלית ביאת האדם לעולם השפל הזה הוא לרכוש לו מצות ומע"ט, ולהעמיד דור ישרים, כמו שמצינו אצל יעקב אבינו „ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות", ופרשו המפרשים „ויבן לו בית", כי כל מגמתו היה לבנות לו בית נאמן לעולם הבא, ואל זה שאף כל הימים, אולם „ולמקנהו" לקניני העולם הזה, „עשה סכות" הסתפק בסוכה, כי ידע כי חיי האדם בעוה"ז

הוא כצל עובר, אולם לא יצא האדם ידי חובתו במה שהוא עצמו הולך בדרכי התורה והיראה, רק העיקר שיהיו עיניו פקוחות על בניו ובני ביתו אשר ישאר אחריו, כמ״ש אצל אברהם אבינו ע״ה, „כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד׳ לעשות צדקה ומשפט״ (בראשית י״ח), כי באופן זה גם כי ישכב בקבר תהי׳ נפשו צרורה בצרור החיים ותעלה מעלה מעלה, ע״י מצות ומע״ט שיעשו בניו, כמו שפרשו המפרשים הפסוק „ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה״, דהאדם נקרא „הולך״ בעוה״ז כי תמיד הולך ממדרגה למדרגה, ע״י כל מצוה שעושה נתעלה נשמתו, והאדם יוכל להיות או הולך לפנים ע״י מצות ומע״ט, או ח״ו הולך לאחור ע״י העבירות, ולהיפוך הוא אצל מלאך הוא נקרא עומד כי הוא נשאר תמיד במדריגה אחת, אולם כ״ז הוא בעולם הזה אבל כאשר ילך איש לבית עולמו, גם הוא נעשה עומד, כי בעוה״ב א״א לעשות מאומה רק ליהנות מן המוכן ממה שהביא בידו, אולם אם האדם השאיר אחריו זרע בירך בנים עוסקים בתורה, אז יען כי ברא כרעי׳ דאביהו, אז הוא יכול לעלות מעלה מעלה גם בעולם העמידה, וזה הכוונה „ונתתי לך מהלכים״, תהית בבחינת מהלך „בין העומדים האלה״ אפילו כשתהיה בעולם תעמידה.

ובזה פרשתי הפסוק „ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמור, אנכי הולך בדרך כל הארץ, וחזקת והיית לאיש״, ברגע אחרונה ביקש מבנו אהובו, ראה בני „אנכי הולך״, אוכל להיות הולך מחיל אל חיל וממדרגה למדרגה, גם כשאלך „בדרך כל הארץ״, אבל הכל תלוי ממך בני אהובי „וחזקת והיית לאיש״, באם תהי׳ איש ירא אלקים „ושמרת את משמרת ד׳ אלקיך״, אז אוכל להיות בבחינת הולך:

ובזה נבין מה שנאמר אצל מנשה, „ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה, כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי״, אשר התעוררו כל המפרשים, אמת הדבר כי הקב״ה הטיב את מצבו, וזכה להיות מושל בכל ארץ מצרים, ושכח עמלו הרב אשר עבר על ראשו, ובדין נתן תודה לד׳ על כל הטוב אשר גמל אותו, אבל איך נבין מה שאמר „את בית אבי״, הכי שכח אהבת אביו אשר נפשו קשורה בנפשו, ובשמעו כי טרף טורף יוסף מאן להתנחם ואמר „כי ארד אל בני אבל שאולה״, ולא די שלא הודיע את אביו כי עודנו חי רק נתן תודה אל אשר שכח את בית אביו?״

אולם הכוונה, יוסף הצדיק לא התפעל מכל הכבוד אשר היה לו במצרים, כי הוא ידע כי לא זה התכלית הנרצה, ולא תרד אחריו כבודו, הוא הצטער ע״ז הרבה כאשר קבל לפני שר המשקים, כי „גונב גונבתי מארץ העברים, וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור״, ופירש בס׳ בל״ע, כי לא הצטער יוסף הצדיק על ישיבתו בבור, ואולי טוב לו לשבת בבור חושך מלראות בערות מצרים, רק הצטער על ישבו בבית האסורים במקום שא״א לו לקיים מצות השם, והרגיש בעצמו איך חסר לו שלימות ארץ ישראל, וזה היה התנצלותו, „כי גונב גונבתי מארץ העברים״, מקום השלימות מארץ אשר ד׳ דורש אותה „וגם פה לא עשיתי מאומה״, שום טוב המוטל עלי, והסימן „כי שמו אותי בבור״, בבור חושך וצלמות, והכי עבד קוב״ה דינא בלא דינא, ובבטח עונותי גרמו כל

אלה, והרגשה הטהורה הלזו לא נתנה לו מנות גם בעלותו לגדולה, כי חשב מה יעשה ליום פקודה כאשר יצטרך לתת דין וחשבון על מעשיו.

אולם הבליג מעט על יגונו, כי מצינו בספרים הקדושים שהאדם יוכל לבטוח על ג׳ זכותים בעולם הבא, אחד באם היה לו טרדות רבות, הגם כי תחילת דינו של אדם הוא על דברי תורה אבל ד׳ היודע תעלומות לב ומכיר את עמל האדם, אז אם האדם מזכיר זה לפני הקב״ה אז יקילו מעליו ענשו, כי אין הקב״ה בא בטרוניא עם בריותיו. הב׳ הוא זכות אבות, באם אבותיו הלכו בדרכי ד׳ אז יוכל לבקש מד׳ בזכות אבותיו, כמו שאנו מזכירים עד היום הזה זכות אבות, כי ד׳ זוכר חסדי אבות, אולם יש זכות ג׳ העולה על גביהם, והוא באם הניח אחריו זרע ברך, בנים עוסקים בתורה, אזי אנו אומרים ברא כרעי׳ דאבות, ויכול להצטדק לפני הקב״ה, אמת רבוש״ע בעצמי לא עשיתי הרבה, אבל ראה ד׳ את הגדולים שגדלתי, כל עמלי ועמל אשתי, היה לשלם בעדם שכר לימוד, ולהקל מעליהם הדאגות, למען יוכלו לעסוק בתורה בלי מפריע, כי „אם אין קמח אין תורה״, ובאופן זה פותחים להם שערי גן עדן, והנה יוסף הצדיק בטרם חנן אותו ד׳ בפרי בטן, חשב מחשבות במה להצטדק ביום הדין, ותפס שני זכותים הראשונים כי ד׳ היודע תעלומות לב ויודע את עמליו הרבים וכל הצרות שעברו עליו, שרק המה היו בעוכריו לבלתי עשות מה שנטל עליו, וכמו״כ יזכיר לפני הקב״ה זכות אבות שבהיות יעקב הבחיר שבאבות אביו, יעשה לו ד׳ טובה בזכות אבות, אולם כאשר חנן ד׳ אותו בפרי בטן, אז התנחם כי לא יצטרך לב׳ זכותים הראשונים, רק יקדיש את בניו לתורה ועבודת ד׳ והוא יקח חלק בתורתם ועי״כ קרא שמו „מנשה״, ונתן טעם על קריאת שם זה, כי „נשני ד׳ מכל עמלי״, לא אצטרך להזכיר לפני ד׳ את עמלי הרבים, וכמו״כ את בית אבי לא אצטרך להזכיר זכות אבות, רק בני ימליצו בעדי ליום הדין, (קצת מדבר זה שמעתי בתוספת מרובה על העיקר משלי).

אולם אברהם אבינו סלל לנו מסלה העולה בית אל, כי לא יצא אדם ידי חובתו בהשלמת עצמו ובני ביתו, רק צריך לדאג ג״כ דאגת אחרים, כי כל ישראל ערבים זה לזה, ועי״ז נאמר „וכשלו איש באחיו״, ודרשו חז״ל איש בעון אחיו, ואדם השלם צריך לטפל גם בהשלמות זולתו, ועל כגון זה פירשו המפרשים המשנה „אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך״, יאמר אל תחזיק כל הטוב ססגלת ורכשת לך דוקא לעצמך רק הוציאם לרה״ר, כי לכך נוצרת להיות משפיע ג״כ לאחרים, ולא רק בנוגע להשלמות אהב״י, אך גם להשלמות כל העולם, ומקרא מלא דבר הכתוב „עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו״, וזה הוא באמת כל תכלית הגלות כמו שאמרו חז״ל בפסחים „לא הגלה הקב״ה את ישראל אלא להוסיף עליהם גרים״, כי פרסום גדולתו יתברך יכולה להיות בב׳ אופנים, א׳ מה שנאמר „ישראל אשר בך אתפאר״, ופירש בס׳ אוה״י כי הרואה מעלות ומדות תמוזות הטהורות והקדושות אשר בישראל שכתוב בהם „כי חלק ד׳ עמו״, מה שהם אפס קצהו ממה שחלק ד׳ מהודו לבו״ד, כ״ש איך יערוך גדולתו וקדושתו של הקב״ה לאין סוף ותכלית אשר ממנו נאצלו המדות הללו, וכמו שמצינו לרז״ל (ויקרא רבה י״ג) „אלכסנדר מוקדן כד הוי חמי לשמעון הצדיק אמר ברוך אלהי שמעון הצדיק״. כי מקדושת

שמעון הצדיק שפט על אלהיו, וכן ה' דרך אבותינו ה דושים בכל מקום שבאו קדשו שם אלקים במעשיהם הטובים, דבר זה היה ג"כ אצל יוסף הצדיק בעת אשר קרא אותו פרעה לפתור חלומותיו, מצינו שאמר לו פרעה „שמעתי עליך לאמור תשמע חלום לפתור אותו", ויוסף טען „בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה", והכוונה לדעתי, פרעה הרשע היה כופר באלקים, ולא האמין שיש איזה קשר וחבור בין אלקים ויראיו, ע"כ כאשר שמע מחכמת יוסף, לא תלה שיש בזה איזה כח אלקי „מסוד ד' ליראיו", רק תלה הכל בחכמת יוסף, ע"כ הדגיש, שמעתי עליך לאמור „תשמע חלום לפתור אותו", כאומר כי פתרון החלומות בא „מתשמע", ולא מכח אלקי רק אתה חכם ונבון, אולם יוסף הצדיק הגם כי לפי שעה היתה מעמדו ומצבו הרוס מאוד, והיה מקום שיצא חפשי מבית האסורים להחניף לאותו רשע, עכ"ז מאן בדבר והדגיש לו „בלעדי" פרש"י ז"ל אין החכמה משלי, רק „אלקים יענה את שלום פרעה", תדע שיש אלקי ישראל אשר יגלה סודו ליראיו, ואם אפתר לך חלומך לא משלי הוא זה ולא מחכמה יתירה הנמצא בי, רק „אלקים יענה את שלום פרעה", הכל מד', כה כפל ושליש יוסף הצדיק את דבריו והעיר למוסר אזניו „את אשר אלקים עושה הראה את פרעה", „את אשר אלקים עושה הגיד לפרעה", ודברי יוסף הצדיק עשאו רושם בלבו של פרעה והודה ולא בוש לומר „הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו", וכיון שראה יוסף הצדיק שנכנסו דבריו בלב אותו הערל מצא עת מוכשר להגדיל יותר כבודו יתברך שמו, והסביר לו כי באם אחד רואה עין בעין כי סוד ד' ליראיו, א"כ תוכל לדון על גדולתו יתברך שמו, כי כלל גדול הוא הנוטע אוזן הלא ישמע ויוצר עין הלא יביט, ופרעה הרגיש בדבריו המחוכמים והודה לו עליהם ובעצמו אמר „אחרי הודיע אלקים אותך כל זאת אין נבון וחכם כמוך", ולדעתי יסובב „אין נבון וחכם כמוך", לא על יוסף רק על ד', פרעה הכיר בקו"ת הנ"ל, אחרי הודיע אלקים אותך כל זאת שאתה בשר ודם בא מטפה סרוחה, והיה בכח ד' להודיעך כל זאת כל הסודות הנ"ל, הכי נאמר ש„אין נבון וחכם כמוך", הכי ד' שברא אותך לא יהיה נבון וחכם כמוך, הלא בכלל מאתים מנה, וכל כך נתגדל ונתקדש שמו של יוסף בעיני פרעה ומצרים, עד שהיה בכוחו למול את כל עם מצרים, כמו שפירש רש"י ז"ל על הפסוק „אשר יאמר לכם תעשו", פרש"י ז"ל: „לפי שיוסף אמר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם בר? והלא הכריז לכם ששני הרעב באים! אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות", כל כך גדלה השפעתו של יוסף הצדיק, וכן היה כאשר בא יעקב למצרים ובניו שמרו את משמרת ד' הביטו עליהם המצרים ביותרת הכבוד וביראה רוממות, „וראו כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך", ולו עשו כן בני יעקב כל זמן היותם במצרים, אז לא היו המצריים עובדים בהב כי היו קדושים בעיניהם, אולם הכתוב מספר לנו „וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", ר"ל במיתתם מת כל הדור הישר וכל המדות טובות אשר עבר מדור לדור ורכשו להם ירד עמם אלי קבר, והתחיל תקופה חדשה, ורוחות חדשות היו מנשבות במחנה העברים, תקופה של „ובני ישראל פרו וישרצו

וירבו", ופירש הבל"ע כי הכתוב בא לספר סבת גלותם כי עונם גרמו להם כל אלה, כי תחת אשר קדשנו ד' וצונו על העריות להתנהג בקדושה ובטהרה, המה פרצו גדרן של ישראל, והפריה ורביה שלהם היה בבחינות „וישרצו", בבחינת שרצים למלאות תאותם, „וירבו", כל אחד החזיק עצמו לרב הערך נגד חבירו, „ויעצמו במאוד מאוד", היו אחוזים ואדוקים בחי' הארציות וברכישת הקנינים הנקראים מאוד (בכל מאודך), וכאשר ראה פרעה כי עזבו את תורתם ואת אמונתם, אז מצא עת מוכשר להתנפל עליהם, כי הוא ידע מסודו של „הקול קול יעקב והידים ידי עשו", שדרשו חז"ל ע"ז כל זמן שקולו של יעקב נשמעין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, אז אין הידים ידי עשו שולטות בהם, ע"כ כעת בהשליכם תורת ד' ומסורת אבותם מידם מצא עת מוכשר להוציא לאור את מחשבתו אשר חשב והיה טמון בחבו, ובא התקופה של „הבה נתחכמה", עם כל אכזריותה האיומה אשר לא נשמע כזה מעת היה אדם לגוי לתת צו „כל בן הילוד היאורה תשליכוהו", ולא הועיל להם כל הון ולא כל כופר ולא היה בידם ברירת אחרת רק לשוב אל ד' ואל תורתו עד אשר נעתר להם ד' כמ"ש „וישמע אלקים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב" (שמות ב'), וכ"כ דבקו בתורת ד' ובמסורת אבותם עד אשר לא הועיל כל טענת מצרים להפריעם, ומצינו בתד"א פכ"ג: שהמצריים אמרו להם למה לא תעבדו את אלקי מצרים ויקל עבודתו מכם, משיבין ישראל ואומרים להם, וכי שמא עזבו אברהם יצחק ויעקב את אלקינו שבשמים שיעזבו בניהם אחריהם אותו, וכשהיו שומרים ישראל את ברית אלקים ומלין את בניהם במצרים, ואמרו להם המצריים אם לא תשמרו ולא תמולו שמא תקל העבודה הקשה מכם, היו ישראל משיבים, שמא שכחו אבותינו את ברית אביהם שבשמים שישכחו בניהם אחריהם, היו המצריים אומרים להם למה אתם מלין והלא לאחר שעת משליכים אותם לנהר, וא"ל ישראל אנחנו נמול אותם ואח"כ עשו להם כרצונכם וכו', וכאשר ראה ד' כי חזרו למסורת אבותם אז שלח את מגפותיו והוציאם ביד חזקה ובזרוע נטויה ונתגדל ונתקדש כבודו יתברך, עד כאן דברנו מדרך הא' שבהיות ישראל דבוקים בד' ובתורתו ומחזיקים במסורת אבותיהם אז ע"י המדות הרוממות שבהם יכירו כל יושבי תבל גדולתו של הקב"ה, הדרך הב' כאשר ישראל חייבים ח"ו והקב"ה משלם להם כפלים כי' חטאותם אז ג"כ נתגדל ונתקדש כבודו יתברך כמו"ש „ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקימו מאחריכם וכו' והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה, וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלואיה אשר חלה ד' בה וכו' ואמרו כל הגוים על מה עשה ד' ככה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה, ואמרו על אשר עזבו את ברית ד' אלהי אבותם אשר כרת עמם בהוציאו אותם מארץ מצרים", וכאשר ראו האה"ע אשר נתפזרנו בתוכם את השפטים שעשה ד' לנו צדק למדו יושבי תבל. אולם הקב"ה שואל מאתנו „קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלקיכם", בלומר הלא טוב לכם לבחור בדרך הראשון שתהיו אתם קדושים, וע"י קדושתכם תקדשו את שמו, ביאר ואמר „כי קדוש אני ד' אלקיכם", ר"ל כי לפני יש ב' דרכים להתקדש בעולמי אם ברחמים ואם בדין ומשפט א"כ טוב לכם לבחור את החיים ואת הטוב להתנהג בקדושה ובטהרה וע"י קדושתכם תקדישו את שם הנכבד.

וכבר ביארנו, כי מלחמת עולם ואיבת עולם לחומר ברוח, ולאור בחושך, ואין אחד נבנה אלא מחרבנו של שני, והתנגשות הרוחות התחילו מאז אשר יצר ד׳ את האדם ויפח באפיו רוח חיים, ומלחמה זו נמשכה עד היום הזה ועוד ידה נטויה עלינו, עד אשר יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לד׳ המלוכה ומושל בגוים, וכל בני בשר יקראו בשמו יתברך, והנצחון ישתנה לפי מצב הלוחמים, פעם ירים רוח האדם את ידו וגבר השכל ופעם יתגבר החומר על הרוח ונצח האגרוף.

והנה בראשית היתה מלחמת החומר ברוח, מלחמת החלוש בגבור, כי העשרה דורות מאדם ועד נח, היו מכעיסין ובאין עד שהביא הקב״ה עליהם את מי המבול, וכמ״כ היו העשרה דורות שמנח ועד אברהם, עד שהאיר ממזרח צדק, הוא אבינו אברהם, גבור ענקי אשר לחם במסורת נפש נגד החושך, ובשר צדק בקהל רב וילמד תועים בינה, הוא נשא את דגל האלהים בידו ויעש לו נתיב ודרך בתוך החושך ויפץ את דעותיו הנשגבות ואת רוח ד׳ בקרב העם, וע״י השפעתו הגדולה הכניס גרים תחת כנפי השכינה, כי ממדותיו הרוממות והנעלות נתרגש לב העם.

אולם הוא ראה מראש כי מלחמה זו ארוכה מארץ מדה ומיה ימשכו עד בלתי שמים, ולא עליו לבד לגמור את המלחמה הגדולה, ע״כ הבין כי לאסור את המלחמה מכאן ולהבא נחוץ מגבורי ישראל וענקי הרוח אשר ישאו את דגל האמונה ביד חזקה ובזרוע נטויה, וכאשר ראה כי הוא זקן ובא בימים, התחיל לדאוג על נושא דגל האמונה בעתיד, אל מי ימסור את כל רכושו הרוחני, ומי יהיה המורה דרך החדש, כמובן כי מכל הסביבה לא מצא איש מוכשר מעבדו אליעזר, אשר נתחנך בביתו „והי׳ דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים״, אשר על שם זה נקרא דמשק, אולם בהתבוננו על תכונת נפשו הבין כי הוא לא יוכשר ולא יצלח למשרה כזו, כי רק בעודנו עמו והוא מעיר תמיד למוסר אזנו יכול הוא להשקות מתורתו לאחרים לא כן כאשר יבא יומו וילך בדרך כל הארץ ונשמתו תהי׳ צרורה בצרור החיים ולא יהיה מי שישפיע עליו, אז גם אליעזר יניח את ידו, ואז יגבר החומר וכל עבודתו אשר עבד עד הנה יעלה בתוהו וירד עמו אלי קבר, ע״כ היתה נפשו עגומה והתחיל לדאוג כי מי יהי׳ נושא דגל ד׳ בעתיד, ולא נתקררה דעתו עד שהבטיח לו ד׳ לתת לו פרי בטן אשר יהיה בו סגולת הזקן, ע״כ גם בעת אשר הבטיח לו ד׳ כי „שכרך הרבה מאוד״, מאן בזה ושאל „ד׳ אלקים מה תתן לי, ואנכי הולך ערירי״, יאמר הן אמת כי שכרי הרבה מאוד, אבל חסר לי להיות „הולך״ בעולם העמידה באם לא יהיה לי בן אשר ימשיך את עבודתי להלאה וזה שטען „ואנכי הולך ערירי״, וכי אוכל להיות בבחינת „הולך״, כשאמות ערירי בלי זרע, והן אמת כי דמשק אליעזר דולה ומשקה תורתי לאחרים והוא יכול להיות נושא הדגל להלאה, אבל תדע רבוש״ע שבן משק „ביתי״, כ״ז שהוא „בביתי״ ואני משפיע בו, יש בו מעלה הנ״ל שהוא, „דמשק אליעזר״, דולה ומשקה לאחרים, אבל לא כשאפרד ממנו, וחזר וביאר דבריו „הן לי לא נתת זרע״ אשר בו תכונות וסגולת נפשי, והרי אתה חושב ש„בן ביתי יורש אותי״ וכי בכוחו לירש את כל אוצרותי הרוחניות,

וכאשר שמע ד׳ את טענת אברהם אבינו; מלא שאלתו והבטיח לו „לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך״, ורק אז נתקררה דעתו של אבינו הזקן.

ובזה יש לפרש הפסוק „ואברהם זקן בא בימים וד׳ ברך את אברהם בכל״.

רש״י ז״ל פירש „בכל״ עולה בגימטריא בן ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה, אשר לכאורה יקשה אם כוונת בכל הוא להורות שהיה לו בן מדוע לא כתבה התורה וד׳ ברך את אברהם בבן, וגם כבר דקדקו המפרשים על הכפלות „ואברהם זקן בא בימים״, הלא היינו הך, ובמ״ר הה״ד מי יעלה בהר ד׳ ומי יקום במקום קדשו וצריך להבין הסמיכות, אולם לפי הנ״ל ניחא, כי הקדמונים המשילו את האדם לספר וסמכו על המקרא „זה ספר תולדות אדם״, זאת אומרת כי האדם נמשל לספר, וכמו שאין כל הספרים שוין כמו״כ אין כל האדם שוה, יש ספר אשר מראהו החיצוני לא הדר ולא תואר לו האייסערליכעס אויסשטאטטונג שלו פרימיטיוו מאוד ואין בו מה שירהב את העין, אמנם באם אנו פותחים את הספר ואנו מתחילים לעלל מדף לדף ומקאפיטל לקאפיטל, אז אנו מוצאים אוצר מלא חכמה, כל דף ודף מלא עם פנינים יקרים וכל קאפיטל וקאפיטל תופס דברים נשגבים מפליאי עין, באופן שהספר מעיד על מחברו ועל תכונת נפשו.

אולם יש ספר אשר מראהו החיצוני נאה מאוד, וחן שפוך על כריכתו, גבו ולוחותיו מזוהבים באופן שמרהיבים את העין, אבל באם אנו עושים פתיחה ומתחילין לעיין במה שכתוב בו אז אנו עומדים משתוממים, כי אין אנו מוצאים בו שום דבר חכמה וחדוש ואין בו אלא מראהו החיצוני לבד.

„זה ספר תולדות אדם״.

האדם נמשל לספר, לחו הראשון הוא הערש ולחו האחרון הוא המצבה והקבר, הקאפיטלען המה השנים והדפים הימים, יש אדם אשר השעה שחקה לו ושמש ההצלחה זרחה עליו מיום צאתו לאויר העולם עד יום מותו, ממש נולד בערש זהב וכמו״כ זכה למצבה גדולה ונאה עם אותיות מזוהבות, באופן שערסו ומצבותו מפליאי עין המה וחן רב שפוך עליהם, אבל באם נשים עין בקורת על שניו וימיו אז נמצא כי ימיו ושניו עלו בתוהו ואבדון, לא עשה שום טובה לחברת בני אדם ולא פעל מאומה לעמו ולא נשאר לו בלתי המצבה המתה.

אולם לא כן היה ספרו של אברהם אבינו, הלוחות של ספרו אינם מפליאי עין, הוא לא נולד בערש זהב, (כי אמו ילדה אותו במערה כמבואר בדברי חז״ל) וכמו״כ אין מצבה על קברו, אבל באם נעבור על שניו אז ימלא כל חדרי לבבנו ביראת הרוממות ובשמחה, כל דף וקאפיטל מספרו מלא צדקה וגמ״ח, מלא עם עשרה נסיונות ותרי״ג מצוות, אין יום אשר אבד בתוהו, ובצדק אמר הכתוב „ואברהם זקן בא בימים״, לא הי׳ זקן סתם רק „בא בימים״, כל יום מימיו הוא מלא מצות ומע״ט, מלא עם מסירת נפש, „וד׳ ברך את אברהם בכל״, ד׳ ברך אותו בבן אבל לא בבן סתם כי הרבה בנים יש אשר טוב שלא נבראו משנבראו, ולא בבן כזה נתברך אברהם רק בבן אשר נקרא „בכל״ אשר ירש

מאביו לא רק את הקנינים הארציות רק גם רכושו הרוחני וע״כ נקרא „ככל״ בעבור שירש מאביו את כל האוצרות העצורים בו, וברכה גדולה היא לבן כשהוא שומר מסורת אבותיו ומאריך פעולותיהם וגומרן, מאושר הוא הדור אשר מקבל באהבה יגומר פעולת הדור שקדמו, מאושר הוא הדור ההולך, באם הדור הבא הולך בדרכי ד׳ נשמותיהן הצרורות בצרור החיים הולכים מעלה מעלה, וע״כ סומך המדרש הפסוק „מי יעלת בהר ד׳ ומי יקום במקום קדשו״ לפסוק „וד׳ ברך את אברהם בכל״, כי ע״י שנתברך בבן צדיק ע״ז זכה לעלות מעלה מעלה בהר ד׳.

יד.

גלות מצרים

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו (שמות ב׳).

וירא מלאך ד׳ אליו בלבת אש מתוך הסנה, וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה, מדוע לא יבער הסנה, וירא ד׳ כי סר לראות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה (שמות ג׳).

בתקופת איומה ותשיכה, בעת צרה ליעקב מאין כמוהו, פריצי חיות טורפות בדמות אדם סבבו בבתי ישראל, ובחזקת היד ובזרוע נטויה חמסו פרי הבטן מעל חיק אמותם, להבילם שי להנילוס האכזר, זעקת האבות והאמהות פלחו כליות ולב והיו לחרדת אלקים, בעת צרה וארורה זו, נולד מחוקקנו הנאמן מושיען של ישראל, וכאשר אך יצא מבטן אמו נתמלא הבית אורה, ואמו הכירה תיכף „כי טוב הוא", שלשה ירחים עלתה בידה להצפינו ממרגלי חרש אשר חפשו בחורין ובסדקין, אבל סוף סוף קרבה העת אשר „לא יכלה עוד הצפינו", ולמרות רצונה הוכרחה להפרד מבנה האהוב והנחמד ולהכין לו קבר חיים, היא אמנם השתדלה בזריזות כפיה להכין לו תבת גומא, ותחמרה אותה בחומר ובזפת להצילו רגעים אחדים מגלי היאור הסוערים, בדמעות עיניה אשר זרמו כנחל שוטף רחצה את הילד הרך והענוג, ותלבש אותו בתכריכין ותשימהו בתוך התבה, ותלווהו אל בית עולמו למסרו לגלי היאור השוטפים ביד חזקה, ותשם את התבה על שפת היאור.

גלי היאור הרתיחו כסיר, ובאכזריות רבה פערו פיהם לבלוע את התבה הקטנה, ויטלטלוה מגל אל גל ומתהום אל תהום, אולם עין נעלמה ויד מסותרת אוחז את התבה תקטנת ושומר אותה בעינים פקוחות מכל נזק, ובהשקט ובבטח מדלגת מגל

אל גל וממשבר אל משבר אל מחוז חפץ ד׳ ואל המטרה אשרהציב להשומר ישראל.

בהשגחת השם הלכה אז בת פרעה לרחוץ אל היאור „ותרא את התבה בתוך הסוף, ותשלח את אמתה ותקחה״, אמנם כאשר רק פתחה את התבה נתפעלה ממראה עיניה אשר ראתה ותתרגש לבה, לפניה בוכה ילד קטן אשר תוארו כתואר מלאך ד׳ צבאות במר נפש ובמרירת לב, אמנם בכיתו איננו בכיה פשוטה כבכית ילד, רק עבה ומשונה כבכיתו של נער, „ותראהו את הילד״, היא אמנם ראתה לפניה ילד, אבל „והנה נער בוכה״, ותחמול עליו ותאמר „מילדי העברים זה״, ופרשו המפרשים, כי לב מחוקקנו הנאמן היה מלא רגשי אהבה לעמו, לא רק בעת היותו לאיש, אך גם בהיותו ילד קטן גם כן, לכן הגם כי הוא ישב שאנן ושקט בתבתו וד׳ נצב עליו לשמרו, עכ״ז הקולות האיומות הפולחות כליות ולב מהאבות והאמהות האומללים אשר לוו את בניהם לקברם חיים בין גלי היאור, וזעקת ילדי בני ישראל אשר למראה עיני משה הפיחו את נשמתם בין גלי היאור, הרתיחו את לבבו הטהור, ומלאוהו יסורים מפה לפה, עד אשר נתעורר לבכות על אסונם וגורלם חמר, הוא אמנם לא בכה בעד גורלו לבד רק בעד כל האומללים ההם, ואלפי קולות התאספו בלבבו הטהור ונהפרצו לחוץ, ע״כ היתה קולו משונה והיה כקולו של נער, עד שנתעוררה בת פרעה על רגשי לבב הילד הענוג הזה, „ותחמול עליו״ ותאמר „מילדי העברים זה״, ר״ל קולות של כל ילדי העברים״ נשמעים מלב רגש הזה, ע״כ חמלה עליו.

ועתה מספר לנו הכתוב איך א״א להתחכם נגד גזירת ד׳, והקב״ה הראה לפרעה כי הוא מקים עליו רעה מתוך ביתו, ובתו תהיה המגדל למושיעו של ישראל, ובדרך אגב הראה הקב״ה את השגחתו הפרטית על האיש המוסר נפשו בעד תורתו שלא יאונה אליו כל רע, ויען כי הילד הזה היה קדוש מרחם, ועתיד שהשכינה תדבר מתוך גרונו, לכן א״א שנפשו תתגעל במאכלות אסורות, ולא היה אפשר לו לינק רק מן העבריות, וממילא מובן שעי״ז נגלה לעין כל כי הילד הזה אינו ילד פשוט, ובתו של פרעה ראתה כל זאת, ואין ספק כי דבר זה לא נשאר בסוד, ובבטח הגיע גם באזני פרעה ושריו, וא״כ קשה איך גואלו שרי פרעה וכל חרטומי מצרים, אשר בעד המושיע הזה המיתו רבבות מילדי ישראל להשאירו בחיים, והכי נשאר להם ספק כי הילד הזה ילד קדוש הוא ומורם מעם להושיע את ישראל? אך בא לו זה מאת ד׳ מדה כנגד מדה, יען „לא ידע את יוסף״, פרש״י ז״ל „עשה עצמו כאילו לא ידע״, דבאמת ממעשה יוסף אשר היתה מפורסמת היה יכול ללמוד כי א״א להתחכם נגד גזירת ד׳ וכל כלי אשר יוצר לזה לא יצלח, כי גם אחי יוסף חשבו דרכים שונים איך לבטל חלומותיו, ויוסף דבר היה כי המה בעצמם סבבו לו המלוכה, וא״כ היה פרעה יכול ללמוד מזה מוסר השכל לבלתי התחכם נגד גבורותיו יתברך, אולם הוא עשה עצמו כאלו לא ידע, ע״כ הראה לו הקב״ה כי הוא בעצמו ובביתו יגדל את המושיען של ישראל.

„ויהי בימים ההם, ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול״.

עתה תספר לנו תורתנו הקדושה את גודל אהבת מחוקקנו הנאמן לעמו ישראל, כי אם אמנם ימים אלה היו רעים ומרים מאוד, בני ישראל נרמסו ברגלי מעניהם, והיו משוקצים בעיניהם כפגר מובס, ולעומת זה זרחה שמש ההצלחה על משה בכל תקפה ועוזה, הוא נתגדל בביתו של מלך, ובת פרעה היתה לו לאם, וכלום חסר מבית המלך, ומה היה עושה איש אחר בעת כזה, הכי היה משפיל את כבודו הגדול לצאת אל עבדים נבזים ושפלים? הלא ידוע מאמר החכם מכל „כל אחי רש שנאוהו, ומי שיש לו עני קרוב כופר בו", אולם לא כן עשה מחוקקנו הנאמן, רק „ויהי בימים ההם", אשר היו רעים ומרים לישראל (כ"מ שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער), ולעומת זה „ויגדל משה", שמש ההצלחה זרחה על משה בכל תקפה ועוזה, ועלה לגרם המעלות שמינהו פרעה על ביתו (עיין רש"י) עכ"ז „ויצא אל אחיו" רגשי אהבתו לעמו אשר היה עצור בעצמותיו עוררוהו לצאת אל אחיו ולהרגיש בצרתם, ולהיות להם כאח לצרת „וירא בסבלותם", התבונן בסבלותם והיה הולך ובוכה ואמר חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט" (מר"ש א'), מצבב האיום והנורא פעלו עליו פעולה נמרצה ויעוררהו לשאול שאלת מדוע? כמבואר במד"ר שמות ה') ששאל „חעם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו"? רגשי לבבו הטהור לא יכלו להבין למה עשה ד' ככה לזרע אברהם שכנן וסלתן של האנושיות כולו, הכי לא טובים בני יעקב כבני יפת השחורים, והמה יושבים שלוים ושקטים ובני ישראל דוויים וסחופים, עד שהיה בוכה במרירת לבו „חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם", ויען כי שאלת מדוע הוא חזון בלתי נפרץ בקורות חכמי ישראל כי מי בא בסוד אלוהי לשאול שאלות כאלה „למה הרעות לעם הזה", לזה מצינו במדרש: „באותו שעה בקשה מדה"ד לפגוע במשה, וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר, לא פגעה בו מדת הדין, ויאמר ד' אל משה עתה תראה את אשר אעשה לפרעה – במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמות ל"א מלכים שיעשה בהם נקמה יהושע תלמידך" (מ"ר שמות ה').

ויש עוד במדרש הנ"ל „והצל לא הצלת" ר"ע אומר יודע אני שאתה עתיד להצילם אלא מה איכפת לך באותן הנתונים תחת הבנין"?

וזה הוא ממש מסירת נפש היותר גדול, כי לא רק את גופו מסר בעד ישראל רק גם את נפשו, כי באמת בקשה מה"ד לפגוע בו ורק זכותן של ישראל עמדה לו.

אולם ע"י שאלה של מדוע נקנס עליו שלא לראות במלחמת ל"א מלכים, וראיתי לאחד מן המפרשים שפירש הטעם, כי אם אמנם ידאב לבנו ותסמר שערת ראשנו, כאשר נעבור בספרי הזכרונות לבני ישראל העקובים מדם, בהם נמצא דורות הרבה אשר סבלו צרות אין מספר, לאלפים ולרבבות הערו נפשם למות על ד' ותורתו, וכהולך במחול הלכו לקראת מר המות על מוקדי האש ועל במתי המטבח, ועכ"ז אין לנו רשות לשאל שאלת מדוע? ולמה עשה ד' ככה? כי מי זה בא בסוד אלוהי להבין דברים נשגבים כאלה, ועד עולם לא נבוא לחקר שדי הליכות עולמו, רק זאת אנו יודעים, כי חק עולם שורר בכל העמים תחת השמים, כי כל עם יקריב רבבות קרבנות על מזבח קיומו, ואוי ואבוי לעב

אשר בניו ימאנו לתת נפשם כופר בעד ארצם ומולדתם בעת אשר יבא צר ואויב בגבולם.

מפקד צבא מלחמה אשר בידו גורל העם והארץ, ועליו להוליך את לגיונותיו הצעירים הנאזרים בכח וגבורה על מרומי שדי קטל לקראת מר המות, אם שאל ישאל, הן אמת כי עת צרה כעת לארצנו ולמולדתנו, האויב התפשט במלא רוחב ארצנו, עכ"ז אלה הצאן מה חטאו ומה פשעו, ואיך אפילם בחרב האויב, הן אמת כי בחרף נפשם על שדי המלחמה יוושע העם, אבל איה הגמול והשכר לאלו האומללים אשר ירדו שאול בדמי ימיהם ולא יראו בטובה, אם כה יאמר המפקד צבא מלחמה אז ימוט אסון נורא על ארצו, ולא לאיש כזה לעמוד בראש הצבא, אדרבה עליו להפיח רוח גבורה בעם ולהבינם כי חובת כל בן נאמן להגן בעד ארצו ומולדתו בנפשו ומאודו כי כזה וכזה תאכל החרב.

משה רבנו הרועה הנאמן, בראותו את צרת עמו, נשבר לבו בקרבו וזרם של דמעות נתפרצו מעיניו, ובמר נפשו צעק „חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם", וכשהלך לדבר עם פרעה בעד עמו בשם אלקי ישראל חשב כי עי"ז יקל להם סבלם, ומה גדלה צערו ומכאובו, בראותו כי עוד הרע לעמו המוכה לרסיסים והרובץ תחת סבלו, ועי"י השתדלותו בא הפקודה של „כה אמר פרעה אינני נותן לכם תבן, והנוגשים אצים בעם לאמור כלו מעשיכם דבר יום ביומו כאשר בהיות התבן", לחנם הגישו רבבות בנ"י בקשותיהם לפני מלך הרחמן הזה בקול חוצב להבות אש, „למה תעשה כה לעבדיך, תבן אין נתן לעבדיך ולבנים אומרים לנו עשו", כי לבו האבן לא נתרגש מצעקת האומללים ההם, וכפתן חרש האטים אזניו והוא באחד ומי ישיבנו, הוא השיב „לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם ותוכן לבנים תתנו", וכשנפגשו שוטרי ישראל עם משה ואהרן התמרמרו עליהם „ירא ד' עליכם וישפוט אשר הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה ובעיני עבדיו לתת חרב בידם להרגנו", נוכל לשער מה גדלה מרירת רוחו ולבו בראותו כי עמו מתמוגג בעניו, שוטריו וזקניו מוכים והוא הסב בכל אלה!

ובמרירות לבו שאל שאלת מדוע? „העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו? יודע אני שאתה עתיד להצילם, אלא מה איכפת לך באותן הנתונים תחת הבנין? אמת כי מסבלת העלובים והמוכים תצא הגאולה, אבל הכן הוא שורה"ד שאלה יסבלו ויתענו לא ראו ולא יראו בטובה והגאולה והישועה תבא לאחרים.

התשובה היתה פשוטה, כי חרות כל עם נקנית בענות וסבלות רבבות, וכך גזר הקב"ה ששעבוד ועבדות דורות יכשירו את העם לקבלת התורה ולירושת הארץ (עיין גיא חזיון ח"א דרוש ג'), אמת כי מדאיב מאוד לראות דורות נמקים בענים, טובעים בדמם ובדמעותיהם אבל אין לקרא תגר על ד', כי האם רחמנו מרובה מרחמי שמים? לכן „בקשה מדה"ד לפגוע במשה, וכיון שראה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדה"ד", ולא נענש, ומה שאמר לו הקב"ה „עתה תראה את אשר אעשה לפרעה, במלחמת פרעה אתה רואה ואין אתה רואה במלחמת ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך", לא היה זה בתור עונש, אך בתור תוצאה ישרה, מאפיו ותכונתו של רועה הנאמן, ולטובת ישראל

אשר נתן נפשו עליהם כמו שכתבנו לעיל, כי חובת מפקד צבא להוליך רבבות צעירים לקראת חצי האויב למען הגן על העם והארץ, ואם יחוס וירחם על קרבני השחרור ויבקש חשבון כמשה רבנו, מה אשמים אלה האובדים והמומתים על שדי קטל, מה הגמול אשר נגמל להם, אז ימוט אסון על העם והארץ יחד, לכן אמר ד' למשה אם כי אני מעביר חטאתך על דבריך אבל דע כי רק „עתה תראה את אשר אעשה לפרעה, במלחמת פרעה אתה רואה, אבל אי אתה רואה במלחמות ל"א מלכים", כי אי אפשר שמלחמה עם ל"א מלכים לא תהיה נחוצה לה אבירת הלב, לקיים מ"ע של לא תחי' כל נשמה.

„וירא מלאך ד' אליו בלבת אש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל".

אחד מהחזיונות היותר גדולים בעולם ובחיים הוא העם ישראל, שזה אלפי שנים הוא נע ונד בארץ ומהלך מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר, והוא נרדף מכל העמים ומכל עברים ימטירו עליו חצים ואבני מות, והוא חי למרות כל אלה, הוא רואה כי מעניו ורודפיו נופלים מעט מעט כעמיר מאחרי הקוצר ויורדים מעל במת החיים, ולא ישאר מהם שריד ופליט רק מצבת דברי הימים אשר יעידון כי לפני איזה מאות שנים חי עם כזה, כה עולים כל העמים על במת החיים ויורדים אח"כ ממנה, ורק הוא לבד יוסיף לחיות ולהאריך כחול ימים כאלו ברית כרת את מות ועם שאול עשה חוזה, אשר הכליון וההפסד לא יעבירנו.

את המחזה הנפלא הזה הראה ד' את משה, אשר חשב כי בא קרץ על עם אלקי אברהם וכי הוא מתמוגג בעניו, ע"כ הראהו סנה „בוער באש והסנה איננו אוכל", ממש הסמל של עם ישראל אשר בוער זה אלפים שנה באש השנאה ומשוקץ בעיני כל העמים כסנה הזה ועכ"ז „איננו אוכל".

„ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה", מחוקקנו נתפעל מהמחזה הנורא הזה והוא עומד ומשתומם איך יקים יעקב הקטן הזה בתגרת השטף הזה השוטף עליו מכל עברים ? איך יקים בפני האש הגדולה אשר יערכו לו כהני ספרד בימי הבינים ?

„וירא ד' כי סר לראות".

הוא לא יכול לפתור לעצמו החדה הנפלאה הזאת, כי מי זה אשר יבוא בסוד אלוהי להבין דברים נפלאים כאלה עכ"ז סר לראות, כי אולי יוודע לו הסוד הזה.

„ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה".

ד' גלה סודו ליראיו, כי אמנם סנה הזה משוקץ ומתועב בעיני כל העולם, עכ"ז חשוב ונעלה הוא אצל ד', ומעולם ועד עולם לא ישרה שכינתו על שום אומה ולשון בלתי על הסנה השפל הזה, ויען כי רוח ד' שוכן בתוך הסנה, ע"כ לא שת האש קציר לו, ואדרבה „הסנה בוער באש", סוף דבר יהיה כי לא האש יבער את הסנה, רק הסנה יבער את האש, מוקדי האש וכלי מעני האינקוויזיציאָנען יחלִיפו כליל, ולא ישאר מהם שריד ופליט ובני ישראל ישארו לעולם, אש השנאה יבוטל, ועל בני ישראל יזרח עוד בוקר לא עבות, אז הבין משה את הסוד הטמיר והנעלם הזה, כי מה שהסנה איננו אוכל יען כי „אלקים בתוך הסנה", רוח אלקים שוכן בתוך לב הסנה, וכמו שרוח אלקים קיים לעולם כן עם בני ישראל חי וקיים לעולם ועד.

טז

התורה והמשפט

ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון (שמות א').

משונה היא השקפת תורתנו הקדושה על כל חיי בני תמותה בכלל, מהשקפות כל העולם, זאת אומרת כי גם בני ישראל הנשפעים מתורתם משונה השקפותיהם על חיי החברה, מהשקפות כל העולם.

אצל כל האוה"ע, גם אצל המבחרים והמקולטרים, יש הפרש בין האזרח והגר ותהום עמוק רובץ ביניהם, כל שערי הארצות סגורים בפני הגר הנודד ממקומו לבקש לו איזה מקום מנוחה, ואם גם יזכה להתיישב באיזה מקום, ירגיש בכל מדרך שעל ורגל כי גר הוא, ובעת אשר ימדדו זכיות לאזרחי הארץ באיפה שמינה, ימדדו לגר הגר בתוכם באיפת רזון, וגם בהמדינות אשר המשפט לתת שיווי זכיות לאזרח ולגר באין הבדל, עכ"ז יש הפרש בין „וכך היה אומר לכך היה מונה", בין הלכה למעשה, וכאשר בא הדבר לידי הגשמה ולמעשה, יש תמיד פקודה ממקום גבוה לשים ריוח בין האזרח והגר, וסוף סוף מכל הזכיות השמינים יהנו רק האזרחים ולא הגרים.

ואמנם יחידה היא תורתנו הקדושה שאין יודעת הפרש בין אזרח לגר, ובמדה אחת היא מודדת זכיות לכל גרי הארץ באין הבדל, והכריזה על זה לא פעם אחת או שתים רק ל"ו פעמים (עיין קדושין ד' ע' בתו' ד"ה קשים), כי מי כד' אלקינו היודע את נפש הגר, וע"כ כפלה את אזהרתה „תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם" (במדבר ט"ו), יאמר בנוהג העולם לעשות הבדל בין התורה והמשפט, והתורה לחוד, והמשפט לחוד, ולא כאשר יורו כן ישפטו, אבל אתם עם אלקי אברהם לא תלכו בחקות הגוי רק „תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר", כמו שהיא התורה כן יהיה המשפט, וכמו שתהיה ההלכה כן תהית גם המעשה.

ובאמת שיטה זו לעשות הפרש בין התורה להמשפט לא נתחדשה בזמנ

העשרים וכבר היתה לעולמים, וגם פרעה הרשע ידע מסוד זה, כי אין ספק באם נשאל לכל בר בי רב איזה ילדים צוה פרעה להשליך ליאור? אז נקבל תשובה ברורה „את ילדי בני ישראל", ומי בנו אשר לא ידע את זה, אולם זה טעות, כי מקרא מלא דבר הכתוב „ויצו פרעה לכל עמו לאמור כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", זאת אומרת כי פקודה זו באתה „לכל עמו", כי חרפה ובושה הוא לעם נאור ומקולטר כעם מצרים ומלכם בראשם מלך נאור וחפשי בדעות אשר יוכל לומר „לא ידעתי את ד'", לתת פקודה נבלה כזאת אשר לא נשמע מעת היה אדם לגוי דוקא לעם אלקי יעקב אשר באו לגור בארצו והביאו ברכה מרובה לארץ מצרים כי מה יאמרו ע"ז הבריות, ע"כ התחכם לתת פקודה זו לכל עמו, אולם בתוך הפקידה נתן מקום והדגיש מלת „לאמור" כדי שיוכלו לשנות הדבר כשיבא לידי מעשה, „ויצו פרעה לכל עמו „לאמור" כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו". זאת אומרת הגם כי פקודה זו הוא לכל העם בכלל באין הבדל, עכ"ז לפי האמת היא רק „לאמור", לאמור כן בפומבי אבל ח"ו לעשות כן לבני מצרים היקרים רק לילדי ישראל, וכאשר בא הדבר לידי מעשה אז שלח אחרי המילדות וגלה להם הסוד של „בילדכן את העבריות", כי פקודה זו להלכה למעשה היא דוקא „להעבריות".

אולם תורתנו הקדושה אשר האמת נר לרגלה אינה יודעת שום הפרש בין התורה והמשפט ע"כ הכריזה „תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר" (קצת מדבר זה שמעתי).

„כי לא ככל הגוים בית ישראל".

אצל האוה"ע השכלתם וקלטרתם היא תורת הסיף והאגרוף בנויה על צרת עין ושאוויניזמוס, שאיפתם למשול על הכל ולהכניס את הכל את כל המועיל והטוב דוקא לרשותם, לא כן היא תורתנו הקדושה. תורת ה' היא תורת הרוח תורה של הרחבת הדעת ושאיפתה דוקא להוציא את כל המועיל והטוב ואת כל הדעות הרמות והנשגבות דוקא לרה"ר, היא יודעת להקריב ע' פרים בעד שלום כל האומות והיא מסתפקת בעד עמה בפר אחד בלבד (סוכה נ"ה), ובכליון עינים היא מצפת על העת אשר חזו חוזי יה על התקופה של „וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ" וכו', אל התקופה של „לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים" (ישעי' י"א), ובעת אשר חנך שלמה המלך את בית מקדשנו היה אחת מתפלותיו, „וגם אל הגוי אשר לא מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה וכו' אתה תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל עמי הארץ את שמך".

השני כללים של ישראל.

וכשנתבונן על ההפרש הגדול הזה נראה כי זה בא מהשני כללים הגדולים אשר לנו, כי חז"ל למדנו „ואהבת לרעך כמוך", זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר „זה ספר תולדות אדם", זה כלל גדול מזה (ספרא קדושים), כי אמנם לא יחידים אנחנו היודעים כלל זה של „ואהבת לרעך כמוך", כי כמונו כל הגוים משמיעים במאה העשרים את הכלל הזה וכולם בשמו ידגולו, אבל דא עקא כי האוה"ע אינם רוצים לידע שמלבד הכלל של „ואהבת לרעך כמוך", יש

עוד כלל גדול מזה וזה הכלל של „זה ספר תולדות אדם", וכשבאים לקיים את הכלל הראשון המה מדגישים את „הרעך" דוקא, ומרחיקים ביד חזקה ובזרוע נטויה כל מי שאינו בכלל „רעך", ופשיטא שאין לו שום זכות לחיות בארצם, והאנטישמים של מאת העשרים צעדו צעד קדומה ובראו בחריפתם העזה את תראססן טעארי אשר תפריד לא רק איש מאת רעהו, רק גם עם מעם וגוי מגוי, וכשבאו להטביע (צי כאראכטיריזירען) את הראססן שמו את בני ישראל על מדרגה התחתונה וחשבוהו לנבזה וחדל אישים אשר לא תואר ולא הדר לו, וא"כ פשיטא שלא עליו נאמרה המצוה של „ואהבת לרעך כמוך", והקימו ע"ז עשרה עקרים איך ובמה לרחקו ולהכריתו מארץ החיים, וכל זה בא להם כי אינם רוצים לידע מהכלל של „זה ספר תולדות האדם", ולו חכמו ישכילו זאת כי מה מלמד אותנו הכלל הגדול הזה, כי אל אחד בראנו, וכולנו בני איש אחד נחנו, כולנו אצילים, כולנו מיוחסים, כמליצת המשנה בסנהדרין „לפיכך נברא האדם יחידי שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך", ואם מקרי הזמן ומאורעות החיים הפרידו איש מעל אחיו, על אחד זרחה שמש ההצלחה במדה מרובה, ולאחד פנתה עורף לגמרי, ועי"ז נבנה חומה המפרידה בין איש ובין רעהו, באתה התוה"ק עם מצות „ואהבת לרעך כמוך", לקרב את הרחוקים ולבנות גשר בין העשיר והדל, ועד כמה היא חיובה של מצוה זו לפי רוח התורה, נוכל ללמוד מפרשת צדקה ומפרשת עבדים ומפרשת משכון, „פתוח תפתח את ידך והעבט תעביטנו די מחסורו אשר יחסר לו", ודרשו חז"ל אפילו עבד לרוץ לפניו, „לא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ד'", „וכי ימוך אחיך והחזקת בו", התבוננו נא רבותי בדיני משכון כמה גדלות הנפש ואצילות רוממת משתקפת בדין הזה, התוה"ק אסרה לנו לחבול רחים ורכב „כי נפש הוא חובל", וכמ"כ אסרה לבא לבית הלוה למשכנו „לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו", ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו, כסות יום היה מוכרח להחזיר ביום וכסות לילה בלילה, וקיי"ל דמסדרן לבעל חוב עד ששאלו חז"ל ומאחר שמחזירין למה ממשכנין, ולא מצאו תירוץ אחר רק שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו,

אולם למען לא נחשוב ככל הגוים כי כלל זה של „ואהבת לרעך כמוך". לא על הכלל כולו יצא, כי באמת מי יאמר לנו כי כולנו רעים, והכי אפשר למדוד את כל בני אדם במדה אחת, ואולי כוונת התוה"ק דוקא על הרע כמשמעות של ואהבת „לרעך", ע"כ בא הכלל השני של „זה ספר תולדות אדם", לפרש את הכלל הראשון, כי אם אמנם הבדל מדרגות ומעמדות יש, עכ"ז בנוגע לחיי החברה אין נ"מ והחיוב עלינו להושיט יד נדיבה לכל נדכה וקשי יום יהיה במדרגה אחת עם הנותן או לאו, כי העיקר להביט על ספר התולדה שלנו, והספר התולדה הזה יעיד עדות אמת כי כולנו בני איש אחד נחנו, ולא העשירות של העשיר נותנת לו רשות להתעמר באחיו האביון.

וזאת נוכל ללמוד ג"כ מפרשת עבדים, אשר תורתנו הקדושה צותה עלינו להתנהג עמהם באהבת וברחמנות, ובשבת ויו"ט בעת אשר ישבות היהודי ויתענג בטוב נפשו, צותה התוה"ק „למען ינוח עבדך ואמתך כמוך", כי גם הוא אדם ולב אדם דופק בו „כמוך", וגם לו ינעם השביתה וכמו"כ תצונו התוה"ק

בכל ימי החג „ושמחתם לפני ד׳ אלקיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהותיכם״, ואם התנהג האדון באכזריות נגד עבדו והפיל את שינו או עיני קנסה אותו התורה להוציאו לחרות ואם הכהו ומת אז מות יומת האדון, וכל זה נאמר בעבד כנעני ובדרך כלל אמרו חז״ל כל הקונה ע״ע לעצמו כקונה אדון לעצמו, ולא היה רשות להאדון לעשות איזה הפרש בינו לבין העבד הן במאכל והן במשתה והן בשכיבר ואדרבה דעת הירושלמי באם אין לאדון אלא כר אחד מחויב לתתו לעבדו וכמו״כ צותה התוה״ק „העניק תעניק לו מגרנך ומיקבך ומכל אשר ברכך ד׳״, וזה לשון הרמב״ם ה׳ עבדים פ״ט: מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה האדון רחמן ורודף צדק ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו ויאכילהו וישקהו מכל מאכל ומכל משתה, חכמים הראשונים היו נותנים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלים ומקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, וכן לא יבזהו ביד ולא בדברים, לעבדות מסרם הכתוב ולא לבושה ולא ירבה עליו צעקה וכעס אלא ידבר עמו בנחת וישמע טענותיו, וכן מפורש בדרכי איוב הטובים שהשתבח בהם „אם אמאס משפט עבדי ואמתי בריבם עמדי, הלא בבטן עושני עשהו, ואין אכזריות מצויה אלא בעובדי אלילים אבל זרעו של אברהם אבינו והם ישראל שהשפיע להם הקב״ה טובת התורה וצוה אותם בחוקים ומשפטים צדיקים הם רחמנים על הכל, עכ״ל.

כן היא השקפת תורתנו הקדושה על חיי החברה בכלל וכן למדנו חז״ל „היה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אהוב את הבריות ומקרבן לתורה״, ובכלל „אהוב את הבריות״ נכללו כל בני תמותה ואפילו סוג החי כי גם צער בע״ח דאורייתא וכן אמרו בפ״ג דאבות „חביב האדם שנברא בצלם אלקים, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום״, מזה אנו רואים כי כל אדם חביב, ובא להלכה פסוקה במס׳ גיטין ד׳ ס״א „מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל, ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום״.

ע״כ אין מן התימה מה שאנו רואים כי בני ישראל מצוינים במדת הנדיבות והרחמנות יותר מכל עם ולשון, כי כל זה ירשו מתורתם הקדושה אשר היא לוחמת עם האנכיות שבאדם ותלמדהו לאהוב ולדאג בעד כל הבריות, ואת זרע אברהם בחר ד׳ להיות נושא דגל התורה והדעות הרמות והנשגבות כי בעת קבלת התורה לא נמצא אומה מוכשרת לזה זולת בני אברהם כמו שדרשו חז״ל על הפסוק „וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן״, „כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל, לא על ישראל לבד הוא נגלה אלא על כל האומות, בתחלה הלך אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה, א״ל לא תרצח, אמרו לפניו רבוש״ע כל עצמו של אותו אביהם רוצח הוא, שנאמר „והידים ידי עשו״, ועל כך הבטיחו אביו שנאמר „ועל חרבך תחיה״, הלך אצל בני עמון ומואב, וא״ל מקבלים אתם את התורה; א״ל מה כתיב בה, א״ל „לא תנאף״, אמרו לפניו רבוש״ע כל עצמה של ערוה שלהם היא שנאמר „ותהרינה בנות לוט מאביהם״, הלך ומצא בני ישמעאל א״ל מקבלים אתם את התורה א״ל מה

כתיב בה „לא תגנוב", א"ל רבוש"ע כל עצמו של אביהם לסטים הוא וכו' לא היתה אומה באומות שלא הלך ודבר ודפק על פתחה אם ירצו ויקבלו את התורה וכו' (ספרי פ' וזאת הברכה), ופרשו המפרשים שכאשר רצה אדון כל להנחיל את תורתו לאדם, חפש בין האומות אומה שתכונת נפשה תתאמנה לרוח התורה, ותחלה עלה במחשבתו יתברך אולי בני עשו יוצאי ירכו של אברהם יהיו מסוגלים לקבלה ולשמרה ויבחן רוחם ויבט את תוך נשמתם אם מוכשרים לקבל תורת חיים כזה עם תורת המדות טובות, וימצא כי לא לבני עשו אשר ירשו מאביהם תכונת האכזריות, את הסיף והאגרוף, אל לאנשים כאלה לקבל תורת חסד, כי האכזר השואף לדם לא יוכל לשמור את מצות „ואהבת לרעך כמוך", בכל פרטיו ודקדוקיו, וכן תכונת עמון ומואב שירשו מאביהם עשרה קבין תאוה שפלה ונמבזה מתנגדת לרוח התורה הטהורה, תורת הצניעות והקדושה, וכן בני ישמעאל אי מוכשרים מפני שירשו מאביהם לחמוד חיל זרים להיות ידו בכל, ואיך יקבלו תורה אשר חלק גדול ממצותיה מלמדים איך להתנהג בין אדם לחבירו ולהזהר מקניניו של אחרים, וכן יתר העמים נמצאו פגומי נשמה ועכורי רוח, אשר בהנתן להם תורה כזו לא יוכלו לשמרה בטהרה וסופם להשליכה ולבעט במצוותיה, רק בני ישראל בני אברהם יצחק ויעקב נמצאו מוכשרים ומסוגלים עפ"י תכונת נפשם כי המה ירשו מאבותיהם הקדושים מדות טובות ונפשותיהם תתאמנה אל רוח התורה, ע"כ יהיו המה נושאי דגל התורה וילמדו את כל העולם כולו ויש תקוה כי מעט מעט יחדור רוח התורה אל נשמת כל בני אדם ויבא עת אשר תמלא הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים.

וזה הוא ג"כ כוונת המ"ר רות, „אלקים אנכי לכל באי העולם ולא יחדתי שמי רק על עמי ישראל, אין אני נקרא אלקי כל האומות רק אלקי ישראל", והכוונה, אלקינו באמת אלקי כל העולם והוא בעצמו מכריז על זה, „אלקים אנכי לכל באי עולם" אבל יען כי אנו היינו הראשונים והמסוגלים לקבלת תורתו ואלהותו יתברך ע"כ יחוד שמו על עמו ישראל, ולחנם יחרצו האנטישמיים לשונם לומר כי לפי השקפות בני ישראל השגחות אלקים הוא דוקא על עם ישראל ולא על העולם כולו בשעה שד' בעצמו מכריז ואומר „אלקים אנכי לכל באי עולם", ואין אנו צרי עין ח"ו ובכליון עינים אנו מחכים שכל מדות טובות העצורים בבטן נשמת תורתנו הקדושה תצא לרה"ר, ואנו שמחים על שזכרנו כי תנ"ך שלנו נעתקו לשני אלפים ושמונה מאות דיאלעקטען, ומי יתן והיה שיבא העת אשר אנו מתפללים בכל יום ג' פעמים יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון.

טז.

הכרת טובה לבעלי אכסניא

ת"ר כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה שם ר"י ור"י ור' נחמיה ור"א בנו של ר' יוסי הגלילי, פתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו, פתח ר"י ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה, הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם וכו' וכי אותו היום נתנה התורה לישראל והלא אותו היום סוף ארבעים שנה היה אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני.

פתח ר' נחמיה בכבוד תורה ודריש מה דכתיב „ויאמר שאול אל הקיני לכו סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל, והלא הדברים קו"ח ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבוד עצמו כך המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכו"כ, פתח ר"י בכבוד אכסניא ודריש, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו. והלא הדברים קו"ח ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן כך המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכו"כ. (ברכות ס"ג).

חז"ל אשר דרכיהם דרכי נועם וכל נתיבותיהם שלום פקדו עלינו להיות אסירי תודה לכל מי שגמל עמנו חסד יהיה מי שיהיה ומצאו סמוכין לזה מן התורה, ובא לפתגם בדבריהם ז"ל, „מבירא דשתית מיא לא תשדי קלא בגוה", מבור ששתית מים יהיו אפילו עכורין וסרוחין עכ"ז לא תזלזל בהם להשליך בם פסולת וזכור תזכור כי נהנית מהם בשעת הדחק, ומצינו לחז"ל במדרש שנתנו טעם למה צוה ד' שמכות היאור תהיה ע"י אהרן ולא ע"י משה, ונתנו טעם „אמר לו הקב"ה המים ששמרוך כשהושלכת ליאור אינו דין שילקה על ידך, חייך לא ילקו אלא ע"י אהרן", הגם כי היאור הזה חטא ואשם לד' ורבבות ילדי ישראל אבדו את

חייהם בתוכו וראוי הוא לשפטים גדולים, עכ״ז יען כי נמצא בו דבר טוב שהגין עליך בשהושלכת לתוכו, לא ילקה על ידך ומצוה זו תעשה ע״י אחרים, וכאן למד הקב״ה דרך ארץ שלא להיות כפוי טובה, כמה גדולה הרגשה הטהורה הלזו, ולכן כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה היה ראשית דבריהם לתת תודה וברכה לבעלי אכסניא, ולהכיר בכבודם אשר יאה ונאה להם על אשר יחזיקו אותם, והגם כי אין במאמר זה דבר אשר ראוי לעורר עליו כי אפילו לא צוה התוה״ק וחז״ל עליהם היינו יכולים להבין זאת מעצמנו כי כן הוא הדרך ארץ, עכ״ז אין בית המדרש בלא חדוש, והמאמר הנ״ל הואיל ואתא לידן נימא בי׳ מילתא, כי אמנם דבר אחד יש אשר ראוי לעורר עליו, כי לכאורה קשה מרישא לסיפא כי פתיחת המאמר הוא שפתחו כולם בכבוד אכסניא ודרשו, ותיכף אח״ז אמר פתח ר״י ראש המדברים בכל מקום בכבוד תורה וא״כ לא היה הפתיחה בכבוד אכסניא כי גם כאן היה ר״י ראש המדברים והוא קושי׳ גדולה הראויה לעורר עליה!

אולם צדקו דברי חז״ל כי הא בהא תליא, דהנה אמרו במדרש „כל מי שאינו מכיר טובה כאלו כופר בעיקר״, אבל דברי המדרש צריכים ביאור אם אמנם נבון הדבר להיות מכיר טובה וכן הוא מן השכל ומן הסברא אבל היתכן בשביל זה להיות כופר בעיקר לכל היותר נוכל לקרותו בור ורק בלתי מנומס, ופירש בס׳ פ״א, עפ״י דברי המדרש ילקוט פ׳ כי תצא על הפסוק „לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו וז״ל: „הבה שאמר את ישראל לא אשלח, הוא הפה שאמר אנכי אשלח אתכם״, ומה שכר נטל על כך „לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו״, ובמ״ר פ׳ שמות על הפסוק „אשר לא ידע את יוסף״, היום אומר „אשר לא ידע את יוסף״, ולמחר עתיד לומר „לא ידעתי את ד׳״, ופירש דכוונת המדרש דהנה ידוע כי יסוד האמונה הוא להאמין בשכר ועונש כמו שאנו אומרים בכל יום: אני מאמין באמונה שלימה שהבורא יתברך שמו גומל טוב למי שישמור מצותיו ויעניש למי שיעבור על מצותיו, וידוע כי הקב״ה נתן הבחירה ביד האדם לעשות מה שירצה והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ואם האדם עושה טוב נוכל לזקוף זה על חשבונו ואם חטא ואשם הוא בעצמו עשה כל זאת, וזה היה טענת חבריו של איוב „האנוש מאלהי יצדק אם מעושהו יטהר גבר״, ופירש חבל״ע האם צדקת האנוש וכשרון מעשיו בא לו כן מאת ד׳ שהוא יתברך הטביע בו לטבע קיים שיהיה עכ״פ צדיק כאשר הטביע לנבדלים ולגרמים השמימיים, או אם יטהר גבר להיות זך בלי פשע אם בא זה מעושהו שעשאו כן מצד עצמו כאשר עשה את העליונים, הלא גורלו בידו למאוס ברע ולבחור בטוב, וע״כ מגיע לו שכר בעד מפעליו הטובים, ועונש בעבור הרע כי הוא מעצמו עשה הכל ולא ד׳ פעל כל זאת. אולם באם נאמר כי מעשי האדם מוכרחים עפ״י גזירת מלכו של עולם כשיטת הרבה פילוסופים, א״כ א״א לענוש את החוטא בעשותו רע כי היה אנוס עפ״י הדבור.

והנה במה שאמר פרעה „מי ד׳ אשר אשמע בקולו״, קשה מאוד, לפי מ״ש רש״י ז״ל על הפסוק „ויקם מלך חדש״, שלא היה חדש ממש רק שנתחדשו גזירותיו, ולפ״ז היה פרעה הישן, א״כ איך הרהיב בנפשו עוז לאמור „לא ידעתי

את ד׳״, הלא כחשו בפניו יענה הלא הוא עצמו אמר „הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו״, ואם יש „רוח אלקים״, בע״כ שיש ג״כ „אלקים״, וכן כפל אח״כ דבריו „אחר הודיע אלקים אותך כל זאת אין נבון וחכם כמוך״, הרי כי האמין שיש אלקים אשר סודו נגלה ליראיו, וא״כ איך טעון שקר ועזות כזה לומר „מי ד׳ אשר אשמע בקולו לא ידעתי את ד׳״.

אולם להנ״ל ניחא פרעה האמין כי יש אלקים בארץ, אבל הוא הלך בשיטת הפילוסופים, האומרים כי האדם מוכרח במעשיו, ע״כ לשיטתו המוטעה לא היה יכול להבין בשום אופן דברי משה שבא בשם ד׳ לשלוח את בני ישראל מארצו כי לפי שיטתו לא יתכן שד׳ יוצרך לבקשו על זה, כי באם כן היה רצונו, אז היפלא מד׳ דבר לגבור עליו שישלחם בלי שום בקשה, ע״כ אמר „לא ידעתי את ד׳״, ר״ל אין אני מכיר ד׳ כזה שיוצרך לבקש מהאדם שיעשה רצונו, לכן גם „את ישראל לא אשלח״, כי אין רצון עצמי לשלחם א״כ גם דעת אלקים כן, ואתם באתם ברמאות בשם ד׳.

וכמו כן הוא בחיוב הכרת טובה לאדם בעד טובתו, אם הבחירה חפשית ביד האדם הן לטוב והן לרע, א״כ אם אחד עושה לנו טובה מגיע לו בעבור זה ברכה ותודה, כי לא היו מוכרח לעשות טוב, רק מעצמו נתעורר לזה, ע״כ בדין הוא שיטול שכרו, אבל אי נימא דהאדם מוכרח במעשיו, ממילא העושה טוב אינו עושה זאת מעצמו, רק הוא בזה שליחו של הקב״ה אשר מכריחו לזה, א״כ אין מגיע לו שום תודה בעד הטוב כי לא הוא עשה הטוב, וזה דומה ממש למי ששולח מתנה לחבירו ע״י שליח, אשר בודאי זה המקבל מתנה אינו מחויב לתת תודה להשליח, כי זה רק שליחותא דרבו עביד ואינו מחויב לתת תודה רק להמשלח, כי הוא הפועל הטוב, והנה חז״ל דרשו על הפסוק אשר לא ידע את יוסף עשה עצמו כאילו לא ידע, ור״ל שפרעה לא נתן לבו לזכור לישראל את הטוב אשר עשה לו יוסף ועם ממלכתו, והוא נגד השכל איך לא היה אסיר תודה הלא כל מלך הוא בעל נמוס, אך יען שפרעה לשיטתו שהאדם מוכרח במעשיו וא״כ הטוב שעשה יוסף לו ולעמו היה מוכרח מד׳ ולא מעצמו עשה כל זאת א״כ אין מגיע לו שום תודה לא לו ולא לבניו, וא״כ צדקו דברי המדרש היום אמר „אשר לא ידע את יוסף״, שאינו מחויב לזכור הטוב ליוסף באשר שהיה מוכרח במעשיו א״כ סוף דבר שעי״ז יבא לומר „לא ידעתי את ד׳״, כי גם לשלוח את ישראל לא ירצה לשיטתו הנ״ל, כי שני דברים הולכים יחד שלובי זרוע.

אולם אחרי אשר שלח ה׳ את ידו החזקה ואת זרועו הנטויה עליו ועל עמו, וראה כי יש אלקים בארץ אשר עיניו משוטטות בכל, משלם טוב לעושה טוב ועונש לעושה רע, אז השליך את שיטתו והתחיל להודות כי ד׳ הצדיק ואני ועמי הרשעים״, ובטוב העולם נדון אך האדם אשר עיני בשר לו לא יכול להבין סוד ד׳ אבל עכ״ז כן הוא ותיכף אחר ששלח בו ד׳ את ידו החזקה נתאמת אצלו זה היסוד שיש שכר ועונש ע״כ אמר „אנכי אשלח אתכם״, ר״ל אני מבחירתי ומרצוני אשלח אף שגם כן הוא רצון הבורא יתברך ע״כ נטל בזה

שכרו, „לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", כי גם לו מגיע תודה בעד החזיקו אותם בארצו.

ויש ראיה שאין עליה תשובה שהבחירה חפשית מפסוק: „אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמורי ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם וכו'" וכן מפסוק „ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה, את הברכה אשר תשמעו וכו' והקללה אם לא תשמעו", וכן מפסוק „והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וכו' ושמר ד' אלהיך לך את הברית ואם החסד", אם היה האדם מוכרח במעשיו איך יתכן שכר ועונש הלא א"א לאדם לעשות רק עפ"י גזרת יוצרו, והוא ממש כמכונות אָטאָמאט אשר בע"כ עושה פעולתו, ומכאן ראיה שהבחירה הפשית, וגם מנתינת התורה בכללה יש ראיה זו, כי היעלה על הדעת שהקב"ה יבקש מאתנו לקיים תרי"ג מצות אשר אין זה בידינו כלל וע"כ כי הבחירה ביד האדם, והנה חז"ל דרשו על הפסוק „היום הזה נהיית לעם", וכי אותו היום נתנה תורה לישראל והלא אותו היום סוף ארבעים שנה היה אלא ללמדך שחבבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שנתנה מהר סיני, והנה חביבות התורה שתהיה אצלינו כיום שנתנה ממש יכול להיות רק באם הבחירה בידינו אבל באם אנו מוכרחים על מעשינו א"כ אין זה בידינו וע"כ דהבחירה חפשית, ואם הבחירה חפשית, אזי מוכרחין אנו להיות אסירי תודה לכל אדם אשר יגמלנו שום טובה כי מעצמו עשה זאת, וא"כ לבעלי האכסניא המכניסין אורחים בביתם ומהנים מנכסיהם וע"י יוכלו לעסוק בתורה מגיע להם כבוד ותודה רבה, ומעתה יובן המאמר שהתחלנו כמין חומר.

„כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה".

יבנה היתה עיר מלאה חכמים וסופרים, וע"כ בעת אשר השתדל ריב"ז אצל אספסינוס קיסר היתה שאלתו „תן לי יבנה וחכמיה", והגם כי לא הפיק רצון מהחכמים בבקשה זו וכשבא לביתו קראו עליו את המקרא „משיב רוח חכמים אחור", אמנם נר ישראל הזה הבין את הערך של יבנה וחכמיה, כי באם יציל את יבנה וחכמיה יציל בזה את שארית ישראל, כי ע"י השפעתם הרב הפיה רוח חיים ורוח ישראל סבא בכל שארית ישראל, והנה יבנה וחכמיה עלו ונתעלו ע"י עזרת אחיהם בעלי אכסניא אשר ספקו להם מים ומזון בספ"י ופטרו אותם מצורכי החיים, וכאשר התאספו חכמים ממקומות שונות להתיעץ על צפונותיהם בדברים העומדים ברומו של עולם הנוגעים לכלל ישראל ובאו ליבנה וראו שם שורת ת"ח כשורת הכרם ענקי רוח כעשרה הרוגי מלכות וכדומה, אז הבינו את גודל הערך לא רק של חכמי יבנה רק גם של אנשי יבנה, כי רק ע"י עזרתם אשר יחזיקו את החכמים הללו במים ומזון המה עולים כעלה מעלה, ע"כ היה ראשית דבריהם לפתוח בכבוד אכסניא, והנה ר"י אשר היה ראש המדברים בכל מקום היה ג"כ באסיפה זאת ראש המדברים ובמה שפתח בכבוד תורה מוכח משם דאנו חייבים בכבוד אכסניא והביא המקרא ד„היום הזה נהיית לעם", אשר ע"ז דרשו חז"ל דצריכה התורה להיות חביבה על ישראל כיום שנתנה, וזה יוכל להיות רק באם אין האדם מוכרח במעשיו, ויען דהתורה הקדושה קשרה

זאת לחיוב עלינו מיכח דהבחירה ביד האדם א"כ בע"כ דמגיע הכרת טובה לבעלי אכסניא, והכל עולה בקנה אחד.

והנה אחרי שביארנו דהכרת הטובה להעושה הטוב הוא חיוב גמור מה"ת ומסברא, עתה נחקורה נא לדעת עד היכן הוא החיוב, כי לכאורה י"ל, דהכרת הטובה צריכה להיות לפי איכות הטובה, באופן אם לא היה להעושה שום פניה רק בלתי לשם שמים, וכל החרדה שחרד היתה רק בעד טובת חבירו, אז מגיע לו הכרת טובה במדה מרובה מדכ"מ, ולא כן באם הי' לו איזה כוונת עצמו, כמו מי שמארח אצלו אדם גדול, אשר באופן כזה הגם כי עושה טובה להאדם הגדול הזה עכ"ז עי"ז הוא מתכבד ג"כ, ובזה האופן היה אפ"ל דאין מגיע לו תודה גדולה כ"כ, וקו"ח שאין להחזיק טובה לבניו אחריו, אמנם מקרא מפורש יש שאין לדון על דברים שבלב כאילו ורק בכל אופן מחויבים להיות אסיר תודה לו ולזרעו אחריו וזה נלמוד מדוד שציוה את שלמה בנו לפני מותו „ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד והיו באוכלי שלחנך כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיך", דבאמת אם נבוא לדון על קרבתו של ברזילי לדוד יש לומר שלא היתה לגמרי לשם שמים כי סוף סוף ידע כי אלקים יבקש את הנרדף, ואם כי גורלו לעת עתה הרוס מאוד, אבל הלא כלל גדול הוא כי רגלי חסידיו ישמור ובודאי לא יעזבנו ד' בעת צרה, ואז כאשר יבא המלך אל המנוחה ישלם לו גמולו במדה מרובה, כי כלום חסר מבית המלך, ודבר זה באמת לא היה סוד אצל דוד, כי בצוותו את שלמה לשלם להם גמולם, לא אמר „כי כן קרבו אותי", כי הוא הרגיש כי לא היתה קרבה אמתית, ע"כ אמר „כי כן קרבו אלי", מה שקרבו אלי היתה להנאתן ולטובתן למען הכר להם חסדם, אבל אתה בני אל תתחשב עם זה כי סוף סוף באשר הוא שם עשו לי טובה, ע"כ אם כי לפי שוה"ד אין מגיע להם שכר בעד זה, אבל אתה תעשה זה מצד חסד, לזה הדגיש „ולבני ברזילי הגלעדי תעשה חסד", כי באמת „כן קרבו אלי", ולא אותי אבל עכ"ז אתה תעשה את שלך „והיו מאוכלי שלחנך".

והן הן דברי ר' נחמיה כשפתח בכבוד אכסניא הביא ראיה משאול שאמר אל הקני „לכו סורו רדו מתוך העמלקי פן אוספך עמו, ואתה עשית חסד עם כל ישראל", כי מזה יש לדון שאין לחפש בדברים כאלה אחר דברים שבלב, שאול הכיר טובה לבני קני הבאים מיתרו. מפני מה מפני שיתרו קרב את משה, כמה דורות עברו מיתרו עד שאול ומה גם שיתרו לא קרב את משה אלא לצורך עצמו כי היה מלוקחי בנותיו ומ"מ הכיר טובה לבניו אחריו המארח ת"ח בתוך ביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו עאכו"כ שחייבים להכיר לו טובה.

אולם דגם מפסוק זה אין להוכיח רק באם הטובה היתה טובה שיש בה ממש אז אין לדון אחר הכוונה כקרבת יתרו למשה אבל באם הקרבה היתה כקרבתם של מצרים לישראל שהיתה לגמרי לצורך עצמם והטובה היתה מעורבת ברוש ולענה אולי ע"ז אין חייבים להכיר טובה, ע"כ הביא ר' יוסי הפסוק של „לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", שהגם שהחזיקו איתך כגר והיית מרגיש אצלם טעם הגירות בכל מדרך שעל ורגל עכ"ז אל תתעבנו כי היתה עכ"פ אכסניא בשעת הדחק.

ז

ישראל ואמונתו

התורה הזו דומה לשני שבילין, אחד של אור ואחד של שלג, הטה בשל זו מת באור, הטה בשל זו מת בשלג, מה יעשה יהלך באמצע. (ירושלמי פ״ב דחגיגה).

„לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי אמר ד׳ צבאות״ (זכריה ג׳).

מיסדי הדתות ומפיציה, השתמשו בכח האגרוף והסיף לעשות נפשות לאמונתם, במלחמות תגופה ובכלי מענים ובכל מיני פורעניות שבעולם השתמשו להביא העמים תחת אמונתם, הנביא השקר מחמד ימ״ש שר״י התפאר, כי חרבו נתנה לו מן השמים להכריע כל העולם כלו תחת אמונתו. ומי יספר את כל הקרבנות שהעלה ראש הכומרים טורקומדה ימ״ש מעוטף בעטיפה של יראת שמים מבלי שום לב על צעקות והיללות של רבבות קרבנותיו הפולחות כליות ולב על במתי התופת להרבות לו מאמינים.

אמנם לא כאלה חלק יעקב, הוא לא השתמש מעולם בתכסיסים כאלה „לא בחיל ולא בכח״ לחם בעד פרסום. אמונתו יתברך שמו למרות מה שזה הוא תעודתו „עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו״ (ישעי׳ נ״ט), גם בשבת ישראל על אדמתו ומצבו המדיני איתן, גם אז התהלך במשרים עם כל הגוים שכניו, לא הרגיזום ממנוחתם ולא כפו אותם לקבל תורתם ואמונתם, גם בימי הבית השני בתקופת ממלכת שלמינון המלכה. אשר פחד עם אלקי יעקב היה אז על כל העמים אשר סביבותיהם, עד כי מושלי הארצות ההם נתנו את בניהם בתור ערובה כי לא ימרדו בהם, ומיתרי הממשלה היתה אז בידי חכמי ישראל, לא עלתה על דעתם לכוף העמים ההם לקבל תורתם ואמונתם, ולא רק שאין אצלנו כפיה על זה, רק אדרבה מפורש הוא במס׳ יבמות ד׳ מ״ז ע״א וכן נפסק להלכה ביור״ד ס׳ רס״ח ס״ב: דעכו״ם הבא להתגייר אומרים לו מה ראית להתגייר וכו׳, והוי יודע שעד שלא באת למדה זו אכלת חלב אי אתה ענוש כרת, חללת שבת אי אתה נסקול וכו׳.

אמת כי חייבים אנחנו לפרסם אלוהיתו יתברך שמו, אבל אין לנו רשות להשתמש בסייף ובאגרוף „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד׳ צבאות" רוח ד׳ המרחפת על פני התורה, וקול ד׳ המתהלך בה. די והותר שתרכיש לה מאמינים הרבה ושתביא את כל העולם כלו תחת דגלה. כי מי כד׳ אלהינו אשר נתן תורה כזו שכל אדם יוכל ללמוד ולהבין ממנה ולשמוע את קול ד׳ המתהלך בה, הגדול לפי גדלו, והקטן לפי קטנו, החכם כפי חכמתו, והמקבל כפי קבלתו, והפשטן כפשוטו, והחריף כפי חריפתו, וכל הרבבות ספרים שנתחדשו מזמן קבלת התורה, כלם נשאבו מבאר תורתנו הקדושה, וליכא מדי דלא רמיזא באורייתא, וזה מופת גדול שהיא ענין אלוהי, ושכוונת הנותן היה להטיב לכל יצירי עולם מקטנם ועד גדלם. וסוף סוף יבא העת אשר תמלאה הארץ דעה את ד׳, והב"ק היוצאת מאר חורב תחדיר אל נשמת כל העולם כלו ואנו רואים כי מעת קבלת התורה נאבדו דתות ואמונות הרבה ותורתנו הקדושה כובשת והולכת את האנושית כי כלל גדול הוא כי קשטא קאי ואמת מארץ תצמח.

„תורה מן השמים".

הפרש גדול יש בין תורתנו הקדושה ואמונתנו, ולהבדיל אלף הבדלות בין שארי דתות, כי תורתנו הקדושה מלבד שהיא בנויה על יסודות חזקים כראי מוצק, והולכת שלובי זרוע עם השכל אין ערוך אליה בכל ספרי חכמה שבעולם כי מאור תורתה נבראו תורות ומהרריה נחצבו כל פניני היקרים הנמצאים בתוך רבבות הספרים הנמצאים, מצטיינת גם בזה שהיא דת היסטארית כמו שהשיב ר׳ יהודה הלוי למלך הכוזר בעת אשר התוכח עמו אודות אמיתת אמונת ישראל השיב לו: „אנו מאמינים באלהי אברהם יצחק ויעקב המוציא את ישראל ממצרים באותות ובמופתים ובמסות והמכלכלם במדבר והמנחילם את ארץ כנען אחרי אשר העבירם את הים ואת הירדן במופתים גדולים ושלח משה בתורתו ואח"כ כמה אלפי נביאים אחריו מזהירים על תורתו מיעדים בגמול הטוב לשומרה ועינש הקשה לממרה אותה", ואם אמנם לא הפיק רצון ממלך הכוזר בתשובה זו ובלעג ובוזה אמר לו „והלא היה לך לומר יהודי כי אתה מאמין בבורא עולם ומסדרו ומנהיגו ובמי שבראך והטריפך", אולם נר ישראל הזה לא נתפעל כלל והשיב לו כי לא בשגגה השיב לו כן רק במכוון כי גם הוא יודע ומאמין בזה ולא השיב לו כן רק מחמת כי אין בדברים הללו מופת שיוכל להראות לו מיד ובתוך כדי דיבור אולם על תשובתו א"צ מופת כי הפקטים ההיסטארים נאמנים כמאה עדים, וכן פתח משה כשדבור אל פרעה: „אלהי העברים שלחני אליך", ולא אמר אלהי השמים והארץ שלחני אליך ולא בוראי ובוראך, וכן פתח השם את דבריו בהר סיני „אנכי ד׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" ולא אמר אני בורא העולם ובוראכם כי ע"ז לא היה צריך שום אות או מופת כי בעצמם ראו כל מה שעשה ד׳ במצרים ועל כן פתחתי לך כמו"כ כאשר שאלתני על אמונתי.

אולם גם חוץ ההיסטאריע יש לנו יסוד גדול לסמוך עליו והיא שלשלת הקבלה אשר עברה מאבות לבנים ומדור לדור, ודבר גלוי וידוע הוא כי בני ישראל היו תמיד עם קשי עורף ולא האמינו לכל דבר רק אחר הברור גמור אשר

אין לספק אחריו, ובעת קבלת התורה הקדושה היה ששים ריבוא מלבד נשים וטף והקב"ה פתח: „אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי". פרש"י ז"ל לא מסורת הוא בידכם לא בדברים אני משגר לכם ולא בעדים אני מעיד עליכם אלא אתם ראיתם וכן נשנה פרשה זו במשנה תורה: „ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם, אתם ראיתם את כל אשר עשה ד' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו". (דברים כ"ט) והיתכן לומר דבר כזה לפני ששים ריבוא גברים אשר בהם מפלגות שונות אשר לא בושו להתמרמר על משה ואהרן כמה וכמה פעמים ולזרוק את הגט פטורין לפני רגליו, „מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים", ואיה היה אז קורח ועדתו? הכי היו שומעים דברים כאלה בשויון נפש, אם לא שראו באמת הכל כאשר תאר לפניהם מחוקקנו הנאמן.

עוד הביאו המפורשים ראיה שאין עליה תשובה שהתורה היא מן השמים, כי התורה הקדושה מנאה עשרה מינים טהורים מבהמה וחיה שיש להם ב' סימני טהרה „מפרכת פרסה ומעלי גרה", שור שה כשבים, ושה עזים (דברים י"ד) איל, וצבי, ויחמור, ואקו, ודישון, ותאו, וזמר, (שם) וד' מינים אשר להם רק סימן אחד, „הגמל והשפן והארנבת", מעלי גרה המה, והחזיר מפריס פרסה, ועתה יקשה מי הודיע כל זאת למשה שבכל המינים הרבים הנמצאים בעולם לא נמצא רק עשרה מינים הנ"ל בשני סימני טהרה והד' הנ"ל בסימן אחד וכי קניגי ובלסטור הי' (חולין ד' ס') ומה יעשה אם למחר יבוא איש עם מין חמישי בסימן טהרה ויעיד בחוש שדבריו בטלים, אם לא שהתורה מן השמים ושליט בעולמו יודע מספר הבהמות והחיות אשר ברא וסימניהם, ואנו רואים כי מיום שנתנה תורה עד עתה לא נתגלה מין אחר יותר מאלה שחשבה התורה, ולשוא היה עמל הכופרים אשר התנפלו על תורתינו הקדושה להשחיתה ולבלעה וחפשו בכל כדור הארץ בין מעונות החיות והבהמות ולא מצאו.

ולא רק על תורת משה יש לנו ראיה שהיא מן השמים רק גם על חכמי התלמוד שלנו ממאמרים הרבה יש אות ומופת כי רוה"ק הופיע בבית מדרשם. חז"ל נתנו כלל במס' נדה (ד' נ"א) כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת, כל שיש לו קרנים יש לו טלפים ויש שיש לו טלפים ואין לו קרנים, כל שיש ביבשה יש בים חוץ מחולדה, כל העופות פוסלין מי חטאת חוץ מן היונה מפני שמוצצות (פרה פ"ט מ"ג), שלשה כל זמן שמזקינין מוסיפין גבורה דג נחש חזיר (שבת ע"ז) כל שזכרותו מבחוץ מוליד, מבפנים מטיל ביצים (בכורות ז') כל בהמה וחיה שאין לה שינים למעלה ולא ניבין בידועה שהיא מעלת גרה (חולין נ"ט) כל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימות י"ב חודש, וכדומה מאמרים לאין מספר, והלא המה בעצמם היו צריכים לחשוב אולי לא יהיה כן הלא דברים כאלה הוא מילתא דעבידא לאיגלויי, ומה יעשו אם ימצאו גם חולדה בים או ימצא בריה שאין בו עצם ויתקיים יותר מי"ב חודש אנה יוליכו אז את חרפתם והלא על דברים כאלה אמרו הם בעצמם „חכמים הזהרו בדבריכם", אם לא שרוח הקודש הופיעה בבית מדרשם. וכל דבריהם נאמרים גם ברוח הקודש.

„לא ככל הגוים בית ישראל".

באם נשים עין בקורת על חיי העביב, בהדתות וההירות אשר יסדו להם מחוקקיהם, אז נמצאנו שהיא מיוסדת על שלשה יסודות.

היו מהם אשר שמו לבם לרומם את רוח העם, ולשפר את חייו הרוחנים, וביודעם כי האדם אסור לתענוגי העוה"ז, ואם יתירו לו לחיות על פני האדמה כחיי העם, אז יסור לבו מאחרי תורתם, ע"כ קראו מלחמה על חיי הגוף, ולמדו את העם שהרוח יבנה רק על חורבות החומר, ואין דרך אחר רק לסגוף ולענות בצום את הנפש ולהנזר לגמרי מחיי העולם הזה.

ויש מחוקקים אשר רוח תורתם בנויה רק על הכרת עצמם, לחזק בקרב עמם את אהבת הציר אשר ממנו נחצבו, ולהפיח בלבבם את אהבת הלאום, ואין להם בעולמם אלא הלאומיות בלבד, וכדי שלא יתבוללו בין עמים אחרים, חקקו להם חוקים המיוסדים על אשיות מאורעות העבר, ועל יסודות אשר הונחו לקו אפיו של העם ותכונת רוחו.

אולם יען כי ע"י הרגש הלאומי, יולדו לעתים קרובים סכסוכים ונגודים בין לאומים שונים אשר יחוללו מלחמות נוראות, ע"כ באו מחוקקים חדשים להכחיד את השאיפה ההיא ולהכריתה מארץ החיים, ובראו תורה חדשה האומרת „כי כל אדם הוא בן העולם, ולא בן לאום", כי באמת הלא אב אחד לכולנו ואל אחד בראנו ומי הוא זה אשר יוכל להציב גבולות עמים לאמור שעד אמה זו שייך לעם פלוני ומאמה זו ולהלאה שייך לעם אחר בעוד שהארץ שאנו דנין עליה אינה רוצה לידע מכל זה, וזאת אומרת כי על כל אחד ואחד מוטל לדאוג בעד כל האנושות כולה, לפתח ולשכלל את כל כשרון המעשה על חשבון של כל התבל כלה, ובאופן כזה תתבטל הקנאה והתחרות ולא יהיה מקום למלחמות ולניגודים בין בני אדם, כי כולם יעבדו שכם אחד לטובת האנושות כולה, זה היא שיטתם אולם לא שמו לב כלל לדאוג בעד נפש האדם.

והנה אם כי ברעיון זה האחרון יש בו מן הזוהר וברק החיצוני הלוקח נפשות בני אדם, עכ"ז מפורכת היא מב' טעמים, א') כי כשם שהיא כלל גדול אצלנו כי „קנאת סופרים תרבה חכמה" (בב"ב כ"א), כמו כן היא קנאת לאומים תרבה כשרון המעשה והתפתחות והשתלמות האנושיות, קנאת עם ברעהו מביאה לידי התעוררות הפעולת, ובאין קנאת לאומים בארץ חסר אחד מהמעוררים והמסבבים היותר עצומים לשכלול הישוב ואז ישיב העולם לאחור ולא לפנים.

טעם הב') כי בעלי ממציאי שיטה זו לא דאגו ולא שמו לב כלל לנשמת האדם, וכל כוונתם היה רק לשפר את חייו החומריים, וכלל גדול היא שכשם שאי אפשר לגוף לחיות בלי נשמה כמו"כ א"א לעם לחיות בלתי אמונה באלהים ובלתי יראת הרוממות, כאשר הראתי על זה בספרי גיא חזיון ח"א דרוש ב'. כי הלא האדם הזה אשר יסודו מעפר וסופו לעפר, הוא כאחד מצבא האדמה, כבהמה וחיתו יער למיניהם, שכמוהם כמוהו נטוע בו מדות רעות ואכזריות, אלא שהוא נוסף עליהם שבו נאספו כל המדות הרעות המפוזרות בין שארי בע"ח למשפחותיהם ולמיניהם, כמו קנאה, שנאה, אכזריות, רציחה, תאוה, גאוה, ועוד

תמיד... עד אשר נוכל לומר, כי האדם הזה ההולך על שתים נמצאים בו כל המדות הרעות אשר בכל פריצי חיות טורפות יחדיו.

ולמען לא יפריץ האדם במדותיו הרעים כנחל שוטף, שם לו הקב"ה דלתים ובריח, והפקיד עליו שומרים כל היום וכל הלילה, והמזכירים האלה לא יחשו ולא יתנו דמו לו, ובקול קורא מצלצלים באזניו „הזהר והשמר" ממדותיך הרעים, כי עד אלהים יבואו דבריך, כי האדם משומר מג' שומרים, אחד ממורא המלכות, אשר פקדו שופטים ושוטרים בכל עבר ופנה, ועיניהם פקיחות על מעללי איש ועל מצעדי גבר למען לא יגזול ולא יחמוס ולא יעשה מה שלבו חפץ, וכל דרכיו יהיו במדה ובמשקול כאשר תבקש חברת האדם, שומר הב' היא הבינה, אשר חנן ד' את האדם מה שלא נתן לבהמות ולחיתו יער אשר תתן ג"כ רסן ומעצור למדותיו הרעים, כי איך יחטא האדם נגד השכל, אולם שני שומרים הללו מועטים המה לשבור רעבון מדותיו הרעים, כי הכי בכח הממשלה ליתן שוטר ומושל לכל איש ואיש אשר יצעדו אתו בכל מקום בואו ובשכבו ובקומו? ע"כ אנו מוצאים כמה וכמה רוצחים ובאים במחתרת העושים במחשך מעשיהם במקום אשר לא יגיעו שוטרי המלך, וכאשר יתעורר בהם תאות הון או אכזריות רצח יכו את רעיהם בסתר למרות אשר יחטאו גם נגד השכל השומר הב'.

אולם יש שומר אחד העולה על כולם אשר ישמור את האדם בכל מצעדי רגליו, בשכבו ובקומו ובכל מקום בואו, היא תורתנו הקדושה המלאה חכמה ומוסר ויראת אלקים, היא תראינו עין בעין כי יש אלקים בארץ, ועיניו חודרות אל גנזי נסתרות לשלם לאיש כמעשהו, ואין השאול בית מנוס, ולא על הלחם לבדו יחיה האדם, ושופך דם אדם דמו ישפך, ומי שרכש לו חכמת התורה משומר הוא מכל רע, מעולם לא ראינו ת"ח מכה רעהו נפש, כי באם יקרה מקרה לא טהור כי מדות האכזריות יתעורר בקרבו לנקום ברעהו, אז והנה אליו קול ד' המתהלך ברוחו ובנשמתו, בת קול מהר חורב אשר תקרא באזניו, הוי איש הדמים ואיש הבליעל! למה זה תכה רעך נפש, „לא תקום ולא תטור", כי עד אלהים יבואו דבריך, ואנה ממנו תברח ואנה מפניו תסתר, ע"כ אין שומר בעולם כשמירת התורה הקדושה ואמונת ד', אשר היא משמרת את האדם בכל עת ובכל מקום.

ע"כ אלה המחוקקים האחרונים אשר דאגו רק בעד חיי האדם ולא שמו לב לתקון נשמתו לא יצאו ידי חובתן, כי באין אמונה ישתובב העם.

אולם גם מחוקקי שיטה הראשונה אשר דאגו רק בעד נשמת העם והפריזו על המדה יותר מדאי, ג"כ לא יצאו ידי חובתם, ואדרבה הרעו יותר מכל אשר לפניהם ואחריהם, כי לא נשא השכל ואמונתם לשבת יחדיו וכאשר העם בשדרותיו הרחבות הריחו שהנגוד הפנימי מתלבש בהם יותר ויותר ואמונתם מעיקה על נפשם עשו מעשים אשר לא יעשו, וכאשר כהני הדת ההיא ראו כי השכל חותר חתירה תחת אמונתם, התיצבו ברוח גבירה נגד השכל והדעת, וכבו את שביבי השכל מקרב העם, עד אשר מי שנחשד רק על הדעת נדון כבין פריץ ואפקורס, וכשהפילוסוף הגדול סוקראטס אשר היה נקדש ונערץ בעיני העם לא נזהר בלשונו והטיף דברי שכל ודעת קבל עם, יצא עליו הגזר דין האיום והנורא להשקותו

כוס רעל כדי שיקץ הוא למיתה ולא יפריע את העם משינתו האולת. וד׳ מאות שנים להטו מוקדי אש ובמתי תופת בארץ ספרד הארורה ועליהם העלו כל איש אשר הלך לו בבינה ונהשד על הדעת או באמונה אחרת אז היתה עת צרה ליעקב מאין כמוהו, כהני הדת לבשו אכזריות נמרים תחת אדרת האמונה והובילם כצאן לטבחה והקדישים ליום ההרגה.

אשנם אחת היא תורתנו הקדושה להבדיל אשר האמונה והשכל הולכים אצלה שלובי זרוע וכל אחד משפיע על חבירו השפעת גומלין ואדרבה „אם אין חכמה אין יראה״, ובעוד שכהני כל הדתות עוסקים בדחילו ורחימו לכבות את אור הדעת ולגרש את השכל אצלנו הוא להיפוך הכהנים המה המדליקין את הנרות והמה היו מורי העם ומאשריו „ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט (דברים י״ז). כי תורתנו הקדושה למרות מה שהיא מקפת את כל ענפי החיים, ידעה תמיד לבחור את שביל הזהב, היא לא בקשה מהאדם להנזר מחי החלד ולענות בצום נפשו, אדרבה חז״ל אמרו „היושב בתענית נקרא חוטא״, ועל הנזיר צותה להביא קרבן לכפר על הנפש בהנזרו מן היין ואמרה לאדם די לך במה שאסרה תורה (תענית י״א) היא תורהו לאכול די שבעו רק לא יהיה זולל, ישתה לצמאו ואל יהיה סובא, „וכל מה דאסור לן רחמנה שרן לן כוותיה״ (חולין ק״ט) והיהודי יכול לטעום טעם הדבר רק עליו לבחור בהיתר, ולכן לא נמצא בתורתנו הקדושה פתגמים כאלה „כי יסטור איש בלחיך הימנית תושיט לו השמאלית״, או „כי יפשוט איש את מעילך מעליך תתן לו גם חלוקך״, כי פתגמים כאלה הגם כי ערבים המה על אזן שומעת אבל אין להם מציאות בשוק החיים, ועל פי רוב עלולים להביא אנרכיה שלימה בחיי האומה, כאשר אנו רואים בחוש כי בני ישראל שלא נצטוו על מצות כאלה רק להיות מרחמים על הבריות במדה ובמשקול וגם על נתינת הצדקה קבלו גבול וקצבה „המבזבז לא יבזבז יותר מחומש״, עכ״ז המה רחוכנים בני רחמנים פושטים יד נדיבה לכל נדכה וקשי יום ועושים יותר משיה״ד עד שמדת הרחמנות נעשה לסמל היהדות, „כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרע אברהם יצחק ויעקב״, ולעומת זה האוה״ע אשר מחוקקיהם הפריזו על המדה ובקשו מהם להושיט את לחי השמאל למי שסטר הימנית או ליתן המעיל למי שנטל ההלוק, מעולם לא בא אצלם הדבר לידי הגשמה, ואדרבה באם נתבונן בדברי ימי עולם ובההסטאריע הנאמנה כמאה עדים אז נמצא כי בעת אשר האמונה ההיא גברה בארץ אז לבשו כהניה ראשיה וכל עם הארץ אכזריות נמרים וקטב מרירי וירצחו בקול המון חוגג כנגד ד׳ ולעיני השמש, לא שמו רחמים על אדם אשר נטו עליו קו וזשד שאינו מבני אמונתם, ואז היתה עת צרה ליעקב מאין כמוהו. כי הוא לא כפף נפשו תחת עול הברזל ההוא ונתן נפשו כופר בעד תורתו ואמונתו, כלי המענים ובמתי התופת היו למשחק לו וכהולך במחול הלך לקראת מר המות, ולא הפר את אמונתו כאשר עשו יתר העמים כן עוללו המאמינים הגדולים האלה תחת אדרת האמונה. וכל זה בא להם מאשר מחוקקיהם הפריזו על המדה.

ואנחנו נברך את ד׳ אלהנו אשר פתח את שערי החכמה והאיר לארץ ולדרים

עליה ברחמים ומעט מעט חדרה אור תורתנו הקדושה ע״י ההעתקות הרבות של ספרי תנ״ך שנדפסו לאין מספר לכל לשונות הגוים ואור תורתנו הקדושה חדרה אל פנות החשכות שבנשמת האנושית, ויפתחו את מוסרות שה פזירה ישראל אשר עקדו על מזבח דתם ואמונתם ובכליון עינים אנו מחכים על העת אשר חזו נביאי ד׳ כי תמלא הארץ דעה את ד׳ כמים לים מכסים ולא ירעו ולא ישחיתו.

בקצור תורתנו הקדושה היא אחת אשר בחרה את שביל הזהב ומלמדת את האדם לטהר ולזכך את החיים ולקדשו בקדושת הרוח לחיות חיי אצילות וחיים של קדושה. וזה מרומז במאמר חז״ל שהתחלנו.

„התורה הזו דומה לשני שבילין אחד של אור ואחד של שלג הטה בשל זו מת באור הטה בשל זו מת בשלג מה יעשה יהלך באמצע״.

דברי חז״ל אלו נוקבים ויורדים עד התהום היהדות כי דרך הטוב הוא רק לילך באמצע, ואם האדם נוטה לאחד משני הקצוות יענש בעד פשעו, או ימות באור או ימות בשלג. ע״כ יהלך באמצע.

יח.

עת לעשות

ויאספו כל העם כאיש אחד אל הרחוב אשר לפני שער המים, ויאמרו לעזרא הסופר להביא את ספר תורת משה אשר צוה ד' את ישראל, ויביא עזרא הכהן את התורה לפני הקהל מאיש ועד אשה וכל מבין לשמוע ביום אחד לחדש השביעי וכו' ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא, ויאמר נחמיה וכו' לכל העם היום קדוש הוא לד' אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה וכו' (נחמיה ח').

ויש להבין בכיה זו מה טיבה, הלא היה להם לשמוח על כל הטוב אשר עשה עמהם ד' ששבו מארץ גלותם, וכמ"כ דקדקו המפרשים במה שאמר הכתוב „מפורש ושום שכל ויבינו במקרא".

והכוונה נ"ל עם מ"ש בס' אוה"י בתוספת מרובה על העיקר משלי, דהנה הקב"ה ברא את האדם מחומר וצורה, ושניהם צריכים מזון, הגוף צריך למזון גשמי והנפש למזון רוחני ובכל מאכל שאדם אוכל יש מזון לשניהם, הגוף ניזון מגשמיות המאכל והנשמה מהרוחניות, דהיינו מהברכה אשר האדם מברך עליו ובפת עצמו יש עשרה מצות (עיין או"ח סי' קס"ז ס"ד) ואם האדם מכשר את האוכל שיהיה כשר על פי התורה ואכלו על טהרת הקודש לפי דרישת התורה אז לא השיג לבד הגוף מזונו רק גם הנפש.

ומה נעמו דברי הבל"ע שפירש הפסוק „רק חזק לבלתי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר", ופירש כיון שהמזון הוא סבת חיי האדם שהוא העמדת וקיום הרכבות ושותפות הנפש הרוחנית עם הגוף החומרי נמצא א"כ שבצד מה נאמר היות שני חלקים אלו אוכלים יחד מאותו המזון, ואיך יצדק זה אצל הנפש בהיותה רוחנית, והמזון גשמי, אלא שיש במאכל שתי בחינות, האחד עצמות הדבר הנאכל שהוא גשמי וממנו נזון הגוף, והב' הכוונה

המעולה לשמור את מצוות ד' במאכל" והוא לבלתי הרבות בתענוג המאכל ולהזהר בו שלא יהיה בו צד איסור, ומזה הצד נזונית הנפש ומעבידה את הגוף באמצעות המאכל ונמצאת הנפש היא עיקר ואגבה הגוף, א"כ הרוצה להיות חזק האברים ובריא אולם, לכאורה היה נראה כי לפי הטבע הדם היא תמצית ומטיב הגוף א"כ טוב לו לאכול ממנו כי לשלימת איכותו יחזק ויאמץ כח האדם כדרך כל אבר מחזיק אבר, ע"כ אמר כי אצלנו העם הנבחר אשר א"ן אנו מתנהגים על פי הטבע כ"א על כל מוצא פי ד' הוא להפך, כי אדרבה „רק חזק לבלתי אכול הדם", באופן זה תהיה חזק ואמץ כח „לבלתי אכול הדם", כשלא תאכל הדם כי הקב"ה מונע אותך מלאכלו „כי הדם הוא הנפש", אך הזהר והשמר „שלא תאכל הנפש עם הבשר", ר"ל כשתאכל בשר לא תאכל גם חלק הנפש דהיינו שלא תאכל בלתי ברכה הראויה לו שאז תאכל הגוף גם חלק הנפש ולא תהיה הנפש נזונית כלל.

ויש לפרש בזה הכתוב „לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח", ר"ל לב חכם ישכיל מה שנותן לתוך פיו, ואכלו בכוונה טובה „ועל שפתיו", ובהברכות אשר מוצא בשפתיו „יוכיף לקח", הוא מוסיף ליקח מזון רוחני גם לחלק נשמתו, וע"ז פירש הבל"ע „שומר פיו ולשונו", באם האדם שומר מה שמכניס לפיו ואכלו רק על פי התורה אז „שומר מצרת נפשו", כי באופן זה לא תשב הנפש בצער וברעב.

אולם מורי ורבותי!

כמו שיש בחולי הגוף כמה מיני חולאים, כמ"כ היא אצל הנפש, בין איסורי תורה ישנם איסורי לאוין, כאכילת נבילות וטריפות אשר רק לוקה עליהם, וישנם ג"כ איסורי כרת כמו מי שבועל נדה ח"ו. אשר על עון זה אמרה התורה הקדושה „ונכרתה הנפש ההיא מישראל", ומדי דברי בענין זה הנני מעיר למוסר אזנכם כי שמעתי שיש נשים בינינו אשר נעשה להם כהיתר לטבול באמבטאות שבבתים, וחושבים שזה די לטבלות נדה, והוא באמת טעות גדול כי הדין מפורש ביור"ד באין חולק דזה איסור גמור וז"ל הש"ע יור"ד סי' ר"א ס"א „אין האשה עולה מטמאתה עד שתטבול במקוה או במעין שיש בו מ' סאה, ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא בטמאתה עד שתטבול במקוה או במעין שיש בו מ' סאה", ואין מועיל הרחיצה בהאמבטאות ואפילו למי שיש לו שטראָמבאד שמועיל לבעל קרי שצריך ט' קבין אבל אינו מועיל לטבולת נדה, וזה נכלול במה שאמר הש"ע או עלו עליה עיין בט"ז סק"א דבא ללמוד שאפילו עלו עליה דרך שפיכה שזה מועיל לט' קבין אבל לא לנדה, וע"כ חדלו נא מדבר זה כי אין ספק שרק מחמת חסרון ידיעה עושין כן, ותדעו רבותי כי לא כאשר איסורי תורה היא איסור נדה כי הוא מעות אשר לא יוכל לתקן, כי אלה הילדים אשר יולדו מטבילה כזו המה בני נדה ממש, ועל כגון זה נאמר פוקד עון אבות על בנים, וזה גורם שאין מוכשרים לתורה, כי תורתנו הקדושה דורשת טהרה.

והנה מצינו אצל יעקב אבינו ע"ה כאשר קרבו ימיו למות „ויקרא לבנו

ליוסף, ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך וכו׳ אל נא תקברנו במצרים ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם וכו׳ וישתחו ישראל על ראש המטה (בראשית מ״ז) פרש״י ז״ל „על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע״ והכוונה לדעתי דהנה מצוה ראשונה בתורה הוא מצות „פרו ורבו״, ומצוה זו נאמרה לכל בני תמיתה, כי לא תוהו בראה לשבת יצרה, אולם אותנו צוה ד׳ להתנהג בקדושה ובטהרה ולהעמיד דורות ישרים אשר יהיו נושא דגל התורה בעתיד, כמו שאמר הקב״ה לאברהם „כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד׳״, (בראשית י״ה) ונתן לנו ע״ז תורת אמת המלמדת אותנו איך להתנהג בקדושה ובטהרה, ויש לנו ע״ז מסכת שלימה מס׳ נדה ה׳ נדה וש״ע אה״ע המלמדת אותנו איך להתנהג בחדר המטות, ועל „מגיד לאדם מה שחו״, דרשו חז״ל „אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת הדין״, והנה מצינו בחזקיה המלך שלא רצה לישא אשה כי ראה ברוה״ק בי יהיה לו בנין דלא מעלי ובא הנביא בשם ד׳ והוכיחו ע״ז „צו לביתך כי מת אתה ולא תחי״, ודרשו חז״ל מת אתה בעוה״ז ולא תחיה לעוה״ב, משום שלא נשא אשה, ואם כי ראה ברוה״ק שיהיו לו בנים רעים, עכ״ז לא נפטור ממצות פרו ורבו, כי האדם מחויב לעשות את שלו לישא אשה ולהוליד בנים ולגדלם על דרכי התורה; ואם אחרי כל זה ישחיתו את דרכם ולא יאבו לילך בדרכי ד׳ הוא את שלו עשה, ולא הוא אשם ברבר הזה וע״ז נאמר „בהדי כבשי דרחמנא למה לך״, כי מי בא בסוד ד׳ להבין ולידע את כוונתו, ובאמת אם כי מנשה הרע מאוד להכעיס את ד׳, אבל ממר הזה יצא מתוק יאשיהו בן בנו של מנשה עשה הישר והטוב בעיני ד׳ ולא קם כמוה כאשר הכתוב מעיד „וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ד׳ בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמוהו״, (מלכים ב׳ כ״ג פכ״ה) ומי כד׳ אלקנו הצופה ומביט אל כל הדורות אשר רואה כל אלה, ע״כ מחויב האדם לעשות את שלו לישא אשה ולהוליד בנים ולגדלם על דרכי התורה ככל אשר תשיג ידו ואף אם יקרה מקרה לא טהור כי בניו יניסו ממחנה ישראל הוא את שלו עשה ועל כגן זה נאמר לא יומתו אבות על בנים והוא את נפשו הציל.

והנה כ״ז הוא באם האדם מתנהג בדרכי התורה, ואשתו מחזקת בדת משה וישראל, אבל באם האבות הולכים אחרי שרירות לבם הרע, ומביאים זרע פסול לעולם אז העון כרוך על עקבם כי איך יבקשו מזרע פסול שילכו בדרכי ד׳ הלא דמיהם בם, ועל זה כוונה התורה הקדושה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם נפש לא יטמא בעמיו, ופרש״י ז״ל „אמר ואמרת״ „להזהר גדולים על הקטנים״, ולדעתי הכוונה שהגדולים לא יטמאו את הקטנים בעונם שלא יהיו ח״ו שוחטי הילדים.

והנה יעקב אבינו ע״ה התנהג תמיד בדרך הישר והטוב בקדושה ובטהרה עד שיכול לומר בהיותו בן פ״ד שנים „כוחי וראשית אוני״. וכמו״כ הגדיל את בניו אחריו וכלם היו יראי ד׳ ע״כ כאשר קרבו ימיו למות והתחיל לפשפש במעשיו, ראה כי אין לו ממה לפחוד, אולם על יוסף הצדיק הי׳ לו קו חשד, כי הוא נקטף ממנו עודנו באבו בהיותו בן י״ז שנים ובא למצרים ערות הארץ,

ע"כ חשש מאוד עליו מי יודע אם לא חטא באשת אדוניו, ע"כ כאשר קרבו ימי ישראל למות וביקש מבנו יוסף „אל נא תקברני במצרים", כי חז"ל אמרו „יעקב אבינו לא מת", ופרשו המפרשים ע"י שהניח אחריו זרע ברך בנים עוסקים בתורה ע"כ לא שייך אצלו מיתה רק שכיבה כי ע"י מצות ומע"ט שבניו עושים נתעלה נשמתו לעלות מעלה מעלה מחיל אל חיל. כאשר פרשתי הפסוק „ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר אנכי הולך בדרך כל הארץ וחזקת והיית לאיש", ופרשתי דהאדם נקרא בעוה"ז הולך כי ע"י מצות ומע"ט שעושה הוא הולך ממדרגה למדרגה אולם כ"ז בעולם הזה, אבל בעוה"ב נשאר האדם עומד כי שם אינו עולם העשיה וא"א לחיות רק מן המוכן, אולם אם האדם מניח אחריו זרע כשר בנים עוסקים בתורה ובמצות, אז הוא הולך מחיל אל חיל גם בעת אשר נשמתו צרורה בצרור החיים, ע"כ ביקש דוד המלך מבנו האהוב „אנכי הולך", אוכל להיות בבחינת הולך גם כשאהיה „בדרך כל הארץ", אבל גורלי בידך כי כל זה יוכל להיות באם „וחזקת והיית לאיש", לאיש יהודי במלא מובן המלה „ושמרת את משמרת ד'", וכן הוא אצל כל אדם, אם בניהם הולכים בדרכי ד' אז לא נאמר עליהם רק בחינת שכיבה „וישכב דוד עם אבותיו", אבל באם ח"ו יוצאי ירכיו הולכים בדרך לא טוב אז אפשר לומר שהמה קוברים את אבותם שם תהא מיתתם שם תהא קבורתם, וא"א להם לבא אל המנוחה, ע"כ ביקש יעקב מבנו אשר נטה עליו קו חסד „אל נא תקברני במצרים", לא תגרום שמיתתי תהי' בבחינת קבירה רק ראה „ושכבתי עם אבותי", שמיתתי תהי' בבחינת שכיבה וזה יוכל להיות באם תשיב בתשובה שלימה, ויוסף הבטיח לו על זה „אנכי אעשה כדברך".

אח"כ התנחם יעקב כי לו יהיה איזה ממש בקו חסד אשר לו על יוסף עכ"ז לא יענש בעבירו, כי הוא מצד עצמו לא אשם בדבר הזה, כי הוא עשה עמו כל מה שאב יכול לעשות עם בנו, הביאו לעוה"ז בקדושה ובטהרה, השתדל ללמדו תורה, וכל מה שלמד בבית שם ועבר מסר לו כמ"ש רש"י ז"ל, ואם אולי חטא יוסף אין האשם בו, כי מה היה יכול לעשות יותר ולא עשה, ע"כ כאשר התנחם בזה „השתחוה על ראש המטה" פרש"י ז"ל „על שהיתה מטתו שלימה ולא היה בה רשע", יאמר כי לא היה בשום אחד מבניו פסול מצד הלידה מטתו לא גרם להם שום פסול וכלם נולדו על טהרת הקודש.

ויש לרמז עוד במה שפרש"י ז"ל על שהיתה מטתו שלימה, דהנה בעוה"ר עולם הפך אנו רואים כי המטות אצל רבים מאחב"י המה סמוכין זה לזה כמו שהיה מטה אחת והוא איסור גמור על פי הש"ע (עין יור"ד סי' קצה בפ"ת) וצריכים להיות רחוקים זה מזה שלא יוכלו הכרים והכתות ליגע זה בזה, ואני מזהר אתכם רבותי ע"ז כי ראיתי דבר זה גם אצל היראים, ואין ספק אם הייתם יודעים את גודל האיסור לא עשיתם כן ואקוה כי בבטח תשמעו בקולי, וליכא מדי דלא רמיזא באורייתא „וישתחו ישראל על ראש המטה", פרש"י ז"ל על שהיתה מטתו שלימה, מטתו של יעקב אבינו היתה מטה שלימה ולא כמטות של הזמן הזה אשר רק שתי המטות של האיש והאשה יחדיו המה מטה

שלימה, לא כאלה חלק יעקב אבינו ע״כ עמד לו זה שלא נולד בה ישע.

ועתה נחזור על הראשונות אשר דברנו, כמו שיש חולי הגוף כמו כן יש חולי הנפש, וההפרש ביניהם הוא, כי חולי הגוף היא דבר הנראה לעינים כי ע״י המחלה יֵרָזֶה משמן החולה מדי יום ביומו, לא כן הוא עם חולי הנפש המחלה היא בתוך הגוף ורק „לב יודע מרת נפשו״, אולם לפעמים יקרה, שגם בחולי הגוף לא ירגיש האדם, דהיינו באם מחלתו הולך ודל מעט מעט באופן זה גם רואיו לא ירגישו כ״כ, ואיש כזה אם ישוב לבריאתו ותעלה לו ארוכה ומרפא עד כי יקום ויתהלך בחוץ על משענתו, כאשר יעלה בגד על גופו אשר לבש אותו בעת בריאתו ויראה את סרח העודף כי בגדיו הוה כעת ארוכים ורחבים ואינם לפי מדתו אז יראה בעצמו כמה גברה עליו חליו ונפשו תבכה על אבדת גופו.

ואבן בוחן הזה יש ג״כ לחולי הנפש, כי מצות התורה מכוונת ונמדדות לכחות נפשנו, כי באם היו מצות אלה נעדרות בכח נפשינו איך יתכן שהקב״ה צוה לנו חוקים ומשפטים אשר לא יחיו בהנה וע״כ נאמין כי הכח ההיא נצר ומטע נאמן הוא ממטעי כחות הנפש אשר נטע ד׳ בתוכינו, כמו שדרשו ז״ל על „עמד וימודד ארץ״, „מדד הקב״ה כל הנפשות ולא מצא אומה מוכשרת לקבל את התורה אלא ישראל״, אולם יען כי האדם אינו עושה חטאים גדולים בפעם אחד רק מתחיל בעבירות קלות ומתרגל בהם ומקלות בא לחמירות ע״כ אינו מרגיש בהם כי נעשו לו כהיתר, אולם יש לזה אבן בוחן דהיינו כמו שאמרו ז״ל „אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבהמ״ד״, ולפתוח את הש״ע ולראות אם נעשו המה על פי התורה, ואם כה יעשה אז יראה תיכף ומיד את סרח העודף ויעמוד נרעש מפחד ד׳ צבאות ויראה כמה חיסור בעבודת הבורא.

וזה הדבר בעצמו קרה לאבותינו כאשר שבו מבבל, שמה היו משוקעים שנים רבים בלא תורה, והיו הולכים ודלים מעט מעט ולא היו מרגישים בעצמם שום עון ופשע כי נעשה להם הכל כהיתר ע״כ התחכים עזרא הסופר וקבץ אותם אל תוך העזרה, והביא את לבושם היא התורה הקדושה וקרא אותה לפניהם למען יראו בעצמם כמה חסרו ממנה וכמה רחוקים המה מדרך הטוב, ובאמת הבחנה זו עשה פעולה גדולה כאשר מעיד הכתוב „ויקראו בספר תורת אלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא״, עזרא הסופר לא הוכיחם מאומה רק קרא לפניהם דברי התורה והמה בעצמם הבינו כמה רחוקים המה מדרכי התורה עד שנתעוררו לבכות „כי בוכים כל העם בשמעם את דברי התורה הזאת״.

ויש לפרש עוד עפ״י מה שפרשתי הפסוק „עורי עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקודש כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא״, (ישעי׳ נ״ב) ופרשתי על פי משל, כפרי אחד בא לעיר בקיץ, הוא היה לבוש באדרת שער ובבגדים כבדים כבני הכפרים, וכאשר ראה את בני העיר ראה כי המה מלובשים בבגדים נעים וקלים, התיישב לקנות לו ג״כ מלבוש קל כמלבושי בני העיר, והלך לחנות של בגדים וביקש מהמוכר שיתן לו בגד לפי מדתו, המוכר הביט על הכפרי ועל קומתו ונגש אל ארגז הבגדים והושים לו בגד ללבשו לנסותו אם הוא לפי מדתו, וביני ביני בא עוד קונה אחר אל החנות, אז

עזב המוכר את הכפרי והלך לדבר עם הקונה השני ובתוך כך השליך הכפרי את הבגדים בחמתו, ובשצף קצף התחיל לרוץ החוצה, בראות המוכר את זר מעשהו נגש אליו ושאל אותו למה זה אתה רץ ומה חרי האף הגדול הזה, השיב לו הכפרי אמת הדבר כי איש כפרי אנכי, אבל הכי למשיגע תחשבני שנתת לי בגד אשר הוא למדת נער קטן, השיב לו המוכר סלח נא אדוני הבגד אשר נתתי לך הוא לפי מדתך למראות עיני ותנסה נא עוד הפעם ללבשו ותראה כי כנים דברי, הכפרי נתרצה ולקח עוד הפעם הבגד והתחיל ללבשו על אבגדים שלו ועל האדרת שער כמובן שבאופן זה לא עלו עליו, אז התחיל המוכר לצחק הוי שוטה וחסר לב הכי תחשוב כי הבגד הרך והענוג הזה יעלה על בגדיך הכפרים, ואם אתה רוצה ללבוש בגדים יקרים כאלה אז מוכרח אתה להשליך מעליך את בגדי הכפרים והאדרת שער אשר עליך, ואז תראה כי הבגדים יהיו לפי מדתך.

הנמשל, תורתנו הקדושה היא מכוונת ונמדדת לפי כחות נפשנו, וכל איש ההולך בדרכי ד׳ יטעם בה מעין העולם הבא כי ישרים דרכי ד׳ אולם הרבה פעמים יחטא האדם לד׳ ונפשו נתגשם וכאשר רוצה לעשות איזה מצוה אינו מרגיש שום טעם, והעצה לזה לחזור בתשובה ולהתחרט על מעשיו הרעים להשליך מעליו את אדר הגשמיות ואז יטעם תענוג רוחני בכל מצוה שיעשה, ולא תהיה לו דבר ד׳ למשא, ואל זה כוון הנביא „עורי עורי״, התעורר לשוב אל ד׳, ואז אח״ז „לבשי עזך״, תנסה ללבוש את התורה (מלשון ד׳ עוז לעמו יתן) „לבשי בגדי תפארתך ירושלים״, תלבוש את המד״ת אשר לבשת מאז בהיותך בירושלים „כי לא יוסיף יבוא בך עוד״, דברי התורה הקדושה לא יבואו בך ולא יהיו להם מקום אצלך „ערל וטמא״ בהיות ערל לב וטמא. ע״כ עליך למול את ערלת לבבך ולשוב מקודם עד ד׳ אלהיך וזה היה ממש עם אבותינו בימי עזרא, דרכי התורה היה מוזר להם ולא הרגישו שום טעם במצותיה אולם כאשר שבו אל ד׳ אז מעיד הכתוב, ויקראו בספר בתורת אלקים, לא קראו רק כמו שקורין בספר, רק הרגישו כי המה קורין בתורת אלקים, שמעו את קול אלהים ההולך בתורתו „מפורש ושום שכל ויבינו במקרא״, הרגישו כי דברי התורה נאמרים בהשכל ודעת ויבינו כל דבר שכתוב במקרא.

יט

הבטחון והיאוש

וכבר היה ר"ג וראב"ע ור' יהושע ור' עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של בבל מפלטיה ברחוק מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכין ור"ע מצחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטירים לאלילים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להם לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה, שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם, כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתב בו „והזר הקרב יומת" (במדבר א) ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן לכך אני מצחק דכתיב „ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יברכיהו", וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב „לכן בגללכם ציון שדה תחרש" (מיכה ג'), בזכריה כתיב „עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים" עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו, עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו (מכות כ"ד).

„לגלי הצרות ופגעי הזמן הסובבים בשוק החיים, אשר לא ישאו פני גבר

ולא ידעו רחם, חומסים וטורפים ביד חזקה ובזרוע נטויה נגד השמש ואין אומר להם השב, היו יכולים לחרוב עולמות שלימות. לולא הצרי הגדול הבדוק והמנוסה אשר ברא ד' בעולמו, והוא, „הבטחון בו יתברך", הצרי הזה חזק ואיתן הוא בתריס בפני הפרענֻיות ומחולל נפלאות, ע"י הבטחון בו יתברך יעמוד האדם כסלע איתן בלב ים סוער, ונפשו לא תתמוגג תחת גלגלי הצרות, פגעי הזמן יהיו למשחק לו, ותמיד ימצא מרגוע לנפשו העיפה, לא כן הוא האדם אשר חסר לו הבטחון בד' רע ומר הוא גורלו, הוא יחיה חיי צער ומכאובים ולא יראה בטובה, צרה כי תקרב באהלו תדכא את נפשו ותפילהו למשאות, והיה כאשר יציק לו גורלו ולא יוכל נשוא את צרותיו אז יבקש את השאול לבית מנוס ויטרוף את נפשו בכפו וירד בדמי ימיו חיים שאולה.

כגורל אדם הפרטי כן הוא גורל אומה שלימה באם אנו מעלעלים בספרי הזכרונות, אנו רואים לפנינו מחזה נוראה, אנו רואים את ד' יושב על כסא רם ונשא ושופט את העמים, מעלה ומוריד משפיל ומרומם, משלם גמול טוב לישרים בלבותם, ורע ימוט להמטים עקלקלותם, ולא יחריך רמיה צידו, אנו פוגשים גוים גדולים ועצומים אשר נתנו חתיתם בארץ החיים ומרעם גבורתם רגזה הארץ, ברות גבורה שפכו את ממשלתם על גוים וארצות, וכאסוף ביצים עזובות אספו שלל גוים ואין קץ לנצחונם, ועכ"ז שמש הצלחתם פנתה להם עורף, הזמן המבלה ומכלה את הכל שלח גם בהם את שיני הכליון וימחו מן הארץ, ספו תמו מבלי השאיר אחריהם שריד ופליט, רק רשומות קצרות בספרי הזכרונות ובגלי חרבות עריהם וטירותם, כן היה גורל האשורים, הבבלים, הפרסים, היונים, והרומאים, כבר נפלו זה אחר זה כעמיר אחורי הקוצר, ועם בני ישראל, שזה אלפי שנים ממטירים עליו חיצים ואבני מות ונהרי אש, והוא נרדף מכל העמים בלי כברת ארץ תחת רגליו, למרות כל אלה הוא חי ומאריך כחול ימים, כאילו ברית כרת את מות ועם שאול עשה חוזה לבל ישלח בו שיני הכליון.

חידה הסתימה הלזו בודאי צריכה פתרון וכבר ישבו על מדוכא זאת גדולי החכמים, מהם אמרו כי סוד קיום היהדות תלה בזה, כי כל עם הגולה מארצו יש לו שתי ברירות או למות מות גבורים על מרומי שדי קטל, או לקבל עליו לחיות חיי כלב, חיים של בושה וכלימה תחת יד אויביו, ואם כי לא ראי זה כראי זה אמנם הצד השוה שבהם ששניהם מוליכים לשאול ולאבדון, ע"כ כל העמים אשר לא שמו בטחונם בד', ידעו רק מיאוש והפקר, וכאשר ראו כי בא קרץ על ארצם ומולדתם וסוף סוף תכבש ארצם לפני האויב, החליטו להפקיר את חייהם ולחמו על שדי המלחמה עד נטף דם האחרון להציל לכל הפחות את כבודם, אבל סוף סוף לא הצילו בזה את חייהם והמה הלכו בדרך כל הארץ והאויבים באו וירשו את ארצם, והיה מהם שראו את הנולד, כי סוף סוף גם בחרף נפשם על מרומי שדי קטל לא יושע העם, התישבו להסגיר לשבי עוזם, אמנם בראותם כי ארצם ומולדתם יצאו מרשותם, נפלו לתהום היאוש ואבדו לגמרי את תקותם, וכדי שלא לחיות חיי כלב, התבוללו בין אויביהם עד שנתעכלו בקיבתם ולא נודעו כי באו אל קרבנה ונמח שמם וזכרם מן העולם.

אכן בהגיע תור של עם אלקי אברהם להגרש מעל אדמתם ולהיות נודדים בגוים, לא השתמשו לא בהפקר ולא ביאוש, רק שמו את הבטחון נר לרגלם, בכל התקיפות ובכל התמורות המרים והרעים לא אבדו את תקותם, המה ידעו כי טוב לכלב החי מן האריה המת, ובחרו יותר לחיות חיי כלב ובזיון מלמות על שדי המלחמה ללא עזר והועיל, או להתבולל בין שכיניהם, ע״כ האריכו ימים על האדמה עד היום הזה, חכמי ישראל עמדו על המשמר להפיח בלב העם זיקי תקוה ועתיד מזהיר אשר על ידם ידעו לישא כל התלאות אשר עבר עליהם ולא נסו מן מערכת ישראל אל מחני האויבים כמו שדרשו במדרש על „קראתי למאהבי המה רמוני״ הם נביאים שתקנו תרומה וחלה בבבל וכי חייב חו״ל בתרומה אלא שרמוני, ודברי המדרש צריכין ביאור הכי יעלה על הדעת שהנביאים אמרו להם דין שקר ח״ו הלא עי״ז תפוג תורה, ואם תקנו תרומות ומעשרות בחו״ל בלתי ספק שאמרו להם שהוא חומרא דרבנן ומה רמאות שייך בזה.

ופירש היע״ד בח״ש ד׳ ק״ט דאילו ידעו ישראל שיהיה הגלות ארוך כ״כ וישבו זמן רב כזה בגולה אז היו מאבדין עצמם לדעת לרב השבר ובפרט בימי השמדות לא היו אוזרים חיל כ״כ לעמוד בנסיון, ולכך התחכמו תמיד לקרב הקץ לומר חזו דאתא, ובזה חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו, ותמיד בבוא עקא וגזירה לישראל, תלו אותו בחבלי משיח, לומר הנה מלכנו יבא ויושיענו, ולכן ר״ע תיכף אחר החורבן התחיל לומר משיח על בן כזיבא וכדומה, כולם כדי לחזק בטחון העם, ולכך נסתם ונסתר הקץ שלא ידעו אריכות הגלות, וע״ז צווח ירמיה הנביא „במסתרים תבכה נפשי״, וכוונתו על קץ שהוא נסתר כ״כ עד שלבא לפומא לא גליא, ע״ז „תבכה נפשי״, כי זה הוא לאות שיהיה לזמן ארוך למאוד מאוד, לכך הנביאים וחכמי קדם התחכמו לתקוע בלבב ישראל כי קרוב ישועת ד׳ לבא, לבל יתייאשו מן הרחמים, תקנו תרומות ומעשרות בחו״ל, ואמרו הטעם למחר יבנה המקדש וישובו לא״י, ויאמרו כמו שאכלו בחו״ל בלי תרומה כן נאכול גם בא״י, ושם חיוב גמור ולכן תקנו אף בחו״ל והרגל נעשה טבע, וכל זה אם הגאולה תהיה מהר, אבל אם היא לזמן ארוך ויעברו קרוב לב׳ אלפים שנה עד ביאת משיח, מה צורך לתיקן זה, הלא דורי דורות לא יצטרכו לזה, והנח דבר זה לחכמים שיהיו בדור האחרון, וא״כ ברואם ישראל שתיקנו כך ישפטו לאות אמת כי הגאולה תהיה מהרה, וזה היה ערמת הנביאים והחכמים, וזה אמרו „קראתי למאהבי המה רמוני״ דמה שתיקנו תרומות ומעשרות בחו״ל שאחשוב שהישועה קרובה לבא.

וכן מה שתקנו לעשות זכר לחורבן, לצום ולהרבות אבל בקינים והגה על חורבן בהמ״ק, היתה ג״כ כדי לחזק תקות העם בעתיד מזהיר, כמו שפירש הבל״ע והבאתי דבריו בח״ר דרוש ט׳, כי נודע כי נתן ד׳ בטבע האדם לשכוח מן הלב דברים אשר יעבור עליהם זמן רב, אך לא יהיה כן אלא בדברים שזכרונם לא יעשה שום רושם בחזרתם, שאין תקוה שישובו להיות אחרי אשר כבר ספו תמו, כענין שאמרו „גזרו על המת שישתכח מן הלב״, אך מה שהוא עדיין בחיים

רק חושבים שמת, כבר הורה הנסיון שלא שלט כח הזמן להשכיחו מן הלב, והמצטער עליו יעלה אותו תמיד על זכרונו, וכן מצינו אצל יעקב כי על בשורת „טרוף טורף יוסף" אמר הכתוב „וימאן להתנחם", ובאו דבריהם ז"ל ע"ז להשיב למטרונא ששאלה למה לא קבל יעקב תנחומין, השיבו „מקבלין תנחומין על הכתים, ואין מקבלין תנחומין על החיים", וזה הוא סבת וטעם תוקף הזכרון שאנו עושים מהצרות הקדמוניות שעברו עלינו, להודיע שאין דעתינו מוחלטת להחשב כמתים ח"ו, לבלתי ישוב עוד רוחנו אלינו, רק אנחנו כחולים המוטלים על ערש דוי ותקותינו על התרופה ההזקה ומיוסדת לשוב אל גדר הבריאות, וע"כ אנו מצטערים ודואגים בזכרון הרעות להיותנו בטוחים שאינם נצחיות, וזה לנו האות הנאמן כי לא אבדה תקותנו, כי באם ח"ו מתה ונכרתה אחריתנו הטוב, איך נוכל לצער ע"ז, בדרך הטבע צריך שישכח מן הלב, ואם אנו רואים כי בת יעקב תחגור בכל שנה ושנה שק לתנות על הריסת מקדשה ושממות ארצה, זה לנו האות כי עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה ויבא העת אשר תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח.

ופירש בזה הפסוק „אלה אזכרה ואשפכה ע"ז נפשי", יען כשאני שומע את האויבים שואלים איה אלקיך יכול אני לשפוך ע"ז נפשי ולבכות, הוא הסימן כי בלי ספק „עוד אדדם אל בית אלקים בקול רנה ותודה והמון חוגג".

ברעיון זה מצאתי הפתרון לפתגמו של רשב"י הסתום והנעלם אשר צוררנו הרימו אותו תמיד על הנס והתירו להם לשפוך דמינו כמים על ידו „ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם, אתם קרויים אדם ואין אוה"ע קרויין אדם" (יבמות ס"א).

ובהרעיון אשר אמרנו ידרש כמין חומר דהנה בנ"י נמשלו לכוכבים ונמשלו לעפר כשהן יורדין עד לעפר וכשהן עולים עולים עד לכוכבים (מגילה ד' ט"ז) ולא לחנם נמשלו לשני דברים אלו השונים בתכונותם מן הקצה אל הקצה, הכוכבים המה סמל הגדולה והעליה, והעפר הוא סמל הירידה והשפלות, כי באמת שני הסמלים אלו נמצאו בבני ישראל, והמה משתמשים בשני סמלים אלה בעתם ובזמנם, וע"כ יאריכו ימים על האדמה יותר מכל האה"ע, בעת אשר שמש ההצלחה תאיר להם פנים אז יודעים כי המה העם הנבחר ומרגישים כי כל בני ישראל בני מלכים ומן הדין מגיע להם לחיות חיי נועם וחיים של טובה ועולים עד לכוכבים, אכן גם בעת אשר שמש ההצלחה תפנה להם עורף ויורדים עד לעפר מ"מ לא תתמוגג נפשם תחת גלגלי הצרות גם בעת אשר צורריהם ירמסו עליהם ברגל גאוה ובוז וישימו כארץ גום וכחוץ לעוברים גם אז המה מלאים תקוה ומתנחמים כי עוד נכונים להם ימי טובה, ותקוה זו היא להם כטל של תחיה עד כי יכולים לחיות גם כשהמה נדרסים כעפר הארץ ע"כ יאות להם הדמיון של כוכבים ושל עפר ומה"ט נקראים אדם כי גם סמל אדמה להם, לא כן הוא תכונות אוה"ע המה לא הסכינו רק לחיות חיים של עושר וכבוד וע"כ כאשר יתהפך עליהם הגלגל וירדו מעל במותם הגבוה, לא נשאר בידם רק אחת משתי אלה, או למות מות גבורים על מרומי שדי קטל, או ליתן לשבי נפשם ולהתבולל בין מעניהם עד שיתעכלו בקיבת אויביהם כדי להפטר מלחיות חיי

כלב וחיי בזיון, בקצור המה יודעים רק לחיות חיים של טובה חיי כוכבים אבל לא חיי עפר הארץ ע״כ לא יאה להם שם אדם כי רק מי שיכול להיות כעפר לכל נאה לו שם אדם, ע״כ רשב״י הגם שהיה נרדף מפני הרומיים ומפני חמתם היה מוכרח לבא במחילות עפר ולחיות חיים פרימיטיוים י״ג שנים (שבת ד׳ ל״ג) עכ״ז צחק על הרומיים הגאונים ונשא עליהם משלו כי סוף סוף יאבדו מן העולם כי רק בני ישראל היכולים לחיות חיים מרים כאלה נקראים אדם ואין האוה״ע קרויים אדם, וההיסטאָריע הנאמנת כמאה עדים קיימה את דבריו.

וברעיון זה פרשו המפרשים מאמרם ז״ל (במס׳ חולין צ״א), „אמר ר׳ עקיבא שאלתי את ר״ג ור׳ יהושע באיטליז של אימאים, שהלכו לקנות בשר למשתה בנו של ר״ג, כתיב „ויזרח לו השמש״, וכי השמש לו לבדו זרחה, והלא לכל העולם כולו זרחה, אמר ר׳ יצחק שמש הבא בעבורו זרחה בעבורו״.

והתמיה מפורסמת למה שאל שאלה זו באיטליז של אימאים, ומה משמיענו שהיה בעת קניית בשר למשתה בנו של ר״ג והלא דבר הוא? ופרשו כי תקופת התנאים הגדולים אלו היתה מרה ואיומה מאוד, בימם התפשטו הרומאים במלא רוחב ארצם ואכלו את ישראל בכל פה, קסרי רומי אספינוס, ודומיטינוס, גזרו אז גזירות קשות על ישראל, עד שנמצא רבים מבני ישראל שרצו לגזור שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, וכן אמרו חז״ל (במס׳ ב״ב ד׳ ס׳) „אמר ר׳ ישמעאל ב״א מיום שפשטה מלכות הרשעה שגוזרת עלינו גזירות רעות, ומבטלות ממנו תורה ומצות ואין מניחין אותנו ליכנס לשבוע הבן וכו׳ דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמצא זרעו של א״א כלה מאליו״, ובמצב איום כזה חגג ר״ג הנשיא כלילת אפריון בנו שנערכה בפאר והדר, במשתה של בשר ויין כיאות לנשיא ישראל כמותו.

התנא ר׳ עקיבא בן יוסף, שלבו היה כואב ונאנח על צרות אומתו, לא היה יכול לירד לסוף דעת רבותיו ר״ג ור״י מתעסקי השמחה, הוא לא יכול להבין איך אפשר להתעלס באהבים להכין משתה שמנים, בעת שהאומה מתבוססת בדמיה ועומדת על עברי פי פחת, ע״כ פתח את פיו בחכמ.. כתיב „ויזרח לו השמש״, כאומר ראו נא רבותי את גודל הנפילה שלנו, אבינו יעקב כאשר התאבק עם שרו של עשו, ורק תקע כף ירך יעקב, מהר הקב״ה לרפאותו, והזריח לו השמש שלא בעונתה כדי שלא ישרה בצרה „וכי״ יהיה הפירוש „כמו״ ר״ל לו לבדו זרחה כי בעבורו לבד זרחה, וכמו״כ היה צריך להיות גורל בניו אחריו, ואצלינו תוא להיפך, השמש זורח לכל אוה״ע ורק שמי היהודים מכוסה בעב הענן, וא״כ לשמחה מה זו עושה, ואיך יערב לכם לקנות כעת בהמה לערוך משתה ושמחה, ולחזק את פליאתו אמר „וכי לו לבדו זרחה״? כי עם ישראל נושא דגל התורה, אשר צריך להיות לאור גוים ולסגולה מכל העמים, היתה צריכה שמש ההצלחה לזרוח עליו במדה מרובה יותר מכל העמים, ולא זו שלא לו לבדו זרחה, כי אם להיפך „והלא לכל העולם זרחה״, כל האוה״ע יושבים שלוים ושקטים ובנ״י דוויים וסחופים.

ועל זה השיב ר׳ יצחק תשובה נמרצה, „שמש הבא בעבורו זרחה בעבורו״,

אדרבה היא הנותנת בעת צרה ליעקב, בעת חושך ואפילה, תפקיד גדולי האומה לערוך משתה שמנים, ולשמות בהמון חוגג בשמחה של מצוה המשיבים את הנפש, לעודד רוח העם לבל יפלו ח״ו לתהום היאוש, דוקא בימים מרים כאלה החוב על ענקי הרוח לבדח את לב העם ולשרוש בקרבו תקות העתיד, להודיעם כי „שמש הבאה בעבורם תורח בעבורם״, ועוד יזרח עליהם בוקר לא עבות, ומעשי אבות סימן לבנים, כי גם ליעקב אבינו קרה כזאת, גם לו שקעה החמה שלא בעונתה, הוא ישב בבית הוריו המבורך בכל טוב, ובבית מדרשו של שם ועבר שם לילות כימים, ופתאום נהפך עליו הגלגל, והוכרח לעזוב את בית אביו והגהמ״ד ולברות מחמת עשו אחיו, בדרך בא אליפז בן עשו ולקח את כל רכושו והציגו ככלי ריק, ולא השאיר לו אפילו אגורת נחושת על לינת לילה אחת, עד שהיה מוכרח לישכב בחוץ ולשים אבן תחת מראשותיו, והכי לא שקעה לו אז שמשו? אולם אבינו הזקן לא אבד בטחונו וישא את רגליו וילך ארצה בני קדם, ומעט מעט התפזרו העבים השחורים מעל שמיו, והשי״ת היה בעזרו לרכוש לו מקנה וקנין, עד שהיה לשני מחנות, וזכה לבא לבית אביו „שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו״, ואז ראה עין בעין כי השמש הנדמת לו בעת גלותו לשוקעת זרחה בעבורו.

בדברי נבונים אלו מצא ר׳ יצחק נוחם לר״ע וכמים קרים על נפש עיפה היו לו דבריו, כי כגורל יעקב אבינו יהיה הגורל של זרעו אחריו, ואם כעת שקעה שמשן של ישראל סוף סוף עוד יזרח עליהם ד׳.

דבריו המחוכמים של ר׳ יצחק מצאו מסלות בלב ר״ע עד שתקות ישראל המזהיר היתה כ״כ חזקה, שכל צרות אשר ראה על עמו היו למשחק לו, וכאשר ראה חבריו גונחים ובוכים במר נפש על קול המונה של בבל הנשמע למרחוק, לא נתפעל מזה אדרבה שחק ונחמם בקו״ח „אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כו״ר״, ואם אנו שומעים קול שאון מעיר העוברת רצונו של מקום על אחת כמה וכמה נזכה לשמוע קול ששון ושמחה בערי יהודה וירושלים.

ובפעם השני כשהיו עולין לירושלים, וראו שועל יוצא מק״ק ולבבם הטהור נמס כמים והרתיח כסיר עד שנפרצו בבכיה, ידע ר״ע לשחק גם על זה, ומצא להם נוחם באם אנו רואים כי נבואתו של אוריה נתקיימה במלא מובן המלה והחורבן גדול כ״כ עד ששועלים הולכים בק״ק זה אות כי גם נבואתו של זכריה יתקיים כי מרובה מדה טובה ממדת פורעניות ועלינו להיות בטוח כי עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, והשלמים הללו נתנחמו בדבריו המחוכמים והגישו לו תודה, עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו.

כ.

העצמות והרוח

היתה עלי יד ד׳, ויוציאני ברוח ד׳, וינחני בתוך הבקעה, והיא מלאה עצמות, והעבירני עליהם סביב, והנה רבות מאוד על פני הבקעה, והנה יבשות מאוד, ויאמר אלי בן אדם התחיינה העצמות האלה? ואומר אדני אלקים אתה ידעת, ויאמר אלי הנבא על העצמות וכו׳... כה אמר ד׳ לעצמות האלה, הנני מביא בכם רוח וחייתם וכו׳... ויהי קול כהנבאי והנה רעש, ותקרבו עצמות עצם אל עצמו... ורוח אין בהם... ויאמר אלי הנבא אל הרוח... כה אמר ד׳ אלקים מארבע רוחות בואי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו, והנבאתי כאשר צוני ותבא בהם הרוח ויחיו ויעמדו על רגליהם חיל גדול מאוד מאוד, ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה, הנה אומרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו וכו׳... ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם וידעתם כי אני ד׳...

חוזי יה הצופים למרחוק עד בלתי שמים, ראו כל התמורות והחליפות אשר יעברו עד אחרית הימים על עם אלקי יעקב, מהם היה ג״כ יחזקאל במחזי שדי ראה את התקופה הנכוחית אשר אנו חיים בה כהיום ונרתת לאחוריו, לפניו הוא רואה בקעה מלאה עצמות, ולדעת חז״ל במס׳ סנהדרין (ד׳ צ״ב) המה מאותן שכפרו בקץ ובתחית המתים, „והנה רבות מאוד על פני הבקעה״, עצמות כאלה ראה הנביא במספר רב ועצום, „והנה יבשות מאוד״, יבשות מלחלוחית של מצוה, הנביא עומד ומתבונן על מחזה הנפלאה הלזו, ועודנו מתבונן, והנה אליו קול ד׳ „התחיינה העצמות האלה״? עצמות יבשות כאלה בלי לחלוחית של מצוה ובלי קוסטא דחיותא היש תקוה שתחיינה בעתיד? הנביא משיב „ד׳ אלקים אתה ידעת״, כאומר דבר זה הוא סוד אלוהי אשר לא ישפוט עליו קרוץ מחומר, ורק

„אתה ידעת״, אתה ד׳ הצופה ומביט עד סוף כל הדורות והנך בורא יש מאין, תוכל לחרוץ משפטיך על דברים גבוהים כאלה, וד׳ משיב לו „הנה אני מביא בכם רוח וחייתם״, „הנה אני״, אני ד׳, הבורא יש מאין מביא ג״כ רוח בעצמות יבשות כאלה „וחייתם״, וסוף סוף יבא העת של „וידעתם כי אני ד׳״.

ואמנם לא מעט דיו נשפך, ולא קלמוסים מועטים נשברו, לפרש את החידה הסתומה הלזו באופנים שונים, אולם תקופתנו הנכוחית תפתר לנו את החידה הלזו במראה ולא בחידות, ואם נרצה נוכל לא רק להבין, רק גם לראות את העצמות היבשות.

בקעה מלאה עצמות.

מחזה איומה ונוראה אנו רואים בתקופתנו הנכוחית, רוח ישראל סבא ירד עד דיוטא התחתונה, נשמת ישראל התקררה ככפור, וכל סימני גסיסה נראה בעם אלקי אברהם, מדינות שלימות אשר עמדו על במתי התורה והמדע, וכל בניה היו למודי ד׳, ירדו מעל במת ישראל, חכמיהם הגדולים אשר האירו לארץ ולדרים עליה הלכו בדרך כל הארץ, לפני איזה מאות שנים בהציגנו כפות רגלינו על אדמת ספרד, צרפת, אשכנז, מאראקא, פגשנו מחנות ישראלים ובתוכם ענקי הרוח, אשר תהלתם מלאה הארץ, כמו הרי״ף, רש״י, רמב״ם, רמב״ן, בעלי התוספות, רשב״א, ריטב״א ועוד ועוד... תלמידים למאות ולאלפים חנו סביבותם כשתילי זיתים, וממש רוה״ק הופיע בבית מדרשם, וכמ״כ היה בערי איטאליען, ויון, ובכל המדינות אשר גרו בנ״י, ומה אנו פוגשים כעת במדינות אלה, „בקעה מלאה עצמות״, מתבוללים, חופשים, כופרים, ופורקי עול, הרומסים ברגל גאוה ובוז כל קדשי בני ישראל, וכועסים על כל התורה כולה למה היא במציאות, לא עצמות פשוטות אנו רואים שם, רק עצמות יבשות מאוד, מבלי שום לחלוחית של מצוה, איה הרוח של ישראל סבא? ואפוא הוא הרוח של עתיק יומין? (כמובן כי לא על הכלל כולו יצא ויש תמיד פרט היוצא מן הכלל)

„והנה רבות מאוד על פני הבקעה״.

התנגשות הרוחות אנו רואים במחנה ישראל, קול כנסת ישראל מנהמת כיונה ובוכים על בניהם שגלו מעל שלחן אביהם ועל בני בנים שאינם כבנים, כל העם בוכה למשפחותיו, על עסקי משפחות שנהרסו, בתקופתנו אנו רואים החזון אשר חזה ישעיהו בן אמוץ על יהודה, „ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד״, „בן מנוול אב ובת קמה באמה כלה בחמותה אויבי איש אנשי ביתו״, הדור הצעיר בועט בדור הישן, ורומס ברגל גאוה כל קדשי בני ישראל, ומתמכר לכל דעה כוזבה אם רק רוח ההפקרות נודף ממנה, וכל אחד מהם חושב עצמו לנבון וחכם והוגה דעות, ואת אבותיו ודורות הקודמות יחשבו לנבערים מדעת ולאישים מעולם הישן אשר אין להם ידיעה אפילו בפרק א׳ מדרך ארץ, ולא די שהיה צריך לכסותם בושה וכלימה לבא במחילות עפר ובנקיקי הבקעות מפני הבושה, רק אדרבה המה קופצים בראש ויתראו תמיד „על פני הבקעה״, כאלו היו משמנן ומסלתן של האומה, כמה גדולה הסכנה לעם כשתהום רובץ בין דור הישן להצעיר, אל מי ימסור דור הישן כל קניניו הרוחניים שנצברו במשך הרבה

דורות באוצר העם אם לא לדור הצעיר? הלא כלל גדול הוא כי לא דור אחד או שתים יכולים לבנות אומה שלימה, בנין אומה הולכת לאט לאט, וכל דור ודור מוסיף מעט מעט מדיליה כמאמרם ז"ל (במ"ר ברכה) „ומהיכן למדו מאבות העולם שלא היה אחד מתחיל אלא ממקום שפסק חבירו, עמד יצחק לברך את יעקב אמר ממקום שפסק אבא אני מתחיל" עכ"ל.

ובעת אשר הנביא רואה את העצמות היבשות שהיו צריכים להיות בתוך הבקעה מכוסים מן העין, יהוא רואה אותם קופצים בראש „על פני הבקעה", הוא מתפלא וקול ד' המתהלך בנשמתו שואל:

„התחיינה העצמות האלה"?

כאומר, הן אמת כי אחרית ותקוה טובה חזו חוזי יה לעם אלקי אברהם, עכ"ז השאלה במקומה עומדת, התחיינה העצמות האלה? הכי לעצמות יבשות כאלה יעדו נביאנו את תקותנו המזהירה. כ"כ? הכי מחומר כזה אפשר לבנות בית ד'.

„הלא מבשרי אחזה אלהי".

הבא לבנות בית רם ונשא, צריך להיות זהיר מאוד במעשיו, לדקדק בכל מכשירי הבנין שיהיו כתיקונן, הוא אינו יכול ליקח חמרי הבנין מן הבא בידו, ואומנים מכל אשר ימצא, כי באופן זה לא יצליח במלאכתו, עליו לבחור חומר חזק ואיתן ואומנים טובים וארכיטעקט חרוץ ושנון אשר נשא לבו בחכמה ובכל חרושת המעשה, ואם כה יעשה אז יקבל החומר הטוב צורה נאה ומהודרת ויהיה הבנין חזק ואמיץ ויאריך ימים על האדמה.

כבנין בית חומרי כן הוא ממש בנין העם, א"א לבנות אומה שלימה מחומר רקוב ונמוק אם אישי האומה הפרטים נבערים מדעת עמם ורוח אלקים זרה לרוחם, אז גם אם נחברם בחוברת אחת לא ידובקו, מפלגות הצוררות אשה את אחותה ורחוקים בדעותיהם מן הקצה אל הקצה איך תתחברנה לחטיבה אחת, הלא דברי הנביא ברור מללו „ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם", באם אתם רוצים לבא אל אדמתכם, אז צריך תנאי קודם למעשה, והוא התנאי של „ונתתי רוחי בכם וחייתם", לשוב אל ד' בתשובה שלימה, ואח"ז בא המעשה של „והנחתי אתכם על אדמתכם", ורק באופן זה יצליחו למלאכת ד', ע"כ כאשר ראה הנביא את העצמות היבשות המפוזרות ע"פ הבקעה, התפלא „התחיינה העצמות האלה?" הכי אפשר לבנות בית ד' מחומר רקוב ונמוך כזה.

„כה אמר ד' אלקים לעצמות האלה, הנה אני מביא בכם רוח וחייתם".

המביט על קורות עם אלקי אברהם, יראה עין בעין כי עיני ד' מרחפת עליו בלי הפסק, ובכל דור ודור כאשר ירדה נשמת ישראל והסכנה רחפה על קיומה הקים ד' ענקי רוח מקרבה, אשר במסורת נפשם החמו את לבבות ישראל הקרים והגוססים, כן היה בתקופת חנניא מו"ע, אז ירדה נשמת ישראל עד דיוטא התחתונה, בנ"י השתחוו לצלם, חלק גדול מהם התבוללו בין שכיניהם, עד ששכחו כל התורה, ומצות התורה היו כ"כ מוזר למו - עד שמצות סוכה היתה אצלם

במציאה, „וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ד׳ ביד משה אשר ישבו בנ״י בסכות בחג בחודש השביעי״ (נחמיה ח׳ י״ד), כה ירדה נשמת ישראל בתקופה קצרה מע׳ שנים, אז הקים ד׳ את חמ״ו והם מסרו נפשם על קדושת השם וברוח גבורה עלו על מוקד האש להשרף חיים בעד ד׳ ותורתו, ומסירת נפשם היתה כטל של תחיה, ולא לבד בני ישראל נתפעלו ממסירת נפשם רק גם נבוכדנצר, הוא בעצמו אמר „בריך אלההון די שדרך מישך ועבד נגו, די שלח מלאכה ושזיב לעבדוהי די התרחצו עלוהי וכו׳, ומני שום טעם די כל עם אומה ולשן די יאמר שלוה על אלההון די שדרך מישך ועבד נגו, הדמין יתעבד, וביתיה נולי ישתוה, כל קבל די לא איתי אלה אהרן די יכול להצלה כדנה״ (דניאל ג׳). זה כח גבורי ישראל, וכן היה בימי ההשמונאים, רוח הטומאה נכנסה בלב המתיונים, עד כי גם נפש הכהן הגדול נטמאה ורוח הטומאה חדר אל בית המקדש, ע״י מנילאוס הבוגד אשר הרעילו את לב דורם, אז נתקיימו הדברים ולא געלתים בימי יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו, אשר השליכו נפשם מנגד בעד ד׳ ותורתם, וינצחו החשמונאים המועטים את היונים והמתיונים המרובים, ויטהרו את רוח ישראל לאביהם שבשמים.

בימי מרדכי ואסתר ירד עוד הפעם נשמת ישראל, כמו שמצינו במס׳ מגילה, שאלו את רשב״י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה וכו׳? מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, כי בעת אשר עשה אחשורוש משתה שבעת ימים קרא גם היהודים בעצת המן, כי אלוהיהם של אלו שונא זימה הוא, הושב להם נשים, ועשה להם משתה, וגזר עליהם שיבאו כולם ויאכלו וישתו כרצונם, גזר המלך כן, מיד עמד מרדכי והכריז: „בני אל תלכו לבית המשתה של אחשורוש שלא יהיה פתחון פה לשטן עליכם״ (מדרש), אולם דברי מרדכי לא מצא מסלות בלב ישראל, והניחו דברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה, וחשבו שרק זאת היא האמצעי למצא חן בעיני המלך והשרים, ולהשיג מהם שווי זכיות, ושחקו ולעגו על דברי מרדכי עד שעלה בידם לקבץ שמונה עשר אלף וחמש מאות איש לבית המשתה, ושתו ונשתכרו ונהגו מסעודתו של אותו רשע, וחשבו שהגיעו על פסגת מרום ההצלחה.

אמנם מה נורא ואיום היה אחרית דבר זה, כי תיכף כאשר חטאו ואשמו לד׳ מצא הרשע הזה מקום להוציא מחשבתו אל הפועל ולגזור „להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים״, לא הועיל הון ביום עברה ההוא ולא כל כופר, לא הועיל כל התקרבתם אשר התקרבו למלך ולשריו ואשר התגעלו בפת בגו וביין משתיו, כי הי׳ ד׳ כמסתיר פניו מבית יעקב, גזירת המן הרשע פקחה את עיניהם לראות כי שגו ברואה, ועשו כעצת מרדכי ואסתר לשוב בכל לב לד׳ ורק אז בא ישועתם. ואז נתקיים דברי חז״ל „לכלותם״, בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר, כי אני ד׳ אלקיהם לעתיד לבא, גם בתקופתנו הנכוחית אשר רוח ישראל סבא ירד לגמרי והדור הצעיר עזבו את מערכת ישראל, יש לו להקב״ה אמצעים רבים אשר על ידם יתקרבו אלה הנדחים והפרחן מקנן, ועי״ז בא

הבטחת השם אני ד' אלקיכם לעתיד לבא שאין כל אומה ולשון יכולים לשלוט בהם, ובכח הקב"ה לומר „העצמות היבשות שמעו דבר ד'".

„ויהי כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו".

אם האדם היה מתבונן בצבא השמים וכסיליהם, ובההערמאניע הנפלאה שבבריאה, היה יכול לראות כבוד ד' מרחף על כל דבר, וכי לית אתר ופנוי מיניה, אבל החזיונות היותר גדולים, אם האדם רגיל עמהם לא יפעלו עליו ולא יעשו עליו שום רושם, לא כן הוא דבר היוצא מדרך הרגיל והוא אורח בחיים, לו יהיה היותר קטן יעשה על האדם רושם גדול, הרעם היותר קטן עושה רושם גדול על האדם להבינו וללמד אותו מה קטן הוא בהבריאה וכי לכתע פתאום תוכל לשלול ממנו את חייו, בשעה שאינו מתפעל מהשמש והירח מאומה, מעצירת טל ומטר של שלוש שנים בתקופת אליהו, לא נתפעל העם ולא שבו אל ד', כמו ממחזה האש אשר ראו יורד מן השמים, ע"י האש הזה נתעורר לב כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו „ד' הוא האלהים, ד' הוא האלהים", נס חמ"ו שעלו מן האש כרתה לגמרי אמונת האלילים מקרב בנ"י ומהפכה גדולה נהיתה ברוח העם, מאז לא יזכר בישראל שם אלהים אחרים, ואם פעם הכניס מלך יון בעזרת רשעי ישראל הבוגדים בעמם ע"ז להיכל, קמו גבורי הרוח החשמונאים ויבערו הרע מקרב הארץ, כאלו מת יצרא דע"ז והלך בדרך כל הארץ, הסרת הטבעת ומסירתו להמן פעל יותר על ישראל מהטפת מ"ח נביאים, אמצעים כאלה יש לו להקב"ה אשר מחוללים נפלאות, ובכוחם להכניס כל ישראל תחת כנפי השכינה, ולעורר לבבם לתשובה, ולפני בא יום הגדול יום קבוץ גליות אשר א"א שתהי' רק אחר אשר יחזרו ישראל לאביהם שבשמים, ישלח הקב"ה את אליהו הנביא ויעשה איזה נס ועל ידו יתעורר לב כל העם לתשובה וישיבו בנים לגבולם, ככתוב „הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ד' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", הוא יהיה הגשר אשר יקשור את הבנים שנתרחקו מעל האבות ויקרבו העצמות עצם אל עצמו.

דבר זה הראה הקב"ה ליחזקאל אשר לא ידע להבין בשום אופן איך תחיינה העצמות היבשות האלה, הראהו ד' כי ע"י דבר נבואה היוצא מגדר הטבע תעשה פעולה גדולה וחזקה כ"כ עד שהעצמות היבשות יתעוררו לשוב אל אביהם שבשמים, וכאשר דבר ד' כן היה „ויהי קול כהנבאי והנה רעש", העצמות היבשות האנשים שהיו בלי שום לחלוחית של מצוה, כאשר רק שמעו קול נבואה נתרעשו כ"כ עד שנתקרבו מעצמם „ותקרבו עצמות עצם אל עצמו", לא היה צריך הנביא לקרבם בפועל כי מעצמם נתקרבו.

„ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה, הנה אומרים יבשו עצמותינו, ואבדה תקותנו, נגזרנו לנו".

בנ"י אשר נפשם עיפה מכובד הגלות, ורואים את ירידתם הגדולה ברוח, ואת פזורם הגדול בארבע כנפות הארץ, ואת המפלגות השונות הצוררים אשה את אחותה, נופלים בתהום היאוש, כי לפי השקפתם אין שום מבוא שיגאלו, אם מצד הזכיות והמצות הלא „יבשו עצמותינו", מלחלוחית של מצות, ואם נבוא לבטוח על

גבורתנו ועל מספר הרב שבנו, גם זה הבטחת שוא, כי הלא „נגזרנו לנו" אנו גזורים לגזורים, וא"כ במה נוחיל עוד לתשועה.

„לכן הנבא ואמרת אליהם, כה אמר ד' אלקים, הנה אני פותח את קברותיכם, והעליתי אתכם מקברותיכם עמי, והבאתי אתכם אל אדמת ישראל".

„כה' אמר ד'", אל תתיאשו בני מן הגאולה, הן אמת כי לא בחסד ולא במעשים אתם יכולים לבא, כי „יבשו עצמותיכם", וכמו"כ אין לכם מבוא להגאל בדרך הטבע, כי הנכם מפוזרים בכל העולם, עכ"ז „אני פותח את קברותיכם", אשר אתם קבורים בגלות, ואם כי לעת עתה לא ידעתם את ד' בהיותכם קבורים בקברי הגלות, אבל יש תקוה ש„וידעתם כי אני ד' בפתחי את קברותיכם", „וחייתם והנחתי אתכם על אדמתכם", כאשר תחיו חיים נורמאלים כדרך כל הארץ, ותשבו על אדמתכם, אז אין ספק כי תבואו לידי הכרה „וידעתם כי אני ד'".

גרגר אחד מספרי בית ועד לחכמים

בסוגי' דט בילת כלים ביצה י"ח

חל להיות אחר השבת בית שמאי אומרים מטבילין את הכל מלפני השבת וכו' ובגמ' דכ"ע מיהת כלי בשבת לא מ"ט אמר רבה גזירת שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד"א בר"ה וכו' ר"י אמר גזירה משום סחיטה וכו' ר' ביבי אמר גזירה שמא ישהא, רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי וכו'.

והנה הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' יו"ט הי"ז פוסק: כלי שנטמא מעי"ט אין מטבילין אותו ביו"ט, גזירה שמא ישהא בטומאתו, ובפכ"ג מה' שבת ה"ח כתב: אסור להטביל כלים, טמאין בשבת מפני שהוא מתקן כלי, והקשו האחרונים איך מזכה שטרא אליבא דבי תרי כר"ב וכרבא, וכן הקשו בין דבפ"א דמגילה הי"ג פוסק: אין קורין את המגילה בשבת שמא יעבירנו, וכן פוסק בה' שופר א"כ טעם דשמא יעבירנו שייך ביו"ט ושבת, דגזרינן יו"ט אטו שבת, ומדוע נאיד הרמב"ם ז"ל מטעם זה, ב' הקשו מדוע נקיט המתניתין חל להיות אחר השבת דהא דיני טבילה בשבת הוא במשנה במס' שבת (ד' ל"ד) ס' חשיכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים והכא ביו"ט קיימינן א"כ לאיזה צורך נקיט שבת, ג' הקשה הפנ"י מ"פ הש"ס דכ"ע כלי בשבת לא מ"ט, הלא מפורש הטעם במס' שבת (ד' ל"ד) דהוי מטעם מתקן, כיון דדין זה נאמר אצל אין מעשרין את הודאי והתם הטעם משום מתקן, א"כ גם בהא דאין מטבילין את הכלים הוי הטעם משום מתקן, ד' הקשה הפנ"י איך נאסור לטבול כלים ביו"ט אטו שבת טעם שמא יעבירנו, מדוע גזרו רבנן דבר זה דוקא גבי טבילת כלים, הלא מטעם זה הוי לן לאסור כל הוצאה ביו"ט, ועכ"צ ז"ל דבין שבת ויו"ט לא טעי אינשי א"כ מדוע נאסור טבילת כלים, ה' קשה מדוע לא פריך הש"ס כלי ביו"ט מ"ט לא כיון דבאמת גם ביו"ט אסור והוא רבותא יותר כיון דאפילו לטבול ע"ג מימיו

אסרה מתניתן א"כ כ"ש טבילה גרידא, ואין לומר דמתניתן אפשר לאוקמי בשבת כרבנן דברייתא דפליגי ארבי וסברי דמשיקין בשבת, א"כ לדידהו כל המתניתן בשבת עיין לקמן, א"כ מ"פ הש"ס לקמן תינח שבת יו"ט מא"ל, מנ"ל באמת דאסור לטבול ביו"ט כיון דמתניתן איירי בשבת, ו' קשה קושיות התוס' מדוע לא פריך הש"ס תיכף ארבה דאמר משום גזירה ממתניתן דושין שמשיקין את המים וכו' אבל לא מטבילין וקשה מדוע לא ניחוש שמא יעבירנו.

והנלפענ"ד לתרץ דהנה לכאורה קשה איך רצה רבא לומר דהטעם הוא משום מתקן לפמ"ש הט"ז ביו"ד סי' קי"ז דדבר המפורש בתורה אין כח ביד חכמים לגזור, א"כ איך יכלו לאסור טבילת כלים משום דנראה כמתקן הלא טבילת כלים לא גרע מאוכל נפש או ממכשירי או"נ דשרי מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וא"כ איך נאסור טבילת כלים לצורך או"נ, ואין לומר דבאמת כלי שנטמא ביו"ט אנו מתירין וכלי שנטמא מעי"ט הוי כמכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט זה אינו דבגמרא אמרינן דאנו מתירין רק מטעם דהוי מילתא דלא שכיחא ואי הוי שכיחא הא אסרינן וקשה וכי גרע ממכשירין דשרי, ולשיטת התוס' במס' שבת (ד' צ"ה) ד"ה הרודה שרי לבנות אפילו בית לצורך או"נ ביו"ט וכ"ש יהיה שרי לטבול כלי, אולם קושי' זו יקשה רק אי אמרינן דהוי משום מתקן, אבל אי נימא דלאו מטעם מתקן אסרו אז לא הוי מפורש בתורה ולא יקשה קושי' הנ"ל, א"כ י"ל דמה"ט רצה הש"ס לומר תיכף דהטעם הוא משום מתקן הגם דבמס' שבת מפורש טעם זה, דדוקא בשבת דאסור או"נ א"ש טעם זה משא"כ ביו"ט דשרי מכשירי או"נ א"א לאסור טבילת כלים מטעם מתקן ע"כ חידש רבה דהטעם הוא משום גזירה שמא יעבירנו.

אולם יש לדחות לפי מ"ש בס' יד מלאכי בכללי היור"ד סי' רצ"ה דהא דאין כח ביד חכמים לאסור הוא דוקא מכל וכל אבל היכא שאסרו רק במקצת והניחו מקום להתיר שוב יש כח בידם לאסור, ומעתה כיון דכלי שנטמא ביו"ט וכן כלי שנטמא בולד הטומאה אנו מתירין וכן מדלין בדלי טמא והוא טהור א"כ לא אסרו מכל וכל ע"כ שפיר יכול לגזור וא"כ הדרא קושי' לדוכתא מדוע לא אמר הש"ס תיכף הטעם משום מתקן?

עכנלפענ"ד דבאמת צריך להבין כיון דחכמים גזרו שמא יעבירנו וגזרו בור בחצירו אטו בור ברה"ר וכן גזרו יו"ט אטו שבת א"כ מדוע לא גזרו כלי שנטמא ביו"ט אטו דעיו"ט בס"ד דלא ידע הש"ס דטומאה ביו"ט מילתא דל"ש ובע"כ דהיה איזה סברא לחלק, וי"ל דבאמת קשה קושי' הנ"ל איך אפשר לאסור ט"כ ביו"ט וכי גרע ממכשירין, ואח"כ מצאתי למהר"ם ברבי שעמד ע"ז, וי"ל דבאמת הא בהא תליא דכלי שנטמא ביו"ט שרי לטבול דלא גרע ממכשירין שאי אפשר לעשותן מעיו"ט כיון דנטמא ביו"ט אבל כלי שנטמא בעיו"ט הוי כמכשירין שאפשר לעשותן בעיו"ט דאין דוחה יו"ט, וא"כ לפ"ז אין צריך לדחוק דטומאה ביו"ט הוי מילתא דל"ש דאי נמי הוי שכיחא הוי שרי, ובאמת ארבא דאמר דטעמא משום מתקן לא קאמר הש"ס איתיביה כל הני תיובתא דאי הטעם משום מתקן לא קשה כלל קושי' זו, אולם כ"ז אי נימא דמטעם מתקן

אסור קשה כל הנ"ל אבל אי נימא דאסור מחשש שמא יעבירנו אז אדרבה צריך לאסור כל הכלים הן בנטמא ביו"ט הן בנטמא מעיו"ט דגזרינן יו"ט אטו שבת.

אך דיקשה לר"א בריש תולין דסבר דגם מכשירי או"נ דאפשר לעשותן מעי"ט דוחה יו"ט א"כ לדידיה למה אסור להטביל כלי שנטמא מעיו"ט וכי גרע ממכשירין שאפשר לעשותן מעיו"ט ואין לומר דבאמת לדידיה שרי ז"א דבמתניתן מצינו דכ"ע סברי דאסור לטבול כלי ואיך לא אמרה המשנה דלר"א שרי, אולם כ"ז קשה אי נימא דהטעם משום מתקן אבל אי נימא דמשום שמא יעבירנו ניחא גם לר"א ע"כ לא רצה הש"ס לומר תיכף דהטעם הוא משום מתקן דא"כ יקשה מדוע לא אמרו במשנה דלר"א שרי.

אולם כדי לתרץ כל הקושיות נאמר דבאמת קשה מדוע אמר רבא דאסור משום „דנראה כמתקן", הלא באמת הוי מתקן גמור, וא"כ לאו מטעם נראה צריך לאסור, ומה שנלפענ"ד דהנה המ"מ בפ"ד מה' יו"ט הי"ח הביא בשם הרשב"א לאסור טבילת כלים חדשים הנקחים מן העו"כ, ורצה המ"מ לומר דלשיטת הרמב"ם ז"ל דסובר דכלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו"ט מטעם דהוי טבילה דרבנן, א"כ לפמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ז מה' מאכאס"ו שטבילת כלים הנקחים מן העו"כ הוי דרבנן א"כ מותר לטובלן ביו"ט דמ"ש מולד הטומאה ודחה המ"מ דלא דמי לכלי שנטמא בולד הטומאה דהתם גם קודם הטבילה היה שרי להשתמש בו בימי טומאתו או למי שאינו אוכל חולין בטהרה ומשו"ה לא הוי מתקן גמור משא"כ בכלים שנקחין מן העו"כ דאינו רשאי להשתמש בו בכלל קודם טבילה הוי מתקן גמור וע"כ אסור אפילו להרמב"ם והוא מסתבר, וא"כ י"ל לפי מ"ש הרמב"ם ז"ל בפט"ו מה' אה"ט ה"י וז"ל: „כל ישראל מוזהרין להיות טהורין בכל רגל מפני שהם נבוגים ליכנס למקדש ולאכול קדשים", וכן הוא בסמ"ג עשין סימן רמ"ו, וא"כ כיון דמשום טעם זה צריך טבילה א"כ בחולה שאינו יכול לעלות לרגל א"צ להטביל כליו, א"כ לדידיה לא הוי מתקן כיון דשרי להשתמש בו בלא טבילה כיון דהעשה הוי רק משום אכילת קדשים ומשום שנכנס למקדש וע"כ ביו"ט אמר רבא „משום שנראה כמתקן", כיון דיש אופן דשרי בל"ז, ולפ"ז אפשר לומר דטבילת כלים בשבת קיל יותר מיו"ט, דבשבת שרי להשתמש בכלים טמאים דל"ש עשה הנ"ל א"כ לא הוי מתקן ל"כ ביו"ט שצריכין טבילה משום דחייב לטהר עצמו ברגל אז הוי מתקן, אך דא"כ יקשה למה אסרו במס' שבת (ד' ל"ד) להטביל כלים בשבת הלא ל"ש בזה מתקן, וע"כ צ"ל דמטעם שמא יעבירנו, או דנימא דמתניתן איירי בכלים הנקחין מן העו"כ דאסורי להשתמש בהן בלא טבילה א"כ שייך אצלם מתקן, אך כ"ז נוכל לומר במס' שבת אבל כאן דמיירי בחל להיות אחר השבת, ובע"כ איירי בכלים טמאים, א"כ מוכח דגם כלים טמאין אסור לטבול בשבת דאל"כ למה אמרה המשנה מטבילין הכל קודם השבת הלא גם בשבת יכול לטבלן וישתמש בו בשבת כיון דשרי בלא טבילה, וממתניתן דשבת לא הוי ידעינן זה דהוי אמרינן דמשום מתקן אסור ודוקא בכלים הנקחין מן העו"כ אבל בכלים טמאים דשרי להשתמש בהן בלא טבילה הו"א דשרי, אך כ"ז אי נימא

דמטעם מתקן אתינן עלה קשה כהנ"ל אבל אי נימא דמחשש דשמא יעבירנו אסרו, א"כ אין נ"מ בין כלים טמאים לכלים חדשים דבכלהו שייך הטעם דשמא יעבירנו, ויען דבמשנה אסרה כאן כל הכלים א"כ א"א לומר משום מתקן דבכלים טמאין ל"ש תיקון בשבת דשרי להשתמש בהן בלא טבילה ע"כ פריך הש"ס מ"ט, והוכרח לומר דמטעם שמא יעבירנו אסרינן ויען דבאמת היה רבה יכול להשיב דבאמת הטעם הוא משום מתקן ובשבת אסרו מחשש הרואה שיסבור שהמה כלים חדשים אשר אסור לטבלן בשבת דשייך בהם מתקן ע"כ פריך הש"ס תינח שבת ביו"ט מא"ל למה אסרו ביו"ט דנהי דשייך בי' מתקן הלא יש אופנים דשרי ביו"ט דהיינו בנטמא בולד הטומאה או בנטמא ביו"ט וא"כ לא היה לנו לאסור ביו"ט ואין לומר דבאמת ביו"ט הוי שרי כמו שהקשינו דלא גרע ממכשירין ומתניתין מיירי בשבת, דאדרבה ביו"ט יש איסור יותר מבשבת ואי לאו מתניתין דהכא הו"א דשרי לטבול כלים טמאין בשבת, והשיב לו דבאמת הא דאסרו ביו"ט הוא מטעם דגזרינן יו"ט אטו שבת והאיסור הוא מטעם שמא יעבירנו ולפ"ז י"ל דבשבת אסור לכ"ע מטעמא דרבה ועי"כ לא פריך הש"ס תיכף אטעמא דרבה ומי גזרינן דהוי דאורייתא ושפיר גזרינן, אך על הא דגזרו יו"ט אטו שבת לא הוי ניחא לי' כקושיות הפנ"י דא"כ נגזור על כל הוצאה ביו"ט אטו שבת ובא רק ליתן טעם למה אסרו ביו"ט וע"ז בא כל אחד ואחד ליתן טעם רק על מה דאסרו ביו"ט, ויען דטעמא דר"ב מפורש גם בברייתא ע"כ פוסק הרמב"ם ז"ל כר' ביבי, ולאסור יו"ט אטו שבת מטעמא דרבה לא הוי ניחא ליה כקושיות הפנ"י דא"כ נאסור כל הוצאה ביו"ט מטעם דשמא יעבירנו.

אך דיקשה למה לא אמר הרמב"ם לפ"ז דבשבת אסור מטעם דשמא יעבירנו וי"ל דהנה בתוס' הקשו מ"פ הש"ס נגזור ולד הטומאה אטו אב הטומאה מדוע לא פריך נגזור שמא יעבירנו וכן בהא דמקשה הש"ס דנגזור השקה אטו הטבלה הקשו ג"כ דנאסור מטעם דשמא יעבירנו, ותרצו בתוס' דדוקא בטבילת כלים דאב הטומאה דלהוט שייך שמא יעבירנו ל"כ בולד הטומאה וכמ"כ אין שייך להוט במים דאפשר במים אחרים ע"כ ל"ש שמא יעבירנו, וא"כ יש לומר דטבילת כלים בשבת דשרי להשתמש בהם בלא טבילה לא שייך בהם להוט וממילא ל"ש ג"כ אצלם שמא יעבירנו ודוקא בחל יו"ט אחר השבת שייך להוט דכלי צריכה הע"ש ומוכרח לטבלה קודם הע"ש בשבת שייך להוט ל"כ בשבת דעלמא דשרי להשתמש בה בלא טבילה ל"ש להוט ולא שייך ג"כ הטעם דשמא יעבירנו וע"כ נקיט הרמב"ם הטעם דאסור משום מתקן אך גם על טעם זה קשה מה תיקון שייך בזה הלא מותר להשתמש בו בלא טבילה ע"כ אמר רבא „משום דנראה כמתקן" דבאמת לא שייך בזה מתקן, אך דקשה איך אסרו רבנן לטבול ביו"ט מגזירה דשמא יעבירנו בשבת הלא בשבת אינו להוט ולא שייך א"כ הטעם דשמע יעבירנו וצ"ל דגזרו יו"ט אטו שבת הכוונה דגזרו יו"ט אטו יו"ט שחל להיות בשבת ואז הוי באמת להוט כיון דמוכרח לטבול כליו ואי נשרי לטבול ביו"ט גרידא אתא למטבל ג"כ ביו"ט שחל להיות בשבת ואז שייך שמא יעבירנו כיון דלהוט שיהיה לו כלים טהורין ליו"ט, וא"כ המורם מדברינו דדוקא בשבת שלפני יו"ט או

ביו״ט שחל בשבת שייך גזירה זו לא כן בשבת דעלמא וע״כ לא אמרו במס׳ שבת ד׳ ל״ד הטעם משום שמא יעבירנו ורק בשבת שלפני יו״ט אמרו טעם זה וע״כ פוסק הרמב״ם דבשבת אסור מטעם מתקן וכוונתו משום שנראה כמתקן.

ובדרך חדוד יותר יש לתרץ דהנה מצינו פלוגתא דרבוותא אי ולד הטומאה צריכה הע״ש או לא, ולי נראה דזה יהיה תלוי אי נימא דשבת ויו״ט קדושה אחת היא או שתי קדושות, דאי נימא דשבת ויו״ט קדושה אחת היא אז בע״כ יהיה מוכח דולד הטומאה א״צ הע״ש אבל אי נימא דשתי קדושות הן אז יהיה מוכח דבעי הע״ש, ואפרש שיחתי דהנה במס׳ חגיגה ד׳ כ״א הוכיחו התוס׳ דכלי שנטמא בולד הטומאה א״צ הערב שמש מהא דתניא בברייתא כאן דכלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו״ט ואי נימא דבעי הע״ש איך מטבילין אותו ביו״ט הלא לצורך חול הוא מטביל דעד אחר הע״ש אינו יכול להשתמש בו ואחר הע״ש הוי חול ומכאן הוכיחו התוס׳ דלא בעי הע״ש והר״א דחה ראיה זו דלעולם בעי הע״ש וברייתא דכלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין אותו ביו״ט מיירי ביו״ט שלפני השבת וטובילו ביו״ט לצורך שבת וברייתא זו סברה דיו״ט מכינה לשבת.

ומעתה אני אומר דכל זה אי נימא דיו״ט שתי קדושות הן ויו״ט מכינה לשבת יש לומר כהנ״ל דמטבילו לצורך שבת אבל אי נימא דשבת ויו״ט חדא קדושה הוא הלא כתבו התוס׳ במס׳ ביצה ד׳ ט״ז ד״ה רבי אומר דמאן דסובר דשבת וי״ט קדושה אחת הוא כל מה שאסור לעשות ביו״ט אסור לעשותו גם לצורך שבת וא״כ כיון דאסור להטבילו ליו״ט דבעי הע״ש א״כ גם לשבת הבא אחריו אסור להטבילו וע״כ למ״ד דקדושה אחת היא א״צ הע״ש.

ומעתה קשה איך יפרנס הרמב״ם ז״ל ברייתא דולד הטומאה מטבילין אותו ביו״ט, הלא הוא פוסק בפ״י מה׳ אה״ט ה״ב: כל הטעון הע״ש בין אדם בין כלים בין מד״ת בין מד״ס הרי הוא כשני לטומאה עד שיעריב שמשו, הרי דסובר דגם טומאה דרבנן בעי הע״ש, וא״כ א״א לטבלו ביו״ט, וא״א לאוקמי בשבת אחר יו״ט כסברת התוס׳ בחגיגה דהא הרמב״ם ז״ל פוסק דאין שבת מכין ליו״ט וא״א לאוקמי בחולין דהא לחולין לא בעי טבילה כלל, ואין דרך אחרת רק לומר דברייתא איירי לחולין וטבלו למשקין דכל הפוסל את התרומה מטמאת משקין להיות תחילה ובעי טבילה למשקין, אולם דבתוס׳ הוכיחו דא״א לאוקמי למשקין דא״כ קשה מה קאמר הש״ס ולד הטומאה היכא משכחת לה גבי כהנים הא משכחת לה גם בישראל למשקין ותרצו דברייתא איירי בכלי מנוקב שאינו ראוי למשקין, וא״כ א״א לתרץ דאיירי למשקין.

אולם דכל זה יקשה אי נימא דמטעם גזירה דשמא יעבירנו אנו אוסרין א״כ קשה דנגזור נמי ולד הטומאה אטו אב הטומאה ע״כ הוכרח הש״ס לומר דולד הטומאה לא משכחת רק גבי כהנים וממילא מוכרחין אנו לומר דאיירי בכלי מנוקב אבל אי נימא דטבילת כלים אסורה מטעם שמא ישהא או מתקן אז נוכל לאוקמי ברייתא זו בפשיטות דאיירי למשקין ובאינו מנוקב א״צ לתרץ דלא משכחת רק גבי כהנים, ע״כ הרמב״ם לשיטתו לא היה יכול לומר טעמא דרבה משום שמא יעבירנו דאז נהיה מוכרח לתרץ דברייתא איירי בכלי מנוקב ואיך יפרנס

הרמב"ם ז"ל ברייתא זו וע"כ נקיט טעמא דר"ב דתניא בברייתא כותי' ודו"ק.

בתוס' הקשו אמאי לא פריך הש"ס ממתניתן דמשיקין את המים, אמאי לא היישינן שמא יעבירנו, ותרצו דדוקא בטבילת כלים דלהוט שייך שמא יעבירנו משא"כ במים דאפשר במים אחרים, וכן בולד הטומאה ל"ש להוט כיון דהוי טומאה דרבנן, והנה דברי התוס' תמוהים דהלא בגמ' מוקי דלית מים אחרים וא"כ מדוע אינו להוט?

ונ"ל לתרץ קושיות התוס', דהנה רש"י כתב דהשקה אינו מטעם טבילה רק מטעם זריעה וא"כ לפ"ז א"צ הע"ש במים וא"כ יכול להשיקן גם ביו"ט ולהשתמש בהן כיון דאין צריכין הע"ש וא"כ לא קשה כלל דדוקא בכלי דבעי הע"ש ואם רוצה להשתמש בו ביו"ט בע"כ הוא צריך להטבילו בשבת שייך בו להוט, משא"כ במים דיכול להשיקו ביו"ט ולהשתמש בו ל"ש להוט ול"ש א"כ שמא יעבירנו וכן בולד הטומאה לשיטת התוס' דהכא דא"צ הע"ש ל"ש בו להוט ודו"ק.

תושלב"ע